

ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลง

โครงสร้างครอบครัว : กรณีศึกษาหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

นางสาวพัทยา ตั้งไตรวัฒน์

สถาบันวิทยบริการ
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเคหะพัฒนาศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สาขาวิชาเคหการ ภาควิชาเคหการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-17-1144-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

RELATIONSHIP BETWEEN CHANGES OF HOUSING SPACE AND FAMILY STRUCTURE
: A CASE STUDY OF TUNG MAHAMEK FIELD HOUSING PROJECT

Miss Pattaya Tangtraiwat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Housing Development in Housing

Department of Housing

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2002

ISBN 974-17-1144-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการ
เปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว : กรณีศึกษาหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์
ทุ่งมหาเมฆ

โดย   นางสาวพัทยา ตั้งไตรวัฒน์

สาขาวิชา   เคหการ

อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม   ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชวลิต นิตยะ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สุปรีชา หิรัญไธ)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.กฤษณาทิพย์ พานิชภักดิ์)

พัทยา ตั้งไตรวัฒน์ : ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว : กรณีศึกษา หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ (RELATIONSHIP BETWEEN CHANGES OF HOUSING SPACE AND FAMILY STRUCTURE : A CASE STUDY OF TUNG MAHAMEK FIELD HOUSING PROJECT) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.บัณฑิต จุลาสัย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช , 187 หน้า. ISBN 974-17-1144-1

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นอยู่สม่ำเสมอ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพครอบครัวก็มีการเปลี่ยนแปลงเสมอเช่นกัน จึงได้ทำการศึกษาค้นหาความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว การศึกษาค้นคว้าวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ที่อยู่อาศัย ด้วยการใช้วิธีการ maximum variation sampling เพื่อได้มาซึ่งกรณีศึกษา ใช้การสำรวจแบบ non-participation observation และการใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก indepth interview

การศึกษานี้เลือกหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากหมู่บ้านได้เกิดขึ้นและมีระยะเวลาการอยู่อาศัยยาวนาน 40 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2505-2545 โดยคัดเลือกตัวแทนจำนวน 8 ครอบครัว จากครอบครัวทั้งหมด 418 ครอบครัว เพื่อเป็นกรณีศึกษา โดยเป็นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน และมีได้รื้อถอนบ้านหรือใช้เพื่อกิจกรรมอื่นใด

โครงสร้างครอบครัวที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งแบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย โดยขึ้นอยู่กับช่วงเวลาและปัจจัยทางสังคมที่ส่งผลต่อรูปแบบครอบครัวที่หลากหลาย อันได้แก่ จำนวน อายุ เพศ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยมีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน มีลักษณะทั้งเพิ่มและลดจำนวนและขนาดพื้นที่ รวมทั้งการใช้งาน

การเปลี่ยนแปลงทั้งสองประเด็นดังกล่าวพบว่ามีความสัมพันธ์กันโดยตรง ตัวอย่างเช่น **พื้นที่ห้องนอน** จะมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด โดยเฉพาะการเพิ่มจำนวนห้องนอนอันเนื่องจากครอบครัวมีสมาชิกจำนวนมากที่เข้าอยู่อาศัยในระยะ 5 ปีแรก ต่อมาในระยะ 6-25 ปี จะมีการเพิ่มจำนวนห้องนอนเนื่องจากลูกเติบโตแยกห้องนอนกับพ่อแม่ หรือแยกห้องนอนลูกชายหญิงในช่วงวัยรุ่น ระยะ 16-30 ปี จะมีห้องนอนว่างจากการที่ลูกต้องย้ายไปเรียนต่อที่อื่นชั่วคราว และเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงลดลงทั้งด้านจำนวนและขนาดพื้นที่ในระยะ 11 -35 ปี **พื้นที่รับแขก นั่งเล่น และพื้นที่รับประทานอาหาร** มีการปรับตัวในช่วง 5 ปีแรก เป็นการเพิ่มพื้นที่ให้เพียงพอเช่นเดียวกับห้องนอนแต่จะมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักและลดน้อยลงในระยะ 6-30 ปี จนถึงระยะ 36-40 ปี เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่อีกครั้งเนื่องจากครอบครัวมีสมาชิกรุ่นใหม่ **พื้นที่ครัวและพื้นที่ห้องน้ำ** เป็นพื้นที่ส่วนบริการจะขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มขึ้น พื้นที่ครัวจึงต้องเพิ่มปริมาณการบริการ โดยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ครัวเป็นระยะๆ ตลอดระยะ 30 ปีแรก

ภาควิชา.....เคหการ.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา.....เคหการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2545.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4374160325 : MAJOR HOUSING

KEY WORD : HOUSEHOLD HOUSING EXPENDITURE/HOUDHOLD EXPENSES/PAYMENT FOR OCCUPANCY/PAYMENT FOR RESIDENCE USAGE EXPENES

PATTAYA TANGTRAIWAT : RELATIONSHIP BETWEEN CHANGES OF HOUSING SPACE AND FAMILY STRUCTURE : A CASE STUDY OF TUNG MAHAMEK FIELD HOUSING PROJECT. THESIS ADVISOR : ASSOC. DR.BUNDIT CHULASAI , THESIS CO-ADVISOR : PROFESSOR DR. SUPANG JANTAWANIJ , 187 pp. ISBN 974-17-1144-1

Housing space changes all the time as a result of physical changes. The same applies with families, This study is conducted to find the relationship between changes of housing space and family structure through maximum variation sampling, non-participation observation and in-depth interview.

Thung Mahamek Field Housing in Sathorn Road was chosen for the study as of its 40 years establishment. The subjects are compared of eight families out of 418, most of which have originally resided here from the beginning without any change.

The subjects, both the nuclear family and the extended family, undergo changes through time and social factors such as the numbers of family members, ages, sex and kinship system, affect housing space in terms of increasing and decreasing the quantity, space and function.

Such changes are directly related to each other. For instance, bedroom space underwent changes the most, especially the increasing of bedroom numbers. During years 6-25 of residence, as the children grew up, they needed their own bedrooms, including the separation of boys and girls. In the period between 16-30 years of residence, the bedrooms were temporarily occupied as the children attended school elsewhere. Therefore, the period between year 11 and 35 didn't see much change. The living room, family area sitting room and dinning area will undergo some changes in the first five years but not as major as those of the bedrooms changes in these areas tend to reduce in the next 25 years (years 6-30) and start changing again during the years 36-40 when they have new generation. The change in space in the kitchen and bathroom depends on the number of family members. Generally, the change of space in the kitchen takes place occasionally throughout the first 30 years.

Department of.....Housing.....Student's signature.....

Field of Study..... Housing .....Advisor' signature.....

Academic year.....2002.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาสัย อาจารย์ที่ปรึกษา และหัวหน้าภาควิชาเคหการ ศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวานิช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้อำนวยการสถาบันเอเชียศึกษา ที่ได้สละเวลา แนะนำ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยด้วยดีมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่ให้ความกรุณาชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องอันทำให้วิทยานิพนธ์นี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์ประจำภาควิชาเคหการทุกท่าน และผู้ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ อันประกอบด้วย สำนักงานเขตสาทร กรมประชาสัมพันธ์ และครอบครัวที่อาศัยในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆผู้ให้สัมภาษณ์

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้เป็นบุคคลสำคัญที่สุด คอยให้โอกาส กำลังใจ ห่วงใยสุขภาพกายและใจ รวมถึงญาติพี่น้อง พี่ๆ และเพื่อนๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจกันเสมอมา จนกระทั่งสำเร็จการศึกษา

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบแต่ บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ตลอดจนคุณครู อาจารย์ทุกท่าน

พัทยา ตั้งไตรวัฒน์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญแผนที่	ฒ
สารบัญแผนภูมิ	ณ

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตงานวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ข้อตกลงเบื้องต้น	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	3
ข้อจำกัดของการวิจัย	5
ขั้นตอนและวิธีการศึกษา	6
ตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอ	7

บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบโครงสร้างครอบครัว	8
ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างวงจรชีวิตกับพื้นที่อยู่อาศัย	15
งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย	19
สรุปการใช้หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในวิทยานิพนธ์	21

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	22
ขั้นตอนและวิธีการศึกษา	24
ประชากรและกรณีศึกษา	24
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
การวิเคราะห์ข้อมูล	34

บทที่ 4 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆและกรณีศึกษา

การจัดสร้างหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	38
สภาพหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆในปัจจุบัน	43

บทที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

กรณีศึกษา 8 กรณีศึกษา	52
เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี	118
ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	124

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	153
ข้อค้นพบจากการศึกษา	164
ข้อเสนอแนะในการศึกษา	169
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป	170

รายการอ้างอิง	171
---------------------	-----

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก 174

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์ 187

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1	แผนภูมิของครอบครัวเดี่ยว.....	10
ภาพที่ 2.2	แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบปีตาโลहित (นับญาติทางฝ่ายพ่อ)	11
ภาพที่ 2.3	แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบ ญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลहित (นับญาติทางฝ่ายแม่)	11
ภาพที่ 2.4	แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่(นับญาติทั้งฝ่ายพ่อและแม่)	11
ภาพที่ 2.5	แผนภูมิของครอบครัวพหุสามี	12
ภาพที่ 2.6	แผนภูมิของครอบครัวพหุภรรยา	12
ภาพที่ 2.7	แนวคิด life cycle of a five-person family	16
ภาพที่ 4.1	ทางเข้าหมู่บ้าน จากถนนราธิวาสราชนครินทร์	37
ภาพที่ 4.2	เส้นทางเข้าสู่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ	37
ภาพที่ 4.3	สองข้างทางเข้าหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	37
ภาพที่ 4.4	แบบบ้านที่ก่อสร้างระยะที่ 1	39
ภาพที่ 4.5	บ้านจำลองทั้ง 4 แบบ โดยเรียง จากซ้ายไปขวา แบบที่ 4 3 2 1	41
ภาพที่ 4.6	บ้านสร้างจริงทั้ง 4 แบบ โดยเรียง จากซ้ายไปขวา แบบที่ 4 3 2 1	41
ภาพที่ 4.7	ตัวอย่างบ้านแบบที่ 4 เมื่อต่อเติมแล้ว	41
ภาพที่ 4.8	ตัวอย่างบ้านแบบที่ 1	41
ภาพที่ 4.9	ตัวอย่างบ้านแบบที่ 2	41
ภาพที่ 4.10	ตัวอย่างบ้านแบบที่ 3	41
ภาพที่ 4.11	ตัวอย่างบ้านแบบที่ 4	41
ภาพที่ 4.12	ถนนราธิวาสราชนครินทร์ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน	43
ภาพที่ 4.13	ทางเข้าหมู่บ้านฝั่งซอยเซนต์หลุยส์ อยู่ด้านซ้ายของราธิวาสราชนครินทร์	44
ภาพที่ 4.14	บ้านที่ยังคงมีส่วนของบ้านเดิม	44
ภาพที่ 4.15	บ้านที่ยังคงมีส่วนของบ้านเดิม	44
ภาพที่ 4.16	อาคารสร้างใหม่	44
ภาพที่ 4.17	สภาพบ้านเดิมกำลังต่อเติม	44

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 5.1	บริเวณหน้าบ้าน 65	62
ภาพที่ 5.2	บริเวณหน้าบ้าน 66	62
ภาพที่ 5.3	พื้นที่ส่วนรับแขกในบ้านเลขที่ 66	62
ภาพที่ 5.4	หลังบ้าน/ครัวภายนอก บ้านเลขที่ 65/66	62
ภาพที่ 5.5	บริเวณประกอบอาหาร บ้านเลขที่ 65/66	62
ภาพที่ 5.6	โถงเชื่อมส่วนรับแขก/รับประทานอาหารบ้านเลขที่ 66	62
ภาพที่ 5.7	ห้องเก็บของบ้านเลขที่ 66	62
ภาพที่ 5.8	ครัว/ทางเข้าห้องนอนคนรับใช้ บริเวณบ้านเลขที่ 65/66	62
ภาพที่ 5.9	ด้านหน้าบ้านเลขที่ 17	69
ภาพที่ 5.10	พื้นที่บริเวณครัว/รับประทานอาหาร	69
ภาพที่ 5.11	ด้านข้างของบ้าน	69
ภาพที่ 5.12	ส่วนซีกล่างภายนอก/หลังบ้านเลขที่ 23	77
ภาพที่ 5.13	พื้นที่รับประทานอาหาร/ทำการบ้านเด็ก	77
ภาพที่ 5.14	ทางเข้าห้องนอนหลานชายทั้ง 2	77
ภาพที่ 5.15	โถงเชื่อมพื้นที่รับแขก/นั่งเล่น/รับประทานอาหาร	77
ภาพที่ 5.16	ด้านหน้าบ้าน	77
ภาพที่ 5.17	ครัวหลังบ้าน	77
ภาพที่ 5.18	ห้องนอนคุณป้า ที่สร้างขึ้นใหม่	77
ภาพที่ 5.19	บริเวณด้านข้างของบ้านเลขที่ 58	85
ภาพที่ 5.20	ทางเดินเรือนไม้ที่สร้างใหม่	85
ภาพที่ 5.21	บ้านเดิม/ทางเข้าเรือนไม้ที่สร้างใหม่ ในพื้นที่บ้านเลขที่ 58	85
ภาพที่ 5.22	ห้องนอน/บริเวณห้องน้ำที่รื้อทิ้งที่ชั้นล่างในบ้านเลขที่ 58 เรือนไม้ที่สร้างใหม่	85
ภาพที่ 5.23	ส่วนรับแขกของบ้านเลขที่ 58	85
ภาพที่ 5.24	พื้นที่เก็บของภายนอก (ก่อสร้างภายหลัง)	85
ภาพที่ 5.25	บริเวณด้านหน้าบ้านเลขที่ 58	85
ภาพที่ 5.26	พื้นที่ครัวที่สร้างเชื่อมถึงกันระหว่างบ้าน 2 หลัง	85

สารบัญภาพ (ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 5.27	พื้นที่ทำงาน/มุมเก็บหนังสือเชื่อมต่อกันส่วนนั่งเล่นของบ้านเลขที่ 9	93
ภาพที่ 5.28	ห้องน้ำ-ส้วม ที่ทำการต่อขยายแล้ว	93
ภาพที่ 5.29	พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น ซึ่งใช้ร่วมกันภายในบ้าน	93
ภาพที่ 5.30	บันไดทางขึ้นชั้น 2 ถูกสร้างขึ้นใหม่	93
ภาพที่ 5.31	ทางเข้าส่วนรับประทานอาหาร	93
ภาพที่ 5.32	พื้นที่จอดรถเชื่อมต่อกับส่วนซักล้าง	93
ภาพที่ 5.33	ประตูทางออกหลังบ้าน/ส่วนซักล้าง	93
ภาพที่ 5.34	บันไดเวียนหลังบ้าน (ภายนอก) บริเวณบ้านเลขที่ 64	101
ภาพที่ 5.35	บันไดเวียนภายในบ้าน บริเวณบ้านเลขที่ 64	101
ภาพที่ 5.36	ห้องครัว/พื้นที่เก็บวางของใช้-เครื่องครัว บริเวณบ้านเลขที่ 64	101
ภาพที่ 5.37	ข้างบ้าน/เก็บข้าวของใช้ บริเวณบ้านเลขที่ 63	101
ภาพที่ 5.38	ส่วนรับแขกเชื่อมต่อบetween บ้านเลขที่ 63/64	101
ภาพที่ 5.39	พื้นที่เก็บของบริเวณบ้านเลขที่ 63	101
ภาพที่ 5.40	ด้านข้างที่จอดรถเป็นบริเวณตากผ้า /จัดสวนเล็กน้อย ของบ้าน	110
ภาพที่ 5.41	บริเวณด้านหน้าบ้าน/พื้นที่สำหรับจอดรถ 2 คัน	110
ภาพที่ 5.42	ด้านหน้าบ้าน และที่จอดรถ	117
ภาพที่ 5.43	พื้นที่นั่งเล่น/รับแขก อยู่บริเวณเดียวกัน	117
ภาพที่ 5.44	บริเวณพื้นที่รับประทานอาหาร	117
ภาพที่ 5.45	บริเวณพื้นที่ครัว	117
ภาพที่ 5.46	ห้องนอนชั้นล่าง/ทางเชื่อมพื้นที่รับแขก และพื้นที่ครัว	117
ภาพที่ 6.1	วงจรวีดิตรอบครัว หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	157

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 3.1	การเลือกกรณีศึกษา.....	31
ตารางที่ 3.2	แผนผังสรุปการเลือกกลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษา ตามลักษณะ การเปลี่ยนแปลงบ้านและโครงสร้างครอบครัว.....	32
ตารางที่ 4.1	ผังชั้นที่ 1 และ 2 ของบ้านเดิมทั้ง 4 แบบ.....	42
ตารางที่ 4.2	การจำแนกลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบ ของหมู่บ้านในปัจจุบัน.....	45
ตารางที่ 4.3	ประเภทบ้าน จำแนกตามชนิดการใช้สอยของบ้านเดิม.....	48
ตารางที่ 4.4	ประเภทบ้านจำแนกตามลักษณะทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลง ไปของบ้านเดิม.....	48
ตารางที่ 4.5	การจำแนกชนิดตามการถือครองกรรมสิทธิ์.....	51
ตารางที่ 5.1	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1	58
ตารางที่ 5.2	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2	65
ตารางที่ 5.3	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3	73
ตารางที่ 5.4	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4	81
ตารางที่ 5.5	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5	89
ตารางที่ 5.6	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6	97
ตารางที่ 5.7	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7	106
ตารางที่ 5.8	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8	113
ตารางที่ 5.9	วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี	119

สารบัญตาราง (ต่อ)

หน้า

ตารางที่ 5.10	วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว กับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย	124
ตารางที่ 6.1	สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	155

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนที่

หน้า

แนที่ 4.1	เส้นทางสัญจรบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	37
แนที่ 4.2	ที่ตั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ	37
แนที่ 4.3	หน่วยงานที่ดำเนินโครงการ และ ระยะเวลาก่อสร้าง (พ.ศ.2505)	40
แนที่ 4.4	การวางผังหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2505 ทั้งหมดจำนวน 434 แปลง	43
แนที่ 4.5	ลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบในหมู่บ้าน	46
แนที่ 4.6	ชนิดการใช้สอยที่อยู่อาศัย ที่มีลักษณะเป็นบ้านเดิม	47
แนที่ 4.7	ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่พบ ของที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะบ้านเดิม	49
แนที่ 4.8	รูปแบบการถือครองและผู้ถือครองกรรมสิทธิที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะ เป็นบ้านเดิม	50

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนณณณ

หน้า

แผนณณณที่ 3.1 การจัดกลุ่มรูปแบบครอบครัว ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ 29

สถาบันวิทธยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันมีการต่อเติม ปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพการอยู่อาศัยของแต่ละครอบครัว ประกอบกับการศึกษาที่เกี่ยวกับการต่อเติมเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยมีผู้ศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เป็นการเน้นด้านกายภาพ สามารถสรุปประเด็นหลักในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการต่อเติมเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยได้สามประเด็นประกอบด้วย ประเด็นด้านกายภาพ ประเด็นด้านกฎหมาย และประเด็นด้าน การใช้สอยพื้นที่ ซึ่งทั้งสามประเด็นดังกล่าวยังคงเน้นเรื่องของกายภาพเป็นหลัก ประกอบกับเริ่มมีการศึกษาและมีการให้ความสำคัญถึงตัวผู้อยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น ตัวผู้อยู่อาศัยนั่นเองที่จะเป็นผู้กำหนดการต่อเติม เปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยให้เกิดความเหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของผู้ผู้นั้น ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

คนไทยเป็นผู้มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย รักและผูกพันถิ่นฐานที่อยู่ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นภายในครอบครัว รักถิ่นฐานที่อยู่อาศัยมักไม่เปลี่ยนที่อยู่อาศัยและถือว่าเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมา¹ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในเชิงความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัย ประกอบกับมีผู้กล่าวไว้ว่า “บุคคลจะมีความผูกพันกันโดยอาศัยสายสัมพันธ์หลายด้าน เช่น ด้านเชื้อชาติ ศาสนา ที่อยู่อาศัยและเครือญาติ สายสัมพันธ์เหล่านี้ถือเป็นโครงสร้างสังคมที่เป็นข่ายใยผสมผสานยึดเหนี่ยวบรรดาสมาชิกของสังคมไว้ด้วยกัน และสายสัมพันธ์ที่เป็นพื้นฐานและเป็นสากลมากที่สุดคือ สายสัมพันธ์ทางเครือญาติ (kinship tie)”² เพราะฉะนั้นควรที่จะทำการศึกษาประเด็นทางสังคม โดยเฉพาะโครงสร้างครอบครัวซึ่งน่าจะมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ด้วยเนื่องจากครอบครัวถือเป็นหน่วยของสังคมที่เล็กที่สุดและมีความสำคัญมาก ประกอบกับทุกคนต้องมีความสัมพันธ์หรือเคยมีความสัมพันธ์กับครอบครัวของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

---

¹ กอวิวัฒน์ธรรม กรมกรมศาสนา. *บทความทางวัฒนธรรม*. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา. 2526.) หน้า 74.

² ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. *ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม*. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.) หน้า 89.

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

1.3 ขอบเขตงานวิจัย

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวจำเป็นต้องศึกษาย้อนหลังเป็นเวลายาวนาน กรณีศึกษาจึงจำเป็นต้องศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่มีการเข้าอยู่อาศัยเป็นเวลาต่อเนื่องและยาวนาน หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆเป็นหมู่บ้านที่มีผู้เข้าพักอาศัยในลักษณะเริ่มก่อตั้งครอบครัวมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2505 จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยการสัมภาษณ์ พบว่าส่วนใหญ่เป็นคู่สามี ภรรยา ที่ย้ายเข้ามาอยู่และใช้บ้านในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆนี้เป็นเรือนหอหรือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวของตนเอง

หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆจึงถือเป็นหมู่บ้านที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาศึกษา มากเนื่องมาจาก

1. เป็นหมู่บ้านจัดสรรที่มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวที่เกิดขึ้นแห่งแรกของประเทศไทย เกิดขึ้นอันดับที่ 3 รองจากหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์พิบูลย์วงษ์และหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์พิบูลย์วัฒนา

2. มีความต่อเนื่องของอายุการอยู่อาศัยที่ยาวนาน 40 ปี จึงทำให้สามารถศึกษา พัฒนาการที่อยู่อาศัยในทุกช่วงการดำเนินชีวิต

3. จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า มีครอบครัวที่ยังคงอาศัยอยู่เดิมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ในการศึกษาจึงเลือกหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆเป็นกรณีศึกษา และได้แบ่งขอบเขตภายในพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 ด้านคือ

1. ด้านพื้นที่ เนื่องจากในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆได้แบ่งระยะของการก่อสร้างออกเป็น 3 ระยะ แต่ละระยะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยระยะแรกก่อสร้างปี พ.ศ.2503 จำนวน 53 หลัง ปัจจุบันได้ถูกรื้อถอนสร้างสิ่งปลูกสร้างชนิดอื่น ระยะที่ 2 ก่อสร้างปี พ.ศ.2505 จำนวน 413 หลัง มีการรื้อถอนบางส่วน ระยะที่ 3 ก่อสร้างปี พ.ศ.2505-2506 จำนวน 21 หลัง ปัจจุบันถูกรื้อถอนเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างชนิดอื่นบางส่วน จึงเลือกศึกษาเฉพาะบ้านที่อยู่ในการก่อสร้างระยะที่ 2 - ระยะที่ 3 และเป็นบ้านที่ผู้อยู่อาศัยในลักษณะเช่าซื้อเป็นเจ้าของตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน และมีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

2. ด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำการศึกษาเฉพาะครอบครัวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆตั้งแต่เริ่มแรกที่เปิดให้เช่าซื้อในปี พ.ศ.2505 จนถึงปัจจุบัน เป็นผู้อยู่อาศัยรุ่น

แรกและยังคงอยู่อาศัยจนถึงปัจจุบัน และใช้บ้านเพื่อพักอาศัยเป็นหลัก ไม่มีการดัดแปลงเพื่อประกอบการค้าเนื่องจากต้องการวิจัยเน้นในเรื่องการอยู่อาศัยเป็นหลัก ตั้งแต่แรกที่เข้าอยู่อาศัยจนถึงปัจจุบันเท่านั้น

สำหรับวิธีการศึกษาเลือกใช้ การสำรวจและการสัมภาษณ์เป็นหลักและการเลือกกรณีศึกษาใช้วิธี Maximum variation sampling ซึ่งจะกล่าวถึงในบทที่ 3 ต่อไป

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยทางสังคมโดยเฉพาะเรื่องโครงสร้างครอบครัวที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นประเด็นที่ยังไม่มีผู้ทำการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะกลุ่มนักวิจัยที่ทำงานด้านกายภาพ และสามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดนโยบายหรือเป็นข้อมูลประกอบการออกแบบที่อยู่อาศัยสำหรับครอบครัวไทยให้มีความสอดคล้องกับโครงสร้างครอบครัวที่เป็นจริงมากขึ้น

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากรูปแบบบ้านในการก่อสร้างระยะที่ 2-3 เป็นระยะที่ทำการศึกษา มีการออกแบบให้เกิดความแตกต่างในรูปแบบ โดยกำหนดให้มี 4 แบบแต่ละแบบมีความต่างในรูปทรงภายนอกพร้อมกันนั้นยังจัดเรียงศิลปะโดยเรียงลำดับที่ 1 2 3 และ 4 สลับกันไป จุดประสงค์เพื่อป้องกันความซ้ำของรูปแบบบ้านภายในหมู่บ้านเท่านั้น สำหรับประโยชน์ใช้สอยภายในมีการใช้สอยเหมือนกันจะแตกต่างและคลาดเคลื่อนเล็กน้อยในเรื่องของตำแหน่งและขนาดของพื้นที่ใช้สอยรวมทั้งขนาดของที่ดินแต่ละแปลงมีขนาดไม่ต่างกันมากนักโดยอยู่ระหว่าง 60 ตารางวาขึ้นไป ซึ่งเกิดจากรูปร่างของที่ดิน มิได้มีจุดประสงค์ให้เกิดความแตกต่าง

เนื่องจากการศึกษามีได้มุ่งเน้นที่รูปแบบ หน้าตาของบ้าน อีกทั้งมีลักษณะการใช้สอยเหมือนกันและขนาดพื้นที่รวมถึงตำแหน่งมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย จึงถือว่าบ้านทั้ง 4 แบบมีรูปแบบเดียวกัน

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัยโดยเฉพาะคำว่า **ครอบครัว** ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของ **ครอบครัว** ไว้ดังนี้

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มของญาติสนิทกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอยู่ร่วมหลังคาบ้านเดียวกัน หรืออยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกัน ในกรณีที่มีบ้านมากกว่าหนึ่งหลัง³

ครอบครัว หมายถึง มโนทัศน์ ที่รู้จักกันโดยทั่วไปและเป็นที่ยอมรับโดยสากลว่า คือ สถาบันหลักของทุกสังคม⁴

แง่สังคมวิทยา **ครอบครัว** หมายถึง สถาบันพื้นฐานทางสังคม ที่มีความสำคัญใกล้ชิดกับการเปลี่ยนแปลงในสถาบันอื่นๆ

แง่ชีววิทยา **ครอบครัว** หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่น สามีภรรยา มีบุตร บุตรเกิดจากอสุจิของบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา ฉะนั้น บิดามารดากับบุตรจึงเกี่ยวพันกันทางสายโลหิต แล้วแต่ใครไม่ผสมและยีนส์ที่บุตรได้รับจากทั้งบิดาและมารดา

แง่เศรษฐกิจ **ครอบครัว** หมายถึง คนที่ใช้จ่ายร่วมกัน จากเงินงบประมาณเดียวกัน ที่ทำการสมรสไปแล้วแยกบ้านอยู่ต่างหาก แต่มีพันธะทางศีลธรรมที่จะเลี้ยงน่อง คือ ต้องส่งเสียให้เงินน่องเล่าเรียน เช่นนี้นับว่าใช้จ่ายจากงบประมาณเดียวกันและเป็นครอบครัวเดียวกัน

แง่สังคม **ครอบครัว** หมายถึง กลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยว หรือไม่เกี่ยวพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิสัมพันธ์กัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ลูกของลูกจ้างอยู่ในบ้านเดียวกัน เจ้าของบ้านเลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่ ความรัก ก็นับว่าเด็กนั้นเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ในแง่สังคมนั้นความสัมพันธ์อาจจะแน่นแฟ้นมั่นคง หรือ ไม่กระชับสันคลอน หรือร้าวราน แต่ไม่ถึงกับแตกแยก ก็นับว่าเป็นครอบครัว⁵

หรืออาจจะอธิบายได้ว่า ครอบครัว(family) เป็นกระบวนการความคิดที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม ที่ไม่ได้ถูกผูกติดอยู่กับสถานที่หรือเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างเข้มงวดเสมอไป สมาชิกของครอบครัวนั้นแทบจะไม่ได้ใช้ชีวิตร่วมกันตลอดชีวิตวัย ลูกๆย้ายออกไป สามีภรรยาอาจจะแยกทางกันและอื่นๆ คนๆหนึ่งอาจจะอาศัยอยู่ในครัวเรือนแห่งหนึ่ง แต่อาจจะมีความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนอีกแห่งหนึ่งก็ได้ บรรดาลูกๆที่ออกไปจากบ้านและตั้งครัวเรือนของตัวเอง ก็มิได้สูญเสียสถานะในครอบครัวดั้งเดิมของตนแต่อย่างใด ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงภายนอกในชีวิต สมาชิกในครอบครัวก็มักจะยังคงรู้สึกว่าเขายังเป็นคนในครอบครัวเดียวกันอยู่เสมอ และแม้กระทั่งเมื่อ

³ สนิท สมัครการ. มีเงินก็นับว่าน่อง มีทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย. (กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีไอ. 2539.) หน้า 3.

⁴ ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. "ครอบครัวสลาย: ปัจจัยภายนอกและภายใน" (อ้างอิงในวารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : 2525.) หน้า 60.

⁵ ทวีรัสมิ์ ธนาคม, สถาบันครอบครัวในบทบาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. (รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2524.) หน้า 86-87.

สมาชิกในครอบครัวตายไป คนในครอบครัวก็อาจจะยังยอมรับว่าผู้ตายยังเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวอยู่⁶

จากความหมายข้างต้น สามารถประมวลเพื่อทำการศึกษานี้ได้ว่า “ครอบครัว” หมายถึง กลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย อาจเป็นญาติหรือไม่ได้เป็นญาติ และมีปฏิริยาสัมพันธ์กันไม่ว่าความสัมพันธ์ อาจจะแน่นแฟ้นมั่นคง หรือไม่กระชับสั้นคลอน แต่ไม่ถึงกับแตกแยก และไม่ได้ถูกผูกติดอยู่กับสถานที่หรือเวลาใดเวลาหนึ่งอย่างเข้มงวดเสมอไป

โครงสร้างครอบครัว หมายถึง ส่วนประกอบหลักที่ทำให้เกิดเป็นระบบความเป็นครอบครัว⁷ ในที่นี้ส่วนประกอบหลักของโครงสร้างครอบครัวจะเกี่ยวข้องกับสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเป็นหลัก โดยแบ่งเป็นเรื่องของ จำนวนสมาชิก อายุ(วัย) เพศ และ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

1.7 ข้อจำกัดของการวิจัย

1.7.1 ความสามารถในการให้ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาจำเป็นต้องทำการศึกษาย้อนกลับไปเมื่อ 40 ปีก่อน ซึ่งปัจจุบันผู้ให้ข้อมูลเป้าหมาย (ผู้อาศัยตั้งแต่เริ่มโครงการ) จะมีอายุประมาณ 70 ปี ซึ่งอาจมีข้อจำกัดในเรื่อง

- 1) ความทรงจำ โดยเฉพาะปี พ.ศ. ที่แต่ละเหตุการณ์ได้เกิดขึ้น ทางผู้ศึกษาจะทำการรวบรวมเพิ่มเติมจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ท่านอื่น หรือนำเสนอข้อมูลในช่วงเวลาใกล้เคียงที่สุด
- 2) ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนและเพียงพอ เช่น ไม่สามารถระลึกความทรงจำได้ หรือ มีข้อจำกัดทางด้านร่างกายที่ทรุดโทรม ทางผู้ศึกษาจะไม่ทำการศึกษาต่อในกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว

1.7.2 ความร่วมมือของผู้ให้ข้อมูล

ทางผู้ศึกษาจำเป็นต้องตัดกลุ่มตัวอย่างสำหรับผู้ที่ไม่ให้ความร่วมมือ หรือไม่สามารถให้ข้อมูลได้อย่างเพียงพอ ออกจากการศึกษานี้

⁶ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, **ครอบครัว**. (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. 2537.) หน้า 40.

⁷ บุญลือ วันทายนต์. **ครอบครัวและวงศ์วาน**. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2522) หน้า 78.

1.8 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยได้ดำเนินการตามวิธีการและขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1.8.1 จัดทำแผนการดำเนินการวิจัย พร้อมกับทำเครื่องมือในการสำรวจ โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์

1.8.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ(primary data) ได้จาก

- การสำรวจโดยวิธีการสังเกต และใช้การบันทึกภาพ การวาดภาพ แผนที่ แผนที่ จากสภาพบ้าน และสภาพกายภาพอื่นๆ ประกอบ เพื่อเป็นฐานข้อมูลปัจจุบัน

- ทำการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ โดยทำการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านซึ่งอาศัยอยู่ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการหรือสมาชิกที่อยู่อาศัยในบ้านและสามารถให้ข้อมูลได้โดยละเอียดครบถ้วน การสัมภาษณ์นี้จะได้ข้อมูลย้อนหลังในอดีตเป็นสิ่งสำคัญ

- สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary Data) ได้จาก

- ข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวกับหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

- หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ แผนที่ รูปภาพ ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยบ้านในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

- หนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ แผนที่ รูปภาพ ตำรา งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างครอบครัวไทย และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวไทย

1.8.3 จัดระบบข้อมูล ทำการจัดระบบข้อมูลโดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ด้านคือ

1) ข้อมูลทางกายภาพ ซึ่งประกอบด้วย

- การเปลี่ยนแปลงด้านพื้นที่ ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงการใช้งานของพื้นที่ การปรับลดพื้นที่

2) ข้อมูลทางด้านสังคม ซึ่งประกอบด้วย

- โครงสร้างครอบครัว ได้แก่ จำนวน อายุ(วัย) เพศ อาชีพ และสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว

1.8.4 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นมาวิเคราะห์พร้อมกับข้อมูลที่ได้ศึกษาในรายงาน หนังสือ และงานวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์ที่อาศัยรูปแบบแนวคิดดังนี้

1) แนวคิดการวิเคราะห์แบบโครงสร้างและหน้าที่

การวิเคราะห์แบบโครงสร้างและหน้าที่ จะให้ภาพหนึ่งของกลุ่มสังคม ทำให้มองเห็นกลุ่มซึ่งมีสถานภาพและบทบาทต่างๆกัน การวิเคราะห์วิธีดังกล่าวสามารถวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง โดยการศึกษาภาพหนึ่งของชุมชนในหลายระยะเวลาที่ต่างกันจะทำให้มองเห็นภาพของสังคมที่แตกต่างกันไปตามช่วงระยะเวลาต่างๆ

2) แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (social network)

การวิเคราะห์เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลเป็นหลักและดูพฤติกรรมของเขาในการสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตามระยะเวลาที่เคลื่อนที่ไปตลอดเวลา ทำให้เห็นพลวัตการเปลี่ยนแปลงและคลี่คลาย ขยายตัวของเหตุการณ์ที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง และการทำงานของปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

การใช้แนวความคิดทั้งสองร่วมกันจะทำให้งานวิจัยนี้เห็นภาพสังคมในรูปของความสัมพันธ์ของกลุ่มคนตามแบบและประเภทต่างๆในภาพหนึ่ง ประกอบกับเห็นถึงความขัดแย้งและการคลี่คลายเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมได้อย่างเป็นกระบวนการ ไปพร้อมๆกัน

3) แนวคิด Componential (การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล) เป็นการหาความเหมือนและแตกต่างที่มีอยู่ในคุณลักษณะ หรือคุณสมบัติ การเปรียบเทียบข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างข้อสรุปที่กล่าวถึงลักษณะร่วม และแตกต่างของข้อมูล 2 ชุดนั้น

1.9 ตรวจสอบข้อมูลและนำเสนอ

การตรวจสอบข้อมูลในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นการตรวจเช็คระหว่างคำบอกเล่ากับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้รวบรวมไว้ในรูปเอกสาร งานวิจัย ตำรา รวมถึงการสอบถามข้อมูลที่ตรงกันจากแหล่งต่างๆ อีกทั้งมีการสอบถามย้ำกับผู้ให้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะการได้เข้าไปภายในบ้านผู้ให้สัมภาษณ์และปั่งชี้ตำแหน่งที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการเน้นย้ำ จนหมดข้อสอบถาม

สำหรับการนำเสนอข้อมูล ใช้การบรรยายจากคำบอกเล่า ประกอบกับภาพถ่าย ภาพวาดแบบแผนผัง ทั้งหมดนี้เป็นภาพทางกายภาพในปัจจุบัน และเป็นแผนผังที่แสดงการเปลี่ยนแปลงจากอดีต จนถึงปัจจุบัน ผ่านคำบอกเล่าของผู้ให้สัมภาษณ์ และวาดแผนผังดังกล่าวเพื่อเสริมความเข้าใจ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว กรณีศึกษา หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบ้านของผู้อยู่อาศัย ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ซึ่งมักมีการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงอายุของคนไทย ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยของคนไทยโดยตรงเช่นกัน ดังนั้นจึงถือเป็นการพิสูจน์ และสอบทานแนวคิดดังกล่าวด้วย

ในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาการศึกษา ดังนี้

- ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยา ที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบโครงสร้างครอบครัว
- ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างวงจรกิจติกับพื้นที่อยู่อาศัย
- ทฤษฎีทางด้านประชากรศาสตร์

2.1 ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบโครงสร้างครอบครัว

โครงสร้างสังคม (social structure) เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งของสังคม ในทางสังคมวิทยาถือว่าโครงสร้างสังคมเป็นข่ายใยที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้าด้วยกัน ข่ายใยดังกล่าวทำหน้าที่ผูกพันสมาชิกของสังคมมนุษย์ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบอย่างเป็นปกติสุข ข่ายใยที่ซับซ้อนเหล่านั้นได้แก่ เชื้อชาติ ศาสนา ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ภาษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย ความเป็นเพื่อน รสนิยมร่วมกัน และเครือญาติ ในบรรดาข่ายใยทั้งหลายเหล่านี้ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติถือเป็นข่ายใยที่เป็นพื้นฐานที่สุด และแพร่หลายที่สุดในสังคมมนุษย์ ครอบครัวหนึ่งๆจะมีความผูกพันกันด้วยความเป็นญาติ ที่แตกต่างกันแล้วแต่สภาพสังคมนั้นๆ ปัจจุบันแม้ว่าบทบาทของเครือญาติในบางสังคมจะลดความสำคัญลงไปบ้างก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีสังคมมนุษย์สังคมไหนที่ปราศจากอิทธิพลหรือการผูกพัน

ของเครือญาติ (kinshipless) เลย เพราะเครือญาติยังมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกสังคม¹

จากคำกล่าวนี้ ครอบครัวและเครือญาติ มีความสำคัญยิ่ง และทั้งสองยังมีความสัมพันธ์กับที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นแต่ละครอบครัวยังมีรูปแบบครอบครัวที่ต่างกันออกไป ซึ่งขึ้นอยู่กับโครงสร้างครอบครัวจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของครอบครัวนั้นๆ

โครงสร้างครอบครัวไทย

โครงสร้างครอบครัวไทย ประกอบด้วยหลัก 7 ประการ ประกอบด้วย

1. พ่อ แม่ ปู่ ย่า
2. พี่เมีย
3. ลูก
4. ญาติ พี่น้อง
5. เพื่อนบ้าน
6. อาชีพ
7. ศีลธรรม

โครงสร้างครอบครัวทั้ง 7 ประการนี้ เป็นส่วนประกอบให้เกิดความเป็นครอบครัวของไทยขึ้น²

แนวคิดเกี่ยวกับระบบครอบครัวและเครือญาติของมนุษย์

ความเป็นญาติ (kinship) ของมนุษย์มีที่มาจากองค์ประกอบ 2 ทางคือ

1. ความเป็นญาติที่เกิดจากองค์ประกอบทางด้านชีวะ (biological factor) คือ เกิดขึ้นจากการสืบสายเลือด หรือการถ่ายทอดพันธุกรรมอันเป็นผลจากการผสมพันธุ์ของมนุษย์ อาจเรียกญาติเหล่านี้ว่า "ญาติร่วมสายโลหิต" และมักจะขยายตัวทางตั้ง (vertical line) เป็นการนับญาติโดยตรง เช่น ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน เหลน (เป็นผลพวงจากการแต่งงานเป็นสำคัญ)

2. ความเป็นญาติที่เกิดมาจากองค์ประกอบทางสังคม (social factor) เกิดขึ้นจากการที่สังคมเป็นคนกำหนดให้เป็นญาติกันโดยไม่ต้องมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดต่อกันเลย เช่น ญาติที่ได้จากการแต่งงาน หมายถึงการแต่งงานก่อให้เกิดความเป็นญาติขึ้นระหว่างญาติฝ่ายสามีและ

¹ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบทางสังคม. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.) หน้า 5.

² บุญลือ วันทายนต์. ครอบครัวและวงศ์วาน. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2522.) หน้า 78.

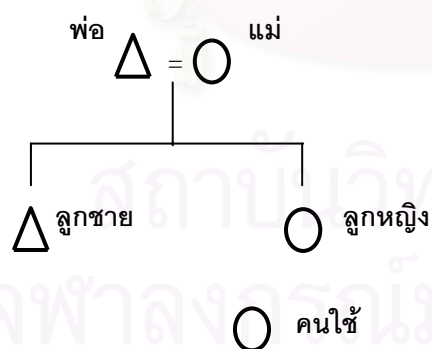
ญาติฝ่ายภรรยา ทั้งสองฝ่ายได้ญาติของแต่ละฝ่ายเพิ่มขึ้น อาจเรียกญาติแบบนี้ว่า "ญาติสมทบ" ญาติประเภทนี้มักจะขยายตัวในแนวนอน (horizontal line)³

รูปแบบของครอบครัว นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรมและสังคมได้แบ่งแยกครอบครัวออกเป็น 4 แบบด้วยกันดังนี้

1. ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน (nuclear or elementary family)

หรืออาจเรียกว่า "ครอบครัวเดี่ยว" (ในที่นี้ใช้ครอบครัวเดี่ยว) ซึ่งประกอบด้วยคู่สมรสและบุตร ในบางสังคมอาจให้ญาติบางคนอาศัยอยู่ด้วยก็ได้ เช่น สังคมไทย บางครอบครัวอาจต้องเลี้ยงบิดา มารดา ของฝ่ายสามีหรือฝ่ายภรรยา หรือพี่ น้องที่ยังโสดก็อาจอาศัยอยู่ แล้วแต่ความจำเป็น ยังคงถือเป็นครอบครัวเดี่ยวอยู่เพราะมีลักษณะสำคัญคือ อำนาจของหัวหน้าครอบครัวยังมีอยู่สมบูรณ์ ญาติที่มาอาศัยถือเป็นเพียงผู้อาศัย ครอบครัวแบบนี้มักมีอายุไม่นาน เพราะพ่อลูกๆเติบโตและแต่งงานตั้งครอบครัวของตนแยกออกไปหมด จะเหลือเพียงพ่อและแม่ที่อายุมาก เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่กรรมจะถือว่าครอบครัวนี้ได้สลายตัวลง ครอบครัวแบบนี้ถือเป็นรากฐานของครอบครัวแบบอื่นๆ

ในแผนภูมิข้างล่างจะแสดงถึงครอบครัวเดี่ยว ประกอบไปด้วย สามี 1 ภรรยา 1 และลูก 2 คน เป็นลูกชาย 1 คน และลูกสาว 1 คน ซึ่งครอบครัวเดี่ยวจะประกอบไปด้วย คู่สมรส 1 คู่ โดยผู้ชาย แทนด้วยรูปสามเหลี่ยม และผู้หญิง แทนด้วยรูปวงกลม

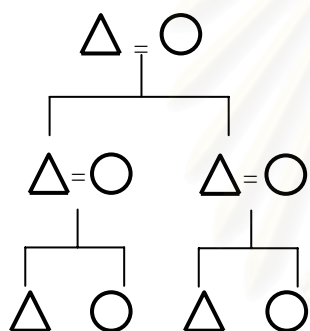
ภาพที่ 2.1 แผนภูมิของครอบครัวเดี่ยว

2. ครอบครัวขยาย หรือครอบครัวร่วม (extended or joint family)

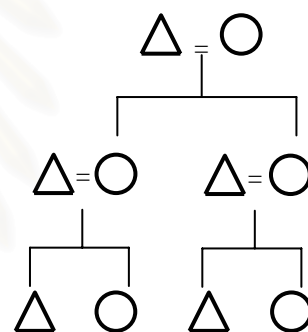
ในเล่มนี้ใช้ครอบครัวขยาย ครอบครัวขยายประกอบด้วย ครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไปรวมกัน มีขนาดใหญ่กว่าครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยายจะประกอบไปด้วยสมาชิก

³ บุญลือ วันทายนต์. **ครอบครัวและวงศ์วาน**. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2522.) หน้า 2.

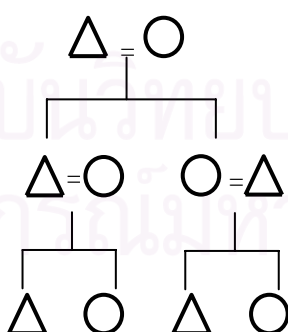
ที่เป็นญาติกันอย่างน้อย 3 ชั่วคนขึ้นไป คือรุ่นพ่อแม่ของคู่สมรส รุ่นเจ้าบ่าวเจ้าสาวและรุ่นลูกๆของเจ้าบ่าว เจ้าสาว ครอบครัวดังกล่าวมักอยู่ในสังคมที่มีการจัดระบบญาติสายเดียว (unilinear kinship) มีลักษณะสำคัญที่ทำให้ต่างจากครอบครัวเดี่ยวคือ อำนาจในการตัดสินใจต่างๆ ของครอบครัว มิได้อยู่ที่พ่อแม่ (คู่สามีภรรยา) แต่อยู่ที่ญาติผู้ใหญ่และมีความอาวุโสสูงสุดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง (ขึ้นอยู่กับครอบครัวนั้นนับญาติฝ่ายใด) ถ้าอยู่ในระบบเครือญาติที่นับญาติฝ่ายพ่อ(สามี) เป็นใหญ่ (patrilinear) ดังนั้นผู้มีอำนาจได้แก่ ทวด ปู่ หรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสามี ถ้าอยู่ในระบบเครือญาติที่นับญาติฝ่ายแม่(ภรรยา)เป็นใหญ่ (matrilinear) ถ้าไม่ใช่ญาติหญิงที่อาวุโสทางฝ่ายภรรยา ก็อาจเป็นพี่ชาย หรือน้องชายของญาติ ฝ่ายหญิงที่อาวุโสทางฝ่ายภรรยาคนใดคนหนึ่ง แล้วแต่ธรรมเนียมของสังคม อาจแบ่งครอบครัวขยายออกได้เป็น 3 แบบ คือครอบครัวขยายของญาติฝ่ายสามี ครอบครัวขยายของญาติฝ่ายภรรยา และครอบครัวขยายของพี่ชายหรือน้องชายแม่ของฝ่ายสามี⁴ สามารถเขียนแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 2.2 แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบญาติสายเดียวแบบปิตาโลहित (นับญาติทางฝ่ายพ่อ)

ภาพที่ 2.3 แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบญาติสายเดียวแบบมาตุโลहित (นับญาติทางฝ่ายแม่)

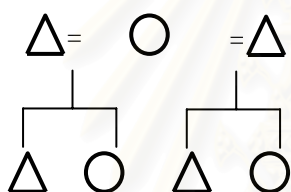

ภาพที่ 2.4 แผนภูมิของครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่(นับญาติทั้งฝ่ายพ่อและแม่)

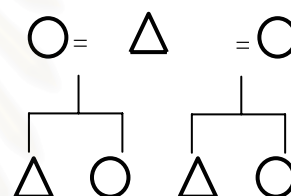
⁴ งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. 2538.) หน้า167-172.

3. ครอบครัวซ้อน (composite or compound family)

ครอบครัวซ้อน บางครั้งเรียกว่า "ครอบครัวแบบมากผัวมากเมีย" หรือครอบครัวพหุสามีหรือครอบครัวพหุภรรยา ครอบครัวแบบนี้เกิดในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีสามีหรือภรรยา มากกว่าหนึ่งคน ได้ในขณะเดียวกัน มักพบในแถบเอเชีย รวมถึงสังคมไทย เช่น ฝ่ายชายสามารถมีภรรยาได้หลายคนและนำภรรยาเหล่านั้น (ทั้งภรรยาหลวงและภรณาน้อย) เข้ามาอยู่อาศัยในครอบครัวเดียวกัน จึงถือเป็นครอบครัวซ้อน มักพบในสังคมชั้นสูง เพราะมีความสามารถในการจ่าย ส่วนฝ่ายหญิงที่มีสามีหลายคนมักไม่ค่อยแพร่หลาย ครอบครัวซ้อนมีความต่างจากครอบครัวขยายคือ มักพบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีเพียงคนเดียวมีการล่มสลายง่าย กล่าวคือเมื่อหัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต อาจเป็นฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายแล้วแต่กรณี คู่ครองที่เหลือและลูกๆ มักจะแยกย้ายออกไป อยู่ตามลำพัง มากกว่าอยู่ร่วมกัน

ภาพที่ 2.5 แผนภูมิของครอบครัวพหุสามี

ภาพที่ 2.6 แผนภูมิของครอบครัวพหุภรรยา

4. ครอบครัวสาระ(essential family)

เป็นครอบครัวที่ขาดภาพของพ่อในฐานะหัวหน้าครอบครัว จากความยากจน พ่อต้องออกไปทำงานไกลบ้าน แม่เป็นหัวหน้าครอบครัว ในหนึ่งครอบครัวอาจมีเด็กที่มีโชครู่ของตนอาศัยอยู่ด้วย โดยทั่วไปสามีมักไม่ซื่อสัตย์ต่อภรรยา อาจกลายเป็นพ่อเด็กที่เกิดจากหญิงอื่น เมื่อตนมีความพร้อมและมีบ้านจึงค่อยรับเด็กเหล่านั้น อาจรวมเด็กที่เป็นคนอื่นโดยไม่รังเกียจ เข้ามาอยู่ในครอบครัวของตน มักไม่พบในครอบครัวไทย จะพบในหมู่ชนที่ยากจน⁵

รูปแบบของความเป็นญาติ (types of kinship)

นักมานุษยวิทยาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. การจัดระบบญาติสายเดี่ยว (monilinear kinship) สังคมที่มีการจัดญาติแบบนี้ มีวัฒนธรรม กำหนดว่า ญาติสายใดสายหนึ่งเท่านั้นที่มีความสำคัญ มีสิทธิและหน้าที่ และที่พึง

⁵ สนิท สัมครการ. (มีเงินก็นับว่าน้อง มีทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย.

ปฏิบัติต่อกันในฐานะญาติ ส่วนอีกสายหนึ่งจะถูกมองข้ามไป ไม่ให้ความสำคัญและไม่มีสิทธิและหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันแบบญาติ ตามปกติญาติมีสองสายคือสายพ่อ(สามี) และสายแม่(ภรรยา) ด้วยเหตุนี้ญาติสายเดียวจึงแบ่งย่อยได้อีก 2 แบบดังต่อไปนี้

ก. แบบบิดาโลหิต (patrilinear) คือ ครอบครัวขยายรับญาติฝ่ายพ่อ การที่วัฒนธรรมกำหนดให้ญาติฝ่ายชาย(สามีหรือพ่อ) มีความสำคัญ และสิทธิ หน้าที่ ที่พึงปฏิบัติต่อกันชั้นญาติ โดยเฉพาะสิทธิและหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินของครอบครัว ส่วนสมาชิกที่เป็นหญิง(รวมถึงญาติฝ่ายหญิง) จะมีฐานะทางสังคมที่ต่ำต้อยมาก และมักไม่ได้รับการนับถือว่าเป็นญาติ

ข. แบบมารดาโลหิต(Matrilinear) คือ ครอบครัวขยายรับญาติฝ่ายแม่ ในสังคมที่นับญาติสายเดียวฝ่ายพ่อ การควบคุมดังกล่าวอยู่ในมือของพ่อของเด็กๆ แต่ในสังคมที่คนเป็นสมาชิกในกลุ่มเครือญาติฝ่ายแม่ ผู้ชายที่เคยปกป้องเลี้ยงดูและควบคุมเด็กๆคือพี่ชายหรือน้องชายของผู้หญิงไม่ใช่สามี

ระบบนี้จะไปด้วยกันกับที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานแบบที่คู่บ่าวสาวไปอยู่กับพ่อแม่ของภรรยา ผู้ชายจะอยู่ท่ามกลางคนแปลกหน้า ขณะที่ภรรยาแวดล้อมไปด้วยญาติบทบาทของพี่ชายหรือน้องชายของผู้หญิงสำคัญเป็นพิเศษ เพราะเป็นผู้มีอำนาจได้รับการเคารพยกย่องจากลูกๆ ของพี่สาวหรือน้องสาวมากกว่าจากลูกของตัวเอง ลูก ๆ ของพี่สาวหรือน้องสาวจะเป็นทายาทรับมรดกและตำแหน่งต่าง ๆ ของเขา ไม่ใช่ลูกชายที่จะได้รับมรดกและตำแหน่งต่าง ๆ ดังกล่าว

2. การจัดระบบญาติสายคู่ หรือการสืบเชื้อสายแบบสองฝ่ายเท่าๆ กัน (bilateral descent) การที่สังคมมีธรรมเนียมกำหนดให้ญาติทั้ง 2 ฝ่าย ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายหญิง หรือฝ่ายชาย ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายสามี หรือฝ่ายภรรยา ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ได้รับความนับถือ มีอำนาจ สิทธิ และหน้าที่ในการจัดการต่างๆในครอบครัวเท่าเทียมกัน และเป็นความผูกพันที่บุคคลมีอยู่กับญาติพี่น้องทุกฝ่ายเท่าเทียมกันหรือไม่แตกต่างกัน⁶

ที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงาน (post-residence)

ที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ทั้ง 3 ประเภทมีวิวัฒนาการตั้งแต่ขั้นต่ำสุดมาจนถึงขั้นสูงสุด Matrilocal คือขั้นต่ำสุดของวิวัฒนาการ หมายถึงเมื่อเจ้าบ่าวออกจากบ้านพ่อแม่ของตัวเอง ไปอยู่อาศัยกับภรรยาในบ้านพ่อตาแม่ยายหรืออาจอยู่ในบ้านอีกหลังหนึ่ง ที่ตั้ง

⁶ สนิท สมัครการ. มิเงินก็นับว่าน้อง มิทองก็นับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย. (กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ. 2539.) หน้า 4-8.

อยู่ในบริเวณบ้านของพ่อตาแม่ยาย ขึ้นต่อมาเรียกว่า Matri-Patrilocal หมายถึง เมื่อฝ่ายชายไปอยู่อาศัยกับญาติของภรรยาชั่วคราวราว 1 ปีหรือจนกว่าจะมีลูกคนแรก จากนั้นจะย้ายมาอยู่กับญาติของสามีอย่างถาวร ขึ้นต่อนสูงสุดเรียกว่า Patrilocal หมายถึงเมื่อเจ้าสาวออกจากบ้านพ่อแม่ของตัวเองไปอยู่อาศัยที่บ้านของพ่อแม่สามี หรืออยู่ในบริเวณเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีที่อยู่อาศัยอีก 2 รูปแบบ แบบแรกเรียกว่า Avunculocal หมายถึง เมื่อคู่บ่าวสาวไปอยู่อาศัยในครอบครัวของพี่ชายหรือน้องชายของแม่เจ้าบ่าว มากกว่าจะไปอยู่กับพ่อแม่ของเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว ที่อยู่หลังการแต่งงานแบบนี้พบยากและน้อยที่สุด ส่วนอีกแบบเรียกว่า Bilocal หรือ Ambilocal ซึ่งไม่ได้หมายถึงบ่าวสาวเพียงคู่เดียว แต่หมายถึงบ่าวสาวทุกคู่ในชุมชนนั้น มีสิทธิที่จะเลือกไปอยู่อาศัยกับญาติของสามีหรือญาติของภรรยาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และจะต้องมีอัตราส่วนในการเลือกไปอยู่อาศัยกับญาติฝ่ายสามีหรือญาติฝ่ายภรรยาในปริมาณใกล้เคียงกัน ส่วนปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดการเลือกที่อยู่อาศัยของบ่าวสาว คือความมั่นคง สถานภาพทางสังคม ระบบความเชื่อหรืออาจเป็นเรื่องส่วนตัวอะไรก็ได้แล้วแต่การตัดสินใจของคู่บ่าวสาว

ที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานดังกล่าว เป็นเรื่องของการย้ายเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาวออกจากบ้านของพ่อแม่ตัว ไปอยู่อาศัยในบ้านของพ่อแม่สามีหรือภรรยา หรืออาจไปอยู่กับพี่ชายหรือน้องชายของแม่เจ้าบ่าว ดังนั้นจึงไม่มีครอบครัวใหม่เกิดขึ้น ที่เปลี่ยนไปคือองค์ประกอบของสมาชิกในครัวเรือนของพ่อแม่เจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว

รูปแบบของการตั้งครัวเรือนใหม่

ประกอบด้วย 4 รูปแบบด้วยกันคือ

1. neolocal หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่ไกลไปจากญาติของเจ้าบ่าวเจ้าสาว หรือสถานที่ที่ไม่ได้ถูกกำหนดโดยความสัมพันธ์ทางเครือญาติของทั้ง 2 ฝ่าย เป็นการตั้งครัวเรือนที่เป็นอิสระไปจากพ่อแม่ของคู่สมรส กฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นอุดมคติในสังคมอุตสาหกรรม ที่สมาชิกของสังคมต้องเคลื่อนย้ายบ่อยๆเพื่อหางานทำ

2. virilocal หมายถึง การที่คู่สมรสไปอยู่ในชุมชนของญาติฝ่ายสามี

3. uxorialocal หมายถึง การที่มีคู่บ่าวสาวไปอยู่ในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยที่เป็นของญาติของฝ่ายภรรยา

4. commonlocal หมายถึง คู่บ่าวสาวไปอยู่ในชุมชนที่เป็นที่อยู่อาศัยทั้งฝ่ายญาติของฝ่ายภรรยาและฝ่ายสามี คือญาติทั้งสองฝ่ายอยู่ในชุมชนเดียวกัน

2.2 ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างวงจรชีวิตกับพื้นที่อยู่อาศัย

2.2.1 แนวคิด วงจรชีวิตของครอบครัวที่มีสมาชิก 5 คน

หรือ แนวคิด life cycle of a five-person family

แนวคิด life cycle of a five-person family นี้ เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับวงจรชีวิตของครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยของสถาบัน Pratt Institute school of architecture สามารถสรุปได้ 9 ช่วงของการเปลี่ยนแปลงดังนี้

ช่วงที่ 1 คู่สามีภรรยาที่เพิ่งแต่งงานเริ่มต้นชีวิตครอบครัว ต้องการพื้นที่ใช้สอยขั้นพื้นฐาน 5 ประเภท ประกอบด้วย พื้นที่ทำอาหาร พื้นที่รับประทานอาหาร พื้นที่สำหรับนั่งเล่นพักผ่อน พื้นที่สวม-อาบน้ำ-ซักล้าง และพื้นที่สำหรับนอน ทั้งห้าส่วนดังกล่าวอาจอยู่ด้วยกันภายในห้องหนึ่ง ซึ่งถือเป็นปีแรกของการเริ่มต้นชีวิตหลังแต่งงาน

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงที่มีบุตรคนแรก มีความต้องการพื้นที่เพิ่มขึ้น และที่จำเป็นที่สุดคือเพิ่มพื้นที่สำหรับนอน

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่มีบุตรคนที่สอง มีความต้องการพื้นที่เพิ่มขึ้นในหลายส่วนรวมถึงพื้นที่เก็บของ

ช่วงที่ 4 เป็นช่วงที่มีบุตรคนที่สาม ต้องการพื้นที่สำหรับการนอนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และแยกพื้นที่อาบน้ำกับซักล้างออกจากกัน

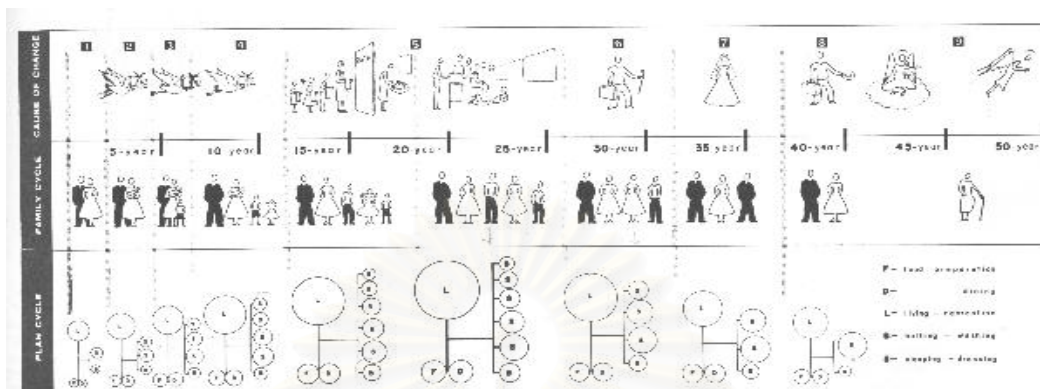
ช่วงที่ 5 เป็นช่วงที่ครอบครัวขยายตัวมากที่สุด ด้วยสมาชิกเติบโตขึ้นและอาศัยอยู่ครบ ดังนั้นพื้นที่ที่จำเป็นมากและต้องการขยายเพิ่มขึ้นคือ พื้นที่สำหรับนั่งเล่นพักผ่อนภายในครอบครัว

ช่วงที่ 6 เป็นช่วงเวลาที่มีบุตรคนแรกต้องออกไปสร้างครอบครัวใหม่(แต่งงาน) ครอบครัวจึงเหลือสมาชิกเพียงสี่คน เมื่อปริมาณลดลง ความต้องการพื้นที่ใช้สอยในบ้านก็ลดลง โดยเฉพาะพื้นที่นอนสำหรับบุตรคนแรกจะหายไป

ช่วงที่ 7 เป็นช่วงที่มีบุตรคนที่สองต้องออกไปสร้างครอบครัวใหม่(แต่งงาน) ครอบครัวเหลือสมาชิกสามคน ความต้องการพื้นที่ใช้สอยในบ้านจะลดลงอีก โดยเฉพาะพื้นที่นอนสำหรับบุตรคนที่สอง

ช่วงที่ 8 บุตรคนที่สามออกไปสร้างครอบครัวใหม่(แต่งงาน)เช่นกัน ทำให้ครอบครัวกลับเข้าสู่ระยะเริ่มต้น ซึ่งประกอบด้วยคู่สามีภรรยาเพียงสองคนอีกครั้ง ความต้องการพื้นที่ใช้สอยที่มีอยู่ในบ้านลดลงมาก พื้นที่ที่ยังคงอยู่คือส่วนเก็บของ เนื่องจากมีสิ่งของสะสมเพิ่มขึ้นตลอดช่วงที่ผ่านมา

ช่วงที่ 9 เป็นช่วงที่คนใดคนหนึ่งของคู่สามีภรรยาเสียชีวิตลง คงเหลือสมาชิกเพียงคนเดียว ถือเป็นช่วงสุดท้ายของครอบครัว และมีความต้องการใช้พื้นที่น้อยลงกว่าปีแรกของการเริ่มต้นชีวิตหลังแต่งงาน⁷

ภาพที่ 2.7 แนวคิด life cycle of a five-person family

2.2.2 วงจรชีวิตครอบครัว

Franklin D. Berker และคณะ โดยได้ศึกษา ช่วงในวงจรชีวิตครอบครัวที่มีอิทธิพลกับความพอใจในที่อยู่อาศัย เช่น ครอบครัวที่อยู่ในช่วงที่มีเด็กเล็ก ย่อมมีความพอใจในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่แตกต่าง จากครอบครัวที่สมาชิกอยู่ในช่วงวัยชรา จากการศึกษาเรื่องความพอใจของครอบครัวต่อที่อยู่อาศัยแบบหลายครอบครัว ยังสนับสนุนว่า บ้านตามอุดมคติ ประวัติการอยู่อาศัยในอดีต และวงจรชีวิตที่มีการเคลื่อนไหวอยู่เสมอ มีผลต่อความพอใจในที่อยู่อาศัย เมื่อนานเข้าจำนวนสมาชิกในครอบครัวการเปลี่ยนแปลงความต้องการใช้สอยเนื้อที่ภายในอาคารจะเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความต้องการพิเศษด้านอื่นๆ ที่แต่ละครอบครัวจะมีแตกต่างกันไป⁸

⁷ De Chiara, Joseph and Koppelman Lee. *Urbaning and Design Criteria*. (USA. ,1975) p. 96.

⁸ Franklin D. Berker and other, *User Participation and Environment Meaning : Three field Studies*. (New York : Cornell University, 1972) p. 82.

2.2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการของอสังหาริมทรัพย์

ทฤษฎีวิวัฒนาการของอสังหาริมทรัพย์ ได้กล่าวถึงวงจรที่เป็นไปของที่อยู่อาศัยโดยสรุปได้ว่า สิ่งก่อสร้างหรือที่อยู่อาศัย เปรียบเสมือนกับสิ่งมีชีวิตต้องมีลักษณะเหมือนกันของการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณา อสังหาริมทรัพย์หรือที่อยู่อาศัย ในลักษณะของวงจรชีวิตของสิ่งก่อสร้างชนิดหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีอายุของวันที่เสื่อมสลายก็เห็นจะเป็น “วัฏจักรชีวิต” ซึ่งจะต้องอยู่ในสภาพเดียวกับชีวิตอื่นๆ อาจแยกวัฏจักรนี้เป็น 8 วงจร คือ

ระยะการเกิด ในที่อยู่อาศัยจะต้องมีการคิดก่อสร้างลงทุนว่าจะก่อสร้างเพื่อกิจกรรมใด ขนาดแค่ไหน ใช้เงินเท่าไร จะขายหรือไม่ ราคาเท่าไร เมื่อไหร่ จะคืนทุน มีกำไรหรือไม่ อาจเรียกระยะนี้ว่า ระยะก่อนการก่อสร้าง หรือ Pre Construction Period

ระยะก่อสร้าง เมื่อได้วิเคราะห์ มีการจัดการด้านเงินลงทุน และตกลงในโครงการแล้ว ก็จะอยู่ในระยะการก่อสร้าง มีการวางแผนก่อสร้าง และการใช้เงินให้สอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะต่อเติม เปลี่ยนแปลง ในระยะนี้ปรากฏว่าเกือบจะไม่มีโครงการหรือที่อยู่อาศัยใด ไม่มีการต่อเติม หรือเปลี่ยนแปลงเลย บางโครงการจะมีการต่อเติมระหว่างก่อสร้าง บางโครงการหลังการก่อสร้าง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยเมื่อเข้ามาอยู่แล้ว หรือมีครอบครัวที่ใหญ่ขึ้น มีลูกมากขึ้นก็จะมีความต้องการห้องนอนเพิ่มเติม หรือมีการดัดแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละเวลาเสมอ

ระยะรักษาสภาพ ในระหว่างที่อยู่อาศัยถูกใช้งานนั้นจะเก่าทรุดโทรมลง ทั้งวัสดุ อุปกรณ์ โครงสร้าง สีฉันทัน จะเสื่อมถอยลงทุกขณะ จึงต้องมีการรักษาสภาพ

ระยะซ่อมแซม ระยะซ่อมแซมจะขึ้นอยู่กับอายุการใช้งานของวัสดุชนิดต่างๆ ที่มีอายุยาวไม่เท่ากัน ในระหว่างนี้เมื่อเกิดการเสื่อมสลายก็ต้องมีการซ่อมแซม

เสื่อมสภาพ เป็นช่วงปลายของอายุการใช้งาน จะทำการซ่อมอย่างไรก็คงจะไม่มีสภาพเหมือนเดิม การบำรุงรักษาเป็นเพียงการประคองระยะเวลาเท่านั้น

เสียหาย ในระยะนี้การจะบำรุงรักษาให้คงสภาพให้ประทับเหมือนเดิมคงจะไม่สามารถประทับไว้ได้อีกต่อไป เป็นสภาพที่เกือบใช้งานไม่ได้อีกต่อไป

หมดสภาพ ในระยะนี้ที่อยู่อาศัยจะหมดสภาพไป และเมื่ออาคารหมดอายุแล้ว ก็จะเริ่มขึ้นใหม่ในระยะแรกเกิด เป็นปรากฏการณ์ครบวงจรชีวิต หรือวัฏจักรของอสังหาริมทรัพย์⁹

⁹ มานพ พงศทัต. *โครงการอบรมผู้บริหารอสังหาริมทรัพย์*. (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาเคหการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.) หน้า 4-7.

นอกจากแนวคิด ทฤษฎีทางด้านสังคมและด้านกายภาพที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีแนวคิดที่ใช้เป็นส่วนประกอบสำคัญในการวิเคราะห์และช่วยในการนำเสนอเนื้อหาการศึกษาครั้งนี้

2.3 ทฤษฎีประชากรศาสตร์

การศึกษาครั้งนี้ได้นำทฤษฎีประชากรศาสตร์มาใช้ในการแบ่งช่วงเวลา (ปี) ในการแสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ตลอดช่วงเวลา 40 ปี โดยแบ่งเป็นช่วงการแสดงผลการเปลี่ยนแปลงทุกๆ 5 ปี จึงขอกล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีประชากรศาสตร์ดังนี้

ทฤษฎีประชากรศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง **ภาวะประชากร** (Population situation) ซึ่งมีคุณลักษณะเกี่ยวกับประชากร ที่สำคัญ สมควรที่จะกล่าวถึง ได้แก่ **โครงสร้างเพศและอายุ**¹⁰

บทบาทและสถานภาพของบุคคลในสังคมจะถูกกำหนดโดยอายุและเพศ เป็นเบื้องต้น ยกตัวอย่างง่ายๆจาก ผู้หญิงเป็นแม่ ผู้ชายเป็นพ่อ คนรุ่นลูกหลาน รุ่นพ่อแม่ หรือรุ่นปู่ย่าตายาย เป็นไปตามอายุของคนทั้งสิ้น เราเรียกส่วนประกอบพื้นฐานนี้ว่าเป็น “โครงสร้างอายุและเพศ” (Age-sex structure) หรือ “โครงสร้างประชากร” นักประชากรศาสตร์จะดูว่า โครงสร้างอายุและเพศของประชากรเป็นอย่างไร และเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

โครงสร้างอายุและเพศเป็นลักษณะพื้นฐานที่มีความสำคัญมาก เราถือว่าอายุและเพศเป็น “ตัวแปรทางประชากรศาสตร์” (Demographic variables) ที่ต้องใช้ประกอบการวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ตลอดเวลา อายุและเพศของประชากรกำหนดบทบาทและสถานภาพของคนในครอบครัวและสังคม

อายุของบุคคลจะผันแปรด้วยการเพิ่มขึ้นไปตามกาลเวลา ทุกสังคมจะใช้อายุเป็นเกณฑ์ในการกำหนดบทบาทสถานภาพของคนในครอบครัวและสังคม อายุเกี่ยวข้องกับความสามารถทางร่างกายและทางจิตใจของมนุษย์โดยตรง

อายุของประชากรเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงประชากร ทั้งการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ประชากรในวัยมีบุตร เป็นเสมือนแหล่งผลิตประชากรให้เพิ่มขึ้นอีกอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกัน ประชากรจะตายจากไปในทุกกลุ่มอายุ และจะตายไปมากเมื่อมีอายุสูงขึ้น จนในที่สุดตายจากไปในทั้งหมดเมื่อถึงที่สุดอายุขัยของตน การเคลื่อนย้ายที่อยู่ของประชากรขึ้นอยู่กับอายุด้วย คนในวัยหนุ่มสาวจะย้ายถิ่นมากกว่าคนในวัยเด็ก และวัยชรา

¹⁰ ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรศาสตร์ : สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2543.) หน้า 115-124.

เมื่อนำอายุและเพศของประชากรมาประกอบกัน จะกลายเป็น “โครงสร้างประชากร” ที่เป็นพื้นฐานให้กับการวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์ โครงสร้างประชากรนี้มีความสัมพันธ์อย่างมากกับปรากฏการณ์ทางประชากรและสังคม ดังนั้นข้อมูลประชากรที่จะเป็นประโยชน์จึงต้องจำแนกออกตามอายุและเพศเสมอ

ในการสำรวจที่ต้องมีการถามเกี่ยวกับอายุ โดยทั่วไปมีแนวโน้มที่ผู้ให้ข้อมูลจะบอกอายุด้วยเลขที่ลงท้ายด้วย “ 0 ” หรือ “ 5 ” ในการวิเคราะห์ทางประชากรศาสตร์ จะจัดข้อมูลเป็นรายปี หรือจัดเป็นกลุ่มอายุ

“อายุรายปี” เป็นการเรียงอายุเต็มปีแต่ละปีต่อเนื่องกันไป เริ่มตั้งแต่อายุ 0, 1, 2, 3, 4,..... เรื่อยไป อย่างไรก็ตามการนำเสนอประชากรจำแนกตามอายุรายปีทั้งหมดทุกอายุจะเป็น ตารางยาวมาก อายุของประชากรมีมากกว่า 100 ปี ตารางดังกล่าวจะเต็มไปด้วยตัวเลขจนดูลานตา ดังนั้นการจัดอายุเป็นหมวดหมู่หรือเป็นกลุ่มจะทำให้ดูง่ายกว่า และอาจจะเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ควบคู่กับตัวแปรอื่นๆ มากกว่า

“ กลุ่มอายุ ” ที่นิยมใช้ในการแสดงโครงสร้างอายุของประชากร “ กลุ่มอายุ 5 ปี ” ตารางประชากรต่างๆ ไป จะแบ่งกลุ่มอายุเป็นมาตรฐานดังนี้

0 – 4, 5 – 9, 10 – 14, 15 – 19, 20 – 24, 25 – 29, 30 – 34, 35 – 39, 40 – 44, 45 – 49,
50 – 54, 55 – 59, 60 – 64, 65 – 69, 70 – 74, 75 – 79, 80+

กลุ่มอายุ 5 ปี ตามแบบที่แสดงไว้ข้างบนนั้น จะให้ข้อมูลละเอียดและเพียงพอในการวิเคราะห์

2.4 งานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัย

2.4.1 จากงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร โดย สมชัย เจริญวรเกียรติ ได้ทำการศึกษาหาผลกระทบที่เกิดจากการต่อเติม และเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร พร้อมทั้งหาสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลง ผลการวิจัยพบว่า มีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยค่อนข้างสูง โดยสาเหตุที่มีการต่อเติม เปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร คือ

1. เพื่อความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สิน
2. เพื่อความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น
3. มีสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น
4. แบบบ้านที่เจ้าของสร้างไม่ถูกใจ
5. เพื่อนบ้านมีการเปลี่ยนแปลงก็อยากเปลี่ยนแปลงบ้าง

6. ต้องการมีความแตกต่างจากเพื่อนบ้าน
7. ต้องการใช้ประกอบธุรกิจ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว
8. เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการต่อเติมของเพื่อนบ้าน

นอกจากนี้พบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย รองลงมาคือ การที่มีสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น และเพื่อความปลอดภัยของชีวิต ตามลำดับ¹¹

2.4.2 จากงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดย วรชาติ แก้วคำฟู ได้ทำการศึกษารูปแบบพัฒนาการในการต่อเติมที่อยู่อาศัย ในโครงการเมืองใหม่บางพลี และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของที่อยู่อาศัยดังกล่าวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า มีการต่อเติมบ้านเพียง 3 ครั้ง การต่อเติมเป็นแบบชั้นเดียวมากกว่า 2 ชั้น และมักต่อเติมในพื้นที่ว่างด้านหลังก่อน ย้ายห้องน้ำ-ส้วมรวมทั้งระบบสุขาภิบาลไว้ด้านหลังสุดของแปลงที่ดิน นอกจากนี้ยังวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการต่อเติมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคม พบว่า การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนสมาชิก ไม่ได้เป็นเพียงเหตุผลเดียวที่ทำให้เกิดการต่อเติมที่อยู่อาศัย แต่ยังพบปัจจัยเรื่องอายุและเพศของสมาชิกในครัวเรือนเข้ามาเป็นเหตุผลสำคัญด้วย กล่าวคือในการต่อเติม ถ้าเป็นครอบครัวที่มีบุตรสาวที่เริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น มักจะมีการกันห้องให้เป็นสัดส่วน ส่วนถ้าเป็นบุตรชาย การต่อเติมหากต้องการกันพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน มักจะใช้ตู้โชว์ หรือผ้าม่านเป็นเครื่องกันพื้นที่เท่านั้น¹²

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ สมชัย เจริญเกียรติ. ผลกระทบจากการต่อเติม และเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537.) หน้า 128-138.

¹² วรชาติ แก้วคำฟู. พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.) หน้า 89-90.

2.5 สรุปการใช้หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในวิทยานิพนธ์

1. ทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบโครงสร้างครอบครัว
 เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและเป็นการปูพื้นฐาน ให้เห็นถึงความสำคัญและความเกี่ยวข้องของ ระบบโครงสร้างครอบครัวของคนไทย การส่งผลถึงความต้องการใช้พื้นที่ของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงความโยงโยยสายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่ส่งผลถึงการอยู่อาศัย
2. ทฤษฎีและงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย
 เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาหาความสัมพันธ์อย่างมีหลักการและแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของครอบครัวคนไทยซึ่งส่งผลถึงความต้องการใช้พื้นที่ที่แตกต่างออกไป อีกทั้งสนับสนุนให้เห็นวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย
3. ทฤษฎีประชากรศาสตร์
 ทฤษฎีประชากรศาสตร์ ใช้ในการสนับสนุนวิธีการแบ่งช่วงปีในการศึกษาอย่างเป็นระบบแบบแผน เพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด
4. งานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
 เพื่อนำผลการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยในรูปแบบการต่อเติม รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยดังกล่าว เป็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์
5. งานวิจัยเรื่องผลกระทบจากการต่อเติมและเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร
 เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการต่อเติมเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้านจัดสรร และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเพื่อทราบปัจจัยที่เป็นสาเหตุสำคัญในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว อีกทั้งช่วยจำแนกปัจจัยที่ไม่มีความเกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการใช้ข้อมูลทางสถิติบางส่วน รายละเอียดของวิธีวิจัยแต่ละวิธีมีดังนี้

3.1 วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

3.1.1 หลักการและลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพ¹

ลักษณะเด่นของวิจัยเชิงคุณภาพ คือ งานวิจัยที่สามารถรวบรวมข้อมูล ให้ได้ภาพรวมทั้งหมด (holistic) การศึกษาปรากฏการณ์หรือสภาพของปัญหาจะต้องเป็นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือสภาพของปัญหาในบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่ปรากฏการณ์ หรือปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับ (Contextual) การวิเคราะห์ข้อมูลจะไม่ลึกซึ้งถ้าไม่นำเอาบริบทเข้ามาช่วยอธิบาย การเน้นให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษารวมและบริบทของปรากฏการณ์ที่ศึกษา นับเป็นลักษณะเด่นของงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสำคัญกับตัวแปรทางด้านสภาพแวดล้อมและบริบทหลักการคิดของงานวิจัยเชิงคุณภาพอยู่ที่ว่า เราจะเข้าใจปรากฏการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความหมายไม่ได้ถ้าไม่พิจารณาในเรื่องบริบทด้วย

ในขณะที่งานวิจัยเชิงปริมาณอ้างความเป็นวิทยาศาสตร์และให้ความสำคัญกับความเป็นกลางของข้อมูล งานวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสำคัญกับแหล่งข้อมูล และความหมายของข้อมูลจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูล การมองปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์นั้น ช่วยให้เข้าใจความหมาย (Meaning) และเหตุผลว่าอะไรเกิดขึ้น เพราะอะไร ตามตรรกะของผู้ที่ให้ข้อมูล บางครั้ง ปรากฏการณ์ หรือข้อมูลมีความหมายลึกเกินกว่าที่ปรากฏให้เห็น หน้าที่ของนักวิจัยเชิงคุณภาพก็คือ การพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์ โดยการตีความ ทำให้งานวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะของการให้คำอธิบายที่ลึกจากการตีความหมายที่ซ่อนอยู่ (Interpretative)

กล่าวโดยสรุป หลักการและลักษณะของงานวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1) **มีความต้องการข้อมูลที่รอบด้าน (holistic)** เพื่อเข้าใจบริบทของสังคมถือเป็นแนวคิดพื้นฐานที่เห็นได้ชัดเจนในงานวิจัยซึ่งต้องการศึกษาชุมชนหรือสังคมอย่างรอบด้าน

---

¹ อคิน รพีพัฒน์ และคณะ. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา.** (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544.) หน้า15-20.

ทุกแง่ทุกมุม ในการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลจะมีการเก็บรายละเอียดทางด้านสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ความเชื่อ พิธีกรรม ฯลฯ

2) มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในบริบท

(Contextual) ปรากฏการณ์ทางสังคมบางประการไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับตัวปรากฏการณ์เองแต่ต้องทำความเข้าใจชนบทรอบเนียบ ประเพณี วัฒนธรรม ที่แวดล้อมปรากฏการณ์สังคม

3) **ต้องการที่จะเข้าใจระบบความคิด ระบบความเชื่อและตรรกะของผู้ที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม** การศึกษาระบบความคิดนี้จำเป็นจะต้องซักถามผู้ตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนให้เข้าใจจริงๆว่าการสื่อความหมายระหว่างผู้ถามและผู้ตอบนั้นตรงกัน ข้อมูลที่ได้จะต้องเป็นข้อมูลที่สะท้อนระบบคิดของผู้ตอบโดยตรง สาขามานุษยวิทยา แยกข้อแตกต่างระหว่างข้อมูลหรือการวิเคราะห์ที่มาจากระบบคิดของชาวบ้านโดยตรงว่า Emic และข้อมูลหรือการวิเคราะห์ที่มาจากนักวิจัยว่า Etic ข้อแตกต่างของระดับของการตีความเป็นเรื่องสำคัญที่นักวิจัยเชิงคุณภาพจะต้องเรียนรู้ที่จะแยกออกจากกัน เพื่อจะได้ให้ผลการวิเคราะห์สะท้อนสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือสังคมมากที่สุด

4) **เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมและปรากฏการณ์ทางสังคม** การศึกษาระบบเครือญาติหรือระบบความสัมพันธ์อื่นๆ ช่วยอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างได้ดี ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติอาจช่วยอธิบายถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ หรือสหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์และปรากฏการณ์ งานวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมนั้นจะช่วยให้การวิเคราะห์มีความลึกซึ้งมากขึ้น ช่วยอธิบายถึงสาเหตุของการเกิดปรากฏการณ์ที่เข้าใจยากอื่น ๆ ได้อีก

5) **เน้นการศึกษากระบวนการ** เพื่อช่วยให้สามารถค้นพบคำตอบเกี่ยวกับสาเหตุความเป็นมาและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในลักษณะที่ชี้ให้เห็นขั้นตอนของการเกี่ยวข้อง ช่วงเวลาของการเกี่ยวข้องจนเกิดเป็นกระบวนการการศึกษากระบวนการเชิงมานุษยวิทยาจะช่วยให้คำตอบในการอธิบายปรากฏการณ์ ที่เป็นขั้นตอนความจำเป็นที่จะต้องหาคำตอบหรือทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ย่อยที่มารวมเป็นปรากฏการณ์รวมและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ

6) **เน้นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคลที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นผู้ที่รู้เรื่องนั้น ๆ ดี (Key Informant)** วิธีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ถามเฉพาะคนในเรื่องที่ผู้รู้ดีกว่าผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม การที่จะใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ หรือวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัยที่ต้องการ และในการวิจัยบางประเด็นอาจใช้ทั้งสองวิธีการควบคู่กันได้²

3.2 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกรณีหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ เริ่มต้นการศึกษาครั้งแรก ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิชาการวิเคราะห์ที่อยู่อาศัย (Housing Morphology) ซึ่งต้องการศึกษาถึงรูปแบบและพัฒนาการของที่อยู่อาศัยเป็นสำคัญ พร้อมทั้งได้รับคำแนะนำจาก รศ.ดร. บัณฑิต จุลลาสัย อาจารย์ประจำวิชาดังกล่าว ทำให้เห็นประเด็นเพื่อทำการศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ต่อไป โดยเริ่มทำการศึกษาจากการเข้าไปสำรวจหมู่บ้าน อาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ และบริเวณโดยรอบ พร้อมทั้งค้นคว้าข้อมูลเอกสารทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้านดังกล่าว และศึกษาเพิ่มในรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา โดยได้รับความกรุณาจาก ศ.ดร.สุภาวศ์ จันทวานิช เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิทยานิพนธ์ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ประกอบด้วยข้อมูลทางด้านสังคมและข้อมูลทางด้านกายภาพ จำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูล พร้อมหาสาเหตุทางด้านสังคมเพื่ออธิบายกายภาพของที่อยู่อาศัยที่เปลี่ยนแปลงไป และทำการปรึกษา ท่านอาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านงานวิจัยเชิงสังคมและงานวิจัยทางด้านกายภาพ

3.2.1 ประชากรและกรณีศึกษา

หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ เป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นแห่งแรก ๆ ในประเทศไทย เช่นเดียวกับหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์พิบูลย์วัฒนา และหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์พิบูลย์วัฒนา³ ซึ่งปัจจุบันบ้านเดิมที่ทำการก่อสร้างในหมู่บ้านทั้ง 2 นั้น ได้ถูกรื้อถอนเปลี่ยนเป็นสิ่งก่อสร้างชนิดอื่นเป็นจำนวนมาก อีกทั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆยังคงมีผู้อยู่อาศัยตั้งแต่แรกเริ่มให้เข้าชื่อจนถึงปัจจุบันจำนวนหนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้กลุ่มประชากรในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ เฉพาะการแบ่งการพัฒนาโครงการระยะที่ 2 และ 3 เท่านั้น ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น

² อลิน รพีพัฒน์ และคณะ. *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544.) หน้า15-20.

³ ผุสดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. *บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325-2525)*. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) หน้า 281.

418 หลัง (แปลง) ไม่รวมบ้านที่ถูกเวนคืนจากการสร้างถนนราวิวาสราชนครินทร์ เนื่องจากการพัฒนาโครงการระยะที่ 1 นั้น มีรูปแบบและเนื้อที่บ้านแตกต่างกันออกไป

ความเหมาะสมของประชากรและกรณีศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การเลือกกรณีศึกษาวิธี Maximum variation sampling โดยใช้วิธีคัดเลือกจากประชากรที่เป็นผู้อาศัยและเป็นเจ้าของบ้านที่ทำการก่อสร้างระยะที่ 2-3 (ระหว่างปี พ.ศ. 2505 ถึง พ.ศ. 2506) รวม 418 หลัง และคัดเลือกกรณีศึกษาโดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้

1. เป็นบ้านที่ยังคงเห็นโครงสร้างบ้านเดิม ไม่ได้ถูกทุบทำลายหมด
2. เจ้าของบ้านเดิมหรือถือเสมือนเจ้าของบ้านเดิม (โดยการตกทอดในรุ่นต่อไป) ยังคงอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน
3. ใช้บ้านในการพักอาศัยเป็นหลัก
4. เจ้าของบ้านให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

3.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2544 ถึง กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 แบ่งได้เป็น 3 ระยะดังนี้

การสำรวจและการสัมภาษณ์ระยะที่ 1

การสำรวจระยะที่ 1 ใช้การสำรวจโดยการสังเกต (Observation) การสังเกตนี้ผู้ศึกษาจะเข้าสังเกตอยู่ในวงนอกไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมของผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้าน เรียกว่า การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation)⁴ การสังเกตและการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งข้อมูลดังนี้

- (1) บ้านที่ยังเป็นบ้านเดิม หรือมีส่วนของบ้านเดิมอยู่จนถึงปัจจุบัน
- (2) บ้านที่ผู้อาศัยที่เจ้าบ้าน อาศัยอยู่ตั้งแต่แรกเปิดให้เข้าพักอาศัยจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งผู้ที่ถือเสมือนเป็นเจ้าบ้าน ซึ่งอาศัยอยู่ตั้งแต่แรกเปิดให้เข้าพัก โดยการตกทอดต่อกันยังผู้อาศัยรุ่นต่อไปและจำเป็นต้องทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้าง ครอบครัวยุคและพื้นที่บ้าน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่เข้าอยู่อาศัย เฉพาะครอบครัวยุคที่อาศัยอยู่ในบ้านที่ยังมีส่วนของบ้านเดิม
- (3) บ้านที่มีส่วนของบ้านเดิมใช้ประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัยเป็นหลัก

⁴ สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543.)

การลงพื้นที่ศึกษาในครั้งแรกนั้น จำเป็นต้องศึกษาในแนวกว้างเนื่องจากต้องการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงของการอยู่อาศัยของคนในหมู่บ้าน นอกจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว บริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นต้องพิจารณาเพราะจะช่วยให้เข้าใจเงื่อนไขและลักษณะเฉพาะทางสังคม⁵ นอกจากนั้นการลงพื้นที่ในแต่ละระยะมิได้หมายถึง การเข้าสู่พื้นที่เพียงครั้งเดียวแล้วได้ข้อมูลทุกอย่างที่ต้องการ จำเป็นต้องทราบก่อนว่าพฤติกรรมโดยทั่วไปของผู้อาศัยในหมู่บ้าน (ซึ่งเป็นสังคมหนึ่งที่มีความต่างจากสังคมอื่น) โดยเฉพาะกลุ่มผู้อยู่อาศัยเป้าหมายที่ต้องการข้อมูล คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ตั้งแต่แรกหมู่บ้านเปิดให้เข้าพัก หรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการได้ในระดับเดียวกัน การทราบช่วงเวลาการทำงาน ช่วงเวลาเลิกงานของกลุ่มเป้าหมายนี้สำคัญมาก จะช่วยให้ผู้ศึกษาทราบว่า ควรมาสัมภาษณ์ได้ช่วงเวลาใด นอกจากนั้นยังช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถวางแผนเวลาในการศึกษาตรงกับความเป็นจริง

สำหรับหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆนี้ ความไว้วางใจในคนแปลกหน้า จะมีน้อยเป็นพิเศษ จากการที่หมู่บ้านถูกยกให้อยู่ในความดูแลของเขตเทศบาลนคร ภายหลังจากตกอยู่ในความดูแลของการเคหะแห่งชาติได้ไม่นาน ส่งผลให้การควบคุมการเข้าออกของบุคคลภายนอกซึ่งเดิมเคยมีกั๊กหายไป ถนนและสาธารณูปโภคหลายส่วนกลายเป็นของสาธารณะ ผู้คนจากที่อื่น ใช้เส้นทางในหมู่บ้านสัญจรผ่านเข้าออกเป็นประจำ เป็นสาเหตุหนึ่งให้ผู้อาศัยในหมู่บ้านมักไม่มีความสัมพันธ์อันดีต่อคนแปลกหน้าเพราะความหวาดกลัวต่ออันตราย และมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อาศัยในหมู่บ้านด้วยกันน้อยลง ซึ่งทั้งหมดมีผลต่อการได้มาของข้อมูลที่ยากขึ้น ผู้ศึกษาไม่สามารถใช้ความเชื่อมโยงของความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้านได้มากนัก (การแนะนำตัวผู้วิจัยจากผู้ให้สัมภาษณ์คนหนึ่งสู่ผู้ให้สัมภาษณ์อีกคนหนึ่ง) ประกอบกับมีการโยกย้ายของผู้อยู่อาศัยเดิมจำนวนมาก ผู้ศึกษาจึงต้องเข้าถึงตัวผู้ให้ข้อมูลด้วยตัวเอง เฉพาะบ้านที่มีส่วนของบ้านเดิมทั้งหมด จำนวน 284 หลัง

พฤติกรรมผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ ผู้ที่อยู่วัยทำงาน จะออกไปทำงานตั้งแต่เช้าด้วยความเร่งรีบ มักเป็นรุ่นลูกของผู้อยู่อาศัยที่เป็นเจ้าบ้านเดิม ส่วนเจ้าบ้านเดิมนั้นปัจจุบันจะมีอายุประมาณ 70 ปี ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านตลอดทั้งวัน แต่มักไม่ให้ข้อมูลในช่วงเช้า-บ่าย เนื่องจากไม่ไว้ใจคนแปลกหน้าโดยเฉพาะเมื่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวออกไปทำงานหมด นอกจากนั้นในช่วงบ่ายเป็นเวลาพักผ่อนนอนกลางวัน ภายหลังจากดังกล่าวจะเป็นเวลาว่าง สมาชิกเริ่มกลับจากทำงานและอารมณ์ดี (หลังจากพักผ่อน) สามารถให้ข้อมูลได้ด้วยความเต็มใจ บางครอบครัวไม่มีใครอยู่บ้านเลยตั้งแต่เช้า-บ่าย เพราะเจ้าของบ้านเดิมมักออกไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายนอกบ้านบ่อยครั้งเป็นการไปพบปะเพื่อน ๆ ซึ่งเคยเรียนมาด้วยกัน ดูแลกิจการ หรือเล่นหุ้น

⁵ อคิน ริพีทน์ และคณะ. *คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา*. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544.) หน้า 53.

การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จึงอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 15.00-17.00 แต่มิได้หมายถึงไม่ควรลงพื้นที่ศึกษาในเวลาอื่นนอกจากนี้ เพราะยังคงมีบางครอบครัวที่มีกิจวัตรประจำวันที่แตกต่างกันออกไป ในวันสุดสัปดาห์แต่ละครอบครัวจะพักผ่อนอยู่บ้าน มีลูกหลานมาเยี่ยมพร้อมหน้า หรือออกไปเที่ยวและซื้อของทั้งครอบครัว สำหรับผู้ไม่ให้ความร่วมมือมีจำนวนหนึ่ง (ในการสำรวจและสัมภาษณ์ระยะแรก) แต่สามารถได้ข้อมูลโดยถามจากบ้านข้างเคียงและคนรับใช้ได้ เพราะเป็นเพียงข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งเพื่อนบ้านไม่ลำบากใจในการตอบคำถาม

การลงพื้นที่ศึกษานอกจากจะได้ข้อมูลที่ต้องการแล้ว สิ่งสำคัญคือ การเข้าไปแนะนำตัวและปูพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจที่ละเล็กละน้อย ด้วยการแนะนำตัวผู้ศึกษาให้ผู้อยู่อาศัยเป้าหมายได้รู้จักว่าเป็นใคร มาทำอะไรในหมู่บ้าน นำผล งานไปทำอะไร พยายามให้ผู้อยู่อาศัยเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากนั้นใช้เทคนิคการตะล่อมกลม่อมเกลา (Probe) ⁶ โน้มน้าวให้ตอบคำถามที่ต้องการ การคุยในเรื่องที่คู่สนทนาสนใจ หรือชอบ เพื่อชักจูงความสนใจนั้นเข้าสู่เนื้อหาคำถาม เช่น การคุยเรื่องต้นไม้ หรือสุนัข อย่างน้อยเพื่อสร้างความคุ้นเคย ให้เชื่อใจขึ้นอีกระดับหนึ่ง (อาจเกิดขึ้นเพียงการเห็นหน้าบ่อยครั้งแต่มิใช่การเข้าไปสอบถาม พูดคุยทุกครั้ง เพราะจะสร้างความน่าเบื่อหน่ายในการตอบคำถาม) เทคนิคการตะล่อมกลม่อมเกลา (Probe) นี้จะใช้ตลอดทุกระยะที่มีการสัมภาษณ์ โดยปรับให้เหมาะสมกับสถานการณ์

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์ระยะแรกนี้ได้นำมาจัดทำแผนที่ (Mapping) ⁷ ประเภทต่าง ๆ เพื่อจำแนกข้อมูลบ้านหรือครอบครัวที่มีลักษณะต่าง ๆ ตามหัวข้อของแผนที่ดังนี้

1. **แผนที่ทางกายภาพ (Physical Map)** แสดงกายภาพของสนาม (พื้นที่ศึกษา) ช่วยให้ทราบชนิดของสิ่งปลูกสร้างที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทิศทางสภาพแวดล้อมใกล้เคียงโดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) ⁸ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐาน ซึ่งการวิเคราะห์นี้จะมีตลอดช่วงการเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐานนี้จะนำไปสู่การหาบ้านหรือครอบครัวกรณีศึกษาต่อไป

2. **แผนที่ทางสังคม (Social Map)** โดยทั่วไปเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานะของบุคคลในครอบครัวหรือชุมชน รวมถึงกิจกรรมและช่วงเวลาซึ่งมีความผูกพันกับกิจกรรม แต่ในที่นี้เป็นการเก็บข้อมูลทางด้านรูปแบบการครอบครอง และผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัยที่มีส่วน

⁶ สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543)

หน้า 78.

⁷ เรื่องเดียวกัน หน้า 45-46.

⁸ อคิน รพีพัฒน์ และคณะ. **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544.) หน้า 281-282.

ของบ้านเดิมเท่านั้น และระบุลงในแผนที่ซึ่งจะนำไปสู่การหาบ้านหรือครอบครัวกรณีศึกษา เช่นเดียวกับการทำแผนที่ทางกายภาพ

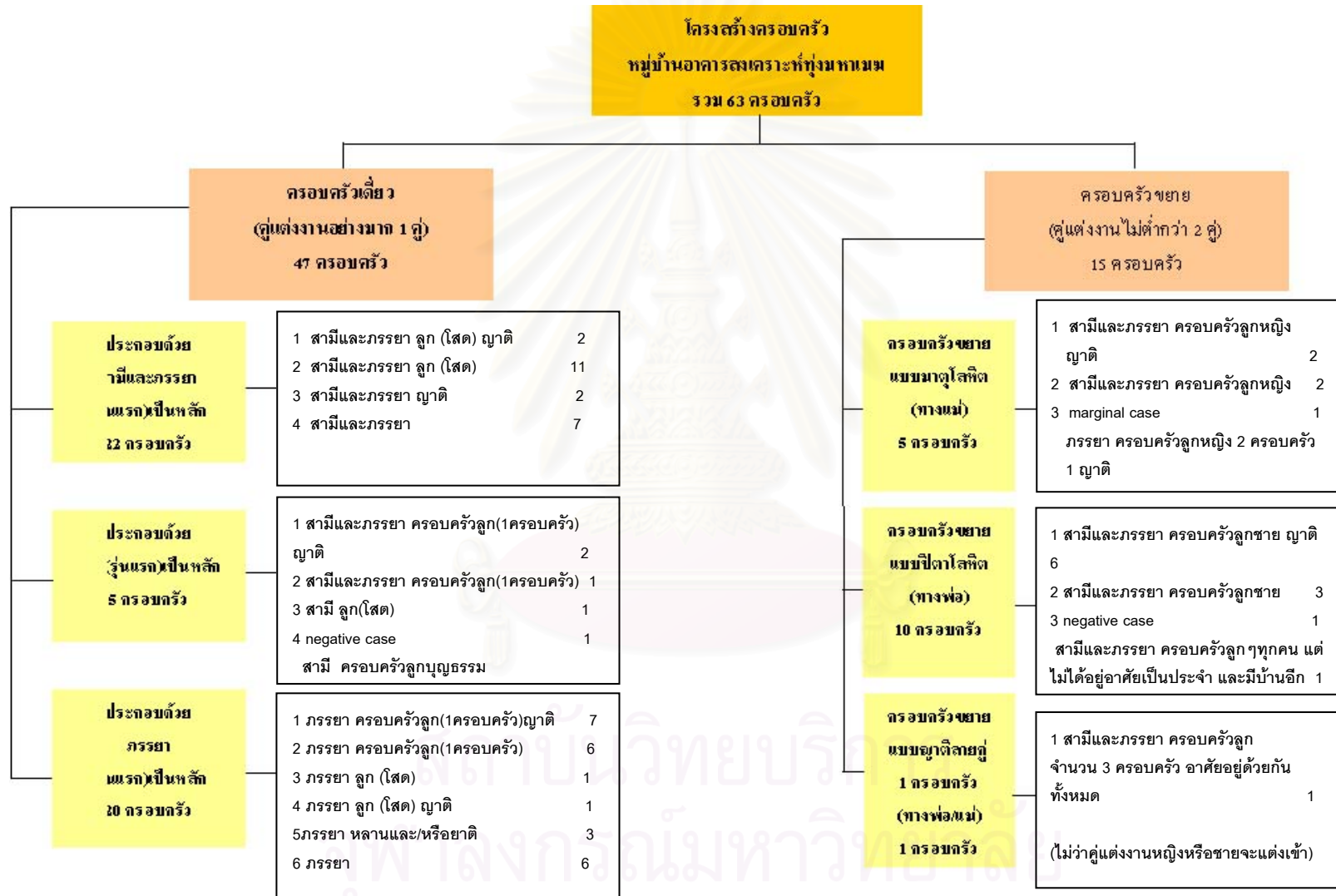
การทำแผนที่แสดงรูปแบบการครอบครองและผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัยในที่อยู่อาศัยที่มีส่วนของบ้านเดิมนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงครอบครัวที่อาศัยอยู่ในบ้านซึ่งมีส่วนของบ้านเดิม และผู้เป็นเจ้าของเดิมที่อยู่อาศัยตั้งแต่แรกเปิดโครงการถึงปัจจุบัน หรือถือเสมือนเจ้าของเดิมอาศัยอยู่ โดย ผ่านการตกทอดจนถึงปัจจุบันและสามารถให้ข้อมูลได้อย่างละเอียด และอยู่อาศัยตั้งแต่แรกเปิดโครงการถึงปัจจุบัน มีจำนวน 63 หลัง ซึ่งเป็นบ้านหรือครอบครัว กลุ่มเป้าหมายในการเลือกกรณีศึกษา

การสำรวจและการสัมภาษณ์ระยะที่ 2

1 ทำการสัมภาษณ์เฉพาะครอบครัวทั้ง 63 หลัง มีวัตถุประสงค์ให้ทราบถึงลักษณะโครงสร้างครอบครัวในปัจจุบันของครอบครัวหรือบ้าน กลุ่มเป้าหมายทั้ง 63 ครอบครัว เพื่อนำไปหาครอบครัวหรือบ้าน กรณีศึกษาต่อไป

ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ เป็นเรื่องส่วนตัวมากขึ้น เนื่องจากเนื้อหาของคำถามเกี่ยวข้องกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ (มีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกันหรือไม่อย่างไร) นอกจากนั้นจำเป็นต้องทราบสาเหตุการลดลงหรือเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะสาเหตุที่มาจากการทำงาน เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเชื่อมโยงเข้ากับทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบครอบครัว ซึ่งอ้างถึงในบทที่ 2 เรื่อง ทฤษฎีทางด้านสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบโครงสร้างครอบครัว แล้วนำข้อมูลโครงสร้างครอบครัวที่ได้ทั้ง 63 หลัง สร้างแผนที่ทางประชากร (Demographic Map)⁹ การนำเสนอ โดยใช้รูปแบบครอบครัวที่มีอยู่ทั้งหมดของกลุ่มเป้าหมายมาจัดกลุ่มของโครงสร้างครอบครัวที่เหมือนกัน โดยใช้ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ แสดงถึงผู้อยู่อาศัยในบ้านปัจจุบันและแสดงจำนวนคู่สามีภรรยาที่อาศัยอยู่ภายในบ้านเดียวกัน และความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นหลัก

⁹ สุภางค์ จันทวานิช. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543) หน้า

แผนภูมิที่ 3.1 การจัดกลุ่มรูปแบบครอบครัว ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

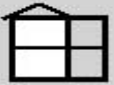

ความเป็นส่วนตัวมากขึ้นของคำถาม ทำให้ผู้ศึกษาต้องระมัดระวังคำพูดเป็นพิเศษ และนำเทคนิคการทะล่อมกลมกล่อม (Probe) มาใช้เสมอ เนื่องจากความเชื่อใจของผู้ให้ข้อมูลมีเพียงระดับหนึ่ง บางครั้งต้องยอมเสียเวลานั่งคุยเรื่องที่คุณให้ข้อมูลสนใจเป็นเวลานาน (บางครั้งอาจเป็นเรื่องไร้สาระ เพื่อแสดงว่าไม่มีจุดมุ่งหมายอื่นแฝงในเรื่องที่คุณคุย) จึงจะได้ข้อมูล และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพราะครอบครัวนั้นอาจเป็นหนึ่งในกรณีศึกษาที่จำเป็นต้องกลับมาสัมภาษณ์ในเชิงลึกอีกครั้ง หลายครอบครัวปฏิเสธการให้ข้อมูลโดยสิ้นเชิง บ้างก็ไล่ให้ออกจากบริเวณประตูรั้ว และเกือบทุกครอบครัวมักเลี้ยงสุนัขเพื่อเฝ้าบ้าน ความรอบคอบในการสังเกตว่าประตูรั้วถูกปิดอย่างแน่นหนาเป็นเรื่องจำเป็น (บางครั้งสำคัญมากกว่าการได้คุยกับเจ้าของบ้าน) และมีครอบครัวจำนวนมากที่ให้ความไวใจ อาจเนื่องจากผู้ศึกษาเป็นผู้หญิง ประกอบกับการเห็นหน้าค่าตาบ่อยครั้ง จึงให้เข้าไปนั่งคุยภายในบริเวณบ้านได้ (เรื่องความปลอดภัยของตัวเองผู้ศึกษาเองจำเป็นต้องคำนึงถึงตลอดเวลา) จากการพูดคุยกับผู้ให้สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายซึ่งมักเป็นผู้สูงอายุ เมื่อเป็นผู้ชายมักอาศัยการพูดคุยถึงเรื่องการเมือง การศึกษา ธรรมเนียม วัฒนธรรม ช่วยโน้มนำให้เกิดความไวใจ สำหรับผู้หญิงจะโน้มนำโดยการสังเกตบริเวณบ้านแล้วคุยถึงงานอดิเรก ลูกๆ ในวัยเด็กหรือหน้าที่การงานที่ประสบความสำเร็จของลูกๆ ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังนั้นการอ่อนน้อมถ่อมตนหรือการไม่รู้ในบางเรื่องที่คุณคุย ทำให้ได้มาซึ่งความเกื้อหนุน หรือความเอ็นดูจากผู้ให้สัมภาษณ์

เมื่อทราบข้อมูลโครงสร้างครอบครัวของบ้านกลุ่มเป้าหมายทั้ง 63 หลัง จึงนำมาสร้างตารางแสดงการเลือกครอบครัวกรณีศึกษา พร้อมกันกับข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของที่อยู่อาศัยที่พบในปัจจุบันของบ้านทั้ง 63 หลัง ด้วยตารางไขว้ (Cross Tab)

ข้อมูลเรื่อง ลักษณะกายภาพของบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปที่ได้รวบรวมไว้แล้ว (ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อการเก็บรวบรวมข้อมูล) และข้อมูลโครงสร้างครอบครัวทุกแบบที่พบมาหาความสัมพันธ์โดยทำเป็นตารางเพื่อลงรายละเอียดจำนวนและเลขที่บ้าน ทำการเลือกครอบครัว กรณีศึกษาอย่างละ 1 ตัวแทน เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ดังนั้น การเลือกตัวแทนเพื่อเป็นกรณีศึกษา จำเป็นต้องเลือกจากครอบครัวที่สามารถให้ข้อมูลได้ครบถ้วนและเต็มใจมากที่สุด เพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเพียงพอ (จากตารางที่ 3.1 แสดงการเลือกตัวแทนในกรณีศึกษา)

ตารางที่ 3.1 การเลือกกรณีศึกษา

หมายเหตุ ช่องดำตัวอักษรขาว แสดงบ้านที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษา

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้านที่พบ	รูปแบบครอบครัว (บ้านเลขที่สมมติ)		1				2				3				4						
			ครอบครัวเดี่ยว				ครอบครัวขยายระบบญาติ สายเดี่ยวแบบบิดาโลหิต				ครอบครัวขยายระบบญาติ สายเดี่ยวแบบมกตุโลหิต				ครอบครัวขยาย ระบบญาติสายคู่						
 ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่	A	0 ครอบครัว																			
 เปลี่ยนแปลงพื้นที่เฉพาะชั้นล่าง	B	10 ครอบครัว	1	2	3	4	5	6	7	8	9										
 เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง	C	46 ครอบครัว	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21		22	23	24	25		
			26	27	28	29	30	31	32												
			33	34	35	36	37	38	39												
			40	41	42	43	44	45	46												
			47	48	49	50	51	52	53												
			54	55	56																
 สร้างบ้านอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน	D	2 ครอบครัว	57	58																	
 ขยายบ้านไปยังที่ดินข้างเคียง	E	5 ครอบครัว	59/60						61/62	63/64				65/66	67/68						
รวม			47 ครอบครัว				10 ครอบครัว				5 ครอบครัว				1 ครอบครัว						

ทั้งนี้สรุปการเลือกกลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษาได้ดังนี้

ตารางที่ 3.2 แผนผังสรุปการเลือกกลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษา ตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงบ้านและโครงสร้างครอบครัว

โครงสร้างครอบครัว รูปแบบบ้าน	ครอบครัวเดี่ยว	ครอบครัวขยาย ระบบญาติ สายเดี่ยวแบบ ปิตาโลหิต (สายพ่อ)	ครอบครัวขยาย ระบบญาติ สายเดี่ยวแบบ มาตุโลหิต (สายแม่)	ครอบครัวขยาย ระบบญาติสายคู่	รวม
ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่	-	-	-	-	-
เปลี่ยนแปลงพื้นที่เฉพาะชั้นล่าง	7	3 (1)	-	-	10
เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง	37 (1)	5 (1)	3 (1)	1	46
สร้างบ้านเพิ่มอีกหลังในที่ดินเดิม	2 (1)	-	-	-	2
ขยายบ้านไปยังที่ดินข้างเคียง	1	2 (1)	2 (1)	-	5
รวม	47	10	5	1	63

ตัวเลข = กลุ่มตัวอย่าง

( ) = กรณีศึกษา

การสำรวจและสัมภาษณ์ ระยะที่ 3

เป็นการสัมภาษณ์กรณีศึกษาทั้ง 8 ครอบครัว โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ด้วยตนเอง มีการเตรียมแนวคำถามกว้าง ๆ ล่วงหน้า จึงใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการที่มีจุดความสนใจเฉพาะ (Focus Interview) หรือเรียกว่าการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) เนื่องจากผู้วิจัยมีจุดสนใจอยู่แล้ว คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยและพยายามหันเหความสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่เฉพาะจุดที่สนใจ สำหรับแนวคำถาม ที่ต้องการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าถึงรายละเอียดประกอบด้วย

1. โครงสร้างครอบครัว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ตั้งแต่อดีตเริ่มเข้าพักอาศัยในบ้านครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับอายุ เพศ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของสมาชิก จำนวน ช่วงเวลา หรือข้อมูลอื่นนอกเหนือจากที่กำหนด ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างครอบครัว รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลหรือสัมพันธ์กับรายละเอียดที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น

2. การใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย ที่เกิดขึ้นอันดับแรกจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งสาเหตุ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นเหตุผลและมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย

เป็นการให้ผู้ถูกสัมภาษณ์พยายามระลึกถึงอดีตและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและบรรยายออกมาตั้งแต่ละครอบครัวจะมีความหลากหลายของเรื่องราว รวมทั้งมีลีลาและความหมายของคำหรือเหตุการณ์เฉพาะเป็นของตนเอง

นอกจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกแล้ว ผู้วิจัยยังอาศัยการระดมสมอง (Probe) มาใช้ร่วม เนื่องจากผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าไปในบ้านผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้เจ้าบ้านได้อธิบายถึงการ ใช้พื้นที่ซึ่งเกิดขึ้นในอดีต จนถึงพื้นที่ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน และทำการสังเกตพร้อมทั้งซักถามสิ่งที่น่าสนใจ ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่เจ้าบ้านเองเห็นเป็นสิ่งธรรมดา นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังต้องซักถามล้วงเอาความจริงออกมาจากผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้หรือทั้งหมดที่ต้องการ

การสัมภาษณ์ในครั้งนี้เป็นการสัมภาษณ์ที่ล้วงล้าเข้าไปถึงเรื่องส่วนตัวของสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด เป็นการทำความเข้าใจย้อนหลังกลับไปในอดีตตั้งแต่เริ่มต้นสร้างครอบครัวเมื่อ 40 ปีก่อน (พ.ศ. 2505) เช่น การอยู่อาศัยในครอบครัวเดิม (ก่อนแต่งงาน) สาเหตุของการแยกย้ายครอบครัวมาตั้งครอบครัวใหม่ ชีวิตครอบครัวภายหลังการแต่งงาน การอยู่อาศัยในบ้าน เหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นทั้งหมด และอื่นๆ ให้มากและลึกที่สุด เพราะเหตุการณ์หนึ่งๆ อาจมิได้ส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่บ้าน แต่สิ่งสำคัญคือ เหตุการณ์หนึ่งๆ นั้น อาจเป็นสาเหตุหรือเงื่อนไขที่เกี่ยวพันถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่อยู่อาศัยซึ่งจะทำให้สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ในมิติที่ลึกขึ้น

การจะได้ข้อมูลดังกล่าว จำเป็นจะต้องเลือกคุยกับผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้มากที่สุด บางครั้งอาจไม่ใช่ตัวผู้ดำเนินเรื่องเอง เช่น กรณีศึกษาครอบครัวหนึ่ง ผู้ศึกษาสามารถได้ข้อมูลที่ลึกกว่าจากพี่สาวของเจ้าบ้าน เนื่องจากเจ้าบ้านซึ่งเป็นน้องสาวปัจจุบันมีศและตำแหน่งเป็นคุณหญิงแพทย์หญิง อาจทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์อดอัดใจมากที่จะเล่าถึงชีวิตการแต่งงานครั้งที่สอง และลูกของเธอ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวตามมา

การเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแล้ว ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้มา แจกแจง ทำประวัติข้อมูลของบ้านแต่ละหลังและเขียนแบบบ้าน แต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลง จากคำบอกเล่า พร้อมทั้งทำตารางโครงสร้างครอบครัว โดยละเอียดในแต่ละช่วงของการเปลี่ยนแปลง การแบ่งช่วงเวลาในการแสดงผลการเปลี่ยนแปลงนั้น ยึดหลักการตาม ทฤษฎี ประชากรศาสตร์ ว่าด้วยเรื่อง โครงสร้างเพศและอายุ¹⁰ ซึ่งได้จัดกลุ่มอายุประชากรเป็นหมวดหมู่ เพื่อความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ โดยนิยมแสดงโครงสร้างของอายุ ประชากร เป็นกลุ่มอายุ 5 ปี (ทุกช่วง 5 ปี)

3.2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล¹¹

ลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1) ความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล

ประการแรก หมายถึงการจำแนกและจัดระบบข้อมูล เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะ ความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์จากทัศนะของผู้ถูกวิจัย (Native's Category) การวิเคราะห์ข้อมูลในความหมายนี้ จึงเป็นการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล หาแบบแผน ความหมายและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ศึกษา และทำความเข้าใจกับความหลากหลาย และความแตกต่างของข้อมูลที่เกิดขึ้น

ประการที่สอง เป็นการหาความสัมพันธ์ของข้อมูล แยกแยะเงื่อนไขเพื่ออธิบาย สาเหตุความสัมพันธ์ รวมทั้งเป็นการอธิบายการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลให้เป็น ระบบ **ซึ่งอาจจะใช้สถิติก็ได้** เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในความหลากหลาย ความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ

โดยเหตุที่การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยายเพื่อให้เห็นลักษณะและ สภาพของปรากฏการณ์ รวมทั้งความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคม บ่อย ที่เดี๋ยวมักจะถูกมองว่าเป็นการนำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนาอย่างละเอียด แต่ปราศจากการ วิเคราะห์ ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณนั้น เนื่องจากใช้ข้อมูลเชิงสถิติ จึงมักจะถูกมองว่าเป็นการ นำเสนอข้อมูลในเชิงวิเคราะห์ในลักษณะที่สามารถเปรียบเทียบและแยกแยะเหตุผล ยิ่งไปกว่านั้น

¹⁰ ปราโมทย์ ประสาทกุล. ประชากรศาสตร์ : สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. (กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 2543) หน้า 115-124.

¹¹ อภิน รัตพันธ์ และคณะ. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544) หน้า 181-182.

ความเข้าใจของคนทั่วไปมักจะถือกันว่าการบรรยายหรือพรรณนานั้นเป็นพัฒนาการขั้นต้น ๆ ของการวิจัย ส่วนการวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์ ด้วยกระบวนการทางสถิติเป็นพัฒนาการของศาสตร์ในขั้นที่สูงกว่า มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่า

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการพรรณนาที่มีการวิเคราะห์ควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เพราะการพรรณนาหรืออธิบายปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ โดยอาศัยหลักการของวิจัยเชิงคุณภาพ ย่อมจะต้องมีการจำแนกจัดระเบียบ และวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ไปด้วย รวมทั้งเป็นการเสนอภาพในเชิงเปรียบเทียบสะท้อนให้เห็นทัศนะของคนภายในและภายนอก การพรรณนาในการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งที่จะให้ภาพของความสัมพัทธ์หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมกับทั้งความสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัย การพรรณนาในลักษณะดังกล่าวนี้มีแนวคิดทางทฤษฎีอยู่เบื้องหลังอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้จึงนับว่าเป็นการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ไม่ใช่เป็นการพรรณนาในเชิงบรรยายที่มุ่งให้ได้ความละเอียดเพียงเท่านั้น¹²

หลังจากเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในเชิงลึกทั้งหมดแล้วจึงทำการแจกแจงข้อมูลและใช้การวิเคราะห์ข้อมูลขั้นพื้นฐาน โดยวิธีการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) ส่วนการวิเคราะห์หลักผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปโดยอาศัยชนิดวิธีการวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว โดยสังเกตเหตุการณ์หลายๆเหตุการณ์ และจำแนกชนิดของข้อมูลในเหตุการณ์นั้น ๆ แล้วนำมาเปรียบเทียบ โดยการทำเป็นตารางหาความสัมพันธ์และแยกแยะแต่ละปรากฏการณ์ออกเป็นส่วน ๆ โดยอาศัยขั้นตอนในการวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ 4 ขั้น คือ

1. จำแนกข้อมูลหรือเหตุการณ์ออกเป็นประเภท (Categories) ต่างๆ ลงรหัสแยกประเภทเหตุการณ์หนึ่ง ๆ แล้วเปรียบเทียบเหตุการณ์เหล่านั้นกับเหตุการณ์ก่อน ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนกลุ่มเดิมหรือกลุ่มอื่น
2. ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ (Properties) ของประเภทเข้าด้วยกัน เพื่อเห็นข้อสรุปย่อย และเริ่มเชื่อมโยงข้อมูลให้เห็นความสัมพันธ์และลักษณะที่คล้ายหรือต่างกันโดยนำพาให้พิจารณาถึงว่าจะอะไรทำให้เกิดความเหมือนหรือแตกต่าง
3. ขยายวงของการเปรียบเทียบ แล้วเลือกพบเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญ เป็นขั้นที่พบความชัดเจน และข้อสรุปนามธรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและพบกุญแจสำคัญ ไขไปสู่ความเข้าใจของความสัมพันธ์จากสังคมของโครงสร้างครอบครัวกับการให้พื้นที่บ้าน และอะไรซึ่งมี

¹² อภิน รัตพัฒน์ และคณะ. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาวิทยา 2544.) หน้า 267-279.

ความหมายน้อยกว่า ทำการเลือกเหตุการณ์หลัก จากการเปรียบเทียบให้ครอบคลุมจึงจบการเปรียบเทียบคุณลักษณะในเหตุการณ์ และทำการตัดทอน (Reduce) ข้อมูลบางส่วนออกเหลือแต่คุณลักษณะร่วมที่มีความหมายเท่านั้น การวิเคราะห์จะเจาะลึกลงไปเฉพาะ ข้อมูลที่ตัดทอนแล้วเท่านั้น

4. สร้างข้อสรุป จากคุณลักษณะร่วมที่มีความหมายและการพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นนามธรรมขั้นต้นจนถึงข้อสรุปนามธรรมที่ใหญ่ขึ้น ตรวจสอบความถูกต้อง เป็นการยืนยันข้อสรุป จากข้อสรุปที่ยังเป็นสมมุติฐานชั่วคราว¹³ ซึ่งเป็นการรายงานผลข้อค้นพบของการวิจัย

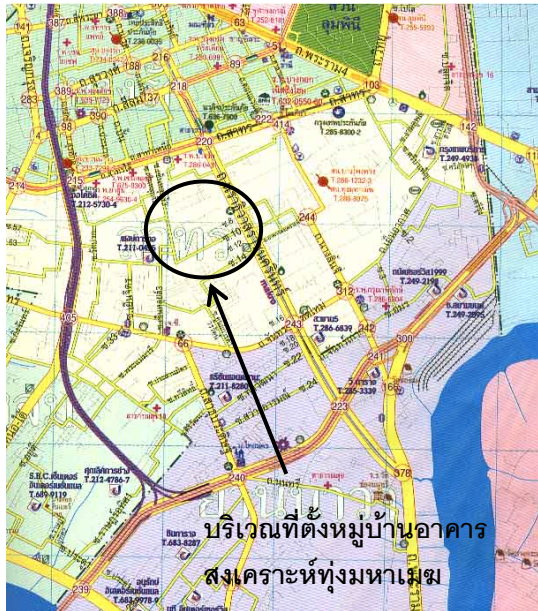

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ สุภางค์ จันทวานิช. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543) หน้า 71-75.

บทที่ 4

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆและกรณีศึกษา

หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ เป็นหมู่บ้านที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2505 เพื่อช่วยเหลือข้าราชการและประชาชนที่มีรายได้ปานกลางให้มีบ้านเป็นของตัวเองเป็นหลัก

ที่ตั้งโครงการ หมู่บ้านฯ ตั้งอยู่บริเวณถนนสาทรใต้และอาศัยเส้นทางดังกล่าวสัญจรเป็นหลัก และมีถนนราธิวาสราชนครินทร์ตัดจากถนนสาทรผ่านกลางหมู่บ้านฯ

แผนที่ 4.1 ที่ตั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

สภาพแวดล้อมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ ปี พ.ศ. 2545

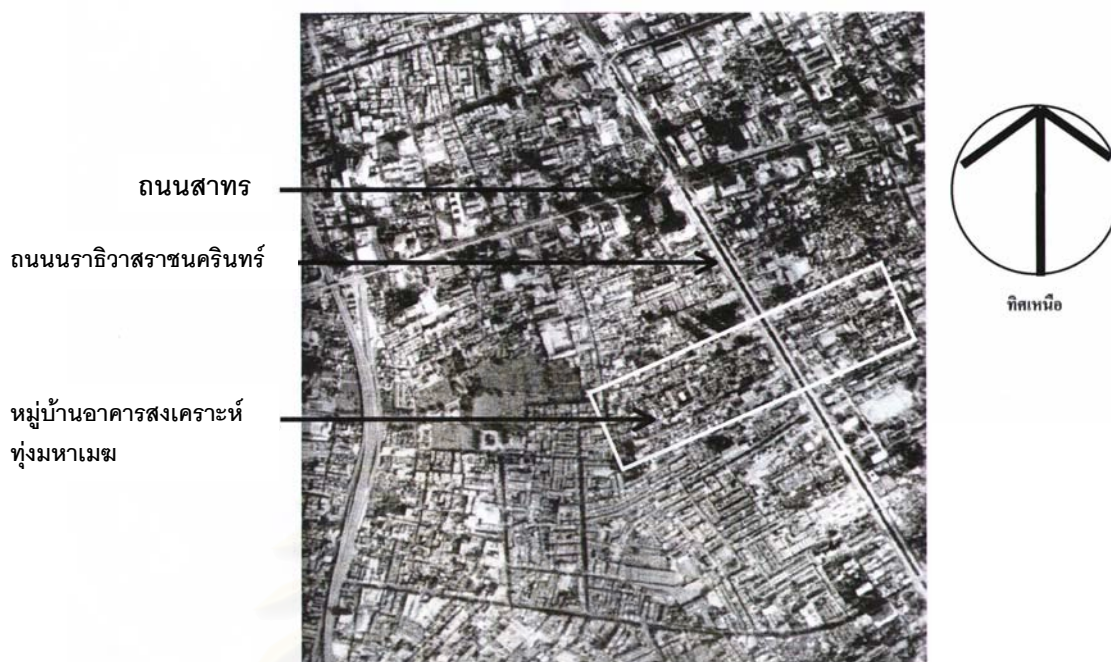
ภาพที่ 4.1 ทางเข้าหมู่บ้านฯ จากถนนราธิวาสราชนครินทร์ จะเห็นอาคารสูงเรียงรายอยู่บริเวณริมถนน ทางเข้าหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.2 เส้นทางเข้าสู่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ จาก ถนนราธิวาสราชนครินทร์มุ่งสู่ถนนสาทร

ภาพที่ 4.3 สองข้างทางเป็นทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งมีถนนราธิวาสราชนครินทร์ตัดผ่านกลางหมู่บ้านฯ

แผนที่ 4.2 ที่ตั้งหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

4.1 การจัดสร้างหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ มีโครงการที่อยู่อาศัยเกิดขึ้น 3 โครงการ ได้แก่

1. โครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์)
2. โครงการอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินการ โดยธนาคารอาคารสงเคราะห์)
3. โครงการเคหะชุมชนทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินการ โดยการเคหะแห่งชาติ)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทำการศึกษาเพียงโครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ ที่ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ ที่อยู่ในการก่อสร้างระยะที่ 2 และ 3 เท่านั้น

โครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ แบ่งการก่อสร้างออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

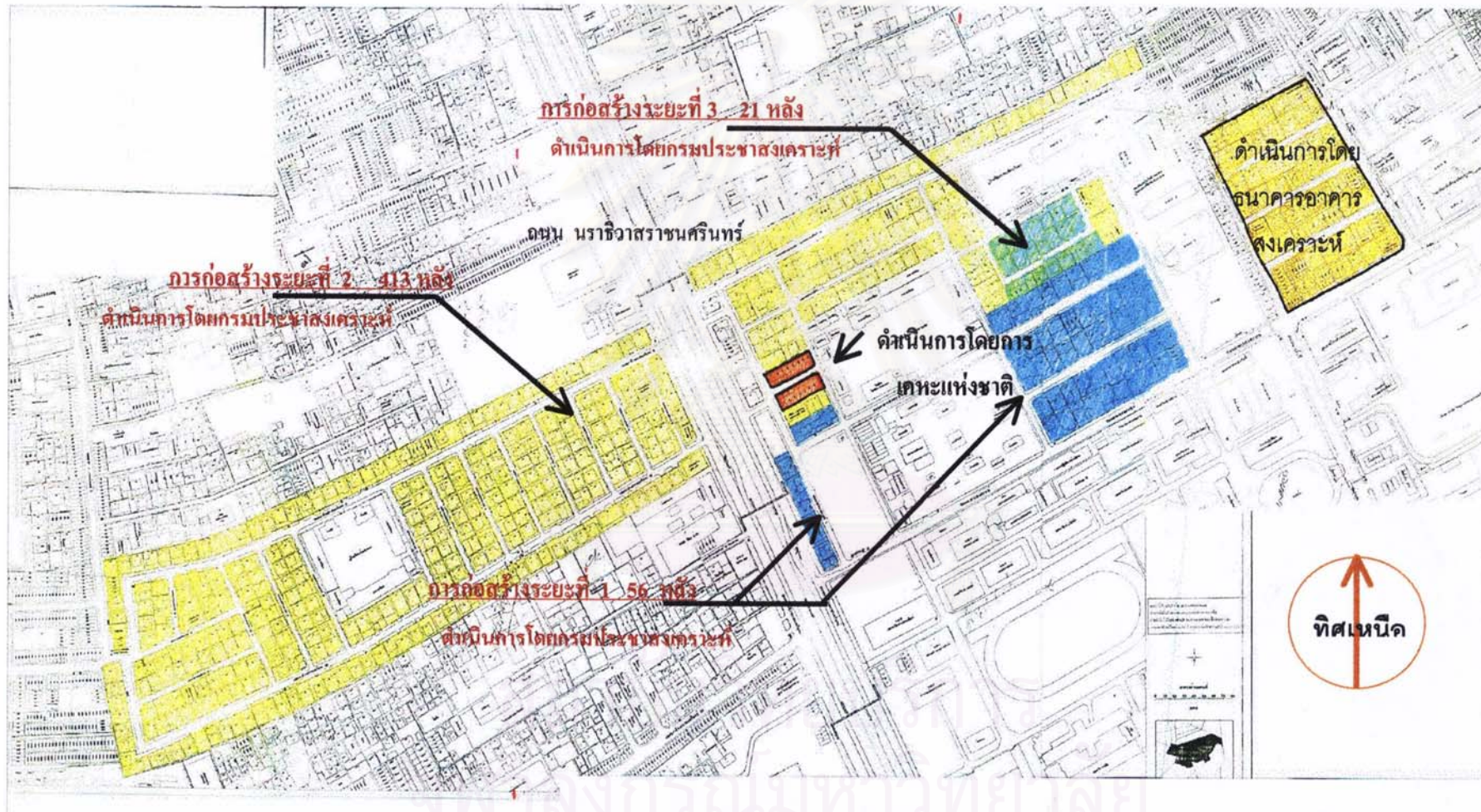
การก่อสร้างระยะที่ 1 จัดสร้างอาคารสงเคราะห์ให้ข้าราชการสำหรับเช่าซื้อเพียง 65 หลัง ใช้เนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2498 มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยวสร้างด้วยไม้ 2 ชั้น เล่มระดับ ผู้อยู่อาศัยบางคนเรียกว่า “บ้านชั้นครึ่ง” หรือบางคนเรียกว่า “บ้านครึ่งปูนครึ่งไม้” เนื่องจากบริเวณฐานของตัว บ้านก่อสร้างด้วยปูน มีขนาดที่ดินประมาณ 100 ตารางวา

ภาพที่ 4.4 แบบบ้านที่ก่อสร้างระยะที่ 1

การก่อสร้างระยะที่ 2 สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2505 เป็นบ้านที่จะใช้เป็นประชากรศึกษาในการวิจัยในครั้งนี้ เพราะเป็นบ้านส่วนใหญ่และยังคงสภาพบ้านพักอาศัยอยู่ในปัจจุบัน มีจำนวน 413 หลัง ใช้ระบบอุตสาหกรรม (Prefabrication) ในการก่อสร้าง ประกอบด้วยแบบบ้านทั้งหมด 4 แบบ ทั้ง 4 ตำแหน่งของประโยชน์ใช้สอยที่ต่างกันบ้าน ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- ชั้นบนประกอบด้วย
1. ห้องนอน
  2. ห้อง
  2. ห้องน้ำ
  - 1 ห้อง
- ชั้นล่างประกอบด้วย
1. พื้นที่รับแขก หรือนั่งเล่น
  2. ห้องน้ำ 1 ห้อง
  3. พื้นที่ครัว (อยู่ภายนอกอาคาร และใช้พื้นที่ร่วมกับพื้นที่ซักล้าง)
  4. พื้นที่ซักล้าง
  5. พื้นที่รับประทานอาหาร
  6. ระเบียง
  7. พื้นที่จอดรถ 1 คัน

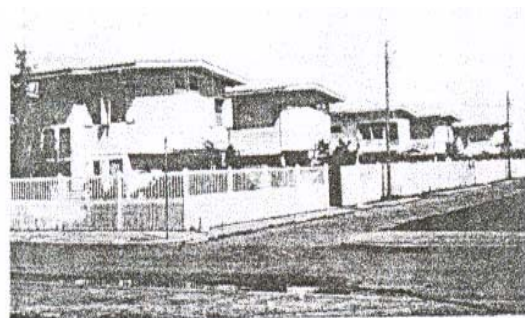

แผนที่ 4.2 หน่วยงานที่ดำเนินโครงการ และระยะการก่อสร้าง (พ.ศ. 2505)

ภาพที่ 4.5 บ้านจำลองทั้ง 4 แบบ โดยเรียง
เรียงจากซ้ายไปขวา แบบที่ 4 3 2 1

ภาพที่ 4.6 บ้านสร้างจริงทั้ง 4 แบบ โดย
เรียงจากซ้ายไปขวา แบบที่ 4 3 2 1

ภาพที่ 4.7 ตัวอย่างบ้านแบบที่ 4 เมื่อต่อเติมแล้ว

ภาพที่ 4.8 ตัวอย่างบ้านแบบที่ 1

ภาพที่ 4.9 ตัวอย่างบ้านแบบที่ 2

ภาพที่ 4.10 ตัวอย่างบ้านแบบที่ 3

ภาพที่ 4.11 ตัวอย่างบ้านแบบที่ 4

ตารางที่ 4.1 ผังชั้นที่ 1 และ 2 ของบ้านเดิมทั้ง 4 แบบ

แบบบ้าน	แผนผังบ้านชั้นที่ 1	แผนผังบ้านชั้นที่ 2
บ้านแบบที่ 1	<p>เนื้อที่ 20.00 ตารางเมตร</p>	<p>เนื้อที่ 32.50 ตารางเมตร</p>
บ้านแบบที่ 2	<p>เนื้อที่ 12.50 ตารางเมตร</p>	<p>เนื้อที่ 34.00 ตารางเมตร</p>
บ้านแบบที่ 3	<p>เนื้อที่ 12.00 ตารางเมตร</p>	<p>เนื้อที่ 30.00 ตารางเมตร</p>
บ้านแบบที่ 4	<p>เนื้อที่ 12.50 ตารางเมตร</p>	<p>เนื้อที่ 30.00 ตารางเมตร</p>

การวางผังบ้านแต่ละหลัง จัดวางสลับกันทั้ง 4 แบบ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซากและเรียงเป็นระเบียบเรียบร้อย น่าอยู่อาศัย และได้รับความสะดวกสบายในบริการทุกด้าน สมควรแก่อัฒภาพของผู้ที่จะมาเช่าซื้อ

แผนที่ 4.4 การวางผังหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2505 ทั้งหมดจำนวน 434 แปลง (การก่อสร้างระยะที่ 2-3)

การก่อสร้างระยะที่ 3 มีจำนวน 21 หลัง สร้างและวางผังตามการก่อสร้างระยะที่ 2 ทุกประการ ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2506

4.2 สภาพหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆในปัจจุบัน

ปัจจุบันพื้นที่เมืองกรุงเทพฯ ขยายตัวอย่างรวดเร็ว หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์กลายเป็นหมู่บ้านใจกลางกรุงเทพฯ มีถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ขนาบ 2 ข้างคลองช่องนนทรี ผ่านกลางหมู่บ้าน

บ้าน เดิมการเข้าออกใช้ถนน ในซอยเซนต์หลุยส์ และถนนในซอยสวนพลู อาศัยเข้าออกเป็นหลัก เมื่อถนนนราธิวาสราชนครินทร์ ตัดผ่านทางสัญญาจึงมีเพิ่มมากขึ้น และหมู่บ้านจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งอย่างชัดเจน ผู้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มักเรียกกันว่าหมู่บ้านฝั่งสวนพลู และหมู่บ้านฝั่งเซนต์หลุยส์

ภาพที่ 4.12 ถนนนราธิวาสราชนครินทร์ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน

ภาพที่ 4.13 ทางเข้าหมู่บ้านฝั่งซอยเซนต์หลุยส์ อยู่ด้านซ้ายของนราธิวาสราชนครินทร์

สำหรับข้อมูลที่พบเบื้องต้นในการสำรวจ บ้านพักอาศัยที่ก่อสร้างระยะที่ 2-3 หลังการเวนคืนคงเหลือ เพียง 418 หลังนั้น ได้แบ่งเนื้อหาข้อมูลออกเป็นด้านกายภาพ ข้อมูลด้านประชากร ข้อมูลด้านสังคม พร้อมทั้งแสดงจำนวนในรูปร้อยละเพื่อให้เห็นภาพรวม

ข้อมูลด้านกายภาพ ยังสามารถแสดงให้เห็นได้เป็นสองภาพ ภาพกว้าง แสดงลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบในปัจจุบัน ส่วนอีกภาพแสดงลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่พบ เฉพาะในที่อยู่อาศัยที่ยังคงเป็นบ้านเดิม

ลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบในปัจจุบัน สามารถจำแนกหยาบ ๆ ได้ 3 ลักษณะดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.14 บ้านที่ยังคงมีส่วนของบ้านเดิม

ภาพที่ 4.15 บ้านที่ยังคงมีส่วนของบ้านเดิม

ภาพที่ 4.16 อาคารสร้างใหม่

ภาพที่ 4.17 สภาพบ้านเดิมกำลังต่อเติม

ตารางที่ 4.2 การจำแนกลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบของหมู่บ้านในปัจจุบัน

ลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบ	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
1. ที่อยู่อาศัยที่สร้างขึ้นใหม่โดยทุบทำลายบ้านเดิม เช่นตึก หรือบ้านที่สร้างขึ้นใหม่ รวมถึงแปลงที่ดินที่ใช้เป็นชุมชนชายโทรศัพท์	130	31
2. บ้านพักอาศัยที่ยังคงเป็นบ้านเดิม หรือมีส่วนของบ้านเดิมเหลืออยู่	284	68
3. บ้านที่ถูกทุบทิ้งเป็นที่ดินว่างเปล่า	4	1
รวม	418	100

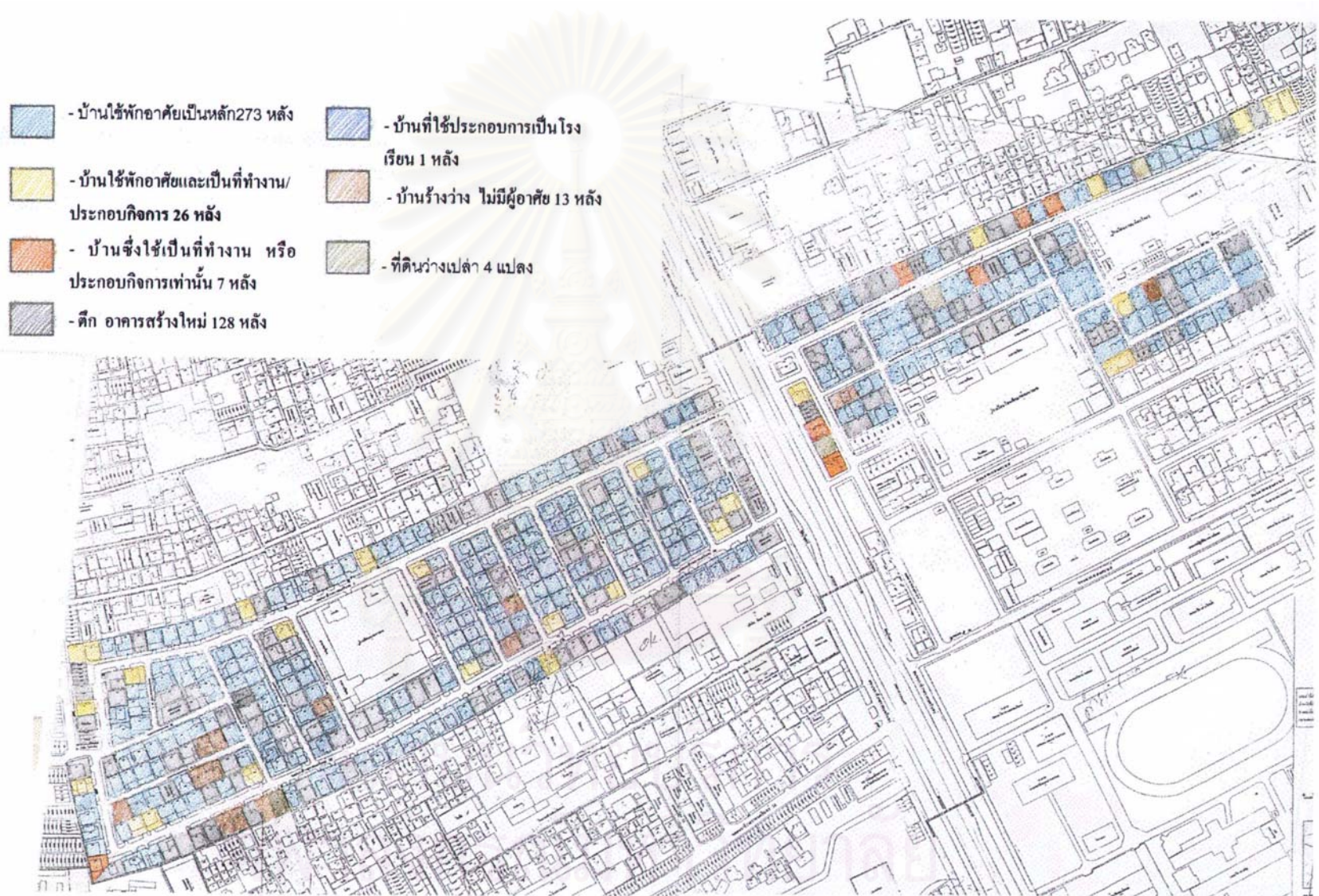

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- อาคาร / ตึก 128 หลัง
- บ้านพักอาศัยที่ยังคงเป็นบ้านเดิม 284 หลัง
- ที่ดินเปล่า 4 แปลง

แผนที่ 4.5 ลักษณะที่อยู่อาศัยที่พบในหมู่บ้าน

แผนที่ 4.6 ชนิดการใช้สอยที่อยู่อาศัย ที่มีลักษณะเป็นบ้านเดิม

เมื่อทราบจำนวนของบ้านพักอาศัยที่ยังคงเป็นบ้านเดิม หรือมีส่วนของบ้านเดิมเหลืออยู่ ซึ่งถือเป็นบ้านกลุ่มตัวอย่าง จึงทำการสังเกตโดยแบ่งหัวข้อการสังเกต คือ 1. สังเกตชนิดการใช้สอยของบ้าน 2. สังเกตลักษณะกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป (อาศัยการเปรียบเทียบจากรูปแบบบ้านเดิม ซึ่งได้จากการวาดภาพตามคำบอกเล่าและสังเกตจากโครงสร้างเดิมที่เหลืออยู่)

1. ประเภทบ้านจำแนกตามชนิดการใช้สอยของบ้าน (จากกลุ่มตัวอย่าง 284 หลัง ที่ยังเป็นบ้านเดิม) สามารถจำแนกชนิดการใช้สอยที่มีอยู่ได้ 5 ประเภท

ตารางที่ 4.3 ประเภทบ้านจำแนกตามชนิดการใช้สอยของบ้านเดิม

ชนิดการใช้สอย	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
1. บ้านที่ใช้เป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว	237	83.4
2. บ้านที่ใช้พักอาศัยร่วมกับเป็นที่ประกอบกิจการ	26	9
3. บ้านที่ใช้เป็นที่ทำงาน หรือประกอบกิจการเท่านั้น	7	2.4
4. บ้านที่ใช้เป็นโรงเรียน (เด็กก่อนวัยเรียน)	1	0.4
5. บ้านที่ร้าง ว่าง ไม่มีผู้อยู่อาศัย	13	4.6
รวม	284	100

2. ประเภทบ้านจำแนกตามลักษณะกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของบ้านเดิมออกได้เป็น 5 แบบดังนี้

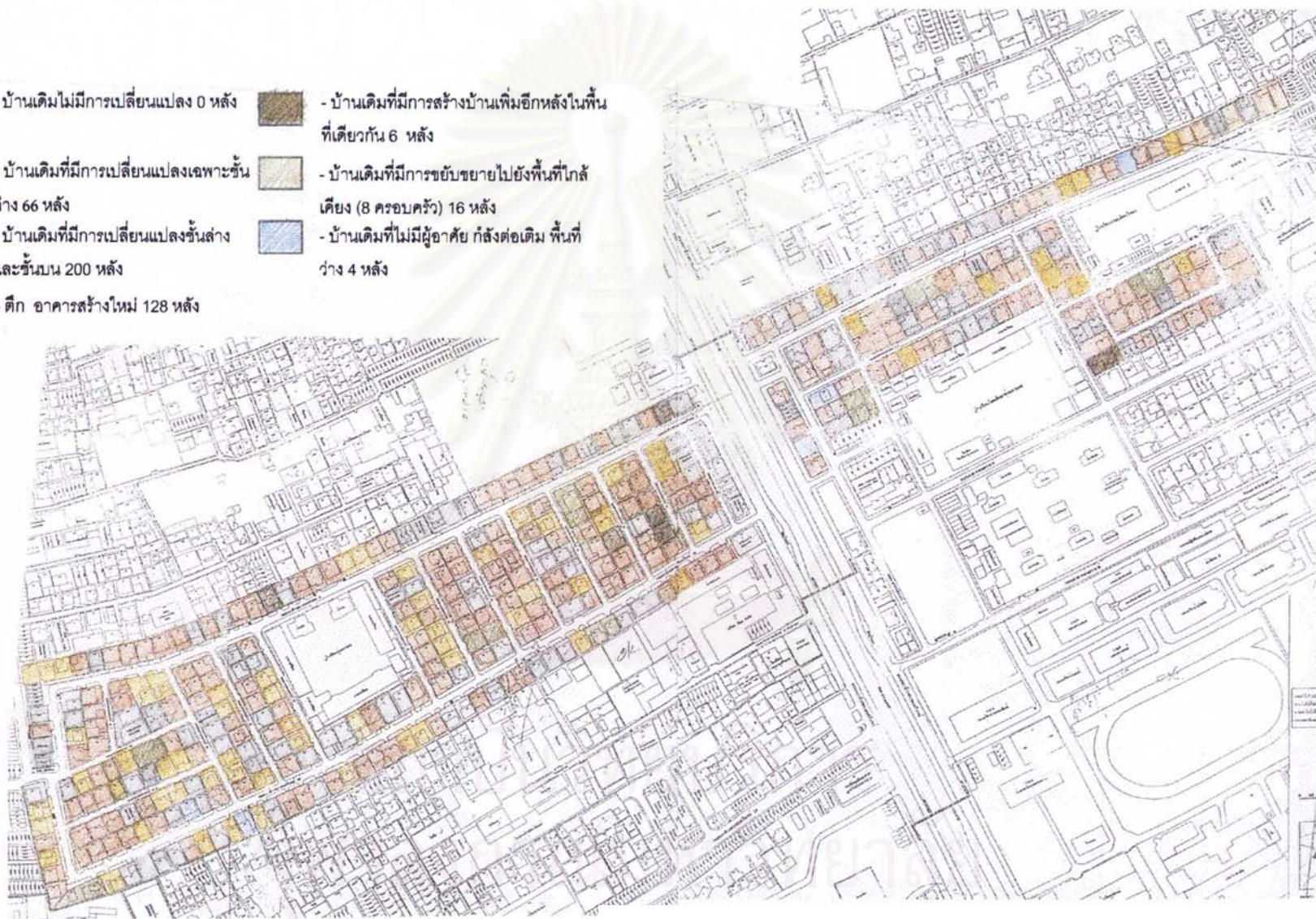
ตารางที่ 4.4 ประเภทบ้านจำแนกตามลักษณะกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของบ้านเดิม

ลักษณะกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป	จำนวน (หลัง)	ร้อยละ
1. บ้านที่ยังคงเป็นบ้านแบบเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงแม้แต่เล็กน้อย	0	0
2. บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง	66	23
3. บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง	200	70
4. บ้านที่มีการสร้างเป็นสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน	6	2
5. บ้านที่มีการขยับขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง	12	5
รวม	284	100

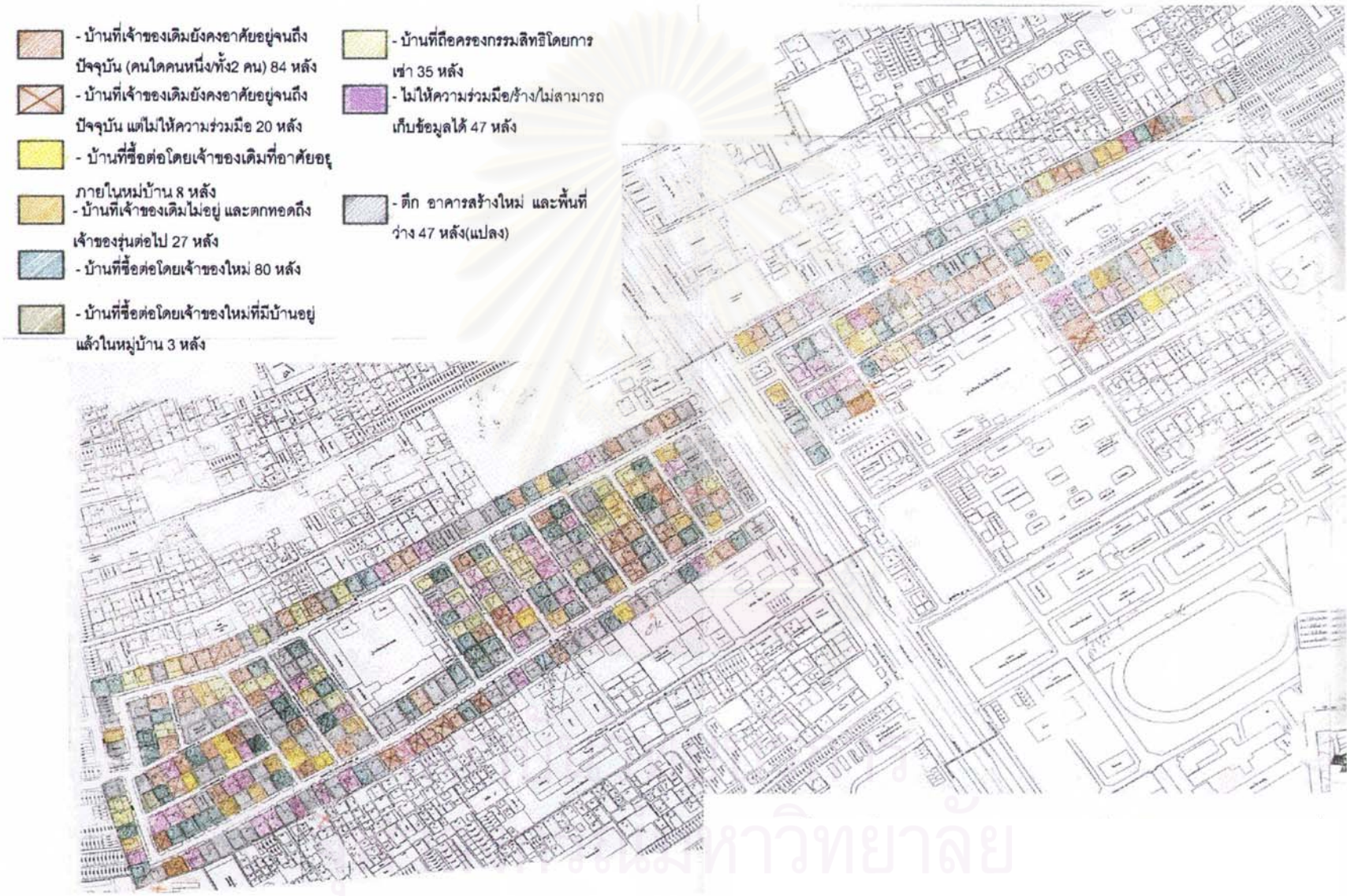
หมายเหตุ : 8 ครอบครัว รวมบ้านที่เกี่ยวข้อง 12 หลัง ที่ดินเปล่า 2 แปลง

- บ้านเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง 0 หลัง	- บ้านเดิมที่มีการสร้างบ้านเพิ่มอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน 6 หลัง
- บ้านเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง 66 หลัง	- บ้านเดิมที่มีการขยายไปยังพื้นที่ใกล้เคียง (8 ครอบครัวยุ) 16 หลัง
- บ้านเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงชั้นล่างและชั้นบน 200 หลัง	- บ้านเดิมที่ไม่มีอยู่อาศัย ก่อตั้งต่อเดิม พื้นที่ว่าง 4 หลัง
- ดึง อาคารสร้างใหม่ 128 หลัง	

แผนที่ 4.7 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่พบ ของที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะบ้านเดิม

แผนที่ 4.8 รูปแบบการถือครอง และผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเป็นบ้านเดิม

จากข้อมูลที่ได้เสนอพบว่า โครงสร้างครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและในขณะเดียวกัน ไม่มีบ้านใดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงบ้านเลย ทำให้ทราบว่าผู้อยู่อาศัยมีความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงบ้าน ในช่วงระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา สำหรับบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่างมีรูปแบบครอบครัวที่พบเพียง 2 แบบคือ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยายแบบปิตาโลหิต ส่วนบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ซึ่งมีจำนวนหลังมากที่สุดนั้นมีความหลากหลายของรูปแบบครอบครัวครบทั้ง 4 แบบ คือ มีทั้งครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยายแบบปิตาโลหิต ครอบครัวขยายแบบมาตุโลหิต และครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ โดยครอบครัวขยายแบบปิตาโลหิต และครอบครัวขยายแบบมาตุโลหิตมีจำนวนใกล้เคียงกัน ส่วนบ้านที่มีการสร้างเป็นสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน พบเฉพาะ ครอบครัวเดี่ยวเท่านั้น สำหรับบ้านที่มีการขยับขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว 1 ครอบครัว ครอบครัวขยายแบบปิตาโลหิต 2 ครอบครัว และครอบครัวขยายแบบมาตุโลหิต 2 ครอบครัว

3. ลักษณะการถือครองกรรมสิทธิของบ้าน สามารถจำแนกได้ดังนี้
ตารางที่ 4.5 การจำแนกชนิดตามการถือครองกรรมสิทธิ

ชนิดการการถือครองกรรมสิทธิ	จำนวน(หลัง)	ร้อยละ
1. ถือครองกรรมสิทธิโดยเจ้าของเดิม หรือถือเสมือนเป็นเจ้าของเดิม	111	39
2. ถือครองกรรมสิทธิโดยการซื้อต่อ	91	32
3. ถือครองกรรมสิทธิโดยการเช่า	35	12
4. ผล ผู้อยู่อาศัยไม่ให้ความร่วมมือ / ไม่สามารถให้ข้อมูลได้	30	11
5. ไม่มีการอยู่อาศัย ร้าง ว่าง	17	6
รวม	284	100

พบว่าบ้านที่เจ้าของเดิมไม่อยู่แต่ตกทอดถึงเจ้าของรุ่นต่อไป ทั้งหมดที่ทำการสัมภาษณ์มีการตกทอดโดยผ่านความเป็นเครือญาติ สามารถสรุปข้างต้นได้ว่าเครือญาติมีความสำคัญต่อการสืบทอดมรดกที่อยู่อาศัย ซึ่งที่อยู่อาศัยคนไทยถือเป็นมรดก¹ โดยเฉพาะญาติในแนวตั้ง ยังไม่พบการถือครองกรรมสิทธิ์ต่อโดยญาติแนวนอน และพบครอบครัวเพียง 2 ครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายในแนวนอน

¹ กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา, บทความทางวัฒนธรรม. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา) หน้า 16.

บทที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

เนื้อหาของบทนี้จะเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ของ การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว อาศัยการวิเคราะห์จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปีและความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 กรณีศึกษา 8 กรณีศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว : กรณีศึกษาหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ ได้ทำการศึกษากลุ่มตัวแทน จำนวน 8 ครอบครัว โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) เน้นโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนไป รวมทั้งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย

ผลข้อมูลจากตารางที่ 3.1 แสดงการเลือกกรณีศึกษาทำให้ทราบถึงลักษณะบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลง ณ ปัจจุบันที่ทำการศึกษา โดยแบ่งได้ 5 ลักษณะ คือ ลักษณะ A,B,C,D, และ E ดังนี้

A บ้านที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่พบบ้านที่มีลักษณะดังกล่าว

B บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง เป็นครอบครัวเดี่ยวมีจำนวน 7 ครอบครัว และเป็นครอบครัวขยายแบบปีตาโลहित จำนวน 3 ครอบครัว

C บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง ประกอบด้วย ครอบครัวเดี่ยวจำนวน 37 ครอบครัว ครอบครัวขยายแบบปีตาโลहित จำนวน 5 ครอบครัว ครอบครัวขยายแบบมาตุโลहित จำนวน 3 ครอบครัว ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ จำนวน 1 ครอบครัว

D บ้านที่มีการสร้างเป็นสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน ประกอบด้วย ครอบครัวเดี่ยวจำนวน 2 ครอบครัว

E บ้านที่มีการขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว 1 ครอบครัว ครอบครัวขยายแบบปีตาโลहित 2 ครอบครัว และครอบครัวขยายแบบมาตุโลहित 2 ครอบครัว

โดยได้กรณีศึกษา 8 กรณีศึกษา ดังนี้

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1 บ้านที่มีการขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง และเป็นครอบครัวขยายแบบมาตุโลหิต เลขที่บ้าน 65/66

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2 เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง และเป็นครอบครัวขยายแบบบิดาโลหิต เลขที่บ้าน 17

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3 เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง และเป็นครอบครัวขยายแบบมาตุโลหิต เลขที่บ้าน 23

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4 บ้านที่มีการสร้างเป็นสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน และเป็นครอบครัวเดี่ยว เลขที่บ้าน 58

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5 เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่างที่เป็นครอบครัวเดี่ยว เลขที่บ้าน 40

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6 บ้านที่มีการขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง และเป็นครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ เลขที่บ้าน 63/64

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7 เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง และเป็นครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ เลขที่บ้าน 25

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8 เป็นบ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง และเป็นครอบครัวขยายแบบบิดาโลหิต เลขที่บ้าน 9

อ้างอิงเลขบ้านสมมติตามตารางที่ 3.1 การเลือกกรณีศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1   สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 65/66 (บ้านเลขที่สมมติ)
รูปแบบครอบครัว   ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลहित
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน   บ้านที่มีการขยายขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง
ผู้ให้สัมภาษณ์   เจ้าของบ้าน
วันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2545   เวลา 15.00-17.00 น.

ความเป็นมาของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์บ้านเลขที่ 65 และ 66 (บ้านเลขที่สมมติ) ซึ่งเป็นบ้านของครอบครัวเดียวกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคุณลุงเจ้าของบ้าน เนื่องจากครอบครัวของคุณลุงเป็นครอบครัวที่มีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยแบบขยายบ้านไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียงและมีโครงสร้างครอบครัวเป็น ครอบครัวขยายแบบมาตุโลहित หรือครอบครัวขยายทางฝ่ายหญิง จากการสังเกตด้วยหน้าตา การสวมเสื้อผ้าฝ้ายสีขาวมีกระเป๋าสองข้าง และกางเกงขาก๊วย รวมถึงสำเนียงการพูดบุคลิกของคุณลุง ทำให้เข้าใจได้ทันทีว่าคุณลุงเป็นพ่อค้าหรือนักธุรกิจชาวจีน จากการพูดคุยคุณลุงเล่าถึงอดีตให้ฟังว่า เมื่อก่อนนั้นทำงานอยู่ที่สะพานปลา เป็นพนักงานในบริษัทประมงของรัฐบาลแห่งหนึ่ง ต่อมาบริษัทประสบปัญหาทางการเงินจึงขายบริษัทให้กับคุณลุงเพื่อบริหารต่อไป

เวลาทำงานของคุณลุงเริ่มตั้งแต่ตีสองจนถึงรุ่งเช้าจึงจะเดินทางกลับบ้าน ภายหลังจากแต่งงานกับคุณป้าในปี พ.ศ. 2494 และมีบุตรด้วยกัน 3 คน คุณลุงจึงมีความคิดว่าควรจะแยกครอบครัวออกมาจากพี่น้องและหาหลักแหล่งตั้งครอบครัวของตัวเอง กระทั่งได้เข้าอยู่ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ ทั้งนี้คุณลุงไม่ได้รับราชการ แต่มีเงินเดือนว่าผู้ที่เป็นพ่อค้าประชาชนธรรมดาต้องเป็นผู้มีอาชีพและเสียภาษีอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 3,000 บาทต่อเดือน เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่า เป็นผู้มีความมั่นคงเพียงพอที่จะผ่อนบ้านเป็นระยะเวลา 15 ปี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 เป็นปีที่บ้านแล้วเสร็จและเริ่มย้ายเข้ามาพักอาศัยได้ ขณะนั้นมีสมาชิกทั้งหมด 6 คน ประกอบด้วยคุณลุงและคุณป้าเจ้าของบ้าน ขณะนั้นอายุ 39 ปี และ 32 ปี บุตร 3 คนประกอบด้วย บุตรคนโตเป็นผู้ชาย บุตรสาว และบุตรชายคนเล็ก อายุ 10 ปี 8 ปี และ 6 ปี ตามลำดับ และคนรับใช้อีก 1 คน

ปี พ.ศ. 2507 ได้รับเด็กผู้หญิงจากจังหวัดระนองคนหนึ่งเข้าอาศัยอยู่ด้วยกัน เนื่องจากเห็นว่าเด็กมีความตั้งใจจะมาเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ซึ่งตอนเข้ามาอาศัยครั้งแรกนั้นได้

จบมัธยมปลาย ประกอบกับครอบครัวเด็กไม่มีเงินพอที่จะจ่ายค่าที่พัก และอาหาร ลักษณะการอยู่อาศัยนั้นเหมือนสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว เนื่องจากเป็นเด็กดี รับผิดชอบ ภายหลังสอบเข้าเรียนต่อที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเรียนจบทำงานจึงย้ายออกไปอาศัยอยู่ตามลำพัง ในปี พ.ศ. 2511

ปี พ.ศ. 2513 2515 และ 2517 เป็นช่วงที่ บุตรชายคนโต บุตรสาวและบุตรชายคนเล็กเข้าเรียนระดับมหาวิทยาลัย ขณะที่บุตรชายคนเล็กเรียนอยู่ปีสอง ปี พ.ศ. 2519 ได้แต่งงาน โดยนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านและมีบุตรชาย ปี พ.ศ. 2519

ในปีเดียวกันนั้นบุตรชายคนโตเรียนจบและแต่งงานนำภรรยาซึ่งเป็นบุตรสาวของข้าหลวงในวัง ครอบครัวมีฐานะดี เข้ามาอยู่ในบ้าน ในปี พ.ศ. 2522 ครอบครัวบุตรชายคนโต ได้ย้ายออกไปตั้งครอบครัวอยู่ที่อื่น ก่อนที่ครอบครัวบุตรชายคนโตจะย้ายออกไปเป็นช่วงที่บุตรสาวเรียนจบและเข้าทำงาน เพียงไม่กี่เดือนจึงตัดสินใจเดินทางไปเรียนต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา

ปี พ.ศ. 2521 ภรรยาของบุตรชายคนเล็กได้ให้กำเนิดบุตรผู้หญิง การอยู่อาศัยนั้นยังไม่มี การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่แต่อย่างใดบุตรหญิงอาศัยนอนห้องเดียวกับคุณพ่อคุณแม่เพราะยังเด็ก

ปี พ.ศ. 2524 บุตรชายคนเล็ก ภรรยา พร้อมด้วยบุตรอีกสองคนได้ย้ายออกไปสร้างครอบครัวอยู่ที่บ้านของตนที่อื่น จะกลับมาเยี่ยมครอบครัวเดิมบ้างระยะ ทำให้ครอบครัวกลับเป็นครอบครัวเดี่ยวอีกครั้ง มีผู้อยู่อาศัยเพียงสี่คนเท่านั้น ประกอบด้วย คุณลุง คุณป้า คนรับใช้และคนขับรถ

ในปีเดียวกัน บุตรสาวซึ่งใช้เวลาเรียนอยู่ที่ต่างประเทศสามปีได้เดินทางกลับเมืองไทย และอาศัยอยู่ห้องนอนเดิมของตนที่บ้านหลังเก่า และเข้าทำงานที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งเป็นเวลาสามเดือนจึงลาออกเพื่อกลับไปสอนหนังสือที่อเมริกาอีกครั้ง ภายหลังได้แต่งงานกับหมอมที่เป็นคนไทยทำงานโรงพยาบาลอยู่ที่นั่น และเปิดคลินิกอยู่ที่นั่นเป็นเวลานาน

ปี พ.ศ. 2534 บุตรสาวจึงเดินทางกลับมาเมืองไทยพร้อมสามีและบุตรชายสองคน อายุ 5 และ 3 ขวบ ด้วยการขอร้องของคุณป้าให้กลับมาอยู่ด้วยกัน เพื่อทำงานที่เมืองไทย อีกทั้งยังมีญาติช่วยดูแลเด็ก ๆ ด้วย

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 การเริ่มย้ายเข้าอยู่อาศัยครั้งแรกนั้น จำนวนห้องนอนจะพอดีกับจำนวนสมาชิก โดยชั้นบนประกอบไปด้วย 2 ห้องนอน ห้องหนึ่งเป็นของคุณลุง คุณป้า อีกห้องให้บุตรทั้ง 3 คนนอนรวมกัน ส่วนห้องคนรับใช้อยู่ชั้นล่างใกล้กับห้องน้ำและพื้นที่ทำครัวทั้งสามส่วนดังกล่าวนี้

ต้องเปิดประตูออกไปยังภายนอกตัวบ้านก่อนจึงจะเข้าใช้ได้ เมื่อเริ่มมีสมาชิกผู้อาศัยเพิ่มขึ้นจึงใช้ห้องนอนคนรับใช้เป็นที่นอนสมาชิก ส่วนคนรับใช้ให้นอนบริเวณโถงด้านล่าง ภายหลังจากผู้อาศัยย้ายออก จึงให้คนรับใช้ย้ายกลับเข้าไปอยู่ยังห้องของตนเหมือนเดิมในปี พ.ศ. 2511

ปี พ.ศ. 2511 เดียวกันได้ซื้อบ้านเลขที่ 65 ต่อจากนายทหารคนหนึ่ง ในราคาสองแสนบาท และผ่อนบ้านต่อเป็นเวลา 15 ปี บ้านยังคงมีลักษณะเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง จากนั้นคุณลุงได้ทุบกำแพงที่กั้นระหว่างบ้านสองหลังออกเพื่อให้เป็นพื้นที่แปลงเดียวกัน และเริ่มต่อเติมบ้านหลังนี้ โดยเพิ่มห้องนอนอันดับแรกอีกหนึ่งห้องที่ชั้นบนของตัวบ้าน รวมเป็น 3 ห้องนอน ชั้นล่างเพิ่มพื้นที่รับแขกและนั่งเล่นซึ่งเป็นพื้นที่เดียวกัน นอกจากนั้นทำการปิดล้อมครัวหลังบ้าน ห้องคนรับใช้ กั้นให้ห้องน้ำเข้ามาอยู่ในตัวบ้าน การต่อเติมในครั้งนี้เพื่อให้ครอบครัวย้ายเข้ามาอาศัยในช่วงขณะกำลังปรับปรุงบ้านเลขที่ 66 ซึ่งเคยเป็นบ้านที่อาศัยเดิม ขึ้นใหม่ บ้านที่ปรับปรุงใหม่นี้ โครงสร้างหลักบางส่วน เช่น เสาและผนังบางส่วนยังเป็นของเดิม ใช้ระยะเวลาในการก่อสร้างหนึ่งปี บ้านเลขที่ 65 ซึ่งย้ายเข้ามาอยู่ชั่วคราวนั้นประกอบด้วยห้องนอนที่มีจำนวนพอดีกับสมาชิกขณะนั้น ห้องหนึ่งเป็นห้องคุณลุงและคุณป้า อีกสองห้องแบ่งให้บุตรชายสองคนนอนด้วยกันและอีกห้องสำหรับบุตรสาว ขณะนั้นให้บุตรหญิง ชายแยกห้องนอนออกจากกัน เนื่องจากบุตรสาวอายุ 14 ปี เข้าสู่วัยรุ่นควรมีห้องเป็นส่วนตัว

ปี พ.ศ. 2512 เป็นปีที่บ้านที่ทำการปรับปรุงสร้างเสร็จ คุณลุงและคุณป้าจึงย้ายเข้าไปอยู่บ้านเลขที่ 66 นี้ พร้อมบุตรชายคนเล็ก ส่วนบุตรชายคนโตและบุตรสาวยังอยู่บ้านเลขที่ 65 เช่นเดิม ทำให้มีห้องนอนว่างหนึ่งห้อง สำหรับการอยู่อาศัยบ้านหลังที่ปรับปรุงใหม่นี้ ชั้นล่างเป็นโถงโถงจัดพื้นที่เป็นสัดส่วน ประกอบด้วยพื้นที่สำหรับรับแขก รับประทานอาหาร โถง และส่วนเตรียมอาหาร สำหรับพื้นที่กั้นเป็นห้องประกอบด้วย ห้องทำงาน ห้องเก็บของ ห้องน้ำ ห้องเครื่องแอร์ บัมม่าน ภายนอกตัวบ้านปรับพื้นที่เป็นลานโถง ด้านหลังระหว่างบ้านทั้งสองใช้เป็นพื้นที่ครัวซักล้าง และตากผ้าร่วมกัน สร้างรั้วกำแพงใหม่ ตามผนังรั้วกำแพงบริเวณครัวนั้นจะมีอุปกรณ์ครัวที่ใช้ประจำวันแขวงเรียงรายเป็นระเบียบเรียบร้อย ถัดออกไปเป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ของใช้ในการทำอาหารอยู่ใต้ชายคนบ้าน พื้นที่ภายในบ้านทั้งสองหลังไม่ได้ต่อเชื่อมถึงกันโดยตลอด ยังคงแยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง เพียงส่วนโครงสร้างคานยื่นติดกันระหว่างบ้านสองหลัง แล้วเทพื้นให้ด้านบนเป็นผืนคอนกรีตต่อเนื่องกันแต่เดินเชื่อมถึงกันไม่ได้ ส่วนด้านล่างนั้นเป็นช่องทางเดินระหว่างช่องทั้งสองผ่านเข้าถึงครัวด้านหลังได้ และใช้ช่องทางเดินนี้เป็นพื้นที่จอดรถด้วยในตอนกลางวัน นอกจากที่จอดรถดังกล่าวแล้ว ยังมีที่จอดรถบริเวณหน้าบ้านที่ปรับปรุงใหม่และที่จอดรถเดิมสองคันบริเวณหน้าบ้านเลขที่ 65 รวมที่จอดรถสี่คัน นอกจากนั้นยังเหลือพื้นที่ด้านหน้าเป็นที่โถงและพื้นที่สำหรับปลูกต้นไม้อีกจำนวนหนึ่ง

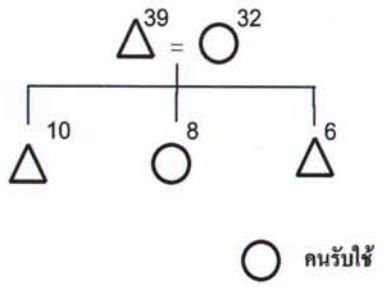

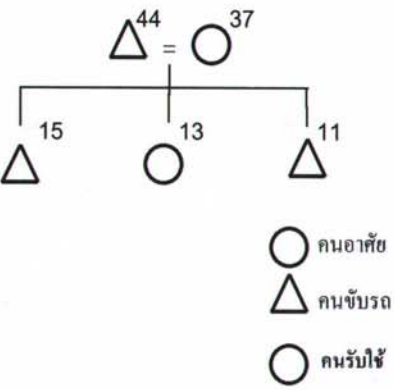

สำหรับชั้นบนของบ้านที่สร้างใหม่มีห้องนอนสองห้อง ห้องหนึ่งมีระเบียงด้านหลังเป็นของคุณลุง คุณป้า และอีกห้องเป็นของบุตรชายคนเล็ก ห้องทั้งสองมีห้องน้ำในตัว ภายนอกมีโถงบันไดชั้นกลางระหว่างห้องนอนทั้งสอง มีโต๊ะหมู่บูชาอยู่สุดโถง คุณลุงเล่าว่าการอยู่อาศัยในบ้านหลังใหม่นี้ไม่ได้ใช้พื้นที่รับแขก หรือรับประทานอาหารสักเท่าไรนัก จะใช้บ้างตอนมีแขกมาที่บ้าน ตามปกติจะพักผ่อนอยู่บนห้องนอนเพราะมีพื้นที่กว้างขวางพร้อมที่นั่งเล่นและอ่านหนังสือ เมื่อถึงเวลาอาหารเย็นจะลงไปทานพร้อมกันกับบุตร ที่บริเวณด้านล่างของบ้านเก่าซึ่งบุตรชายคนโต และบุตรสาวอยู่เพราะสะดวกใกล้ครัว

ปี พ.ศ. 2519 บุตรชายคนโตแต่งงานอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 65 ซึ่งเป็นบ้านที่บุตรชายคนโตอาศัยนอนประจำ สำหรับน้องสาวยังคงอาศัยอยู่ชั้นบนเช่นเดิม คุณลุงเน้นว่าขอเพียงการเข้าออกให้ใช้ประตูรั้วเดียวกันจะได้เป็นครอบครัวเดียวกันเหมือนเดิม

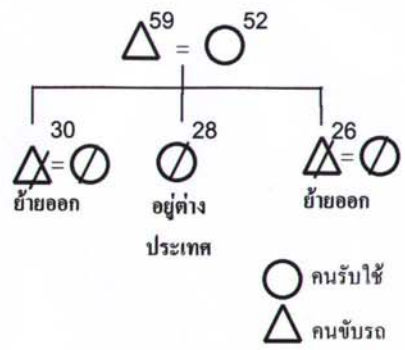

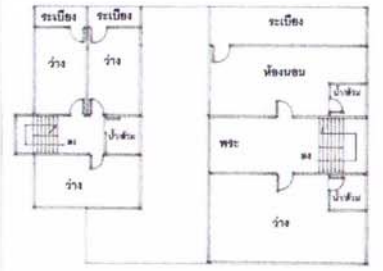
ปี พ.ศ. 2522 บุตรชายคนโตและภรรยาจึงย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เนื่องจากต้องการมีความเป็นส่วนตัว ภายหลังจากที่บุตรชายคนโตได้ย้ายออกไป พร้อมกับกับบุตรสาวไปเรียนต่างประเทศ บ้านจึงถูกปิดไว้ไม่ได้ใช้งาน

ปี พ.ศ. 2534 ภายหลังจากกลับมาอยู่เมืองไทยของบุตรสาว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อีกครั้ง โดยคุณลุงและคุณป้าย้ายไปอาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 65 ซึ่งเป็นบ้านหลังเก่าที่ปิดทิ้งไว้ นอกจากนั้น ทำการทุบผนังห้องนอนทั้งสองห้องรวมให้เป็นห้องนอนใหญ่เพียงห้องเดียว จึงทำให้เหลือห้องว่างเพียงห้องเดียวส่วนครอบครัวบุตรสาวเข้าอาศัยอยู่แทนห้องของตนนอกจากนั้นยังต่อเติมให้ห้องกว้างยิ่งขึ้น โดยใช้พื้นที่ของระเบียงเดิม สำหรับห้องนอนอีกห้องยังคงว่างไว้เพื่อให้ครอบครัวน้องชายคนเล็กซึ่งเป็นเจ้าของเดิมพักเวลากลับมาเยี่ยม ชั้นล่างต่อเติมห้องเตรียมอาหารห้องซักรีด เพิ่มพื้นที่ห้องเก็บของภายในตัวบ้าน นอกจากนั้นสร้างห้องคนรับใช้เพิ่มอีกสองห้อง ห้องเก็บของและห้องน้ำรวมสำหรับคนรับใช้อีกหนึ่งห้อง ซึ่งห้องเหล่านี้เข้าออกได้จากด้านนอกตัวบ้าน นอกจากนั้นได้สร้างหลังคาแบบโปร่งแสงคลุมบริเวณพื้นที่ประกอบอาหาร พร้อมกับจ้างคนรับใช้เพิ่มอีกสองคน เพื่อช่วยทำงานบ้านและดูแลหลาน ๆ ของตน หลังจากนั้นเพียงสองปี หลานชายทั้งสองจึงเดินทางไปเรียนหนังสือต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน

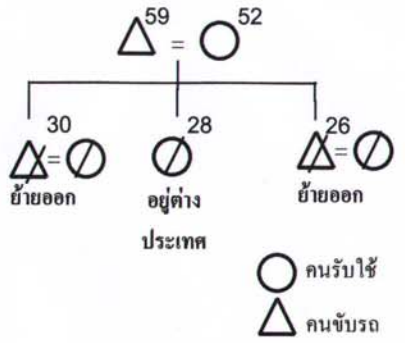

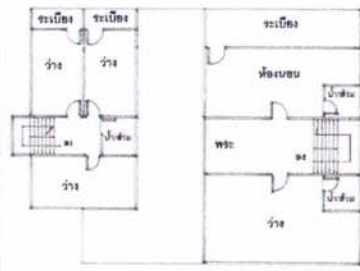
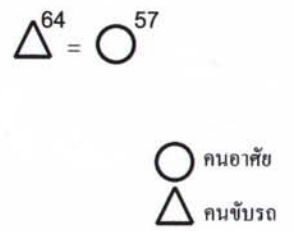
ตารางที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุกระยะเวลาปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้</p>	2505		
 <p>○ คนอาศัย △ คนขับรถ ○ คนรับใช้</p>	2510		

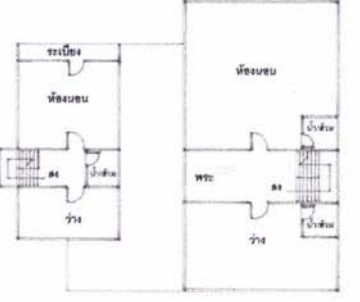
ตารางที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>59 = 52</p> <p>30 28 26</p> <p>ย้ายออก อยู่ต่าง ย้ายออก</p> <p> ประเทศ</p> <p>○ คนรับใช้ △ คนขับรถ</p>	<p>2525</p>		
<p>64 = 57</p> <p>○ คนอาศัย △ คนขับรถ</p>	<p>2530</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

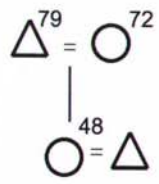
ตารางที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีครอบครัวที่ 1 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>59 = 52</p> <p>30 ย้ายออก (คนขับรถ)</p> <p>28 อยู่ต่างประเทศ (คนรับใช้)</p> <p>26 ย้ายออก (คนขับรถ)</p> <p>○ คนรับใช้</p> <p>△ คนขับรถ</p>	2525		
 <p>64 = 57</p> <p>○ คนอาศัย</p> <p>△ คนขับรถ</p>	2530	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1(ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
<p>69 = 62</p> <p>กลับเข้าอาศัย</p> <p>38 =</p> <p>6 4</p> <p>○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้</p> <p>○ คนรับใช้ △ คนขับรถ</p>	<p>2535</p>		
<p>74 = 67</p> <p>43 =</p> <p>เรียนต่างประเทศ</p> <p>○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้</p> <p>○ คนรับใช้ △ คนขับรถ</p>	<p>2540</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.1 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 1(ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้ △ คนขับรถ</p>	2545	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่

ภาพที่ 5.1 บริเวณหน้าบ้าน 65

ภาพที่ 5.2 บริเวณหน้าบ้าน 66

ภาพที่ 5.3 พื้นที่ส่วนรับแขกในบ้านเลขที่ 66

ภาพที่ 5.4 หลังบ้าน/ครัวภายนอก บ้านเลขที่ 65/66

ภาพที่ 5.5 บริเวณประกอบอาหาร บ้านเลขที่ 65/66

ภาพที่ 5.6 โถงเชื่อมส่วนรับแขก/รับประทานอาหาร บ้านเลขที่ 66

ภาพที่ 5.7 ห้องเก็บของบ้านเลขที่ 66

ภาพที่ 5.8 ครัว/ทางเข้าห้องนอนคนรับใช้ บริเวณบ้านเลขที่ 65/66

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2   สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 17 (บ้านเลขที่สมมติ)
 รูปแบบครอบครัว   ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบบิดาโลหิต
 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน   บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง
 ผู้ให้สัมภาษณ์   เจ้าของบ้าน
 วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2544   เวลา 13.30 – 15.15น.

ความเป็นมาของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ คุณลุงและคุณป้าเจ้าของบ้าน ทั้งสองเล่าว่าคุณลุงเดิมเป็นคนกรุงเทพฯทำงานที่ธนาคารศรีนคร ปัจจุบันเป็นนักหนังสือพิมพ์ ส่วนคุณป้าเป็นคนปัตตานีทำงานอยู่บริษัทแห่งหนึ่ง แต่พอมีบุตรจึงหยุดทำงาน หลังจากคลอดบุตรคนที่ 2 จึงกลับเข้าไปทำงานต่อทั้ง 2 เล่าว่าได้ซื้อสิทธิการอยู่อาศัยที่บ้านหลังนี้ต่ออีกทีหนึ่งตั้งแต่บ้านยังไม่ได้สร้างที่ดินมีขนาด 75 ตารางวา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 เป็นปีที่บ้านสร้างเสร็จและคุณลุง คุณป้า ได้ย้ายเข้ามาอาศัยพร้อมด้วยบุตร 2 คน การเข้ามาอาศัยในหมู่บ้าน ครั้งแรกนั้นทั้งคุณลุงและคุณป้ามีอายุ 39 และ 36 ปี และบุตรชายคนแรกอายุ 9 ปี ส่วนอีกคนเป็นบุตรสาวอายุ 8 ปี รวมทั้งมีคนรับใช้ 1 คน

ปี พ.ศ. 2523 บุตรชายได้แต่งงานเมื่อมีอายุได้ 28 ปี โดยลูกสะใภ้ได้ย้ายเข้ามาอยู่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวและยังคงอาศัยอยู่ในห้องนอนเดิมของบุตรชาย ซึ่งได้ทำการปรับปรุงพื้นที่นั่งเล่นด้านนอกบริเวณหน้าห้องนอนให้สวยงามน่าอยู่ หลังจากบุตรชายแต่งงานแล้วก็ไม่มีหลาน แม้ว่าบุตรชายจะมีบ้านหลังที่สองอยู่แถวดอนเมือง แต่ยังคงอาศัยอยู่เป็นครอบครัวเดียวกันกับคุณพ่อคุณแม่

ปี พ.ศ. 2524 บุตรสาวได้แต่งงาน และได้ย้ายออกไปอยู่กับสามี ในปลายปีเดียวกันได้คลอดบุตรสาวคนแรก อีก 2 ปีต่อมาได้คลอดบุตรสาวคนที่ 2 แต่อย่างไรก็ดีบุตรสาวของคุณลุงคุณป้ายังคงมาเยี่ยม และพักอาศัยกับคุณพ่อคุณแม่เป็นระยะ ๆ ในห้องนอนเดิม

ปี พ.ศ. 2527 หลานสาวคนแรกอายุ 3 ขวบ ได้กลับเข้ามาอยู่กับครอบครัวเดิมของคุณพ่อและคุณแม่ โดยพักอยู่ห้องเดิมของคุณแม่ของตนเนื่องจากหมู่บ้านอยู่ใจกลางเมืองสะดวกในการเดินทางและใกล้โรงเรียน

ปี พ.ศ. 2528 หลานสาวคนที่สองเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้น โดยพักห้องเดียวกันกับพี่สาว ปัจจุบันหลานทั้ง 2 ยังคงเป็นสมาชิกของครอบครัว โดยมีคุณแม่และคุณพ่อมาอยู่ด้วยเป็นระยะ

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 เป็นช่วงแรกที่เข้ามาอาศัยในหมู่บ้าน ได้จัดสรรพื้นที่ในการใช้งาน คือ ชั้นบนจะแบ่งเป็นห้องนอน 2 ห้อง โดยบุตรชายและบุตรสาวอาศัยนอนห้องเดียวกัน ส่วนอีก 1 ห้องที่เหลือจะเป็นห้องนอนคุณพ่อและคุณแม่ สำหรับชั้นล่างจะใช้เป็นพื้นที่รับแขกและนั่งเล่นบริเวณเดียวกัน โดยมีพื้นที่รับประทานอาหารเล็กๆยื่นออกมาตรงข้ามกันบันไดทางขึ้นชั้น 2 มีประตูเปิดออกไปหลังบ้านเป็นครัวภายนอก มีห้องน้ำและห้องคนรับใช้อยู่บริเวณเดียวกัน

ปี พ.ศ. 2507 จึงเริ่มทำการต่อเติมบ้าน เป็นการต่อเติมเฉพาะชั้นล่าง โดยสร้างห้องนอนบุตรชายเพิ่มด้านหลังบ้านแยกออกจากห้องนอนเดิมซึ่งอาศัยอยู่รวมกับน้องสาว จากนั้นได้เปลี่ยนห้องคนรับใช้ให้เป็นห้องน้ำรวม และสามารถเข้าถึงจากห้องนอนลูกชายได้สะดวกอีกทางหนึ่ง และสร้างห้องเก็บของด้านข้างของห้องนอนบุตรชาย ทั้งสองห้องดังกล่าวสามารถเข้าออกได้จากภายนอกโดยไม่ต้องผ่านในตัวบ้าน นอกจากนั้นยังสร้างห้องคนรับใช้ใหม่ขนาดใหญ่กว่าเดิมและใช้เป็นห้องรีดผ้ารวมอยู่ในห้องเดียวกัน สำหรับห้องน้ำเดิมชั้นล่างถูกเปลี่ยนให้เป็นห้องน้ำสำหรับคนรับใช้ มีลานซักผ้าคั่นกลาง พื้นที่ทั้ง 3 นี้เข้าออกจากภายนอกตัวบ้านเช่นกัน

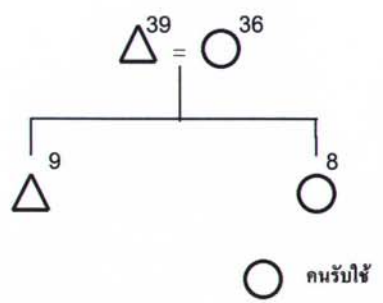

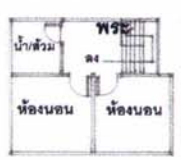
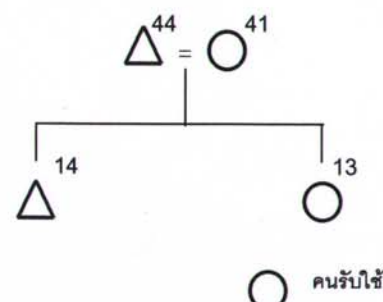
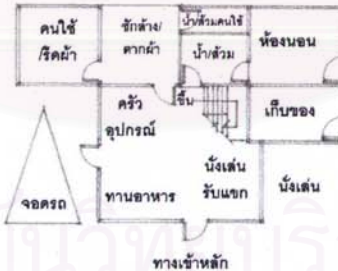
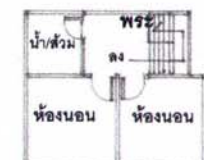
สำหรับในตัวบ้านได้กั้นผนังเพิ่มกินบริเวณที่จอดรถซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ใช้สำหรับรับประทานอาหาร และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพื้นที่รับแขกและครัว ซึ่งย้ายเข้ามาอยู่ในตัวบ้านแทนพื้นที่รับประทานอาหาร สำหรับที่จอดรถนั้นขับออกไปด้านข้างและไม่ได้ทำให้หลังคาคลุมกันแดดฝนจำนวนสมาชิกในครอบครัวขณะนั้นยังไม่เปลี่ยนแปลง

ปี พ.ศ. 2520 ทำการเพิ่มพื้นที่บริเวณชั้นล่างซึ่งประกอบด้วย พื้นที่รับแขกและนั่งเล่นออกไปด้านข้างจนเป็นระนาบเดียวกันกับห้องนอนบุตรชายและห้องเก็บของ โดยยื่นออกมาพันบริเวณหน้าบ้านอีกประมาณ 1.5 เมตร นอกจากนั้นยังเพิ่มพื้นที่ส่วนรับประทานอาหารและครัวออกไปด้านข้างแทนพื้นที่จอดรถ สำหรับที่จอดรถย้ายมาจอดบริเวณหน้าบ้าน ซึ่งสามารถจอดรถได้ 2 คันพร้อมทั้งสร้างหลังคาคลุมติดกับตัวอาคารต่อเนื่องจนติดแนวเขตรั้วหน้าบ้าน ส่วนบริเวณพื้นที่บ้านที่เหลือถูกจัดเป็นพื้นที่นั่งเล่น และสวนหย่อมขนาดเล็ก เช่นเดียวกับหน้าห้องนอนลูกชาย พื้นที่ซึ่งเข้าออกได้จากภายนอกตัวบ้านถูกเชื่อมถึงกันด้วยทางเดินเล็กๆรอบตัวบ้าน รวมถึงเชื่อมพื้นที่ที่เป็นห้องคนรับใช้ ห้องน้ำคนรับใช้และลานซักตากผ้า

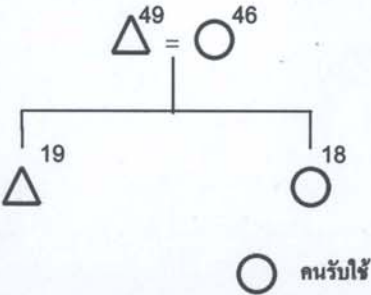
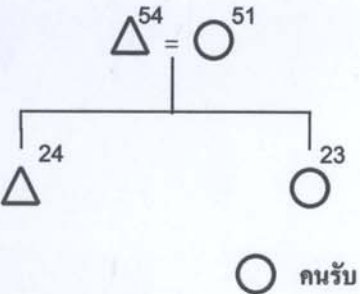
สำหรับชั้นบนมีการเพิ่มพื้นที่ส่วนต่างๆประกอบด้วย เพิ่มขนาดของห้องนอนให้ใหญ่ขึ้นโดยห้องของคุณพ่อคุณแม่ถูกเพิ่มขนาดใหญ่ยื่นออกไปด้านหน้าตัวบ้านให้พอดีกับห้องรับแขกชั้นล่างที่ขยายออกไปเช่นกัน สำหรับห้องนอนบุตรสาวได้ต่อเติมโดยต่อขยายด้านข้างออกไปให้ตรงกับแนวผนังพื้นที่รับประทานอาหารชั้นล่างเช่นกัน ห้องน้ำชั้นบนถูกสร้างใหม่ให้ใหญ่ขึ้นและย้ายจากที่เดิมเพื่อให้เกิดโถงและระบายอากาศได้ดีขึ้น พื้นที่ว่างหน้าห้องน้ำถูกทำเป็นชั้นวางของ การต่อเติมบ้านครั้งนี้อันเนื่องมาจากความต้องการใช้พื้นที่มากขึ้น

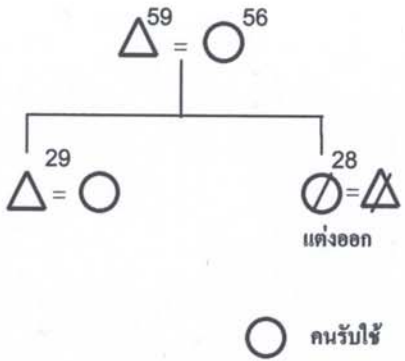

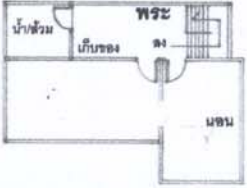
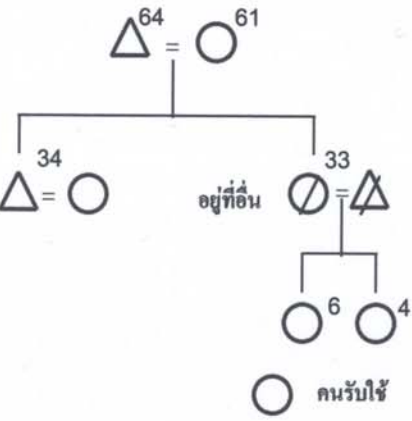
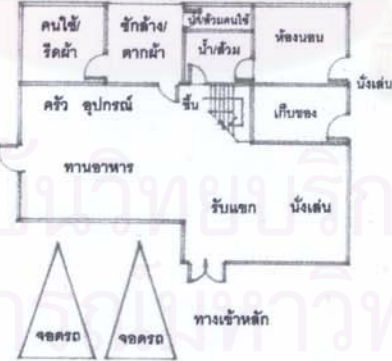
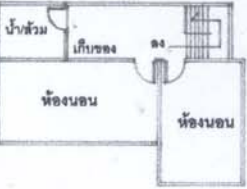
ตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุกระยะเวลาปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2505		
	2510		

ตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2515	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่
	2520	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่

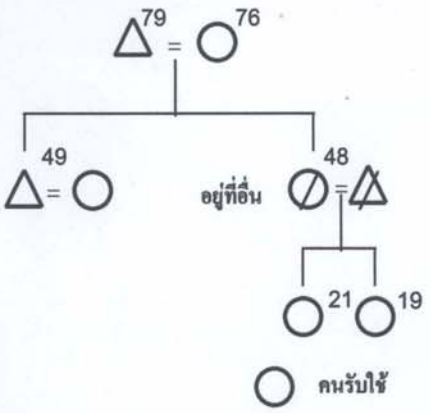
ตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุกระยะเวลาปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้</p>	2525	 <p>ประตูคั้นไม้</p>	
 <p>○ คนรับใช้</p>	2530	 <p>ประตูคั้นไม้</p>	

ตารางตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาศึกษาครอบครัวที่ 2 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุกระยะเวลาปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2535	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่
	2540	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่

ตารางตารางที่ 5.2 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 2 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุกระยะเวลาปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2545	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่

ภาพที่ 5.9 ด้านหน้าบ้านเลขที่ 17

ภาพที่ 5.10 พื้นที่บริเวณครัว/
รับประทานอาหาร

ภาพที่ 5.11 ด้านข้างของบ้าน

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3	สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 23 (บ้านเลขที่สมมติ)
รูปแบบครอบครัว	ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลहित
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน	บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง
ผู้ให้สัมภาษณ์	พี่สาวเจ้าของบ้าน
วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2544	เวลา 15.30-17.15

ความเป็นมาของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์คุณป้าวัย 72 ปี อาชีพครูนาฏศิลป์ ผู้เป็นพี่สาวเจ้าของบ้าน คุณป้าเล่าให้ฟังว่าเจ้าของบ้านคือ คุณหญิงแพทยหญิงผู้เป็นน้องสาวของคุณป้าเอง ครอบครัวเดิมของคุณป้าและน้องสาวอาศัยอยู่ที่จังหวัดอยุธยา น้องสาวเข้ามาเรียนมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ เมื่อเรียนจบได้รับราชการเป็นแพทย์ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่ง และได้แต่งงานกับสามีซึ่งมีอาชีพเป็นทหารเรือ หลังจากแต่งงานได้ไม่นานน้องสาวคุณป้าจึงใช้สิทธิ์ข้าราชการจับฉลากเข้าอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ จึงถือว่ามีบ้านเสมือนเรือนหอและเริ่มครอบครัวใหม่ โดยมีคุณแม่ของคุณป้าและตัวคุณป้าซึ่งขณะนั้นอายุ 74 และ 32 ปี ได้ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยกันตั้งแต่แรก พร้อมคนรับใช้อีก 1 คน แต่เดิมการครอบครองที่อยู่อาศัยต้องผ่อนส่งเดือนละ 550 บาท สำหรับบ้านที่มีที่ดินประมาณ 60 ตารางวา

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

การเข้าอาศัยครั้งแรกในปี พ.ศ.2505 ประกอบด้วย คุณแม่ ตัวคุณป้า น้องสาวและสามีและคนรับใช้ พื้นที่บ้านขณะนั้นมีความเหมาะสมพอดีกับสมาชิกในครอบครัว โดยประกอบด้วยห้องนอนจำนวน 2 ห้อง ห้องหนึ่งสำหรับคู่สามีภรรยา อีกห้องหนึ่งสำหรับคุณป้ากับคุณแม่ และชั้นล่างมีห้องสำหรับคนรับใช้ 1 ห้อง

ปี 2507 ได้มีการต่อเติมบ้านเป็นครั้งแรก เพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับหลานที่กำลังจะคลอดและอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ และสมาชิกในครอบครัว ภายหลังจากขยายบ้านไม่นานน้องชายของคุณป้าเข้ามาพักอาศัยอยู่ด้วยระยะหนึ่งโดยอาศัยนอนบริเวณห้องรับแขกชั้นล่าง หรือบางครั้งก็นอนห้องเดียวกับคุณแม่และพี่สาว ในปีต่อมา น้องสาวคุณป้าให้กำเนิดบุตรสาวแต่น้องนอนร่วมกับคุณพ่อและคุณแม่

ปี พ.ศ.2509 น้องสาวคุณป้าต้องเดินทางไปปฏิบัติภารกิจยังต่างประเทศ กระทั่งปี พ.ศ.2511 สามีของน้องสาวได้เสียชีวิต จากอุบัติเหตุเครื่องบินตก ขณะเดินทางไปปฏิบัติราชการยัง

ต่างประเทศ เป็นเหตุให้สมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านลดจำนวนลงเหลือ 5 คน ประกอบด้วย คุณแม่ ตัวคุณป้า (ผู้ให้สัมภาษณ์) น้องชาย น้องสาว และหลาน (บุตรของน้องสาว)

ภายหลังจากสามีเสียชีวิตได้ไม่นานน้องสาวคุณป้าได้กลับมาอยู่ประเทศไทย และคุณแม่ได้ล้มป่วยและเสียชีวิตในเวลาต่อมา ในปี พ.ศ.2513 น้องชายได้แต่งงานออกไปอยู่ที่อื่น ภายในปีเดียวกันน้องสาวคุณป้าได้แต่งงานใหม่กับสามีซึ่งมีอาชีพเป็นแพทย์ ภายในครอบครัวจึงมีสมาชิกจำนวน 4 คนไม่รวมคนรับใช้ ประกอบด้วยน้องสาวคุณป้า สามีและบุตรสาว อาศัยนอนชั้นบน ส่วนคุณป้านอนห้องนอนชั้นล่าง

ปี พ.ศ.2538 บุตรของน้องสาวคุณป้าได้แต่งงานโดยสามีย้ายเข้ามาอยู่ในครอบครัวและให้กำเนิดบุตรคนแรก พร้อมกับได้จ้างคนรับใช้เพิ่มอีก 1 คน และได้ให้กำเนิดบุตรคนที่ 2 ในปีต่อมา

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ.2505 เริ่มเข้าพักอาศัยยังไม่ได้ทำการต่อเติมเพิ่ม จำนวนและพื้นที่ห้องส่วนใหญ่มีความเหมาะสมกับสมาชิกในครอบครัว โดยชั้นล่างประกอบด้วยพื้นที่รับแขก นั่งเล่น ห้องน้ำ มีเพียงพื้นที่ครัวที่ย้ายออกไปทำครัวนอกบ้านและซักผ้าบริเวณด้านหลัง ชั้นบนแบ่งเป็นห้องของน้องสาวและสามี อีกห้องเป็นของตัวคุณป้าและคุณแม่นอนด้วยกัน

ปี พ.ศ.2507 ได้มีการต่อเติมบ้านเป็นครั้งแรก โดยขยายบันไดด้านล่างต่อเป็นห้องนอนสำหรับเตรียมให้คุณแม่และคุณป้าย้ายลงมาอยู่ชั้นล่างโดยใช้พื้นที่บริเวณที่จอดรถเดิม ภายในห้องนอนมีโถ้วพระเพราะคุณแม่ต้องไหว้พระเสมอๆ และย้ายออกมาอยู่ด้านนอกในที่สุด เนื่องจากน้องชายก็ไหว้พระด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นได้เพิ่มพื้นที่รับแขกและนั่งเล่น การต่อเติมครั้งนี้เป็นการเตรียมพื้นที่ส่วนต่างๆ สำหรับสมาชิกใหม่ที่จะเพิ่มขึ้น อีกทั้งคุณแม่และอายุมากขึ้นเคลื่อนไหวไม่สะดวก ส่งผลให้ห้องนอนชั้นบนว่าง 1 ห้อง

ปี พ.ศ.2514 ถึงแม้จำนวนสมาชิกจะน้อยลงจากการแต่งงานออกของน้องชายคุณป้า แต่ได้ทำการต่อเติมบ้านอีกครั้ง โดยต่อพื้นที่ให้ยื่นออกไปที่ชั้นล่างและชั้นบนบริเวณส่วนหลังของตัวบ้าน ชั้นล่างได้ปรับปรุงห้องน้ำเดิมให้น้ำใช้เพิ่มขึ้น และเพิ่มห้องน้ำอีกห้องบริเวณใกล้เคียงกัน ห้องคนรับใช้ขยายให้มีพื้นที่กว้างขึ้น นอกนั้นเป็นพื้นที่ครัวและรับประทานอาหารซึ่งโล่งต่อเนื่องกับส่วนนั่งเนตตลอดจนถึงประตูออกหลังบ้าน ภายนอกทำลานซักล้างตากผ้าใหม่และครัวภายนอกติดกับครัวภายในบ้าน นอกจากนั้นได้แบ่งเนื้อที่กันห้องพระบริเวณที่นั่งเล่นเดิมซึ่งเคยเป็นที่นอนของห้องชายสำหรับชั้น 2 เพิ่มห้องนอนใหญ่พร้อมห้องน้ำในตัวบริเวณด้านหลังตัวอาคารซึ่งตรงกับครัวที่สร้างใหม่พอดี การเพิ่มจำนวนห้องนอนครั้งนี้เนื่องจากต้องการพื้นที่ห้องนอนที่กว้างขวางมากขึ้น

แต่ไม่สามารถขยายเพิ่มจากห้องเดิมได้จึงสร้างใหม่ ส่งผลให้ห้องนอนเดิมว่างไว้ไม่มีใครใช้และเป็นที่เก็บของชั่วคราว

ปี พ.ศ.2527 บุตรของน้องสาวอายุครบ 19 ปี ได้เดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศ ห้องนอนจึงถูกปล่อยว่างไว้ชั่วคราวและกลับมาในปี พ.ศ.2531 อาศัยอยู่ห้องเดิมไม่เปลี่ยนแปลง ขณะนั้นได้ทำงานบัญชีให้กับบริษัทแห่งหนึ่ง ในปี พ.ศ.2537 จึงมีการเปลี่ยนแปลง โดยการทุบผนังกันห้องบุตรของน้องสาวกับห้องนอนอีกห้อง (ซึ่งว่างไว้) รวมเป็นห้องเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเรือหอให้กับห้องบุตรของน้องสาว และได้ให้กำเนิดบุตรในเวลาต่อมา

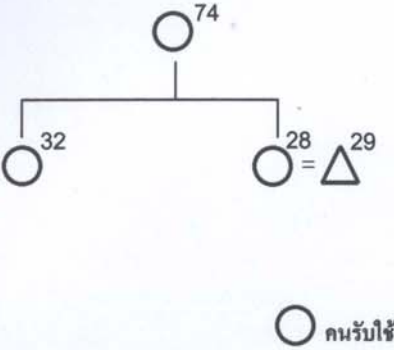
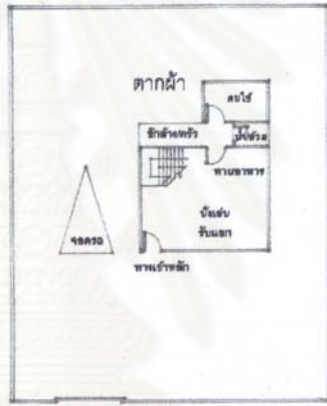
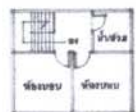
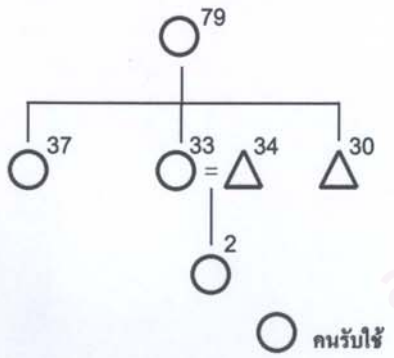
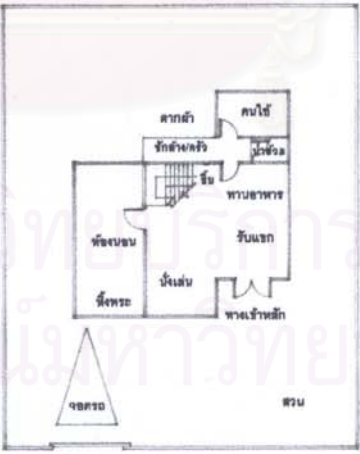
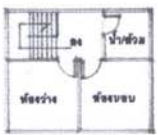
ปี พ.ศ.2540 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อีกครั้ง โดยเปลี่ยนห้องนอนคุณป้าเป็นห้องนอนสำหรับหลานชายสองคน ซึ่งเป็นบุตรของลูกน้องสาว อายุ 2 และ 3 ขวบ ส่วนคุณป้าเองอาศัยนอนบริเวณพื้นที่รับแขกและพื้นที่นั่งเล่นซึ่งใช้วางของและเก็บของร่วมกัน นอกจากนี้ยังเพิ่มพื้นที่ส่วนรับแขกให้กว้างขวางมากขึ้น และทำการสร้างห้องให้คุณป้า บริเวณใกล้กับครัวในปี พ.ศ.2542 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมายังคงอาศัยอยู่เหมือนเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

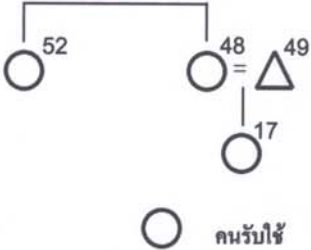
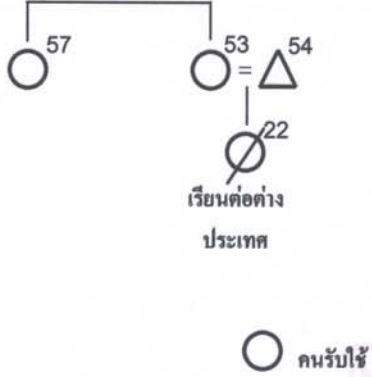
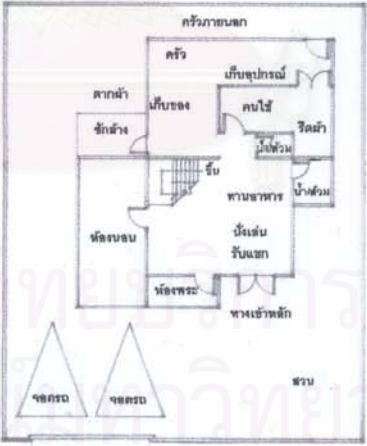
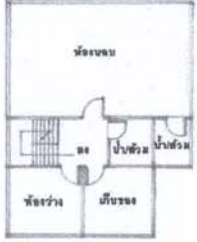
ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้</p>	<p>2505</p>		
 <p>○ คนรับใช้</p>	<p>2510</p>		

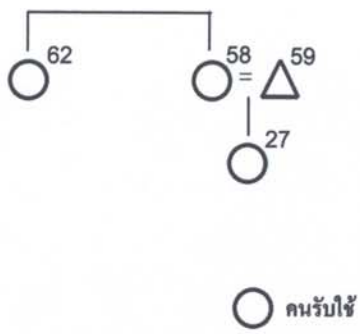
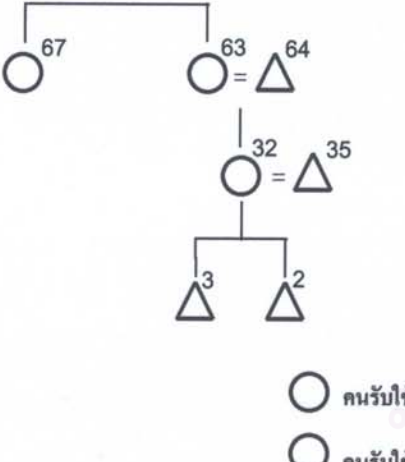
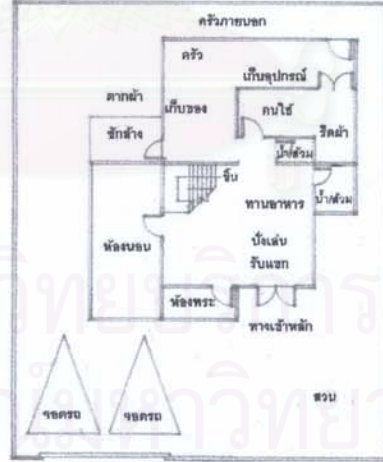
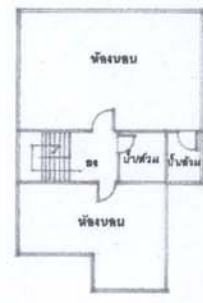
ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	<p>2515</p>		
	<p>2520</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

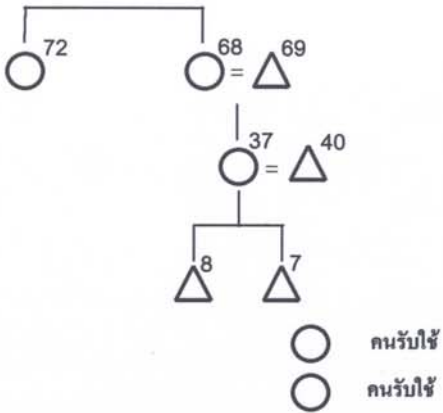
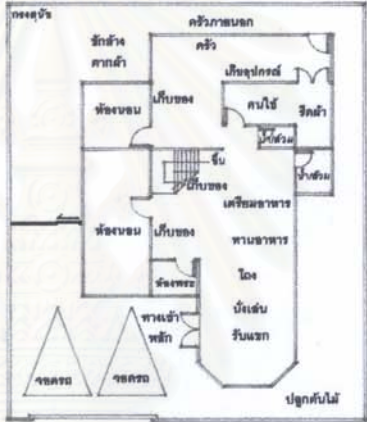
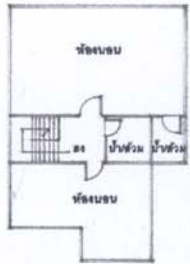
ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>คนรับใช้</p>	2525	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>
 <p>เรียนต่อต่างประเทศ</p> <p>คนรับใช้</p>	2530		

ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้</p>	2535	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>
 <p>○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้</p>	2540		

ตารางที่ 5.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ.2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 3 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>○ คนรับใช้ ○ คนรับใช้</p>	<p>2545</p>		

ภาพที่ 5.12 ส่วนซีกหลัง ภายนอก/หลัง บ้านเลขที่

ภาพที่ 5.13 พื้นที่รับประทานอาหาร/ทำการบ้านเด็ก

ภาพที่ 5.14 ทางเข้าห้องนอน หลานชายทั้ง 2

ภาพที่ 5.15 โถงเชื่อมพื้นที่รับแขก/นั่งเล่น/รับประทานอาหาร

ภาพที่ 5.16 ด้านหน้าบ้าน

ภาพที่ 5.17 ครัวหลังบ้าน

ภาพที่ 5.18 ห้องนอนคุณป้า ที่สร้างขึ้นใหม่

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4	สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 58 (บ้านเลขที่สมมติ)
รูปแบบครอบครัว	ครอบครัวเดี่ยว
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน	บ้านที่มีการสร้างเป็นสิ่งปลูกสร้างเพิ่มขึ้นอีกหลังในพื้นที่เดียวกัน
ผู้ให้สัมภาษณ์	เจ้าของบ้าน
วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2544	เวลา 14.45-46.30 น.

ความเป็นมาของครอบครัว

การสัมภาษณ์บ้านเลขที่ 58 โดยคุณยายเจ้าของบ้านผู้ให้สัมภาษณ์ ปัจจุบันอายุ 79 ปี อาศัยอยู่กับสมาชิกในครอบครัวอีก 2 คน คือ คุณป้าผู้มีความสัมพันธ์เป็นน้องสะใภ้ และบุตรสาวคนโตของคุณป้า (หลานของคุณยาย) คุณยายและคุณป้าผู้ให้สัมภาษณ์เล่าให้ฟังว่า คุณยายเป็นคนกรุงเทพฯ บ้านเดิมอยู่บางซื่อ เป็นบุตรของ ผู้มีศเป็นนายพันโท คุณพระ ในสมัยนั้น เมื่อเรียนจบได้รับราชการเป็นครูสอนศิลปะที่ จ.นนทบุรี ส่วนสามีรับราชการเป็นครูอยู่ที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ ทั้งสองแต่งงานกันก่อนที่จะย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน 10 ปี

การเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆครั้งนี้ ใช้สิทธิข้าราชการของคุณยายเพื่อจับฉลากเลือกบ้านในหมู่บ้าน โดยได้บ้านเลขที่ 58 (บ้านเลขที่สมมติ) หลังนี้ ซึ่งมีขนาดที่ดิน 75 ตารางวาและใช้เวลาผ่อนส่ง 15 ปี

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ.2505 ครั้งแรกที่ครอบครัวคุณยายเข้ามาอยู่อาศัยนั้น มีสมาชิก 8 คน ประกอบด้วยคุณยายและสามี ขณะนั้นอายุ 38 และ 57 ปี น้องชายของคุณยายและคุณป้า (ผู้เป็นภรรยาของน้องชายคุณยาย) ซึ่งเดิมเป็นคนกรุงเทพฯ เช่นกัน อายุ 36 และ 34 ปี สมาชิกอีก 4 คนเป็นบุตรของน้องชายคุณยาย) ซึ่งเดิมเป็นคนกรุงเทพฯ เช่นกัน อายุ 36 และ 34 ปี สมาชิกอีก 4 คน เป็นบุตรของน้องชายทั้งหมด คนโตกับคนสุดท้องเป็นผู้หญิง ส่วนคนที่ 2 และ 3 เป็นผู้ชาย อายุเรียงกันเริ่มจากคนโต 17 15 12 และ 10 ปีตามลำดับ ส่วนคุณยายไม่มีบุตรจนถึงปัจจุบัน

สำหรับครอบครัวนี้นอกจากคู่สมรสของคุณตาและคุณยายแล้วยังมีครอบครัวของน้องชายคุณยายเข้าอาศัยรวมเป็นครอบครัวเดียวกัน และถือเป็นครอบครัวขยายแน่นอนเพียงครอบครัวเดียวที่พบ

ปี พ.ศ. 2520 หลานชายคนที่ 2 แต่งงานออกไปสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2511 น้องชายคุณยายล้มป่วยและเสียชีวิต

ปี พ.ศ. 2514 หลานชายคนที่ 3 เสียชีวิตจากการปฏิบัติราชการทหาร

ปี พ.ศ. 2511 หลานสาวคนที่ 4 ได้แต่งงานออกไปมีครอบครัวใหม่

ปี พ.ศ. 2526 สามีของคุณยายเริ่มป่วยด้วยโรคสมองฝ่อ ประกอบกับร่างกายไม่แข็งแรง เนื่องจากความชรา ขณะนั้นอายุได้ 78 ปี

ปี พ.ศ. 2530 สามีคุณยายป่วยหนักและเสียชีวิตในเวลาต่อมา

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 การย้ายเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้านครั้งแรก มีครอบครัวของน้องชายคุณยาย เข้ามาด้วยพร้อมกัน เป็นเหตุให้ต้องสร้างบ้านอีกหลังเพิ่มในพื้นที่เดียวกัน การสร้างบ้านสำหรับ ครอบครัวน้องชายคุณยาย มีลักษณะเป็นเรือนไม้แบ่งเป็นห้อง ๆ ได้ 3 ห้อง คล้ายห้องแถว โดย 2 ห้อง เป็นห้องนอนของบุตร แยกหญิงชายห้องละ 2 คน เหลืออีกห้องสำหรับคุณพ่อและคุณแม่ ตัวเรือนยกพื้นสูงเห็นได้เด่นเดี่ยว ๆ ทำด้วยไม้ทั้งหมด หลังคาเป็นหลังคาทรงหมาแหงนแบบง่าย ๆ ด้านหน้าเป็นระเบียงยื่นออกมาประมาณ 1.20 เมตร ใช้เป็นทั้งทางเดินเข้าห้อง และเป็นที่นั่งเล่น ด้านหน้าเรือนหลังนี้เป็นลานโล่งสำหรับซักตากผ้า ซึ่งจะอยู่บริเวณด้านหลังบ้านที่คุณยายและสามี พักพอดี พร้อมทั้งสร้างห้องน้ำและห้องส้วม แต่ละห้องแยกจากกันและแยกจากตัวเรือนตั้งอยู่ บริเวณตรงข้ามตัวเรือนพอดี

สำหรับบ้านที่คุณยายและสามีอาศัยอยู่ไม่ได้ต่อเติมเปลี่ยนแปลงตัวบ้านแต่อย่างใด ชั้นบน ใช้ห้องนอนเดี่ยว เหลืออีกห้องใช้เป็นห้องพระ ส่วนชั้นล่างพื้นที่ด้านหน้าใช้เป็นที่นั่งเล่นและรับแขก ตรงข้ามบันไดเป็นส่วนรับประทานอาหารแต่มักใช้ห้องนั่งเล่นรับประทานอาหารในบางครั้ง พื้นที่ครัวอยู่ภายนอกด้านหลังตัวบ้านใช้ร่วมกันกับครอบครัวน้องชาย และเนื่องจากครอบครัวไม่มีคนรับใช้ ห้องเล็ก ๆ ด้านหลังที่จัดให้เป็นห้องคนรับใช้จึงใช้เป็นห้องเก็บของในที่สุด

การเสียชีวิตของน้องชายคุณยาย และหลานชายคนที่ 3 มิได้ทำให้ห้องนอนว่างลง เนื่องจากสมาชิกที่อาศัยอยู่เดิมมีจำนวนมากกว่าจำนวนห้อง และยังคงเป็นห้องนอนแยก ระหว่างหญิงชายเช่นเดิม จนกระทั่งปี 2520 หลานชายคนที่ 2 ได้แต่งงานออกไปสร้างครอบครัว ห้องนอนของหลานชายจึงถูกขยับขยายให้หลานสาวที่เคยอยู่ห้องเดียวกันแยกอยู่คนละห้อง ห้องนอนจึงยังถูกใช้ครบเหมือนเดิมทุกห้อง

ปี พ.ศ. 2521 มีการต่อเติมบ้านที่คุณยายใช้อาศัย โดยปิดล้อมพื้นที่จอดรถให้เป็นพื้นที่รับแขกต่อเนื่องกับพื้นที่นั่งเล่นและส่วนรับประทานอาหาร ส่วนด้านหน้าตัวบ้านใช้สำหรับนั่งเล่น และจอดรถได้ 1 คัน พร้อมทั้งมุงหลังคาคลุมตลอดแนวที่จอดรถ ด้านหลังของตัวบ้านขยายเป็นพื้นที่เก็บอุปกรณ์ทำครัวและส่วนเตรียมอาหาร ห้องคนรับใช้ยังคงเป็นห้องเก็บของเหมือนเช่นเดิมนอกจากนั้นได้ทำการย้ายพื้นที่ทำครัวออกและสร้างให้เป็นเรือนครัวแยกออกจากตัวอาคารหลัก เพื่อเป็นที่ประกอบอาหารโดยเฉพาะ ที่เรียกเรือนครัวเพราะสร้างจากไม้มีลักษณะปิดล้อมแต่โปร่ง

สามารถมองเห็นทะลุผ่านได้ นอกจากนั้นยังแบ่งพื้นที่เล็ก ๆ เป็นที่รับประทานอาหารสำหรับครอบครัวน้องชายที่เหลืออยู่ ถัดออกไปนอกเรือนครัวเป็นลานซักล้าง และตากผ้า ส่วนพื้นที่ตั้งของเรือนครัวนั้นแบ่งพื้นที่จากลานโล่งที่ใช้ซักล้างและตากผ้าเดิม คุณยายเล่าถึงสาเหตุของการต่อเติมว่าเนื่องจากเป็นปีที่พินภาระจากการผ่อนส่งบ้านได้เป็นเจ้าของโดยสมบูรณ์ จึงทำการต่อเติมตัวบ้านที่ตนอยู่ให้ขยายออกไปจะได้อยู่แบบสบาย ๆ ในปีเดียวกันหลังจากต่อเติมบ้านได้ไม่นานนักหลานสาวคนที่ 4 ได้แต่งงานออกไปมีครอบครัวใหม่ ห้องนอนในเรือนไม้จึงถูกใช้เป็นห้องเก็บของแทน

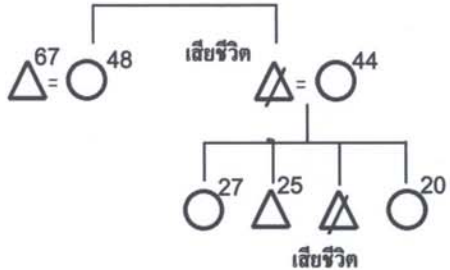
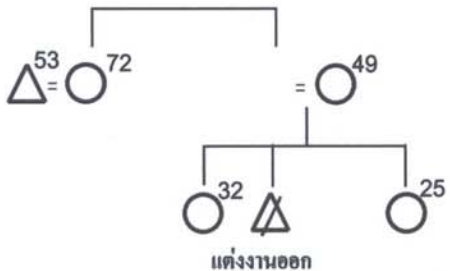
ปี พ.ศ. 2526 สามีของคุณยายเริ่มป่วยด้วยโรคสมองฝ่อ ประกอบกับร่างกายไม่แข็งแรงเนื่องจากความชรา จึงกันเป็นห้องนอนที่ชั้นล่าง บริเวณพื้นที่นั่งเล่น และสร้างห้องน้ำเพิ่มอีก 1 ห้อง บริเวณพื้นที่โถงหน้าห้องเก็บของ ขนาดจะใหญ่กว่าเดิมเพื่อให้เข้าออกสะดวกสำหรับคนป่วยพร้อมกันนั้นได้ปรับปรุงห้องน้ำ ชั้นบน เปลี่ยนส้วมแบบนั่งยองเป็นโถชักโครกเพื่อสะดวกสำหรับคนอายุมาก ภายหลังจากสามีคุณยายป่วยประมาณ 4 ปี ในปี 2530 จึงเสียชีวิตคุณยายได้รื้อผนังห้องน้ำและโถส้วมที่เพิ่งสร้างทิ้ง ให้พื้นที่กว้างขึ้น คงเหลือเพียงอ่างล้างมือและก๊อกน้ำไว้เพื่อใช้สำหรับห้องนอนที่สร้างขึ้นใหม่ใช้เป็นห้องสำหรับนั่งเล่นพักผ่อนของคุณยายจนถึงปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

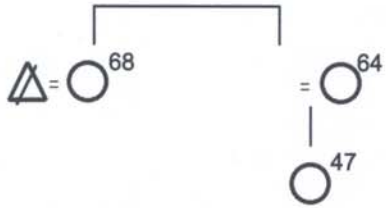
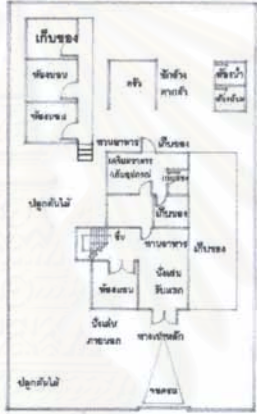

ตารางที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2515	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่
	2520	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่

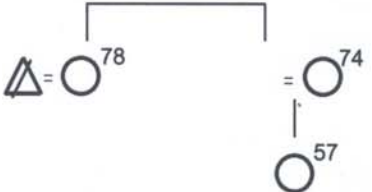
ตารางที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2525		
	2530		

ตารางที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครั้ว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2535		
	2540	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 4 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2545	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่

ภาพที่ 5.19 บริเวณด้านข้างของบ้านเลขที่ 58

ภาพที่ 5.20 ทางเดินเรือนไม้ที่สร้างใหม่

ภาพที่ 5.21 บ้านเดิม/ทางเข้าเรือนไม้ที่สร้างใหม่ในพื้นที่บ้านเลขที่ 58

ภาพที่ 5.22 ห้องนอน/บริเวณห้องน้ำที่รื้อทิ้งที่ชั้นล่างในบ้านเลขที่ 58 เรือนไม้ที่

ภาพที่ 5.25 บริเวณด้านหน้าบ้านเลขที่ 58

ภาพที่ 5.23 ส่วนรับแขกของบ้านเลขที่ 58

ภาพที่ 5.24 พื้นที่เก็บของ ภายนอก (ก่อสร้างภายหลัง)

ภาพที่ 5.26 พื้นที่ครัวที่สร้างเชื่อมถึงกันระหว่างบ้าน 2 หลัง

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5	สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 40 (บ้านเลขที่สัมมติ)
รูปแบบครอบครัว	ครอบครัวเดี่ยว
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน	บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง
ผู้ให้สัมภาษณ์	เจ้าของบ้าน
วันที่ 18 ธันวาคม 2544	เวลา 15.30 – 17.45 น.

ความเป็นมาของครอบครัว

การสัมภาษณ์บ้านเลขที่ 40 ผู้ให้สัมภาษณ์คือ คุณลุงอายุ 69 ปี (ผู้เป็นสามี) และคุณป้าอายุ 64 ปี (ผู้เป็นภรรยา) ทั้งสองเป็นเจ้าของบ้าน

คุณลุงเล่าให้ฟังถึงสมัยก่อนที่จะเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านแห่งนี้ได้อาศัยอยู่กับพี่ชายบริเวณข้าง ๆ วัดมงกุฏ ทำงานการขนส่งท่าเรือ ซึ่งขณะนั้นถือว่ามีความมั่นคงทางการเงินระดับหนึ่ง มีรถและสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เมื่อเริ่มมีแฟนและมีแผนจะแต่งงาน จึงเริ่มมองหาบ้านใหม่เพื่อแยกตัวออกมาจากครอบครัวของพี่ชาย และได้ซื้อสิทธิการอยู่อาศัยต่อจากคนรู้จักตั้งแต่บ้านยังไม่ได้สร้าง ขณะนั้นมักสัญจรผ่านเข้าและออกทางซอยสวนพลูทั้งที่บ้านอยู่ใกล้ซอยเซนต์หลุยส์ เนื่องจากถนนในซอยเซนต์หลุยส์มีขนาดเล็กกว่า ถึงแม้จะมีรถขนส่งคล้ายรถสองแถวที่มักเรียกกันว่า “รถแดง” จึงให้บริการในซอยก็ตามถนนก็ยังคงเปลี่ยวน่ากลัว ส่วนที่ซอยสวนพลูมีรถเมล์วิ่งและพลุกพล่านมากกว่า

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 การอยู่อาศัยระยะแรกนั้น ถือว่าบ้านมีขนาดพื้นที่ใช้สอยเพียงพอ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกอาศัยอยู่เพียง 3 คน ประกอบด้วย คุณลุง อายุ 29 ปี คุณป้า อายุ 24 ปี และคนรับใช้ 1 คน

หลังจากเข้าอยู่ได้ 1 ปี ได้ให้กำเนิดบุตรชายคนโต บุตรสาวคนที่ 2 และบุตรชายคนที่ 3 ในปี 2506 ปี 2507 และปี 2511 ตามลำดับ พร้อมทั้งเพิ่มคนดูแลลูก ๆ อีก 1 คน ขณะที่บุตรคนโต และคนที่ 2 เริ่มเติบโตจึงได้แยกห้องนอนจากคุณพ่อคุณแม่ โดยให้ห้องนอนที่ยังคงเหลืออยู่หนึ่งห้องสำหรับบุตรหญิงชายได้อาศัยนอนด้วยกัน

สำหรับบุตรคนที่ 3 ยังเป็นเด็กเล็กอาศัยนอนกับคุณพ่อคุณแม่ กระทั่งอายุ 5 ขวบ ในปี พ.ศ. 2526 จึงแยกห้องจากคุณพ่อคุณแม่ เข้าอาศัยนอนห้องเดียวกับพี่ชาย ส่วนพี่สาวแยกอยู่ห้องที่ต่อเติมขึ้นมาใหม่ในปี พ.ศ. 2516

ปี พ.ศ. 2529 บุตรชายคนโตเดินทางไปเรียนและทำงานต่างประเทศ ภายหลังจากไม่นาน บุตรสาวคนที่ 2 จึงเดินทางไปเรียนและทำงานต่างประเทศเป็นเวลานานเช่นกัน เป็นเหตุให้ห้องนอนของบุตรสาวว่างไว้ชั่วคราว

ปี พ.ศ. 2534 บุตรชายคนสุดท้ายเดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศ เป็นเหตุให้ห้องนอนบุตรสาวว่างไว้เช่นเดียวกับห้องของบุตรสาวระยะหนึ่ง ในปีเดียวกันนี้บุตรชายคนโตเดินทางกลับจากต่างประเทศจึงเข้าใช้ห้องนอนเดิม

ปี พ.ศ. 2537 บุตรชายคนเล็กกลับจากต่างประเทศ และในปีเดียวกันนั้นพี่ชายคนโตได้แต่งงานแยกครอบครัวออกไป

ปี พ.ศ. 2538 บุตรชายคนเล็ก ได้ประกอบธุรกิจและจัดตั้งบริษัทหลายบริษัท จึงแยกออกไปอาศัยอยู่ที่อื่นเพื่อความสะดวกในการประกอบธุรกิจ

สำหรับบุตรสาวแต่งงานและอาศัยอยู่ต่างประเทศภายหลังจากที่ได้ไปศึกษาและทำงานที่ต่างประเทศเป็นเวลานาน ปัจจุบันกลับมาทำธุรกิจโรงงานผลิตชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย แต่แยกออกไปอาศัยอยู่ที่อื่น ครอบครัวจึงเหลือสมาชิกเพียง คุณลุง คุณป้า และคนรับใช้ เช่นเดียวกับตอนเริ่มต้นเข้ามาอาศัยในอยู่หมู่บ้าน

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 เริ่มแรกของการเข้าอาศัยเนื่องจากครอบครัวมีสมาชิกเพียง 2 คน และคนรับใช้อีก 1 คน บ้านจึงมีขนาดพื้นที่ใช้สอยเพียงพอ การอยู่อาศัยครั้งนั้นใช้ห้องนอนเพียงห้องเดียว ส่วนอีกห้องใช้เป็นห้องเก็บของ ชั้นล่างประกอบด้วยพื้นที่โล่ง ไม่ได้กั้นสัดส่วนเป็นห้องต่าง ๆ เป็นการจัดเพียงพื้นที่ มีพื้นที่รับแขกและนั่งเล่นอยู่ด้วยกัน พื้นที่รับประทานอาหาร ครัว ห้องน้ำ ชั้นล่าง และห้องคนรับใช้ซึ่งอยู่นอกตัวบ้านด้านหลัง ภายในปีเดียวกันจึงต่อเติมเป็นลูกทรงโปร่งกันล้อมบริเวณครัวรวมถึงห้องคนรับใช้ให้ปลอดภัยเป็นสัดส่วน

ปี พ.ศ. 2516 มีการเพิ่มพื้นที่ห้องนอนให้กว้างมากขึ้น พร้อมเพิ่มจำนวนห้องจากเดิม 2 ห้อง เป็น 3 ห้อง โดยเป็นห้องสำหรับคุณพ่อคุณแม่ บุตรสาว และบุตรชายคนโตกับคนที่ 3 นอนด้วยกัน เนื่องจากบุตรสาวเริ่มเติบโตอายุ 9 ปี จึงแยกห้องจากพี่ชาย อีกทั้งบุตรชายคนที่ 3 เริ่มเติบโตจึงแยกห้องนอนจากคุณพ่อคุณแม่ในเวลาเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีพื้นที่สำหรับนั่งเล่นและโต๊ะหมู่บูชา ส่วนชั้นล่างสร้างโถงด้านหลัง ใช้เป็นพื้นที่รับประทานอาหารและครัว ทำการกั้นห้องคนรับใช้ใหม่ และเพิ่มขนาดห้องน้ำ ทูบบันไดเก่าทิ้ง สร้างบันไดทางขึ้นใหม่ เพื่อให้ห้องรับแขกและส่วนนั่งเล่นกว้างขวางขึ้น อีกทั้งขยายห้องรับแขกออกไปแทนที่พื้นที่จอดรถเดิม

และให้พื้นที่จอดรถขยับถัดออกไปอีก พร้อมกันนั้นทำเฉลียงทางเข้า จัดสวน และพื้นที่ซักล้าง ตากผ้า ภายนอก

ปี พ.ศ. 2524 ได้ต่อเติมอีกครั้งโดยเพิ่มพื้นที่ห้องน้ำชั้นล่าง กั้นห้องครัวให้เป็นสัดส่วน กั้นห้องรับประทานอาหารและเพิ่มห้องนอนคนรับใช้ 2 ห้อง พร้อมห้องน้ำรวม 1 ห้อง สำหรับ ด้านนอก ทำหลังคาคลุมบริเวณที่จอดรถและลานซักล้าง

ปี พ.ศ. 2528 เลิกจ้างคนรับใช้ 1 คน เหลือเพียงคนเดียว ดังนั้นห้องคนรับใช้ที่เหลือได้ จัดทำเป็นห้องเก็บของ

ปี พ.ศ. 2539 จากการย้ายออกไปตั้งครอบครัวใหม่ของบุตรสาว จึงทบทวนระหว่าง ห้องนอนบุตรสาวกับห้องนอนคุณพ่อคุณแม่ให้รวมเป็นห้องเดียวกัน และเมื่อบุตรชายคนเล็กได้ ย้ายออกจากครอบครัวมีผลให้ปัจจุบัน ที่ชั้นบนมี 2 ห้องนอน แต่ถูกใช้เพียงห้องเดียว อีกห้องว่าง ไว้ ส่วนชั้นล่างยังใช้งานเช่นเดิม

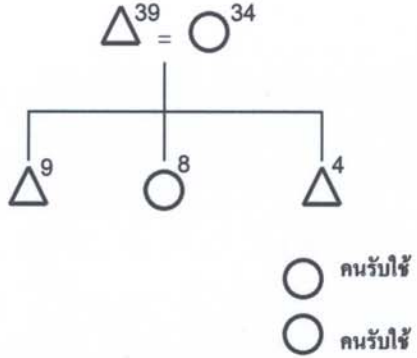

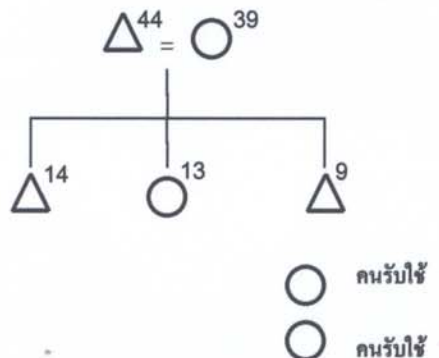

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
$\Delta^{29} = \bigcirc^{24}$ $\bigcirc$ คนรับใช้	2505		
$\Delta^{34} = \bigcirc^{29}$ Δ^4 $\bigcirc^3$ $\bigcirc$ คนรับใช้ $\bigcirc$ คนรับใช้	2510		

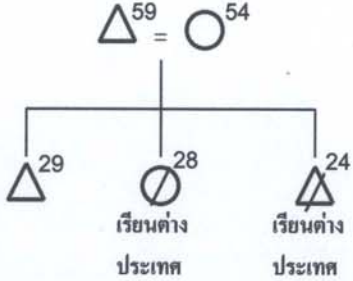
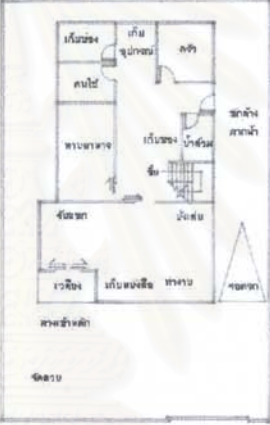

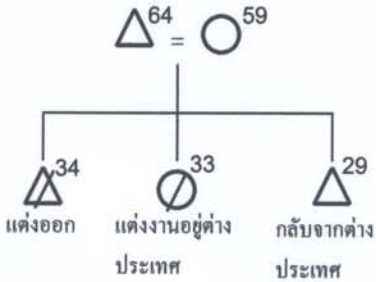
ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p> คนรับใช้ คนรับใช้ </p>	2515	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่
 <p> คนรับใช้ คนรับใช้ </p>	2520		

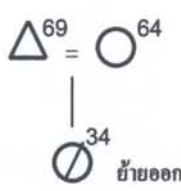

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
<p> $\triangle 49 = \circ 44$ $\triangle 19$ $\circ 18$ $\triangle 14$ $\circ$ คนรับใช้ $\circ$ คนรับใช้ </p>	<p>2525</p>		
<p> $\triangle 54 = \circ 49$ $\triangle 24$ $\circ 23$ $\triangle 19$ เรียนต่าง ประเทศ $\circ$ คนรับใช้ </p>	<p>2530</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2535		
	2540	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505- 2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 5(ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2545		

ภาพที่ 5.27 พื้นที่ทำงาน/มุมเก็บหนังสือ
เชื่อมต่อกันส่วนนั่งเล่นของบ้านเลขที่ 9

ภาพที่ 5.28 ห้องน้ำ-ส้วม ที่ทำการ
ต่อขยายแล้ว

ภาพที่ 5.31 ทางเข้าส่วน
รับประทานอาหาร

ภาพที่ 5.32 พื้นที่จอดรถ
เชื่อมต่อกับส่วนซักล้าง

ภาพที่ 5.33 ประตูทางออกหลัง
บ้าน/ส่วนซักล้าง

ภาพที่ 5.29 พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น
ซึ่งใช้ร่วมกันภายในบ้าน

ภาพที่ 5.30 บันไดทางขึ้นชั้น 2 ถูก
สร้างขึ้นใหม่

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6   สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 63/64 (บ้านเลขที่สมมติ)
 รูปแบบครอบครัว   ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่
 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน   บ้านที่มีการขยายขยายไปยังแปลงที่ดินใกล้เคียง
 ผู้ให้สัมภาษณ์   เจ้าของบ้าน
 วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2544   เวลา 14.30 – 16.50 น.

ความเป็นมาของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์คุณลุงและคุณป้า เจ้าของบ้านและผู้เป็นภรรยา ทั้งคู่มีพื้นเพเป็นคนกรุงเทพฯ คุณลุงอาศัยอยู่บริเวณมีนบุรี ส่วนคุณป้าอยู่แถวปากเกร็ด คุณลุงเล่าถึงแรกเข้ามาอยู่อาศัยในบ้านเลขที่ 63 เพียงหลังเดียว ตอนนั้นทำงานบริษัทสยามกลการไปพร้อมกับเรียนที่วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ ได้เข้ามาอยู่อาศัยครั้งแรกกับพี่สาว ขณะนั้นตนเองอายุได้ 26 ปี ส่วนพี่สาวอายุ 31 ปี ทั้งคู่ไม่ได้รับราชการ การเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านเป็นการซื้อสิทธิในการอยู่อาศัยต่ออีกทีหนึ่งตั้งแต่บ้านยังสร้างไม่เสร็จ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 เริ่มเข้าพักอาศัยในหมู่บ้านครั้งแรกอาศัยอยู่กันเพียง 2 คน ประกอบด้วยคุณลุงและพี่สาว ห้องนอนมีจำนวน 2 ห้องพอดี ยังไม่มีความจำเป็นต้องต่อเติมแต่อย่างใด

ปี พ.ศ. 2507 คุณลุงแต่งงานกับคุณป้า และคุณป้าได้ย้ายเข้ามาอยู่ด้วยกันรวมเป็น 3 คน

ปี พ.ศ. 2507 คุณป้าจึงนำ คุณแม่ของตนย้ายเข้ามาอาศัยด้วยกัน ตอนนั้นคุณแม่ของคุณป้าอายุได้ 52 ปี อาศัยนอนห้องเดียวกับพี่สาวของคุณลุง ภายหลังจากซื้อบ้านเพิ่มอีกหลังจึงได้มีการขยายขยายไปอยู่บ้านหลังใหม่

ปี พ.ศ. 2511 คุณป้าให้กำเนิดบุตรชายคนโต และได้มาอาศัยนอนห้องเดียวกับคุณป้าและคุณลุง

ปี พ.ศ. 2514 คุณลุงคุณป้าให้กำเนิดบุตรสาวคนที่ 2 อาศัยนอนห้องเดียวกับคุณป้าและคุณลุง และให้บุตรชายซึ่งเริ่มเติบโตแยกห้องนอนออกจากตน

ปี พ.ศ. 2517 คุณลุงคุณป้าให้กำเนิดบุตรสาวคนที่ 3 (คนสุดท้าย) และจ้างคนรับใช้เพื่อช่วยดูแลลูก ๆ บุตรสาวทั้ง 2 คนอาศัยนอนห้องเดียวกันกับคุณพ่อคุณแม่ในระยะแรก

ปี พ.ศ. 2525 พี่สาวคุณลุงแต่งงานออกไปตั้งครอบครัวใหม่ที่อื่น

ปี พ.ศ. 2527 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยครั้งใหญ่ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการในการใช้พื้นที่เพิ่มมากขึ้น ถึงแม้จำนวนคนจะลดลงก็ตาม แต่บุตรสาวทั้ง 2 คนนั้นมีอายุ 10 และ 13 ปี ต้องการมีห้องเป็นสัดส่วนมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2538 บุตรชายคนโตแต่งงาน ครอบครัวจึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจากการแต่งงานนำภรรยาเข้ามาอาศัยด้วยในครอบครัว การแต่งงานครั้งนี้มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงห้องนอนบางส่วน ภายหลังการแต่งงานของบุตรชายคนโตได้ 1 ปี ภรรยาจึงให้กำเนิดบุตรชายคนแรกแต่เสียชีวิตตั้งแต่ยังเด็ก

ปี พ.ศ. 2509 ได้ซื้อบ้านข้างเคียงเลขที่ 64 ต่อจากเจ้าของเดิม และได้ทำการรื้อกำแพงกั้นระหว่างบ้าน คุณลุงบอกถึงสาเหตุที่ซื้อเพราะว่า “อยากได้ที่ดินติด ๆ กันเผื่อไว้ให้ลูกหลาน และบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางเมืองเดินทางได้สะดวก”

ภายหลังซื้อบ้าน คุณลุงและคุณป้าย้ายเข้ามาพักยังบ้านหลังใหม่ที่ซื้อ เพื่อจะได้ดูแลได้ทั่วถึงโดยใช้ห้องนอนเพียงห้องเดียวและให้ห้องนอนที่เหลืออีกห้องเป็นห้องเก็บของ ส่วนบ้านหลังเดิม (เลขที่ 63) นั้นได้ขยับขยายให้คุณแม่ของคุณป้าแยกห้องนอนกับพี่สาวคุณลุงเป็นคนละห้อง บริเวณครัวภายนอกของบ้านหลังเดิมต่อเป็นกันสาดยื่นออกมาคลุมบริเวณครัวเพิ่มเติม

ปี พ.ศ. 2514 มีการแยกห้องนอนของบุตรชายคนโต โดยเปลี่ยนให้ห้องเก็บของกลับกลายเป็นห้องนอนอีกครั้งหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2525 บ้านเลขที่ 63 ห้องนอนจำนวน 1 ห้อง ถูกเปลี่ยนเป็นห้องเก็บของ เนื่องจากพี่สาวคุณลุงแต่งงานออกไปอยู่กับครอบครัวที่อื่น อีก 1 ห้องนั้นยังเป็นห้องนอนของคุณแม่ของคุณป้าเช่นเดิม

ปี พ.ศ. 2527 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เป็นการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยจำนวนมาก โดยพื้นที่ที่เพิ่มจะต่อออกไปด้านหลังของตัวบ้านเดิมทั้ง 2 หลัง และต่อเชื่อมบ้านทั้ง 2 ให้เป็นหลังเดียวกันในชั้นล่าง ส่วนชั้นบนยังคงเห็นชัดเจนว่าเป็นอาคาร 2 หลัง ถูกเชื่อมถึงกันด้วยระเบียง โดยบ้านเลขที่ 64 มีการสร้างห้องนอนขนาดใหญ่เพิ่มขึ้น 1 ห้อง เพื่อสำหรับบุตรสาวสองคนนอนร่วมกัน นอกจากนั้นยังรื้อห้องน้ำชั้นบนออกเปลี่ยนเป็นบันไดวนเพื่อไม่เปลืองพื้นที่สำหรับเป็นทางขึ้นชั้น 2 แทนตำแหน่งบันไดเดิม เนื่องจากบันไดเดิมเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างบ้านสองหลัง ที่ชั้น 2 ได้สร้างห้องน้ำใหม่ขนาดใหญ่กว่าเดิมแทนของเก่าที่รื้อทิ้ง ต่อเติมห้องพระ และทำระเบียงยื่นเชื่อมกับชั้น 2 ของบ้านอีกหลัง ระเบียงนั้นยังใช้เป็นตากผ้าและปลูกต้นไม้กระถางพวกบัว ปิยะเชียน ระเบียงนี้สามารถขึ้นจากบันไดวนอีกแห่งได้บริเวณหลังบ้าน

สำหรับชั้นล่างของบ้านหลังเดียวกัน เป็นพื้นที่เปิดโล่งถึงกันตลอดใช้เพื่อการแยกสัดส่วนพื้นที่เช่น ส่วนนั่งเล่นดูโทรทัศน์ รับประทานอาหาร วางของเก็บของ เตรียมอาหารเก็บอุปกรณ์ครัวมีเพียงครัวที่กั้นผนังล้อมไว้แต่เดินถึงกันได้โดยไม่มีประตู และห้องน้ำซึ่งปิดมิดชิด ส่วน

ทางเดินเชื่อมไปยังบ้านอีกหลังนั้นตามข้างทางเดินจะใช้เป็นที่เก็บและวางของไปตลอดทาง มีประตูกั้นระหว่างทาง ตรงกลางทางเชื่อมสร้างเป็นห้องรับแขกจัดสวยงาม แต่ไม่ค่อยได้ใช้งาน จึงใช้เป็นที่วางของด้วยประกอบกัน

ก่อนเข้าสู่บ้านอีกหลังเลขที่ 63 มีประตูกั้นอีกชั้นหนึ่ง เมื่อเข้าสู่ชั้นล่างของตัวบ้าน พื้นที่ส่วนแรกที่พบใช้เป็นที่อเนกประสงค์ส่วนใหญ่ใช้เก็บของ ห้องน้ำถูกสร้างขึ้นใหม่ใหญ่กว่าเดิม บริเวณตรงข้ามบันไดทางขึ้นชั้น 2 ด้านล่างต่อเติมใหม่เพิ่มเป็นห้องคนรับใช้ใหญ่กว่าเดิม และห้องรีดผ้าที่สามารถเปิดออกหลังบ้านเพื่อขึ้นไปตากผ้าที่ระเบียงได้ บริเวณครัวถูกย้ายไปอยู่ที่บ้านอีกหลังแทน สำหรับประตูทางเข้าบ้านเลขที่ 63 (บ้านเดิม) ถูกปิดและสัญจรผ่านบ้านเลขที่ 64 เป็นหลักสำหรับด้านบนของบ้านเลขที่ 63 ถูกต่อเติมส่วนหลังของตัวบ้านเช่นกัน เพื่อทำเป็นห้องสมุดเก็บหนังสือและเพิ่มจำนวนห้องน้ำเป็น 2 ห้อง (จากฝั่งบ้านเดิมจะมีห้องน้ำที่ชั้นบน 1 ห้องและชั้นล่าง 1 ห้อง) บริเวณพื้นที่บ้านเดิมยังคงมีห้องน้ำและห้องนอน 2 ห้อง

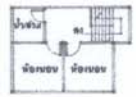
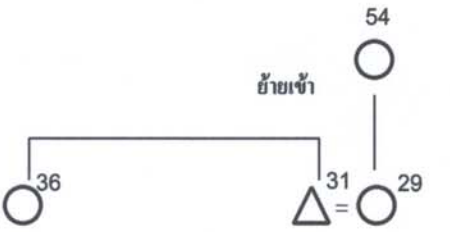
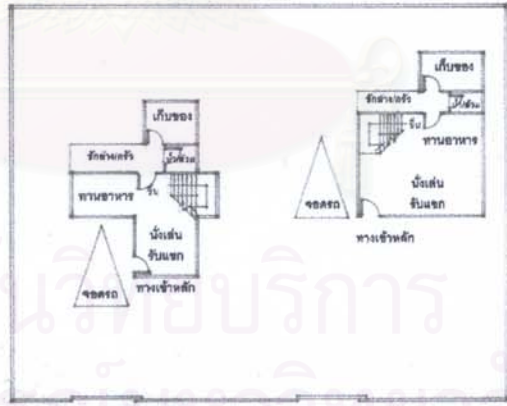
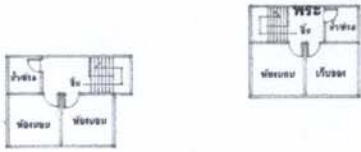
สำหรับภายนอกตัวบ้านทำกันสาดยื่นจากตัวบ้านออกไปใช้เก็บวางของ บริเวณติดรั้วด้านข้าง ส่วนด้านหน้าบ้านทำที่จอดรถมีหลังคาคลุมต่อเนื่องติดต่อกับตัวบ้าน สามารถจอดได้จำนวน 3 คัน พื้นที่ด้านหน้าที่เหลือปลูกต้นไม้จนคลุ้มเต็มมองเห็นตัวบ้านได้ไม่ถนัดตา ภายหลังจากการต่อเติมครั้งนี้ยังไม่มีเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้าง ครอบครัวและการใช้พื้นที่แต่อย่างใด

ปี พ.ศ. 2538 การแต่งงานของบุตรชายคนโตและภรรยาส่วนผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ โดยบุตรชายและภรรยาย้ายไปนอนห้องนอนของน้องสาวทั้ง 2 คน ซึ่งเป็นห้องนอนใหญ่ ส่วนน้องสาวทั้ง 2 คนนั้นคนแรกย้ายไปนอนที่ห้องนอนของบ้านอีกหลังที่ใช้เป็นห้องเก็บของ อีกคนย้ายไปอยู่แทนห้องพี่ชาย ลงมานอนชั้นล่าง ซึ่งเดิมเป็นที่อเนกประสงค์และใช้เก็บของ ส่วนห้องนอนเปลี่ยนเป็นห้องเก็บของแทน เพื่อความสะดวกสบายอีกทั้งป้องกันอันตรายจากการเดินขึ้นลงบันได ภายหลังจากนั้นยังไม่มีเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ใด จนถึงปัจจุบัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	<p>2505</p>		
	<p>2510</p>		

ตารางที่ 5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2515		
	2520	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 6 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2545		

ภาพที่ 5.34 บันได
เวียนหลังบ้าน
(ภายนอก) บริเวณ
บ้านเลขที่ 64

ภาพที่ 5.35 บันได
เวียนภายในบ้าน
บริเวณบ้านเลขที่ 64

ภาพที่ 5.36 ห้องครัว/พื้นที่
เก็บวางของใช้-เครื่องครัว
บริเวณบ้านเลขที่ 64

ภาพที่ 5.37 ช่างบ้าน/เก็บ
ข้าวของใช้ บริเวณ
บ้านเลขที่ 63

ภาพที่ 5.38 ส่วนรับแขก
เชื่อมต่อระหว่างบ้านเลขที่
63/64

ภาพที่ 5.39 พื้นที่เก็บของ
บริเวณบ้านเลขที่ 63

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7 สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 25 (บ้านเลขที่สัมมติ)
 รูปแบบครอบครัว ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่
 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่าง
 ผู้ให้สัมภาษณ์ คุณวิภา (นามสัมมติ) บุตรสาวเจ้าของบ้าน
 วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2545 เวลา 14.25 – 16.45น.

ความเป็นมาของครอบครัว

การสัมภาษณ์ในครั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความสัมพันธ์กับเจ้าของบ้านเป็นบุตรสาวและบุตรชาย การเข้าไปสัมภาษณ์เนื่องจากเป็นครอบครัวเดี่ยว ที่เป็น ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ (ทั้งลูกสะใภ้และลูกเขยจะแต่งงานเข้าบ้าน) โดยนัดหมายวันและเวลาในการสัมภาษณ์ผ่านทาง คุณป้าเจ้าของบ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นคุณแม่ ของคุณวิภา (นามสัมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์

โดยคุณวิภาได้เล่าถึงสมัยยังเด็กที่จำความได้ และคุณแม่เคยเล่าให้ฟังถึงอดีตว่า ครอบครัวของคุณแม่เป็นคนเชียงใหม่ คุณยายสร้างโรงเรียนอยู่ที่นั่นและมีที่ทาง(ที่ดิน)กว้างขวาง ภายหลังคุณแม่แต่งงานกับคุณพ่อ และมีบุตร 3 คน ซึ่งก็คือ ตัวคุณวิภา และน้องชายอีก 2 คน ทั้งหมดยังเป็นเด็กเล็ก ท่านทั้งสองได้พาครอบครัวย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ ครั้งนั้นคุณพ่อยังคงทำงานเป็นพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง ส่วนคุณแม่เป็นแม่บ้าน การมาอยู่กรุงเทพฯ ครั้งนั้น คุณพ่อยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง เท่าที่จำความได้ เพื่อมาหางานทำตั้งครอบครัวเป็นของตนเอง โดยอาศัยนอนกับญาติ ๆ จนกระทั่งได้บ้านหลังนี้

สำหรับตอนเด็ก ๆ คุณวิภาชอบเที่ยวเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกันในหมู่บ้าน ขณะนั้นมีเด็กรุ่นราวคราวเดียวกันจำนวนมาก แต่ละครอบครัวส่วนใหญ่จะเริ่มตั้งครอบครัวใหม่เช่นเดียวกันจึงมีเพื่อนวัยเดียวกันจำนวนมาก ตอนเด็ก ๆ มักชอบเข้าไปเล่นบ้านโน้นออกบ้านนี้เป็นประจำ เพื่อนที่รู้จักกันที่มีอาณาเขตไกลสุด อยู่ที่ถนนอาคารสงเคราะห์ 11 หรือเรียกว่า ซอย 11 ซึ่งอยู่เกือบถึงคลองช่องนนทรีที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้าน ส่วนอีกฝั่งของหมู่บ้าน (ฝั่งซอยเซนต์หลุยส์) ถัดจากคลองช่องนนทรีไปจนถึงตลาดสวนพลูนั้น ไม่รู้จักใครเพราะไม่ค่อยได้ผ่าน

ปัจจุบันเพื่อนสมัยเด็ก ๆ รุ่นราวคราวเดียวกันก็ย้ายออกจากหมู่บ้านไปจำนวนมากบ้างก็แยกออกไปมีครอบครัว บ้างก็ขายบ้านไปอยู่ที่อื่น จะเหลืออยู่ไม่กี่หลังที่เป็นเพื่อนเก่าสมัยยังเด็ก โดยปกติ ถนนซอยเซนต์หลุยส์จะถูกใช้เส้นทางเข้าออกหลัก ถึงแม้จะยังไม่มียอดสองแถวแล่นผ่านเข้ามาในซอยก็ตาม

ตอนยังเด็กนั้นคุณวิภาและน้องชายเรียนเมื่อน้องชายจบชั้นอนุบาลจึงเปลี่ยนมาเรียนโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียน ส่วนตนไม่ได้ย้ายยังคงเรียนอยู่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยเช่นเดิม ภายหลังตนเรียนจบได้ทำงานเป็นพยาบาลอยู่ที่โรงพยาบาลมิชชันจนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 การเข้ามาอยู่อาศัยครั้งแรกประกอบด้วยคุณพ่อคุณแม่ ตอนนั้นอายุ 42 และ 37 ปี บุตรสาวคนโตคือคุณวิภาซึ่งอายุได้ 8 ขวบและน้องชายทั้ง 2 คน อายุ 5 ขวบและ 3 ขวบ

ปี พ.ศ. 2506 แม่ให้กำเนิดน้องชายคนสุดท้าย และยังคงนอนด้วยกันหมดในห้องนอนเดียวกันตลอด

ปี พ.ศ. 2507 คุณพ่อได้ย้ายออกไปอยู่ที่เชียงใหม่ โดยไม่ได้กลับมาอยู่ด้วยกันอีก คงเหลือคุณแม่กับลูก ๆ อยู่กันเพียง 5 คน โดยคุณยายจะส่งเงินมาให้เพื่อใช้จ่าย จะมีคนรับใช้บ้างบางครั้ง เท่าที่จะหาได้ ส่วนใหญ่พอถึงฤดูทำนาคนรับใช้ก็จะกลับไปทำนา ไม่ได้อยู่นี้นประจำ บางครั้งก็จะหาคนมาแทนให้ ได้บ้างไม่ได้บ้าง บางครั้งก็ไม่มีคนรับใช้ ดังนั้นห้องคนรับใช้จึงใช้เก็บของบ้างและให้คนรับใช้อยู่บ้างสลับกันไป

ปี พ.ศ.2519 คุณวิภาแต่งงานกับสามีซึ่งเป็นบุรุษพยาบาลอยู่ที่เดียวกัน ภายหลังคุณวิภาแต่งงานจึงมีบุตรสาวคนแรก และบุตรชายคนที่ 2 ในปี พ.ศ.2520 และ 2522 และยังคงอาศัยนอนอยู่ในห้องเดียวกันตลอด

ปี พ.ศ. 2533 น้องชายคนที่ 3 เดินทางไปทำงานต่างประเทศเป็นเวลา 8 ปี

ปี พ.ศ. 2534 น้องชายคนที่ 4 ได้แต่งงานและนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้าน และถัดจากแต่งงานได้ 1 ปี จึงให้กำเนิดบุตรสาวคนแรก ในปีเดียวกันนั้นน้องชายคนที่ 3 ได้กลับมาแต่งงานที่ประเทศไทย และนำภรรยาไปอยู่ต่างประเทศด้วยกัน

ปี พ.ศ. 2541 ภรรยาของน้องชายคนที่ 4 ให้กำเนิดบุตรสาวคนที่ 2 คน

ปี พ.ศ. 2540 น้องชายคนที่ 3 เดินทางกลับมาอยู่ที่ประเทศไทยพร้อมภรรยาและบุตรชาย 2 คน อายุ 3 และ 5 ปี การกลับมาครั้งนี้มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ห้องนอน น้องชายคนที่ 3 พร้อมด้วยภรรยาและลูก ๆ อาศัยอยู่ได้ประมาณ 8 เดือน จึงย้ายออกไปอยู่บ้านของตนอีกหลัง ห้องนอนถูกรื้อทิ้งทำเป็นโถงตามเดิม

ปี พ.ศ. 2543 ครอบครัวน้องชายคนที่ 4 จะกลับไปอาศัยอยู่บ้านหลังที่สองของตนทุกวันเสาร์และอาทิตย์ ส่วนวันอื่น ๆ จะอาศัยอยู่ที่บ้านหลังนี้เป็นประจำเหมือนเดิม เนื่องจากสะดวกในการเดินทางสำหรับคุณวิภา สามี และลูก ๆ ย้ายขึ้นไปอาศัยอยู่ที่ห้องชั้นบนเนื่องจากห้องนอนเดิมขึ้น แล้วเปลี่ยนห้องนอนเดิมของตนเป็นห้องเก็บของ

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 การอยู่อาศัยครั้งแรกนั้นประกอบด้วยห้องนอนข้างบน 2 ห้อง ห้องน้ำ 1 ห้อง ใช้นอนด้วยกันหมดในห้องเดียว เหลือเพียงห้องเล็กกว่าอีก 1 ห้อง ถูกใช้เป็นห้องนั่งเล่นบ้าง เก็บตู้เสื้อผ้าบ้าง เรียกว่า “ห้องสารพัดประโยชน์” ชั้นล่างมีส่วนรับแขกและนั่งเล่นเป็นบริเวณเดียวกัน พื้นที่ไม่ใหญ่มาก ที่จอดรถจะอยู่ใต้ชายคาบ้าน แล้วมีประตูเปิดด้านข้างเพื่อเข้าไปในบ้าน นอกนั้นจะเป็นห้องคนรับใช้และห้องน้ำ ซึ่งอยู่นอกตัวบ้านด้านหลัง ยังมีพื้นที่ครัวซึ่งอยู่นอกตัวบ้านด้านหลังเช่นกัน แต่ไม่มีผนังปิดล้อมเป็นแบบโถง และใช้เป็นลานซักล้างด้วย เพราะแบบบ้านเดิมได้สร้างที่บังแดดฝนบริเวณส่วนนี้เหมาะเป็นครัวภายนอกและสวนซักล้าง โดยมีลักษณะเป็นกันสาดใช้กระเบื้องลอนใหญ่ชนิดเดียวกับที่มุงหลังคา และเพปูนเป็นลานใช้ทำกิจกรรม ครั้งนั้นครอบครัวยังไม่มีรถใช้ จึงใช้ที่จอดรถตั้งโต๊ะปิงปองเล่นกัน และช่วงที่ไม่มีคนรับใช้จะเปลี่ยนห้องคนรับใช้เป็นห้องเก็บของแทน

ปี พ.ศ. 2519 คุณวิภาแต่งงานกับสามีซึ่งเป็นบุรุษพยาบาลอยู่ที่เดียวกัน ภายหลังคุณวิภาแต่งงานจึงมีบุตรสาวคนแรก และบุตรชายคนที่ 2 ในปี พ.ศ. 2520 และ 2522 และยังคงอาศัยนอนอยู่ในห้องเดียวกันตลอด

เมื่อคุณวิภาแต่งงานจึงแยกห้องนอนมาใช้ห้องนอนชั้นบนอีกห้อง ซึ่งเคยใช้เป็นที่นั่งเล่น เก็บตู้เสื้อผ้า ที่บ้านมักไม่ค่อยแยกห้องนอนกัน นอกจากเมื่อมีคู่แต่งงาน สำหรับน้องๆ ยังคงนอนกับคุณแม่

ปี พ.ศ. 2531 ขณะที่น้องชายคนที่ 3 และ คนที่ 4 ยังคงนอนห้องเดียวกันกับคุณแม่ เหมือนเดิมในระยะเวลาใกล้เคียงกัน มีการสร้างบ้านอีกหลังเชื่อมต่อกันกับหลังเดิมโดยเชื่อมต่อกันทั้งชั้นล่างและชั้นบน ด้วยประตูบานเลื่อน ชั้นล่างเปิดเข้าออกทางห้องนั่งเล่นรับแขก ชั้นบนเปิดเชื่อมถึงกันบริเวณ ห้องนอนที่เป็นห้องหอของคุณวิภา จึงใช้เป็นห้องนั่งเล่นและเก็บของแทน จะมีน้องมาอาศัยนอนบ้างบางครั้ง อาคารส่วนที่สร้างใหม่ประกอบด้วยห้องนอนชั้นล่าง 1 ห้อง ห้องน้ำและพื้นที่โถงด้านหลังใช้เป็นพื้นที่ครัวและเก็บของ สำหรับชั้นบนมีห้องนอน 1 ห้องเช่นกัน แต่ใช้เป็นที่เก็บของเนื่องจากไม่มีใครใช้ และห้องน้ำซึ่งแบ่งใช้กันได้ทุกคน นอกนั้นจะเป็นพื้นที่โถงใช้วางของ เมื่ออาคารหลังใหม่สร้างเสร็จ คุณวิภา สามี และบุตรจึงย้ายมาอาศัยยังบ้านส่วนที่สร้างใหม่โดยให้ห้องนอนอยู่ที่ชั้นล่าง

ปี พ.ศ. 2534 ซึ่งเป็นปีที่น้องชายคนที่ 4 แต่งงานได้ทำการต่อเติมห้องไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นห้องหอ โดยต่อขยายพื้นที่ชั้นบนของบ้านหลังเดิมออกไปส่วนหลัง ให้เป็นพื้นที่โถง รื้อบันไดทางขึ้นเดิมทิ้ง ทำบันไดทางขึ้นใหม่ด้านหลังแทนบริเวณส่วนพื้นที่ครัวภายนอก และขยายห้องนอนที่ยังคงวางไว้ กินบริเวณบันไดเดิมและพื้นที่หน้าห้องน้ำ ชั้นบนปิดทางระหว่างอาคารใหม่และบ้าน

เก่า เพื่อให้ห้องเป็นสัดส่วนส่วนตัวใช้เป็นห้องหอ ทำการเปลี่ยนทางเข้าห้องน้ำ และทางเข้าห้องนอนคุณแม่ ให้เข้าจากบริเวณโถงที่สร้างขึ้นใหม่

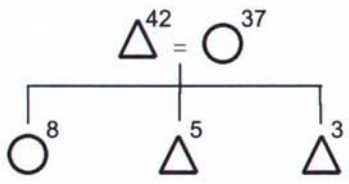
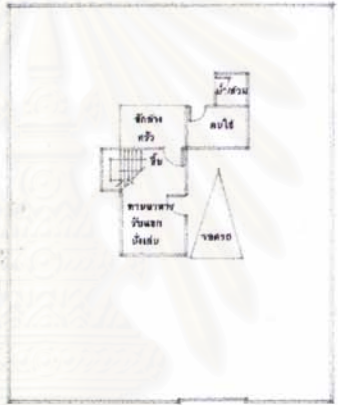

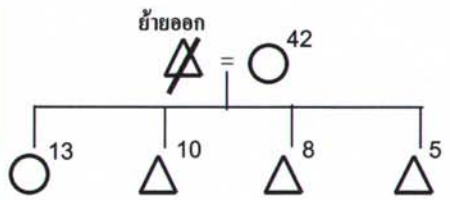

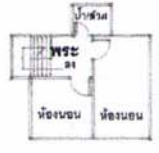
สำหรับชั้นล่างเพิ่มพื้นที่ครัวทำการปิดล้อมให้ครัวอยู่ในตัวบ้าน และเนื่องจากซักผ้าด้วยเครื่องซักผ้าจึงใช้พื้นที่น้อยและให้มาซักในบ้าน รื้อห้องน้ำเดิมขยายห้องนอนน้องชายคนที่ 2 แทนที่สร้างห้องน้ำใหม่ด้านหลัง พื้นที่ที่เหลือใช้เก็บของวางของ สำหรับหน้าบ้าน ยังคงเป็นที่จอดรถและจัดสวนปลูกต้นไม้เหมือนเดิม ที่จอดรถสามารถจอดได้มากที่สุด 3 คัน รถอีกคันอาศัยจอดนอกรั้วบ้าน รถจะมีคู่อ่างงานละ 1 คันพอดี

ปี พ.ศ. 2540 ขยายห้องนอนน้องชายคนที่ 2 ให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้น ในปีเดียวกันครอบครัวน้องชายคนที่ 3 ได้กลับเข้ามาอยู่อีกครั้งโดยได้ต่อเติมห้องนอนเพิ่มที่ชั้น 2 บริเวณโถงที่สร้างขึ้นใหม่เป็นเวลาไม่นานครอบครัวนี้ได้ย้ายออกเนื่องจากพื้นที่คับแคบเกินไปและไม่สามารถขยายพื้นที่เพิ่มอีกได้ ภายหลังจากย้ายออกจึงรื้อห้องนอนออกเป็นโถงเช่นเดิม

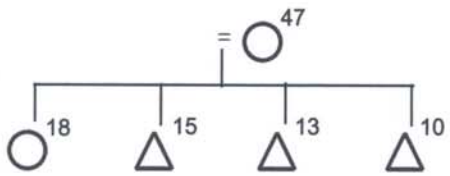
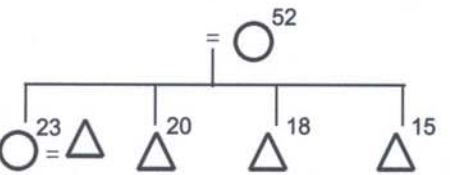
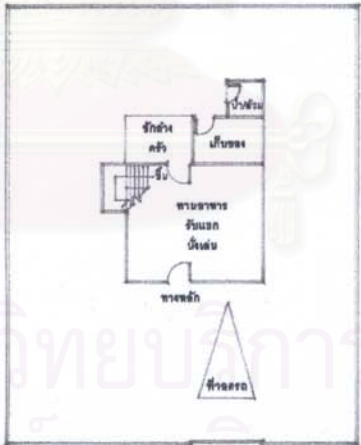
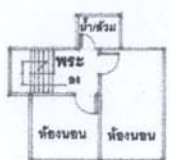

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2505		
	2510		

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2515	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่
	2520		

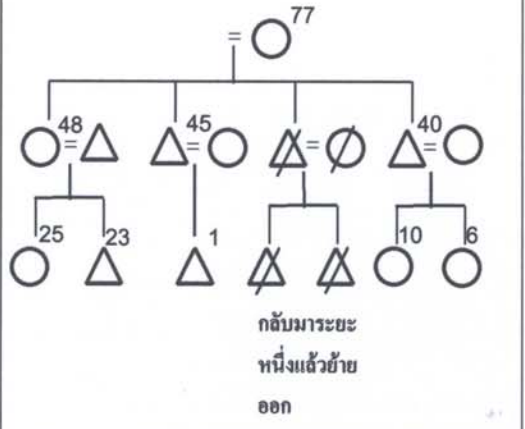
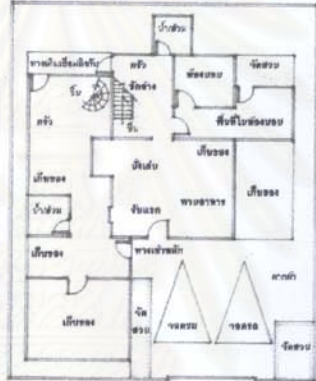
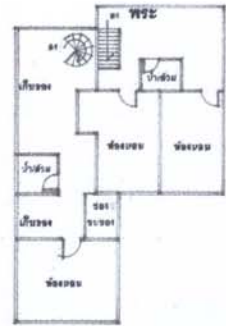
ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2525	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>
	2530		

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
<p>67 38 35 33 30 15 13 ย้ายไปต่าง ประเทศ</p>	2535		
<p>72 43 40 35 20 18 6 5 1</p>	2540	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 7 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>กลับมาระยะ หนึ่งแล้วย้าย ออก</p>	2545		

ภาพที่ 5.40 ด้านข้างที่จัดสรรเป็นบริเวณตากผ้า / จัดสวนเล็กน้อย ของบ้าน

ภาพที่ 5.41 บริเวณด้านหน้าบ้าน/พื้นที่สำหรับจัดรถ 2 คัน

กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8	สัมภาษณ์บ้านเลขที่ 9 (บ้านเลขที่สมมติ)
รูปแบบครอบครัว	ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบบิดาโลหิต
รูปแบบการเปลี่ยนแปลงบ้าน	บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง
ผู้ให้สัมภาษณ์	ภรรยาเจ้าของบ้าน
	วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2545 เวลา 13.30 – 15.15 น.

ความเป็นมาของครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ คุณป้าผู้เป็นภรรยาเจ้าของบ้าน คุณป้าเดิมเป็นคนจังหวัดตาก ทำงานเป็นพยาบาล ส่วนสามีเป็นคนกรุงเทพฯ เป็นวิศวกรอยู่กรมชลประทาน อยู่ที่เขื่อนภูมิพล จังหวัดตากเช่นกัน เมื่อแต่งงานและมีบุตร 2 คน อายุ 3 และ 4 ขวบ จึงย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน โดยอาศัยสิทธิเช่าราชการของสามีจับฉลากและได้บ้านในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

ปี พ.ศ. 2505 ครอบครัวย้ายเข้าอาศัยบ้าน โดยสมาชิกประกอบด้วย คุณป้า ขณะนั้น อายุ 24 ปี สามี อายุ 32 ปี และบุตรชาย 2 คน อายุ 3 และ 4 ปี

ปี พ.ศ. 2516 บุตรชายทั้ง 2 คนเริ่มโต เรียนมัธยมทั้งคู่สามารถช่วยเหลือตัวเอง ได้จึงเลิกจ้างคนรับใช้ โดยภายหลังคุณลุงได้ย้ายมาเป็นวิศวกรบริษัทเอกชน

ปี พ.ศ. 2538 บุตรชายคนโตแต่งงานออกไปสร้างครอบครัวของตน น้องชายจึงย้ายลงมาใช้ห้องนอนของพี่ชายแทน

ปี พ.ศ. 2544 บุตรชายคนโตและภรรยา กลับเข้ามาอยู่ในครอบครัว เนื่องจากใกล้ที่ทำงานสะดวกและเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางน้อยลง

การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

ปี พ.ศ. 2505 เข้าอยู่อาศัยครั้งแรกยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่ ยังคงใช้ส่วนต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมของบ้านซึ่งสร้างไว้พอดีกับครอบครัวตอนนั้น ประกอบด้วยห้องนอนชั้นบน 2 ห้อง พอดีสำหรับคุณพ่อคุณแม่ 1 ห้อง อีก 1 ห้องให้บุตรชายทั้ง 2 คนอยู่ห้องเดียวกัน ใกล้ ๆ กันเป็นที่นั่งรับประทานอาหาร ขณะนั้นถึงแม้พื้นที่มีขนาดเล็ก แต่ก็พอใช้ ครว ห้องน้ำ และห้องคนรับใช้อยู่นอกบ้านด้านหลังต้องเปิดประตูออกไปจึงสามารถทำอาหาร ซึ่งเป็นเพียงพื้นที่โล่ง ๆ ไม่มีการปิดล้อม พื้นที่ด้านหน้า จัดสวนปลูกต้นไม้

ปี พ.ศ. 2508 เริ่มต่อเติมโดยทำการปิดล้อมพื้นที่จวดรตซึ่งอยู่ในชายคาบ้านและทูปผนังห้องออกให้ต่อเชื่อมกับส่วนรับแขกนั่งเล่นและรับประทานอาหาร เพื่อให้มีพื้นที่เพิ่มขึ้น และได้แยกแต่ละพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน สำหรับที่นั่งรับประทานอาหารจะใช้เป็นที่ทำการบ้านเด็ก ๆ รวมกัน รวมทั้งได้สร้างรั้วใหม่

ปี พ.ศ. 2516 จึงปรับปรุงห้องคนรับใช้ให้เป็นห้องบุตรชายคนโตเพื่อแยกห้องนอนกับน้องชาย โดยน้องชายยังนอนอยู่ห้องเดิมที่ชั้นล่าง นอกจากนั้นยังขยายพื้นที่หลังบ้านและปิดล้อมให้อยู่ในตัวบ้านและต่อเนืองถึงกันตลอด จัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนประกอบด้วยพื้นที่ทำครัว พื้นที่เตรียมอาหาร เก็บของ บริเวณประตูเปิดออกหลังบ้านด้านนอก เชื่อมต่อกับพื้นที่จวดรต

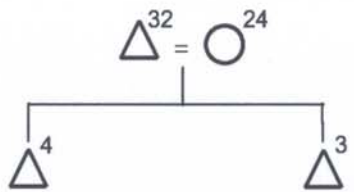

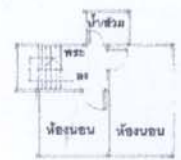
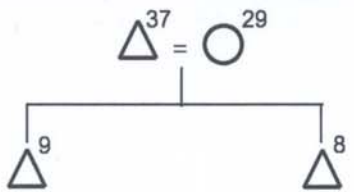

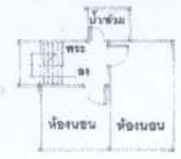
ปี พ.ศ. 2538 ภายหลังจากบุตรชายคนโตแต่งงานออกไปตั้งครอบครัวที่อื่นและน้องชายได้ย้ายมาใช้ห้องนอนของพี่ชาย ห้องนอนชั้นบนจึงว่างไว้ไม่ได้ใช้งาน 1 ห้อง เนื่องจากพี่ชายคนโตจะกลับมาเยี่ยมและนอนเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ที่ห้องดังกล่าว ตลอดช่วงเวลาที่ลูก ๆ จบชั้นมัธยมแล้วพื้นที่ทำการบ้านนั้นถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำงาน

ปี พ.ศ. 2544 บุตรชายคนโตกลับเข้ามาอยู่ในครอบครัวอีกครั้ง และได้ใช้ห้องนอนชั้นบนที่ว่างไว้เป็นห้องนอนประจำ นอกจากนั้นได้เพิ่มที่จวดรตอีก 2 คันซึ่งเป็นของบุตรชายคนโตและของภรรยา รวมทั้งจวดรตทั้งหมด 3 คัน สำหรับพื้นที่ทำงานใช้พื้นที่บริเวณที่ทำงานเดิม

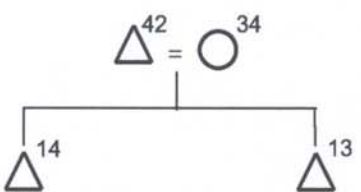

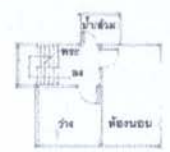
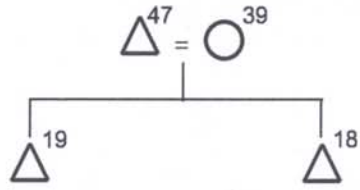
สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p style="text-align: right;">○ คนรับใช้</p>	<p style="text-align: center;">2505</p>		
 <p style="text-align: right;">○ คนรับใช้</p>	<p style="text-align: center;">2510</p>		

ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวยุค 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	2515		
	2520	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>

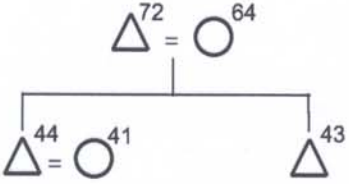
ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
	<p>2525</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>	<p>ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่</p>
	<p>2530</p>		

ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p>Family diagram for year 2535: A triangle labeled 62 and a circle labeled 54 are connected by an equals sign. A vertical line descends from the center of the equals sign to a horizontal line. From the left end of this horizontal line, a vertical line goes down to a triangle labeled 34. From the right end, a vertical line goes down to a triangle labeled 33.</p>	2535	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่
 <p>Family diagram for year 2540: A triangle labeled 67 and a circle labeled 49 are connected by an equals sign. A vertical line descends from the center of the equals sign to a horizontal line. From the left end of this horizontal line, a vertical line goes down to a triangle labeled 'แต่งออก'. From the right end, a vertical line goes down to a triangle labeled 38.</p>	2540	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางการใช้พื้นที่

ตารางที่ 5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว ทุก 5 ปี พ.ศ. 2505-2545 กรณีศึกษาครอบครัวที่ 8 (ต่อ)

ผังโครงสร้างครอบครัว	พ.ศ. ทุก ระยะ 5 ปี	แปลนชั้นล่าง	แปลนชั้นบน
 <p data-bbox="235 758 358 829">กลับมาพร้อม ภรรยา</p>	2545	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการใช้พื้นที่

ภาพที่ 5.42 ด้านหน้าบ้าน และที่จอดรถ

ภาพที่ 5.43 พื้นที่นั่งเล่น/รับแขก อยู่บริเวณเดียวกัน

ภาพที่ 5.44 บริเวณพื้นที่รับประทานอาหาร

ภาพที่ 5.45 บริเวณพื้นที่ครัว

ภาพที่ 5.46 ห้องนอนชั้นล่าง/ทางเชื่อมพื้นที่รับแขก และพื้นที่ครัว

5.2 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2505-พ.ศ.2545)

เพื่อทราบชนิดการใช้พื้นที่ทั้งหมด จำนวนครั้งของการเปลี่ยนแปลง ในทุกตำแหน่ง ตลอดทุกระยะ 5 ปี ตั้งแต่เริ่มเข้าพักอาศัย

การกำหนดลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น พิจารณาจาก **การเพิ่มพื้นที่หรือจำนวนการใช้พื้นที่** หมายถึงการเพิ่มพื้นที่หรือจำนวนของพื้นที่ที่สามารถนับหรือสังเกตได้ **การเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่** หมายถึง การเปลี่ยนการใช้พื้นที่ประเภทหนึ่งมาเป็นการใช้พื้นที่อีกประเภทหนึ่ง โดยอาจมีการเพิ่มพื้นที่หรือลดพื้นที่จากเดิม หรือ สลับสับเปลี่ยนการใช้พื้นที่โดยไม่มี การลดหรือเพิ่มขนาดพื้นที่ (การเปลี่ยนนั้นอาจทำให้เกิดการเพิ่ม - ลด จำนวนหรือขนาดพื้นที่โดยรวมของชนิดการใช้พื้นที่นั้นๆ) **ลดพื้นที่หรือจำนวนการใช้พื้นที่** หมายถึงการลดพื้นที่หรือจำนวนของพื้นที่ที่สามารถนับหรือสังเกตได้

- แสดงการเปลี่ยนแปลงในทุกช่วง ช่วงละ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2505-2545
- ที่จอดรถซึ่งย้ายที่เนื่องจากต้องขยายบ้านไม่ถือเป็น การเพิ่ม ลด หรือเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่ และนับพื้นที่เป็นจำนวน
- รายละเอียดการเปลี่ยนแปลงอยู่ในตาราง 5.9

สัญลักษณ์ที่ใช้

- + เพิ่มพื้นที่
 ○ มีการเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่
 ◌ พื้นที่ว่างไม่ได้ใช้งาน
 ++ เพิ่มจำนวน
 - ลดจำนวน
 □ การเปลี่ยนแปลงยุบรวมกัน นับเป็น 1 ครั้งของการเปลี่ยนแปลง

ตารางที่ 5.9 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี

ระยะเวลาทุก5ปี/พ.ศ.		เปลี่ยนแปลง รวม (ครั้ง)	2505-	2511-	2516-	2521-	2526-	2531-	2536-	2541-
ชนิดพื้นที่	บ้านเลขที่		2510	2515	2520	2525	2530	2535	2540	2545
1. พื้นที่นอน	65,66	6	○	++◌		○◌		□ - +		
	17	2	++			+				
	23	7	++◌	++○			◌		□ - +	++
	58	3	++○				○			
	40	5	++		+			◌		◌ □ - +
	63,64	6	++○			○	++		○	○
	25	4						++		○ + ○
	9	3		+					◌	+
	รวม	36	9	5	1	4	3	3	3	8
2. พื้นที่รับแขก-นั่งเล่น	65,66	3	○	++		◌				
	17	2	+			+				
	23	3	+	○						+
	58	1				+				
	40	2	+		+					
	63,64	2	++				+			
	25	2			+			+		
	9	1	+							
	รวม	16	6	2	2	3	1	1	0	1
3. พื้นที่ทานอาหาร	65,66	3		++		◌		+		
	17	2	+			+				
	23	1								+
	58	1				++				
	40	2	+			+				
	63,64	1	++							
	25	1			+					
	9	2	+	○						
	รวม	13	4	2	1	4	0	1	0	1

ตารางที่ 5.9 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี (ต่อ)

ระยะเวลาทุก5ปี/ พ.ศ.		เปลี่ยนแปลง รวม (ครั้ง)	2505-	2511-	2516-	2521-	2526-	2531-	2536-	2541-
ชนิดพื้นที่	บ้านเลขที่		2510	2515	2520	2525	2530	2535	2540	2545
4. พื้นที่ครัว	65,66	2		+				+		
	17	1				+				
	23	1		+						
	58	1				+				
	40	2	+		+					
	63,64	2	++				+			
	25	2						+		
	9	1					+			
	รวม		11	2	2	1	2	2	2	0
5. พื้นที่ห้องน้ำ	65,66	3		++		⊙		++		
	17	1	++							
	23	1		++						
	58	4	++				+ -	⊙		
	40	1			++					
	63,64	2	++				++			
	25	1						++		
	9	0								
	รวม		13	3	2	1	1	3	3	0
6. พื้นที่เก็บของ	65,66	2		++				++		
	17	2	++			+				
	23	4		+⊙				⊙		+
	58	4	⊙			+	⊙	+		
	40	3	+		+			⊙		
	63,64	6		⊙		⊙	+	⊙	⊙	⊙
	25	2						+		⊙
	9	1		+						
	รวม		24	3	5	1	3	2	6	1

ตารางที่ 5.9 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี (ต่อ)

ระยะเวลาทุก5ปี/ พ.ศ.		เปลี่ยนแปลง รวม (ครั้ง)	2505-	2511-	2516-	2521-	2526-	2531-	2536-	2541-
ชนิดพื้นที่	บ้านเลขที่		2510	2515	2520	2525	2530	2535	2540	2545
7. พื้นที่ทำงาน	65,66	1		++						
	17	0								
	23	0								
	58	0								
	40	1			+					
	63,64	0								
	25	0								
	9	1		○						
	รวม	3	0	2	1	0	0	0	0	0
8. พื้นที่ห้องสมุด-เก็บหนังสือ	65,66	0								
	17	0								
	23	0								
	58	0								
	40	1			+					
	63,64	1					++			
	25	0								
	9	1		○						
	รวม	3	0	1	1	0	1	0	0	0
9. พื้นที่ชุมชน	65,66	2	+	○						
	17	1	+							
	23	2	+	+						
	58	1	○							
	40	2	○		+					
	63,64	2	+				+			
	25	1	+							
	9	1	+							
	รวม	12	8	2	1	0	1	0	0	0

ตารางที่ 5.9 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี (ต่อ)

ระยะเวลาทุก5ปี/ พ.ศ.	เปลี่ยนแปลง รวม (ครั้ง)	2505-	2511-	2516-	2521-	2526-	2531-	2536-	2541-
		2510	2515	2520	2525	2530	2535	2540	2545
ชนิดพื้นที่	บ้านเลขที่								
10. พื้นที่คนใช้	65,66	3	○	++				++	
	17	1	○						
	23	1		+					
	58	1	○						
	40	2				++		○	
	63,64	3	○	○			+		
	25	1	○						
	9	1		○					
	รวม	13	5	4	0	1	1	2	0
11. พื้นที่ติดตั้งรีด	65,66	1						++	
	17	1	○						
	23	1		○					
	58	0							
	40	0							
	63,64	2	+				++		
	25	0							
	9	0							
	รวม	5	2	1	0	0	1	0	1
12. พื้นที่นันทนาการ	65,66	0							
	17	0							
	23	0							
	58	0							
	40	0							
	63,64	0							
	25	2	○		○				
	9	0							
	รวม	2	1	0	1	0	0	0	0

ตารางที่ 5.9 วิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี (ต่อ)

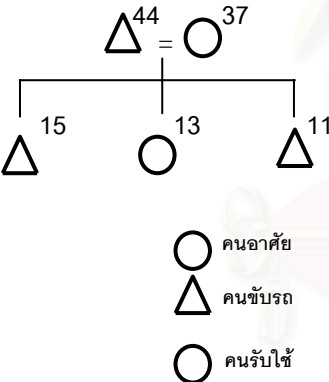

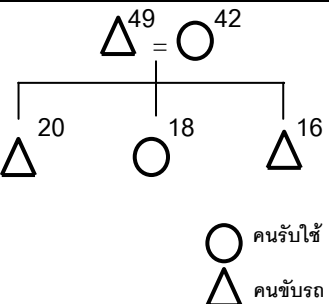

ระยะเวลาทุก5ปี/ พ.ศ.		เปลี่ยนแปลง รวม (ครั้ง)	2505-	2511-	2516-	2521-	2526-	2531-	2536-	2541-
ชนิดพื้นที่	บ้านเลขที่		2510	2515	2520	2525	2530	2535	2540	2545
13. พื้นที่โถง	65,66	1		+						
	17	0								
	23	0								
	58	3				○	○	○		
	40	0								
	63,64	0								
	25	1						+		
	9	0								
	รวม	5	0	1	0	1	1	2	0	0
14. พื้นที่จอดรถ	65,66	1		++						
	17	1				++				
	23	1		++						
	58	0								
	40	0								
	63,64	2	++				++			
	25	4	○		++		++	-		
	9	1								++
	รวม	10	2	2	1	1	2	1	0	1
รวม/ครั้ง		167	45	31	12	20	18	22	4	14

จากตารางการวิเคราะห์เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทุกระยะ 5 ปี พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทุกชนิดพื้นที่ใช้งานในกลุ่มกรณีศึกษาที่ทำการศึกษาทั้ง 8 ครอบคลุม ตลอดระยะเวลา 40 ปี มีการเปลี่ยนแปลงรวมทุกชนิดการใช้พื้นที่มากถึง 169 ครั้ง หรือเฉลี่ย 1 ครอบคลุมเปลี่ยนแปลงพื้นที่ถึง 21 ครั้ง เมื่อพิจารณาชนิดของการใช้พื้นที่ทั้งหมด 14 ชนิด มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกัน ชนิดพื้นที่ที่มีจำนวนการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดอันดับ 1.คือพื้นที่สำหรับนอน มีการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น 42 ครั้ง 2.พื้นที่เก็บของ มีการเปลี่ยนแปลง 25 ครั้ง 3.พื้นที่นั่งเล่นรับแขก มีการเปลี่ยนแปลง 17 ครั้ง 4.พื้นที่รับประทานอาหาร มีการเปลี่ยนแปลง 13 ครั้ง 5.พื้นที่ห้องน้ำห้องส้วม พื้นที่ห้องคนรับใช้ และพื้นที่ปูชาพระ มีการเปลี่ยนแปลงเท่ากัน 12 ครั้ง 6.พื้นที่ครัว มีการเปลี่ยนแปลง 11 ครั้ง 7.พื้นที่จอดรถ มีการเปลี่ยนแปลง 10 ครั้ง 8.พื้นที่โถงมีการ

เปลี่ยนแปลง 5 ครั้ง 9.พื้นที่ซักรีด มีการเปลี่ยนแปลง 4 ครั้ง 10.พื้นที่ทำงานและพื้นที่ห้องสมุด เก็บหนังสือ มีการเปลี่ยนแปลง 3 ครั้ง เท่ากัน 11.พื้นที่นันทนาการ มีการเปลี่ยนแปลง 2 ครั้ง

5.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว

โดยแสดงโครงสร้างครอบครัวทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ พร้อมอธิบายความสัมพันธ์ดังกล่าว และคำอธิบายอื่นๆ ของการใช้พื้นที่ทุกชนิด ดังรายละเอียดในตาราง 5.10 ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย
กรณีศึกษาที่ 1 บ้านเลขที่ 65, 66

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510		
 <p> </p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. เปลี่ยนห้องคนรับใช้ เป็นห้องนอน 2. ย้ายห้องคนรับใช้ให้นอนที่พื้นที่นั่งเล่นและรับแขก จึงมีพื้นที่น้อยลง 3. เพิ่มห้องพระบริเวณโถงชั้นบน 	<ul style="list-style-type: none"> - มีคนจำนวนพักอาศัยเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์กับเจ้าบ้านเป็นเพียงคนขอพักอาศัย - คนรับใช้ซึ่งมีความสนิทสนมระดับหนึ่ง แต่มีชั้นอยู่อาศัยที่ต่ำกว่า จึงย้ายมาอยู่พื้นที่ซึ่งถือเป็นพื้นที่ส่วนกลาง - ไม่ได้จัดพื้นที่ให้ และยังคงการพื้นที่ไม่มาก 	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2515		
 <p> </p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่มจำนวนห้องนอน 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก โดยแยกลูกหญิงชาย เพราะอยู่ในวัยรุ่น ห้องส่วนตัวจำเป็นสำหรับเพศที่ต่างกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ซื้อมันข้างเคียงวางแผนเพื่อขยายครอบครัวในอนาคต

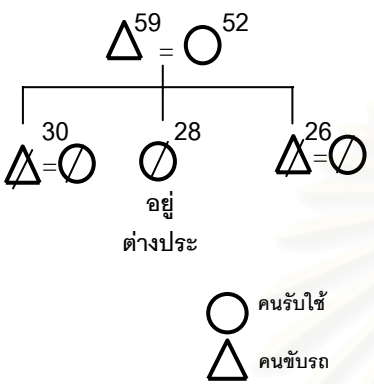
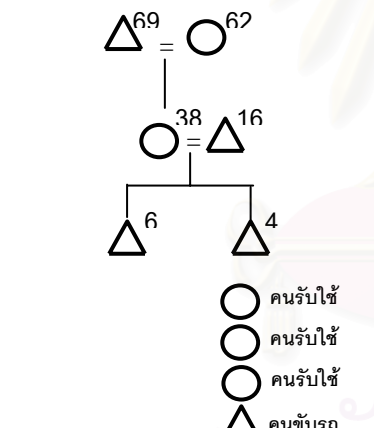
ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	2. เพิ่มพื้นที่ห้องนอน	- ให้เหมาะกับจำนวนคนรับใช้และความสะดวก	
	3. ห้องนอนว่าง	- เมื่อเกินจำนวนคน แต่ยังคงไม่ใช้เพื่อการอื่น เพราะมีพื้นที่ครบเพียงพอ	
	4. เพิ่มพื้นที่ครัว	- กิจกรรมเพิ่มมากขึ้น สมาชิกเติบโต ปริมาณการทำอาหารเพิ่มขึ้น แต่ยังคงใช้ครัวร่วมกันของบ้าน 2 หลัง	
	5. เพิ่มพื้นที่เก็บของ		- กิจกรรมมากขึ้น ต้องการพื้นที่เก็บเพิ่มขึ้น
	6. เพิ่มจำนวนพื้นที่ทานอาหารและ รับแขก		- เพื่อสมฐานะทางสังคม ไม่ค่อยได้ใช้
	7. เพิ่มพื้นที่ พระ		- ให้เป็นโต๊ะหมู่บูชา พระ เป็นสัดส่วน
	8. เพิ่มจำนวนพื้นที่โถง		- ให้เกิดความสะดวก สบายมากขึ้น

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	9. เพิ่มห้องทำงาน		- มีโอกาสในการขยายพื้นที่ โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ
	10. เพิ่มจำนวนห้องน้ำ	- ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว	
	11. เพิ่มห้องเครื่อง		- อำนวยความสะดวก เก็บให้เป็นสัดส่วน
	12. เพิ่มจำนวนห้องคนรับใช้	- มีคนขับรถเพิ่มขึ้น	
	13. เพิ่มจำนวนพื้นที่จอดรถ		- ตำแหน่ง สถานะหน้าที่ การงาน และกิจกรรมเพิ่มขึ้น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2525		
	1.จำนวนห้องนอนลดกลับเป็นห้องคนรับใช้เหมือนเดิม	- เมื่อสมาชิกลดลง	

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
 <p> $\triangle_{59} = \circ_{52}$ $\triangle_{30} = \circ_{28}$ $\circ_{28}$ $\triangle_{26} = \circ_{26}$ อยู่ต่างประ $\circ$ คนรับใช้ $\triangle$ คนขับรถ </p>	<p>2. ห้องนอนว่าง</p> <p>3. ห้องน้ำบางส่วนว่าง</p> <p>4. พื้นที่ทานอาหารนั่งเล่น รับแขก บางส่วนว่าง</p>	<p>- จำนวนสมาชิกลดลง (แบบชั่วคราว)</p> <p>- จำนวนสมาชิกลดลง บางส่วนของห้องน้ำไม่ได้ใช้ และใช้น้อยลง</p> <p>- จำนวนสมาชิกลดลง (แบบชั่วคราว) พร้อมกัน จำนวนมากจึงมีผล</p>	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535	
 <p> $\triangle_{69} = \circ_{62}$ $\circ_{38} = \triangle_{16}$ $\triangle_6$ $\triangle_4$ $\circ$ คนรับใช้ $\circ$ คนรับใช้ $\circ$ คนรับใช้ $\triangle$ คนขับรถ </p>	<p>1. เพิ่มจำนวนห้อง คนรับใช้</p> <p>2. เพิ่มจำนวนพื้นที่เก็บของ (อุปกรณ์ครัว)</p> <p>3. เพิ่มพื้นที่ทานอาหาร</p>	<p>- จำนวนคนรับใช้เพิ่ม เนื่องจากฐานะทางการเงิน ความต้องการความสะดวกสบาย</p>	<p>- การแยกห้องคนรับใช้และที่ตั้งห้องคนรับใช้แสดงให้เห็น การแบ่งหน้าที่ บริเวณ รับผิดชอบ</p> <p>- วัสดุอุปกรณ์เพิ่มขึ้น</p> <p>- จัดพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน</p>

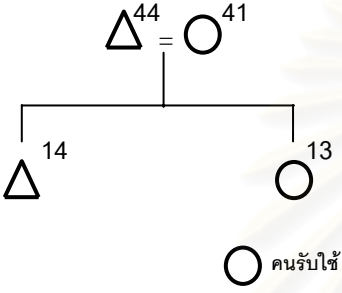
ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	4. ย้ายและเพิ่มพื้นที่ครัวและพื้นที่เตรียมอาหาร	- การมีคู่แต่งงานอาศัยอยู่เพิ่มขึ้นในครอบครัว และแยกบ้านกันให้เกิดความเป็นส่วนตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่ซึ่งใช้ร่วมกันถูกย้ายให้มาอยู่บริเวณกึ่งกลางซึ่งทั้ง 2 คู่แต่งงาน สามารถเข้าใช้ได้โดยสะดวก ไม่รบกวนกันพร้อมเพิ่มพื้นที่ให้สะดวก	
	5. เพิ่มห้องซักรีด	- จำนวนสมาชิกเพิ่มภาระงานบ้านเพิ่ม และให้เป็นสัดส่วน	
	6. ลดจำนวนห้องนอน แต่เพิ่มพื้นที่ ห้องนอน	- ยุบรวมห้องนอนให้มีขนาดใหญ่ขึ้น เนื่องจากต้องการพื้นที่ที่กว้างขึ้น แต่ไม่ต้องการจำนวนห้อง เพราะ สมาชิกไม่เพิ่มขึ้น	- การย้ายห้องนอนกลับไปอยู่ยังห้องนอนของบ้านที่ว่างเพื่อ ดูแลบ้านไม่ให้ทรุด โทรม นอกจากเหตุผลต้องการแยก2คู่แต่งงานเป็นส่วนตัว- ห้องนอนที่ว่างคงให้สมาชิกที่แยกออกไปกลับ

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 2 บ้านเลขที่ 17

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510		
 <p>Diagram description: A family tree starting with a triangle labeled 44 and a circle labeled 41 connected by an equals sign. Below them, a horizontal line branches into a triangle labeled 14 on the left and a circle labeled 13 on the right. Below the circle 13 is another circle labeled 'คนรับใช้' (servant).</p>	1. เพิ่มพื้นที่ทานอาหาร	- ลูก ๆ โตขึ้นต้องการพื้นที่มากขึ้น	
	2. เพิ่มจำนวนห้องน้ำ-ส้วม	- จำนวนคนเท่าเดิม แต่เพิ่มห้องน้ำใหม่ที่ใหญ่ขึ้นเพื่อความสะดวกในการใช้สอย และห้องน้ำเก่าที่เล็กไปสำหรับสมาชิกที่โตขึ้นให้เป็นห้องน้ำคนรับใช้	
	3. เพิ่มห้องนอน	- แยกห้องนอนลูกชายหญิงที่กำลังเข้าสู่วัยรุ่นโดยสร้างห้องนอนสำหรับลูกชายอยู่ชั้นล่าง	
	4. เพิ่มห้องเก็บของ		- จำนวนข้าวของเพิ่มขึ้น และให้อยู่เป็นสัดส่วน
	6. เพิ่มห้องพระบริเวณโถงชั้นบน		- ไม่ได้จัดพื้นที่ให้ และยังคงต้องการพื้นที่ไม่มาก

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2525		
	1. เพิ่มพื้นที่ครัวและรับประทานอาหาร	- ต้องการพื้นที่ทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากลูก ๆ เติบโตขึ้น	
	2. เพิ่มพื้นที่เก็บของ		- ข้าวของอุปโภคบริโภคเพิ่มขึ้น
	3. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นและรับแขก	- ต้องการพื้นที่ทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากลูก ๆ เติบโตขึ้น	- เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นส่วนตัวบริเวณห้องนอนลูกชาย
	4. เพิ่มพื้นที่จอดรถ		- ภารกิจหน้าที่การทำงานเพิ่มขึ้น
	5. เพิ่มพื้นที่ห้องนอน		- ต้องการความสะดวก

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

กรณีศึกษาที่ 3 บ้านเลขที่ 23

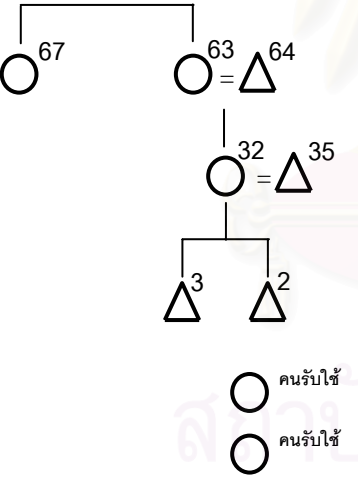
ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510	
	1. เพิ่มจำนวนห้องนอน	- เตรียมห้องสำหรับสมาชิกใหม่ โดยสร้างห้องเพิ่มให้ญาติฝ่ายภรรยาเจ้าบ้าน บริเวณชั้นล่าง สมาชิกเพิ่มโดยมีความสัมพันธ์เป็นญาติภรรยา เจ้าบ้านเช่นกันและให้นอนด้วยกัน	- ความสัมพันธ์กับเจ้าบ้านมีผลต่อตำแหน่งห้อง
	2. ห้องนอนว่าง		- เตรียมไว้ให้ลูกแต่อายุน้อยช่วยตัวเองไม่ได้จึงนอนห้องเดียวกับพ่อ แม่ (เจ้าบ้าน)
	3. เพิ่มห้องพระใน ห้องนอน		- ไม่ได้จัดพื้นที่ไว้ให้ตั้งแต่แรกและอยู่ในห้องนอนของสมาชิกที่ใช้ห้องพระบ่อย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2515		
<p>เสียชีวิต</p> <p>42</p> <p>38</p> <p>39</p> <p>7</p> <p>คนรับใช้</p>	1. เพิ่มจำนวนห้องนอน		- ต้องการความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น
	2. ห้องนอนเปลี่ยนเป็นห้องเก็บของ		- ต้องการความสะดวกสบายเพิ่มขึ้นและไม่สามารถต่อเติมห้องเก่าให้ใหญ่ขึ้นได้สะดวก
	3. เพิ่มจำนวนห้องน้ำ-ห้องส้วม		- ต้องการความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น
	4. เพิ่มพื้นที่ห้องเก็บของ		- มีสิ่งของและอุปกรณ์สะสมจำนวนมาก
	5. เพิ่มพื้นที่ครัว		- ต้องการความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น
	6. เพิ่มห้องพระ		- ต้องการความเป็นสัดส่วน
	7. เพิ่มพื้นที่ห้องคนรับใช้ร่วมกับงานรีดผ้า		- ต้องการความเป็นสัดส่วน
	8. เพิ่มพื้นที่จอดรถ		- ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน ภาระหน้าที่ รวมถึงรายได้สูงขึ้น

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530		
	<p>1. ห้องนอนที่ว่าง</p>	<p>- ลูกเรียนต่อต่างประเทศ ทำให้สมาชิกลดลง</p>	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2540		
	<p>1. ยุบห้องนอนรวมกันแล้วเพิ่มพื้นที่</p>	<p>- ลูกสาวแต่งงาน สามีเข้ามาอยู่ในครอบครัวและมีลูกด้วยกันยังคงนอนห้องเดียวกัน เพราะลูกยังเล็ก</p>	

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2545		
<p>Diagram illustrating a family structure with ages and relationships:</p> <ul style="list-style-type: none"> Top row: 72 (female) and 68=69 (male). Middle row: 37=40 (female). Bottom row: 8 (male), 7 (male), and two female symbols labeled 'คนรับใช้' (maid). 	<p>1. เพิ่มจำนวนห้องนอน</p>	<p>- สมาชิกที่เป็นเด็กโตขึ้นและช่วยเหลือตัวเองได้และต้องการพื้นที่กว้างขึ้นจึงแยกห้องกับพ่อ แม่ เนื่องจากลูกจำนวน 2 คน เป็นผู้ชายจึงให้นอนด้วยกัน</p>	
	<p>2. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก ทานอาหารและโถง</p>	<p>- สมาชิกโตขึ้นต้องการพื้นที่ทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น</p>	
	<p>3. เพิ่มพื้นที่เก็บของ</p>		<p>-มีสิ่งของและอุปกรณ์สะสมจำนวนมาก</p>

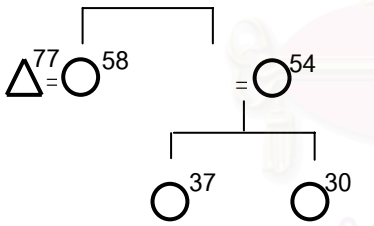
ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย

กรณีศึกษาที่ 4 บ้านเลขที่ 58

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510		
	1. เพิ่มจำนวนห้องนอนโดยแยกบ้านอีกหลัง	<p>- การเข้ามาอยู่อาศัยเริ่มแรกนั้น ประกอบด้วย 2 ครอบครัว โดยทั้ง 2 ครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โดยครอบครัวหนึ่งเป็นเจ้าของ อีกครอบครัวนั้นหัวหน้าครอบครัวเป็นน้องชายของภรรยาเจ้าบ้าน การเข้ามาอยู่ด้วยกันถือเป็นครอบครัวเดียวกัน และเป็นครอบครัวขยายในแนวนอน¹ เป็นเหตุผลหนึ่งทำให้แยกบ้านกัน</p> <p>- นอกจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ยังมีจำนวนสมาชิกที่มากกว่าการเริ่มต้นครอบครัวทั่วไปที่พบทำให้มีการต่อเติมห้องนอน</p>	<p>- การเพิ่มห้องนอนถึง 3 ห้องในเรือนไม้เพื่อให้ลูกชายหญิงนอนแยกห้องกัน ประกอบกับอายุของลูกทั้งชายหญิงอยู่ในวัยรุ่น จำเป็นต้องมีห้องนอน</p>

¹ ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ. ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539) หน้า 73-74.

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	2. เพิ่มจำนวนห้องน้ำ-ส้วม	- ต้องเพิ่มจำนวนห้องน้ำ-ส้วม เพราะจำนวนคนเพิ่มขึ้น	
	3. เปลี่ยนห้องนอนให้กลายเป็นห้องพระ	- การลดจำนวนห้องนอน เพราะบ้านที่เจ้าอาศัยเป็นหลัก มีสมาชิกเพียง 2 คน สามีภรรยาใช้ห้องนอนเพียงห้องเดียวจึงให้ห้องนอนที่ว่าง 1 ห้องเป็นห้องพระ	
	4. เปลี่ยนห้องคนรับใช้ เป็นห้องเก็บของ		- เนื่องจากไม่มีคนรับใช้
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2525		
	1. เพิ่มพื้นที่ครัวและแยกออกจากตัวบ้านหลัก	- การเพิ่มพื้นที่ครัวและแยกออกจากตัวบ้านหลักที่เจ้าบ้านอาศัยอยู่นั้น เนื่องจากพื้นที่ครัวเป็นเพียงพื้นที่เดียวที่ใช้ร่วมกันทั้ง 2 ครอบครัว จึงเพิ่มขนาดให้กว้างขึ้น เพราะของมากขึ้นและไม่ต้องการให้รบกวนภายในบ้านหลัก จึงย้าย	- ถึงแม้จำนวนคนจะลดลง แต่ยังคงมีการใช้ห้องนอนเท่าเดิม เนื่องจากได้แยกห้องนอนจากเดิม ลูกสาวของน้องชายภรรยาของ

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
		ออกมาอยู่ด้านนอกตัวบ้าน ถือว่าครัวเป็นพื้นที่ใช้ร่วมกันที่ชัดเจน	เจ้าบ้านนอนด้วยกันได้แยกห้องมานอนห้องซึ่งว่าง จึงยัง
	2. เพิ่มพื้นที่ทานอาหารและเก็บของภายนอก	- เรือนไม้ของครอบครัวน้องชายภรรยาเจ้าบ้านนั้น ยังไม่มีการจัดพื้นที่ใช้สอยอย่างครบถ้วนเพียงพอกับจำนวนสมาชิก มีเพียงห้องนอนเท่านั้น จึงเพิ่มพื้นที่ทานอาหาร บริเวณครัวและพื้นที่เก็บของบริเวณเดียวกัน	เห็นห้องนอนจำนวนเท่าเดิมและเป็นระยะเวลาที่ผ่านมา บ้านครบตามสัญญาและ เจ้าบ้านมีสิทธิในบ้านอย่างสมบูรณ์ จึงทำการต่อเติมเพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก และ
	3. ปิดล้อมพื้นที่หลังบ้านของเจ้าบ้าน และเพิ่มพื้นที่ส่วนเตรียมอาหาร เก็บอุปกรณ์และโถง		รับประทานอาหารประกอบกับเมื่อเวลาการอยู่อาศัยนานขึ้น ข้าวของเครื่องใช้เพิ่มมากขึ้น
	4. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก ทานอาหาร		จึงเพิ่มพื้นที่เก็บอุปกรณ์และเตรียมอาหาร

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530		
	1. ห้องนอนถูกเปลี่ยนเป็นห้องเก็บของในเรือนไม้	- ครอบครัวน้องชายภรรยาของเจ้าบ้านมีสมาชิกลดลง ห้องนอนจึงว่างและถูกใช้เป็นห้องเก็บของ	
	2. ห้องน้ำถูกเปลี่ยนเป็นห้องเก็บของในบ้านหลัก	- เนื่องจากบ้านหลักมีสมาชิกเพียง 2 คน และมักใช้ห้องน้ำชั้น 2 เป็นประจำ เพราะได้เปลี่ยนจากโถ้วมแบบนั่งยอง มาเป็นโถ้วมชักโครก จึงไม่ได้ใช้ห้องน้ำชั้นล่าง และเปลี่ยนให้เป็นห้องเก็บของ	
	3. เพิ่มห้องน้ำให้มีขนาดใหญ่ขึ้นและเข้าออกง่ายในบ้านหลัก	- เนื่องจากเจ้าบ้านอายุมาก และป่วยด้วยโรคชรา จำเป็นต้องสร้างห้องน้ำใหม่ให้ใหญ่ เข้าออกได้สะดวก	
	4. ลดพื้นที่นั่งเล่นรับแขกลง และเพิ่มห้องนอน	- การป่วยด้วยโรคชราของเจ้าบ้าน ห้องนอนที่ชั้นล่างจึงจำเป็นเพื่อป้องกันอุบัติเหตุทั้งในระยะทางเพื่อขึ้นห้องนอนที่ชั้นบน	

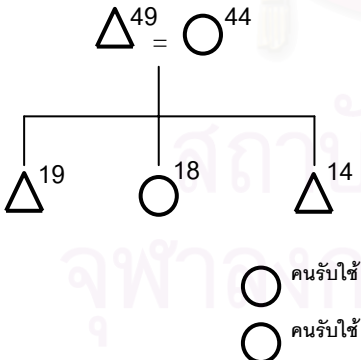
ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลง การใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วย ความสัมพันธ์ของ โครงสร้างครอบครัวและ การใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535		
 <p>เสียชีวิต = 68</p> <p>= 64</p> <p>47</p>	1. ลดจำนวนห้องน้ำ	- เมื่อเจ้าบ้านเสียชีวิต จึงเหลือสมาชิกอาศัยอยู่ในบ้านหลักเพียงคนเดียว คือ ภรรยาเจ้าบ้านและไม่ได้ใช้ห้องน้ำชั้นล่างจึงทุบทิ้งให้เป็นที่โล่ง	
	2. เพิ่มจำนวนพื้นที่สำหรับเก็บของ		- เพิ่มพื้นที่เก็บของนอกบ้าน เพื่อเก็บของที่มีปริมาณเพิ่ม

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย
กรณีศึกษาที่ 5 บ้านเลขที่ 40

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510	
	1. เพิ่มพื้นที่ครัวและปิดล้อมให้อยู่ในตัวบ้าน		- เพื่อความปลอดภัยและกันแดดฝน
	2. เพิ่มพื้นที่เก็บของ		- ให้มีระเบียบ เป็นสัดส่วน สะดวกในการใช้สอย
	3. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก ทานอาหาร	- จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น	
	4. ห้องนอนว่างและกลับมาใช้อีกครั้ง	- แรกเข้าพัก ยังไม่มีลูก ภายหลังลูกโตแยกห้องชายหญิง	
	4. เพิ่มห้องพระในห้องนอน		- ไม่ได้จัดพื้นที่ไว้ให้
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2520	
	1. เพิ่มจำนวนห้องนอนและพื้นที่ห้องนอน	- ห้องนอนที่พื้นที่มากที่สุดสำหรับลูกชาย 2 คนด้วยกัน และเพิ่มห้องนอนส่วนตัวอีกห้องเพื่อให้ลูกหญิงที่อยู่ในวัยรุ่นแยกกับพี่ชาย	
	2. เพิ่มจำนวนห้องน้ำส้วม	- ให้เพียงพอกับจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น	
	3. เพิ่มพื้นที่ครัว		- สะดวกสบายในการใช้สอย

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	4. เพิ่มพื้นที่เก็บของ		- เหมาะกับอุปกรณ์ที่สะสมจำนวนมาก
	5. เพิ่มพื้นที่ทานอาหาร	- จำนวนคนเพิ่มและเติบโตต้องการพื้นที่เพิ่ม	
	6. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก	- จำนวนคนเพิ่มขึ้นจากเดิมและเติบโต ทำให้พื้นที่เดิมคับแคบ ต้องการพื้นที่เพิ่ม	
	7. เพิ่มพื้นที่ทำงานพื้นที่เก็บหนังสือ		- เป็นสัดส่วนสะดวกในการใช้สอย
	8. เพิ่มพื้นที่ห้องคนรับใช้	- จำนวนคนรับใช้เพิ่มขึ้น	
	9. เพิ่มพื้นที่โต๊ะหมู่บูชา		- เป็นสัดส่วนสะดวกในการใช้สอย
	10. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นที่ชั้น 2		- ต้องการพื้นที่พบปะภายในครอบครัว
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2525		
	1. เพิ่มพื้นที่ทานอาหารและกันห้อง		- ต้องการความเป็นส่วนตัว
	2. เพิ่มห้องนอนคนรับใช้	- แยกให้คนรับใช้อยู่คนละห้อง	
	3. กันห้องครัว		- ต้องการความเป็นสัดส่วน

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535	
	1. ห้องนอนว่าง	- ลูกสาวเดินทางไปเรียนต่างประเทศ ทำให้จำนวนสมาชิกลดลง	- ลูกชายเดินทางไปเรียนต่างประเทศ เช่นกัน แต่อีกคนยังคงใช้ห้องนอน
	2. ห้องคนรับใช้เปลี่ยนเป็นห้องเก็บของ	- ลดจำนวนคนรับใช้	- ยังคงเหลือห้องคนรับใช้ 1 ห้อง
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2545	
	1. ห้องนอนว่างเพิ่มขึ้น	- สมาชิกลดลงเนื่องจากลูกๆ แต่งงานและย้ายออกหมด ยังคงปล่อยให้ห้องว่างสำหรับลูกกลับมาเยี่ยม	
	2. ลดจำนวนห้องนอนเพื่อเพิ่มพื้นที่	- สมาชิกลดลง ลูกๆ แต่งงานแยกเรือน	- เพื่อความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น จึงรวมห้องให้กว้างขวางขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย
กรณีศึกษาที่ 6 บ้านเลขที่ 63,64

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510	
<p>แม่ภรรยา 54 ย้ายเข้า</p> <p>36</p> <p>31</p> <p>29</p>	1. เพิ่มจำนวนห้องนอน	- สมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น	- ซื้อบ้านข้างเคียงเพื่อเป็นสมบัติและเผื่อขยายครอบครัวในอนาคต แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ
	2. เปลี่ยนห้องนอนเป็นห้องเก็บของ	- จำนวนห้องมากกว่าจำนวนสมาชิก	
	3. จำนวนพื้นที่นั่งเล่นรับแขก ทานอาหารเพิ่มขึ้น		- ซื้อบ้านเผื่อขยายครอบครัว
	4. เปลี่ยนห้องคนรับใช้ เป็นห้องเก็บของ	- จำนวนห้องมากกว่าจำนวนสมาชิก (ไม่มีคนรับใช้)	
	5. จำนวนห้องน้ำ-ห้องส้วมเพิ่ม		- ซื้อบ้านเผื่อขยายครอบครัว
	6. จำนวนที่จอดรถเพิ่ม		- ซื้อบ้านเผื่อขยายครอบครัว
	7. เพิ่มห้องพระบริเวณโถงชั้นบน		- ไม่ได้จัดพื้นที่ให้และยังต้องการพื้นที่ไม่มาก

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

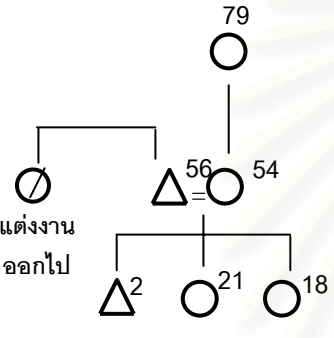
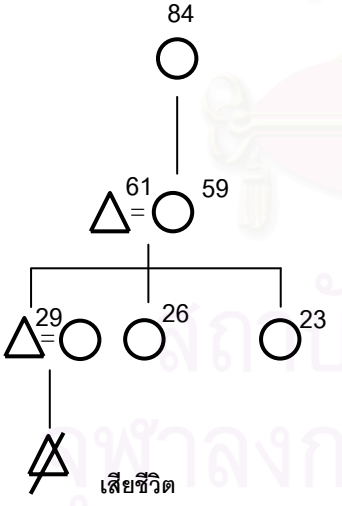
ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2515	
	1. เปลี่ยนห้องเก็บของเป็นห้องคนรับใช้	- จ้างคนรับใช้ (สมาชิกเพิ่ม)	
	2. เปลี่ยนห้องเก็บของเป็นห้องนอน	- มีลูกทั้งชาย หญิง ทำให้จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530	
	1. เพิ่มพื้นที่ห้องเก็บของ		- ต่อเชื่อมให้เป็นบ้านหลังเดียวกัน พร้อมจัดให้เป็นสัดส่วน เป็นครอบครัวเดียวกันมากขึ้น พื้นที่ที่ว่างไว้มักใช้เก็บวางสิ่งของยังไม่ได้ใช้ประโยชน์แบบเฉพาะเจาะจง

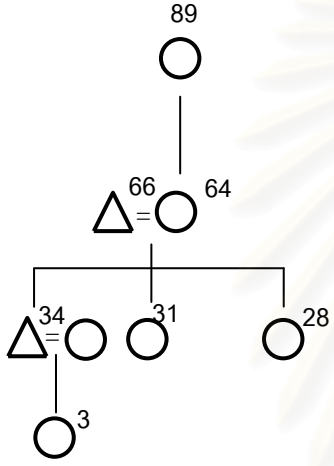
ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	2. เพิ่มจำนวนห้องนอน	- ลูกๆอยู่ในช่วงวัยรุ่นให้แยกนอนกับพี่ชาย โดยลูกสาว2คนยังนอนร่วมกัน ในห้องที่มีพื้นที่กว้างขึ้นเหมาะกับจำนวนคน	
	3. ย้ายห้องรับแขกให้อยู่รวมกันและกันห้องเป็นสัดส่วน	- สมาชิกเติบโตขึ้นต้องการใช้พื้นที่ทำกิจกรรม มากขึ้น	
	4. เพิ่มห้องซักรีด	- สมาชิกเติบโตขึ้นต้องการใช้พื้นที่ทำกิจกรรม มากขึ้น	
	5. ย้ายห้องครัวให้อยู่รวมกัน เพิ่มพื้นที่และกันเป็นสัดส่วน	- สมาชิกเติบโตขึ้นต้องการใช้พื้นที่ทำกิจกรรม มากขึ้น	- เพื่อความเป็นสัดส่วน
	6. เพิ่มห้องพระ		- เพื่อความเป็นสัดส่วน
	7. เพิ่มจำนวนและขนาดห้องน้ำ-ส้วม	- ให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกและใช้งานสะดวก	
	8. รวมพื้นที่นั่งเล่นและเพิ่มขนาด	- สมาชิกเติบโตต้องการพื้นที่มากขึ้น	- เพื่อให้เป็นสัดส่วน
	9. รวมพื้นที่ทานอาหารและเพิ่มขนาด	- สมาชิกเติบโตต้องการพื้นที่มากขึ้น	- ภารกิจ หน้าที่การงาน และรายได้สูงขึ้น

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	10. เพิ่มจำนวนพื้นที่จอดรถ		- ความจำเป็นในการใช้รถเพิ่มมากขึ้น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535	
	1. เปลี่ยนห้องนอนเป็นห้องเก็บของ	- สมาชิกในครอบครัวลดลงเนื่องจากแต่งงานแยกออกไปมีครอบครัวของตน	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2540	
	1. ย้ายสลับห้องนอนและเปลี่ยนห้องเก็บของเป็นห้องนอน	- เนื่องจากลูกชายแต่งงานภรรยาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ทำให้สมาชิกเพิ่มขึ้นและจำเป็นต้องใช้ห้องนอนขนาดใหญ่จึงสลับห้องนอนกับน้องสาว2คนที่นอนด้วยกัน ให้คนหนึ่งอยู่ห้องของตนและอีกคนใช้ห้องเก็บของเป็นห้อง	

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
		นอนเนื่องจากขนาดห้องเล็ก เหมาะสำหรับสมาชิกคนเดียว	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2545		
	<p>1. ย้ายพื้นที่นอนมานอนชั้นล่างสลับกับพื้นที่เก็บของ</p>	<p>- สมาชิกครอบครัวอยู่ในวัยสูงอายุเคลื่อนไหวไม่สะดวก</p>	

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย
กรณีศึกษาที่ 7 บ้านเลขที่ 25

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510	
<p>ย้ายออก</p>	1. เพิ่มห้องพระบริเวณโถงชั้นบน		- ไม่ได้จัดพื้นที่ให้และยังต้องการพื้นที่ไม่มาก
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2520	
	1. แยกห้องนอนชัดเจน	- ลูกแต่งงานและใช้ห้องนอนห้องหนึ่งเป็นห้องหอ	- เดิมลูก ๆ มักนอนห้องเดียวกับแม่ ไม่มีการแยกห้องชัดเจน
	2. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขก ทานอาหาร	- การแต่งงานทำให้สมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น ต้องการพื้นที่เพิ่มขึ้น	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530	
	1. เพิ่มพื้นที่จอดรถ		- ลูกอยู่ในวัยทำงานและมีรถเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2535		
	<p>1. เพิ่มจำนวนห้องนอน</p> <p>2. เพิ่มจำนวนห้องน้ำ-ส้วม-เพิ่มพื้นที่ นั่งเล่นรับแขก ทานอาหาร เก็บของ ครว พร้อมทั้งลดพื้นที่จอดรถ</p>	<p>- ลูก ๆ ทุกคนแต่งงานและคู่ครองของลูกทุกคนเข้ามาอยู่เป็นครอบครัวเดียวกันในบ้าน และห้องนอนมีจำนวนครบตามจำนวนคู่แต่งงาน รวมห้องนอนแม่</p> <p>- การเพิ่มจำนวนและพื้นที่ทั้งหมดที่ได้กล่าวมาเป็นผลจากการแต่งงานเข้ามาอยู่ในครอบครัวเดียวกัน ทำให้จำนวนคนเพิ่มขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน จึงมีการเพิ่มพื้นที่หลายชนิดพร้อมกัน โดยการเพิ่มพื้นที่จำนวนมากมีผลให้บ้านถูกขยายเติมแปลงที่ดินและต้องลดพื้นที่จอดรถลง 1 คัน เพื่อใช้เป็นพื้นที่บ้าน</p>	

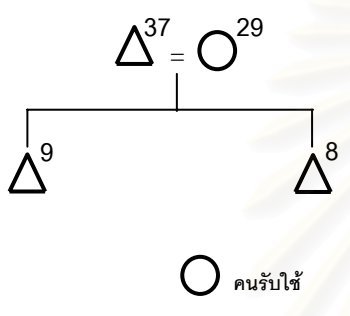
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2545		
	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพิ่มพื้นที่ของห้องนอน 2. ย้ายห้องนอนสลัปกับห้องเก็บของ 	<p>- เนื่องจากขนาดห้องนอนเล็กเกินไป เมื่อมีลูกเพิ่มขึ้น</p>	<p>- เนื่องจากห้องนอนชั้น และอับ จึงย้ายมานอนชั้นบนสลัปกับห้องเก็บของ</p>

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย

กรณีศึกษาที่ 8 บ้านเลขที่ 9

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2510	
	1. เพิ่มพื้นที่บูชาพระ		- จัดทำห้องบูชาพระบริเวณโถงทางเข้าห้องชั้น 2 เนื่องจากแบบบ้านเดิมไม่ได้จัดพื้นที่หรือห้องบูชาพระไว้
	2. เพิ่มพื้นที่นั่งเล่นรับแขกทานอาหาร	- ลูก ๆ เติบโตขึ้นต้องการพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และได้ะทานอาหารจะใช้เป็นที่ทำการบ้านเด็ก ๆ	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง		ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2515	
	1. เพิ่มพื้นที่เก็บอุปกรณ์เก็บของ		- ระยะเวลาพักอาศัยนานขึ้น อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น
	2. ห้องคนรับใช้เปลี่ยนเป็นห้องนอน	- ลูกชายทั้ง 2 เป็นวัยรุ่นต้องการพื้นที่ที่ห้องนอนเพิ่มขึ้น ประกอบกับห้องคนรับใช้ว่างลูกชายทั้ง 2 จึงแยกห้องนอนกัน	

ตารางที่ 5.10 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัย (ต่อ)

ลักษณะและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่	คำอธิบายว่าด้วยความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการใช้พื้นที่	คำอธิบายอื่น
	3. เพิ่มพื้นที่ทำงานและลดพื้นที่ทานอาหารลง	- ลูกๆ ถึงวัยทำงานจึงแบ่งพื้นที่ทานอาหารบางส่วนเป็นส่วนทำงาน ซึ่งไม่สามารถใช้พื้นที่ร่วมกับโต๊ะอาหารได้เหมือนตอนเด็ก	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2530		
	1. ห้องนอนว่าง	- ลูกชายได้แต่งงานออกไปตั้งครอบครัวที่อื่น ห้องนอนจึงว่างลง เพราะจำนวนคนลดลง	
ปีและครั้ง ของการเปลี่ยนแปลง	ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2545		
	1. ห้องนอนที่ว่างกลับมาใช้อีกครั้ง	- ลูกชายที่แต่งงานออกไปได้ย้ายกลับมาอยู่ในครอบครัวอีกครั้งพร้อมภรรยา จำนวนคนเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แต่ยังใช้ห้องนอนเดียว	
	2. เพิ่มที่จอดรถ	- จำนวนคนเพิ่ม	

จากตารางที่ 5.10 สามารถจำแนกสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ได้ดังนี้

1. สาเหตุจากโครงสร้างครอบครัว
2. สาเหตุจากปัจจัยอื่น เช่น ความสามารถในการจ่าย ความพึงพอใจ และอื่นๆ

โดยสาเหตุหลักที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่มาจากโครงสร้างครอบครัว ซึ่งจะเกิดขึ้นกับตัวสมาชิกในครอบครัวและจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงเวลา 40 ปี ได้แก่ การเกิด การเติบโต การย้ายเข้า ย้ายออก การแต่งงาน ความชรา การเสียชีวิต รวมถึงเพศและความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆเริ่มต้นชีวิตครอบครัวด้วยการแต่งงาน มีลูกและมีบ้านเป็นของตนเอง ครอบครัวส่วนใหญ่มีลูกก่อนแล้วจึงแยกครอบครัวของตนออกจากครอบครัวของพี่น้อง หรือญาติ บางครอบครัวมีญาติผู้ใหญ่ใกล้ชิดอาศัยเป็นครอบครัวเดียวกัน บางครอบครัวมีสมาชิกเพียงสามี่ ภรรยาที่เพิ่งแต่งงาน บางครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกับพี่แล้วจึงแต่งงานภายหลัง ทำให้การเริ่มต้นครอบครัวมีความหลากหลาย และเริ่มด้วยช่วงอายุที่ต่างกัน

หลังจากนั้นสมาชิกได้เติบโต เพิ่มจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้มีความแตกต่างของสมาชิกในครอบครัวด้าน อายุ เพศ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ดังนั้นสมาชิกจะมีความต้องการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกัน บ้านจึงถูกปรับเปลี่ยนการใช้สอยพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมในแต่ละระยะเวลา จนกระทั่งมีโครงสร้างครอบครัวขนาดใหญ่ขึ้น มีการแต่งงานเข้าอาศัยอยู่ร่วมกัน กลายเป็นครอบครัวขยายในที่สุดและพื้นที่บ้านก็ถูกปรับเปลี่ยนให้ใช้งานอย่างเหมาะสมตามมา จากนั้นสมาชิกในครอบครัวจะลดลงด้วยการตาย หรือการย้ายออก บ้านที่เคยมีพื้นที่ใช้งานสำหรับสมาชิกจำนวนมากกลับมีการใช้งานที่ลดลง หรือกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความสำคัญอีกต่อไปจะถูกเพิ่มให้กับพื้นที่ที่มีความสำคัญมากกว่า เช่น ห้องนอนของผู้ที่ยังคงอาศัยอยู่ รวมถึงพื้นที่ทำกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งสำคัญต่อสมาชิกที่ยังอาศัยอยู่ ห้องเก็บของมีประโยชน์มากขึ้นเพราะเป็นที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้ที่สะสมมาตลอดทั้งชีวิต การย้ายห้องนอนลงมาอยู่ชั้นล่างเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุมีแนวโน้มมากขึ้น ภายหลังครอบครัวที่เป็นครอบครัวขยายได้ลดขนาดลงกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว จากการที่สมาชิกที่เหลือน้อยเต็มที่ได้เสียชีวิตลงในที่สุด แต่ครอบครัวเดียวนั้นอาจกลายเป็นครอบครัวขยายได้เนื่องจากสมาชิกรุ่นต่อไปได้กำเนิดทดแทนและเริ่ม **วงจรชีวิตของครอบครัว** ขึ้นใหม่อีกครั้ง

6.1 สรุปผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

6.1.1 รูปแบบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ครั้งนี้ พบรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ 3 ลักษณะ ประกอบด้วย

1. การเปลี่ยนแปลงโดยการ **เพิ่มขนาดพื้นที่** เป็นการเพิ่มขนาดของพื้นที่ และ **การเพิ่มจำนวนพื้นที่** เป็นการเพิ่มพื้นที่หรือจำนวนของพื้นที่ซึ่งสามารถนับหรือสังเกตได้ว่า มีการแยกห้องหรือสัดส่วนอย่างชัดเจน

2. การเปลี่ยนแปลงโดยการ **เปลี่ยนชนิดการใช้พื้นที่** เป็นการเปลี่ยนการใช้พื้นที่ประเภทหนึ่งมาเป็นการใช้พื้นที่อีกประเภทหนึ่ง หรือเป็นการจัดแบ่งเนื้อที่ใหม่ โดยมีการเพิ่มพื้นที่หรือลดพื้นที่จากเดิม หรือสลับสับเปลี่ยนการใช้พื้นที่โดยไม่มีการลดหรือเพิ่มขนาดพื้นที่ การเปลี่ยนนั้นอาจทำให้เกิดการเพิ่ม-ลด จำนวนหรือขนาดพื้นที่โดยรวมของชนิดการใช้พื้นที่นั้นๆ

3. การเปลี่ยนแปลงโดยการ **ลดขนาดพื้นที่** เป็นการลดขนาดของพื้นที่ และ **การลดจำนวนพื้นที่** เป็นการลดจำนวนของพื้นที่ที่สามารถนับหรือสังเกตได้

นอกจากนั้นยังพบว่าลักษณะการเพิ่มหรือลดพื้นที่นี้ยังแยกแยะออกเป็น การเพิ่มหรือลดขนาดพื้นที่ และการเพิ่มหรือลดจำนวนพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับชนิดของการใช้พื้นที่ กล่าวคือ เมื่อพื้นที่มีลักษณะโล่งไม่ปิดล้อม มีการทำกิจกรรมร่วมกันได้หลากหลายในเวลาเดียวกันหรือคนละระยะเวลา ไม่เฉพาะเจาะจงผู้ใช้ พื้นที่ที่สามารถใช้ร่วมกันได้ ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดังกล่าวมักอยู่ในรูปของการเพิ่มหรือการลดขนาดพื้นที่ ทั้งนี้ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่ จะขึ้นอยู่กับชนิดพื้นที่ที่เปลี่ยนไปด้วย เช่น พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น พื้นที่รับประทานอาหาร และเมื่อชนิดของพื้นที่มีลักษณะต้องการความเป็นส่วนตัวสูง ขณะระยะเวลาที่ใช้พื้นที่นั้นๆไม่สามารถแบ่งปันร่วมใช้กันได้ มักพบที่มีการแบ่งกันพื้นที่ การปิดล้อมมิดชิดหรือแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจนเป็นห้อง ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดังกล่าวขึ้นจะเกี่ยวพันกับจำนวนห้อง หรือจำนวนพื้นที่ เช่น พื้นที่ห้องนอน พื้นที่ห้องน้ำ พื้นที่จอดรถ

6.1.2 ความสัมพันธ์ของโครงสร้างครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวได้ดังนี้ (แสดงเฉพาะพื้นที่ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างครอบครัวและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด)

ตารางที่ 6.1 แสดงสรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และโครงสร้างครอบครัว

ระยะของการอยู่อาศัย(ปี)	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ (ครั้ง/ครอบครัว)	จำนวน (ครั้ง/ครอบครัว)	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	จำนวน (ครั้ง/ครอบครัว)	ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง
0-5 ปี (2505-2510)	1. พื้นที่นอน 2. พื้นที่บูชาพระ 3. พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น	9 8 6	1. เกิด(รุ่น 2) 2. เติบโต 3. แต่งงาน	4 3 1	ต้องการพื้นที่สำหรับลูกที่เกิดและเติบโต ช่วงเติบโตยังต้องแยกห้องนอนจากแม่และพี่น้อง
6-10 ปี (2511-2515)	1. พื้นที่นอน	5	1. เติบโต	7	ลูกเติบโตแยกห้องนอนจากแม่

ตารางที่ 6.1 แสดงสรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่และโครงสร้างครอบครัว (ต่อ)

ระยะของการอยู่อาศัย(ปี)	การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ (ครั้ง/8ครอบครัว)	จำนวน (ครั้ง/8ครอบครัว)	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว	จำนวน (ครั้ง/8ครอบครัว)	ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง
	2. พื้นที่ห้องคนใช้	4	2. เกิด(รุ่น 2) 3. เสียชีวิต	1 1	
11-15 ปี (2516-2520)	1. พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น	2	1. เติบโต 2. แต่งงาน 3. เกิด(รุ่น 2) 4. เสียชีวิต	7 2 1 1	ลูกโตต้องการพื้นที่ทำกิจกรรม
16-20 ปี (2521-2525)	1. พื้นที่พักนอน 2. พื้นที่ครัว 3. พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น	4 4 3	1. เติบโต 2. แต่งงาน 3. เกิด(รุ่น 3) 4. ย้ายออก(เรียน) 5. ชรา	6 2 1 1 1	ลูกโตต้องการพื้นที่กิจกรรม/นอน
21-25 ปี (2526-2530)	1. พื้นที่พักนอน 2. พื้นที่จอดรถ	3 2	1. เติบโต 2. ย้ายออก(เรียน) 3. แต่งงาน 4. ย้ายเข้า 5. ชรา	4 3 2 1 1	ลูกเติบโตยังคงต้องการพื้นที่นอน ลูกเรียนต่างประเทศมีการปล่อย ห้องนอนว่าง การแต่งงานออกทำให้ ให้มีการขยับขยายเข้าอยู่แทน
26-30 ปี (2531-2535)	1. พื้นที่พักนอน 2. พื้นที่ห้องคนใช้	3 2	1. เติบโต 2. แต่งงาน 3. ย้ายออก(เรียน) 4. เสียชีวิต 5. ย้ายเข้า	3 1 1 1 2	ลูกเติบโตยังคงต้องการพื้นที่นอน การแต่งงานออกทำให้มีการรวม ห้อง ลูกเรียนต่างประเทศมีการปล่อย ห้องนอนว่าง
31-35 ปี (2536-2540)	1. พื้นที่พักนอน	3	1. แต่งงาน 2. เกิด(รุ่นที่ 3) 3. เติบโต 4. ย้ายออก 5. ชรา	4 2 1 1 1	การแต่งงานเข้าทำให้มีการรวม พื้นที่ห้องนอนเพื่อเพิ่มพื้นที่และ เปลี่ยนห้องเก็บของเป็นห้องนอน การแต่งงานออกทำให้มีการ ปล่อยห้องนอนว่างไว้
36-40 ปี (2541-2545)	1. พื้นที่พักนอน	8	1. เติบโต 2. ย้ายออก 3. ชรา 4. แต่งงาน 5. ย้ายเข้า 6. เกิด(รุ่น 3)	3 3 2 1 1 1	มีการเติบโตของสมาชิกรุ่น 3 ต้องการพื้นที่นอนเพิ่ม เช่นเดียวกันการเติบโตของ สมาชิกรุ่น 2 การย้ายออกทำให้มีการรื้อถอน ห้องนอนเพราะขาด การ แต่งงานออกทำให้รวมห้องนอน แก่คนที่ยังอยู่

5 ปีแรกของการอยู่อาศัย กำเนิดบุตรและบุตรเติบโต(ประกอบกันเหมาะสมกับจำนวนสมาชิกเริ่มต้น) ต้องการพื้นที่ห้องนอน พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น และพื้นที่บูชาพระสำหรับครอบครัวใหม่

6-10 ปีของการอยู่อาศัย บุตรเติบโต ต้องการ ต้องการพื้นที่ห้องนอน(แยกห้องกับพ่อแม่และพี่น้อง)

11-15 ปีของการอยู่อาศัย บุตรเติบโต ต้องการพื้นที่รับแขก/นั่งเล่น

16-20 ปีของการอยู่อาศัย บุตรเติบโต เรียนต่างประเทศ และผลจากการแต่งงาน จึงมีการปรับเปลี่ยนห้องนอน และการที่บุตรเติบโต เป็นเหตุให้ต้องการพื้นที่ทานอาหาร พื้นที่รับแขก/นั่งเล่น

21-25 ปีของการอยู่อาศัย บุตรเติบโต เรียนต่างประเทศ และผลจากการแต่งงาน จึงมีการปรับเปลี่ยนห้องนอน

26-30 ปีของการอยู่อาศัย บุตรเติบโต เรียนต่างประเทศ และผลจากการแต่งงาน จึงมีการปรับเปลี่ยนห้องนอน

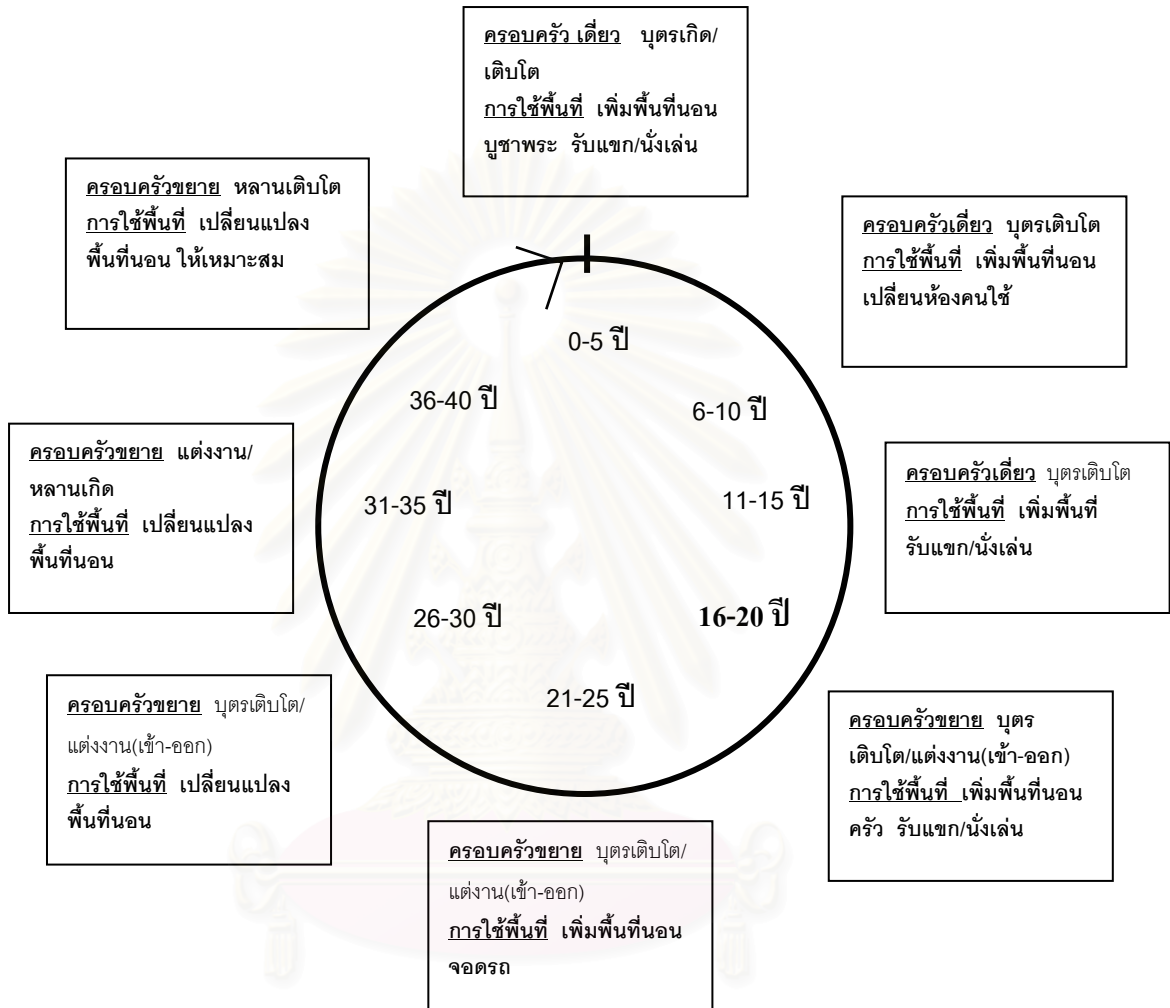
31-35 ปีของการอยู่อาศัย การแต่งงาน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงห้องนอนมากที่สุด โดยการแต่งงาน เป็นสาเหตุให้มีการรวมพื้นที่ห้อง และเปลี่ยนห้องเก็บของเป็นห้องนอน ส่วนการแต่งงานออก เป็นสาเหตุให้ห้องว่างลง

36-40 ปีของการอยู่อาศัย การเติบโตของบุตร (รุ่น 3) เป็นสาเหตุสำคัญให้มีความต้องการห้องนอน นอกจากนั้นยังมี สาเหตุมาจากการแต่งงาน การย้ายเข้าและย้ายออกด้วย

จากความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวดังกล่าวสามารถเขียนเป็นวงจรชีวิตครอบครัวดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วงจรชีวิตครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่
 ในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ
 ทุกกระยะ 5 ปีของการอยู่อาศัย

ภาพที่ 6.1 วงจรชีวิตครอบครัว หมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทุก 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2505 - 2545 นั้นพบว่า ระยะ 5 ปีแรกของการเข้าอยู่อาศัย มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่รวมทั้ง 8 กรณีศึกษามีจำนวนถึง 45 ครั้ง และพบการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกือบทุกชนิดการใช้สอย เนื่องจากการจัดพื้นที่ใช้สอยสำหรับผู้มีรายได้ปานกลางนั้น ความสะดวกในการใช้สอยและการกำหนดส่วนใช้สอยให้เพียงพอเหมาะสมบางอย่างถูกลดความสำคัญลงไป พื้นที่ที่มีขนาดจำกัดถูกใช้ร่วมกันกับพื้นที่อื่นๆ ยังไม่พบการใช้พื้นที่ห้องสมุดและพื้นที่ทำงานในช่วงปีดังกล่าว เนื่องจากผู้อยู่อาศัยเป็นผู้มีรายได้ปานกลาง จึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ในการพักอาศัยประจำวันมากกว่า เช่น พื้นที่นอน พื้นที่รับประทานอาหาร พื้นที่ซักรีด

ถึงแม้บ้านบางหลังจะไม่มีเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในระยะนี้แต่การสลับ

ปรับเปลี่ยนชนิดการใช้พื้นที่ยังคงมีเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพโครงสร้างครอบครัวขณะนั้นจะเห็นว่าพื้นที่สำหรับนอนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดถึง 9 ครั้ง ในระยะ 5ปีแรกของการเข้าพักอาศัย รองลงมาคือพื้นที่สำหรับบูชาพระซึ่งมีการสร้างเพิ่ม ด้วยเหตุผลจากวัฒนธรรมการนับถือศาสนา เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่จำเป็นและสำคัญมากสำหรับครอบครัวไทย จึงมีการเพิ่มพื้นที่บูชาพระในระยะ 5 ปีแรกของทุกครอบครัว และมักเป็นตำแหน่งโถงขนาดเล็ก ชั้นบนของบ้าน ซึ่งเดิมไม่ได้จัดพื้นที่เฉพาะไว้ให้ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงแต่ละชนิดพื้นที่ได้ดังนี้

1) **พื้นที่ห้องนอน** พบการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจและมีความแตกต่างจากการใช้พื้นที่ชนิดอื่นๆ กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ในลักษณะของการเพิ่มจำนวนเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากลักษณะการใช้งานที่มีความเฉพาะ ต้องการความเป็นส่วนตัวสูง มีการปิดล้อม มีการแยกเป็นห้องอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาตลอด 40 ปี มีการเปลี่ยนแปลงห้องนอนถึง 39 ครั้งในกรณีศึกษาทั้งหมด ซึ่งมีจำนวนครั้งของการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด นอกจากนั้นยังมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายที่สุด และเป็นชนิดการใช้พื้นที่เดียวที่พบว่ามีการปล่อยว่างไว้ **จึงถือได้ว่าห้องนอนมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวมากที่สุด แต่มีความยืดหยุ่นในการใช้งานน้อยที่สุด**

ทั้งนี้สามารถอธิบายสาเหตุสำคัญที่ทำให้ห้องนอนมีความอ่อนไหวมากที่สุดต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวโดยแยกเป็นแต่ละลักษณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มจำนวน มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นเมื่อ

1. สมาชิกในครอบครัวที่มีเพศต่างกันเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น
2. มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น
3. มีสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติแวนอน¹ กับหัวหน้าครอบครัว เช่น ลูกพี่ลูกน้อง หรือผู้อาศัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติเลย

จำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้นนี้ไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ห้องนอนในทันที กรณีสมาชิกเกิดใหม่ แต่จะเพิ่มจากการแยกห้องภายหลังจากสมาชิกนี้ช่วยเหลือตัวเองได้ และแยกห้องนอนกับ พ่อ แม่ ของตนเมื่ออายุประมาณ 3 ขวบขึ้นไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคมแต่ละครอบครัวด้วย เช่น พบว่าลูกไม่มีการแยกห้องนอนจากแม่ซึ่งไม่ได้อยู่กับคู่สามี เพราะมีความต้องการพื้นที่ส่วนตัวลดลง

การเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มพื้นที่ จะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกที่อาศัยในห้องนอนเดียวกันมีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงปรับขนาดพื้นที่ห้องให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิก เช่น การแต่งงานที่คู่แต่งงาน

¹ ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม. (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539.) หน้า 28.

เข้ามาอยู่ในครอบครัว มีบุตรและอาศัยในห้องเดียวกัน หรือการอาศัยร่วมกันของสมาชิกในครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่ จะเกิดขึ้นเมื่อ

1. จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง จากการตาย ย้ายออก
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัวเพิ่มขึ้น จากการเกิด ย้ายเข้า
3. ความต้องการและความจำเป็นในการใช้พื้นที่ที่เปลี่ยนไป

ทั้งสามปัจจัยจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความต้องการใช้พื้นที่ที่เปลี่ยนไป และจะทำการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีพื้นที่ใช้งานอื่นที่มีความสำคัญรองลงมาและยังไม่ถูกใช้งานอย่างเต็มที่ จึงมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อกิจกรรมที่สำคัญกว่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ห้องนอนมีการเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์มากกับห้องเก็บของ เนื่องจากครอบครัวไทยมีความผูกพันกันในระบบเครือญาติ หัวหน้าครอบครัวมักเก็บห้องนอนและใช้เป็นห้องเก็บของระยะหนึ่งแทนการใช้งานอื่น เนื่องจากสามารถปรับเปลี่ยนให้กลับมาเป็นห้องนอนได้โดยง่ายเมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ห้องนอนอีกครั้ง แต่ในทางตรงข้ามเมื่อสมาชิกในครอบครัวออกจากบ้านไปอย่างถาวรจะมีการยุบห้องนอนรวมกันเพื่อเพิ่มพื้นที่ห้องนอนให้แก่สมาชิกที่ยังคงอาศัยอยู่ในบ้านให้มีความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้มีจำนวนห้องนอนลดลง แต่ขนาดพื้นที่พื้นที่เพิ่มมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงลักษณะลดจำนวนพื้นที่ จะเกิดขึ้นเมื่อ จำนวนสมาชิกในครอบครัวลดลง จากการตาย และย้ายออก การลดจำนวนพื้นที่นี้จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นต่ำและมีความอ่อนไหวสูง เช่นห้องนอนและห้องน้ำ แต่ไม่พบบ่อยนักที่เป็นการรื้อทิ้งเฉยๆ เรียกได้ว่าเป็นทางสุดท้ายที่จะเลือก การที่พื้นที่บ้านมีความแออัดจากครอบครัวที่มีสมาชิกจำนวนมาก โดยเฉพาะครอบครัวขยายทั้งที่มีการจัดระบบญาติสายเดี่ยวและการจัดระบบญาติสายคู่หรือบางตำราเรียกว่าการสืบเชื้อสายแบบสายเดี่ยวและการสืบเชื้อสายแบบสองฝ่ายเท่ากัน² เนื่องจากเป็นการนับญาติทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ทำให้ในครอบครัวเมื่อมีการแต่งงานจะแต่งงานเข้ามาอยู่อาศัยร่วมเป็นครอบครัวเดียวกันทั้งลูกสาวและลูกชายหรือเฉพาะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ส่งผลให้ครอบครัวมีสมาชิกจำนวนมากมีการใช้พื้นที่อย่างเต็มศักยภาพและเกิดความแออัด จนพื้นที่ไม่เพียงพอในการตอบสนองการใช้สอยอย่างเหมาะสม เมื่อสมาชิกลดลงเนื่องจากไม่สามารถอาศัยอยู่อย่างแออัด จะทำให้มีการรื้อห้องนอนที่ไม่ได้ใช้ออกเพื่อเพิ่มพื้นที่ ลดความแออัดลงถึงแม้ไม่ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นก็ตาม

² สนิท สมักรการ. มีเงินก็นับว่าน้องมีทองก็นับว่าพี่ : ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย.

การเปลี่ยนแปลงลักษณะลดขนาดพื้นที่ ยังไม่พบการลดพื้นที่ลักษณะนี้ เนื่องจากพื้นที่ใช้งานส่วนใหญ่ที่ไม่กั้นขอบเขตชัดเจน เป็นการใช้งานร่วมกับพื้นที่อื่น เช่น พื้นที่นั่งเล่นรวมกับพื้นที่รับแขก พื้นที่รับประทานอาหารรวมกับการทำกรบ้านเด็กๆ เมื่อมีการลดกิจกรรมหนึ่งยังมีกิจกรรมอื่นเข้ามาทำในพื้นที่แทน

การปล่อยพื้นที่ว่างไว้ไม่ใช้งาน จะเกิดขึ้นเมื่อ การลดลงของสมาชิกเป็นแบบชั่วคราว เช่น การไปเรียนต่อต่างประเทศ ห้องนอนนั้นยังถือว่ามีเจ้าของจึงถูกปล่อยว่างไว้ไม่มีใครใช้ จนกว่าเจ้าของห้องคนนั้นจะกลับมาอาศัยอยู่อีกครั้ง

ดังนั้นสามารถสรุปกระแสการเปลี่ยนแปลงห้องนอนโดย ในระยะ 5 ปีแรกของการพักอาศัย มีการเพิ่มจำนวนห้องให้เหมาะกับสมาชิกที่เข้ามาอยู่เริ่มต้นและมีลูก ระยะ 11-25 ปีของการพักอาศัยยังมีการปรับเพิ่มจำนวนห้องนอน เนื่องจากลูกเติบโตแยกห้องนอนกับพ่อและแม่ ภายหลังยังมีการแยกห้องนอนระหว่างลูกหญิงชายในวัยรุ่น ระยะ 21-30 ปีจะพบห้องว่างจากการที่ลูกต้องย้ายไปเรียนที่อื่นชั่วคราว ในเวลาใกล้เคียงกัน ระยะ 26-35 ปีของการอยู่อาศัย เกือบไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มขึ้นหรือลดลง ถือว่าเป็นระยะที่ห้องนอนเหมาะกับผู้อยู่อาศัยมากที่สุด จนกระทั่งระยะ 31-40 ปีของการอยู่อาศัย มีการเพิ่มจำนวนห้องนอนอีกครั้ง เนื่องจากลูกๆ แต่งงาน นำคู่สมรสเข้ามาอยู่ในครอบครัว ในขณะที่บางครอบครัวลูกแต่งงานแยกออกไปมักพบมากในครอบครัวเดี่ยว จะยังคงเหลือห้องว่างบางส่วนไว้เพื่อลูกได้กลับมาพักเมื่อมาเยี่ยมเยียน บางส่วนของห้องนอนที่ว่างถูกผนวกรวมเข้าด้วยกันกับห้องของสมาชิกที่ยังคงพักอาศัยอยู่ซึ่งจะพบตลอดระยะ 31-40 ปี และในระยะ 5 ปีสุดท้ายของการอยู่อาศัยถือเป็นระยะสุดท้ายในของศึกษาครั้งนี้ ครอบครัวขยายส่วนใหญ่กลับเริ่มมีการเพิ่มห้องนอนอีกครั้งสำหรับสมาชิกของครอบครัวรุ่นต่อไป ครอบครัวขยายขนาดใหญ่บางครอบครัวแม้ว่าจะมีพื้นที่เหลือน้อยและแออัดเต็มที แต่ยังคงมีความพยายามสร้างห้องนอนเพิ่มเพื่ออาศัยอยู่ด้วยกันจนกระทั่งความต้องการพื้นที่มีมากเกินกว่าพื้นที่จะตอบสนองได้จึงจำเป็นต้องย้ายออกไปตั้งครอบครัวใหม่ที่อื่น

สำหรับการใช้พื้นที่ชนิดอื่น ๆ สามารถอธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงได้ดังนี้

2) **พื้นที่รับแขกนั่งเล่น** มีการเปลี่ยนแปลงมากในระยะ 5 ปีแรกของการอยู่อาศัย เป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มขนาดพื้นที่เป็นส่วนใหญ่เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนสมาชิก ประกอบกับสมาชิกเติบโตขึ้นต้องการพื้นที่ในการทำกิจกรรมมากขึ้น และเป็นการปรับให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกที่เข้าอยู่อาศัยและเพิ่มขึ้นในขณะนั้น ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นครอบครัวจะมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะมีการใช้สอยพื้นที่ชนิดอื่นร่วมด้วย และเพิ่มจำนวนจากการซื้อบ้านอีกหลังในระยะ 6-30 ปี ของการอยู่อาศัย ยังมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเพิ่มพื้นที่บ้างไม่มากนัก เหตุผลส่วนใหญ่ เนื่องจากสมาชิกเติบโตขึ้นและต้องการพื้นที่นั่งเล่นพักผ่อนมากขึ้นด้วย การเพิ่มจำนวน

สมาชิกถือเป็นเหตุผลรองลงมา เพราะการเพิ่มจำนวนโดยการเกิดไม่ส่งผลต่อพื้นที่ในทันที จะรอให้สมาชิกที่เกิดใหม่เติบโตขึ้นจึงทำการเพิ่มพื้นที่ในส่วนนี้ แต่จะมีผลต่อจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นจากการแต่งงาน ระยะ 31-35 ปี ไม่พบการเปลี่ยนแปลง ถือว่า พื้นที่อยู่ในสภาวะเหมาะสมกับสมาชิกมาก ระยะ 36-40 ปี เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มพื้นที่อีกครั้ง เนื่องจากครอบครัวให้กำเนิดสมาชิกรุ่นต่อไป และเริ่มเติบโตขึ้น

ในการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่รับแขกนั่งเล่นนี้ จะมีการปรับในระยะแรกให้เหมาะสมกับจำนวนและความต้องการที่เพิ่มขึ้นจากการเติบโตของสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากอยู่ในระยะลูกๆ เริ่มโตโดยเข้าสู่วัยเด็ก-วัยรุ่น ต้องการพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ภายหลังมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงน้อยลง จนกระทั่งไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย และกลับมาเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง เมื่อเริ่มต้นวงจรชีวิตครอบครัวใหม่อีกครั้ง

3) พื้นที่รับประทานอาหาร พื้นที่รับประทานอาหารมักติดต่อกับพื้นที่รับแขกนั่งเล่น เนื่องจากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รับแขกนั่งเล่น พื้นที่รับประทานอาหารจะมีการเปลี่ยนแปลงร่วมด้วยพร้อมกัน เหตุผลส่วนใหญ่มาจากสมาชิกเติบโต มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น จำเป็นต้องปรับพื้นที่ให้เกิดความสะดวกสบายแก่สมาชิกเพิ่มขึ้นด้วย พื้นที่รับประทานอาหารนั้นมักใช้โต๊ะที่มีจำนวนที่นั่งเหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว การเติบโตของสมาชิกนั้นไม่ส่งผลเด่นชัดกับพื้นที่ แต่จะส่งผลเมื่อมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิก ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่มากในระยะ 5 ปีแรกของการอยู่อาศัย ให้เหมาะสมกับสมาชิก และบางครอบครัวได้เพิ่มพื้นที่อีกครั้งเมื่อสมาชิกเพิ่มขึ้นจากการแต่งงาน ในระยะ 11-20 ปี มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อความสะดวกสบายจากการมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงขึ้น เช่นเดียวกับพื้นที่รับแขกนั่งเล่น กระทั่งระยะ 36-40 ปี มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ลักษณะเพิ่มขนาดพื้นที่อีกครั้งสำหรับสมาชิกรุ่นต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่า พื้นที่รับประทานอาหารจะใช้ร่วมกับพื้นที่ทำการบ้านเด็ก ๆ โดยสลับระยะเวลาใช้งาน

ดังนั้นสรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่รับประทานอาหารมากที่สุด คือ การเพิ่มจำนวนสมาชิกในครอบครัว

4) พื้นที่ครัว พื้นที่ครัวเป็นเหมือนส่วนบริการของบ้าน ทุกคนไม่จำเป็นต้องใช้ห้องครัวพร้อมๆ กัน แต่จำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น จากการเกิดหรือการแต่งงาน จะส่งผลทางอ้อมกับพื้นที่ครัว ซึ่งจำเป็นต้องทำหน้าที่บริการเพิ่มมากขึ้นตามด้วย รวมทั้งเหตุผลการเติบโตของสมาชิก

ทำให้หน่วยบริการนี้ต้องเพิ่มปริมาณการบริการ นอกจากนี้เหตุผลดังกล่าวความต้องการความ สะดวกสบาย กว้างขวาง ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่ง โดยพบว่ามีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเพิ่มขนาด พื้นที่เป็นส่วนใหญ่ อยู่ในระยะเวลา 30 ปีแรกของการพักอาศัย มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ครัวเป็นระยะ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระยะ 31-35 ปีและมีการเพิ่มจำนวนพื้นที่ครัวในระยะ 36-40 ปี ด้วย เหตุผลจากการต่อเติมบ้านครั้งใหญ่ จึงสร้างครัวเพิ่ม

5) **พื้นที่ห้องน้ำ - ส้วม** สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงห้องน้ำ - ส้วม ส่วนใหญ่มาจากมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนสมาชิกในครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งหมด มีลักษณะ เพิ่มจำนวนห้องเพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นจะสังเกตได้ว่าระยะเวลาที่มีการ เปลี่ยนแปลงห้องน้ำจะเป็นระยะที่สมาชิกเพิ่มขึ้นจากการแต่งงาน ส่วนการเกิดจะส่งผลเมื่อสมาชิก เริ่มเติบโตขึ้น เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นการตายและการย้ายออกไปชั่วคราว ก็จะส่งผลเช่นกัน โดย ทูบห้องน้ำ - ส้วม ทั้ง หรือปล่อยว่าง มักไม่พบการเพิ่มเพียงขนาดพื้นที่ หรือการเปลี่ยนเป็นห้องอื่น บ่อยนัก

สามารถสังเกตการเปลี่ยนแปลงได้ในระยะเวลา 15 ปีแรกของการอยู่อาศัย จากจำนวนสมาชิก เกิดเพิ่มขึ้น อีกทั้งให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกเริ่มแรกที่เข้าอยู่อาศัย และมีการเปลี่ยนแปลงอีก ครั้งเมื่อมีการแต่งงาน (แต่งงาน) การเกิดของสมาชิกรุ่นต่อไป รวมทั้งการตายในระยะ 21-30 ปี

6) **พื้นที่เก็บของ** พบว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะลดพื้นที่หรือจำนวน คงมี เพียงการเพิ่มพื้นที่ มีจำนวนครั้งของการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกับการเปลี่ยนชนิดการใช้พื้นที่ และ มีการเพิ่มจำนวนห้องบ้างเป็นส่วนน้อย การเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้ห้องเก็บของยังคงมี ตลอดทั้ง 40 ปี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้พื้นที่ที่สัมพันธ์กับห้องนอน

7) **พื้นที่ทำงาน** พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยในระยะ 11-15 ปีของการอยู่อาศัย ส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มพื้นที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการใช้งานของแต่ละครอบครัว

8) **พื้นที่ห้องสมุด-เก็บหนังสือ** มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเช่นเดียวกับพื้นที่ ทำงาน

9) **พื้นที่บูชาพระ** ใน 5 ปีแรกของการอยู่อาศัย พบว่าทุกครอบครัวมีการเพิ่มพื้นที่สำหรับบูชาพระส่วนใหญ่มีตำแหน่งอยู่ที่บริเวณโถงชั้นบนของตัวบ้าน เนื่องจากวัฒนธรรมและ ศาสนามีผลต่อครอบครัวคนไทยมาก และจะมีการเพิ่มพื้นที่ หรือกั้นให้เป็นสัดส่วนในภายหลัง

10) **พื้นที่คนใช้** เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเปลี่ยนชนิดการใช้พื้นที่ ส่วนใหญ่ เนื่องจากคนใช้ไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ถือว่ามีความสำคัญน้อยเมื่อเทียบกับ

สมาชิกในครอบครัว จึงไม่พบบ่อยนักสำหรับการเพิ่มพื้นที่ห้องคนใช้เพียงอย่างเดียว นอกจากเป็นผู้อยู่มานาน มีความสนิทสนมกับครอบครัว คล้ายเป็นหนึ่งในสมาชิกของครอบครัว ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพสังคมของแต่ละครอบครัว แต่การเพิ่มขึ้นของห้องคนใช้มักเป็นการรวมเอาส่วนปฏิบัติหน้าที่ของคนใช้เข้าด้วยกัน จะพบการเพิ่มจำนวนห้องเมื่อมีจำนวนคนใช้เพิ่มขึ้น โดยในระยะ 5 ปีแรกของการเข้าพักอาศัย มีการเปลี่ยนแปลงห้องคนใช้เป็นห้องเก็บของ เนื่องจากไม่มีคนใช้เพราะสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนน้อย แม้บ้านสามารถรับผิดชอบงานบ้านได้ ระยะ 6-10 ปี ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงห้องคนใช้ เนื่องจากภาระหน้าที่ที่เพิ่มมากขึ้นจากสมาชิกที่เพิ่มขึ้น จึงต้องการคนใช้และให้มีห้องคนใช้ตามเดิม หรือจ้างคนใช้เพิ่มมากกว่า 1 คน ห้องคนใช้ก็จะเพิ่มขึ้นตาม หรือเปลี่ยนห้องคนใช้ให้เป็นห้องนอน เนื่องจากสมาชิกเด็กเติบโตช่วยตัวเองได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ้างคนใช้เป็นสำคัญ ระยะ 16-30 ปี ยังมีการเพิ่มจำนวนห้องคนใช้ เปลี่ยนเป็นห้องเก็บของ และเพิ่มขนาดพื้นที่ห้อง เพื่อปรับให้เหมาะสมกับสภาพครอบครัว บ้างต้องการคนใช้เพิ่มเนื่องจากสมาชิกครอบครัวเพิ่มขึ้น จึงสร้างห้องใหม่ บ้างต้องการคนใช้น้อยลง จากการที่สมาชิกสมาชิกเติบโตย้ายออกไป จึงเปลี่ยนห้องคนใช้เป็นห้องเก็บของ หรือเพิ่มพื้นที่ให้กับคนใช้ที่อยู่อาศัยด้วยกันมานาน เพื่อสะดวกสบายขึ้นซึ่งมักสร้างพร้อมกับการขยายบ้านส่วนอื่นๆ

11) **พื้นที่ซักกรีด** มีการเปลี่ยนแปลงน้อยครั้ง เนื่องจากพื้นที่ซักล้างจะใช้พื้นที่ภายนอกบ้าน ซึ่งมีการจัดเตรียมให้กับทุกบ้านอยู่แล้ว ส่วนพื้นที่รดน้ำจะใช้พื้นที่ โถง หรือพื้นที่ว่างที่ระยะเวลาสั้นๆ ไม่ได้ใช้งาน เป็นการใช้งานร่วมกับพื้นที่ชนิดอื่นๆ สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่พบในระยะ 10 ปีแรกของการอยู่อาศัย เป็นการเพิ่มพื้นที่รดน้ำเข้าใช้ร่วมกับห้องคนใช้ โดยเพิ่มพื้นที่ให้กับห้องคนใช้ไปพร้อมกัน และพบการเพิ่มพื้นที่จากการซื้อบ้านเพิ่มอีกหลังในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ภายหลังได้มีการจัดพื้นที่ซักกรีดให้เป็นสัดส่วนในตัวบ้าน โดยเพิ่มเป็นห้องซักกรีด เนื่องจากเทคโนโลยีจากเครื่องซักผ้า ทำให้สามารถจัดเป็นห้องภายในตัวบ้านได้ไม่เปลืองเนื้อที่ พบในระยะ 21-25 ปี และ 31-35 ปี

12) **พื้นที่นันทนาการ** มักไม่พบแยกเป็นสัดส่วนเด่นชัด เนื่องจากครอบครัวไทยมีความใกล้ชิดผูกพัน การนันทนาการ ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่ทำให้เกิดความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลินผ่อนคลายยามว่าง³ ครอบครัวมักใช้พื้นที่ดังกล่าว มักใช้พื้นที่ร่วมกับพื้นที่นั่งเล่น-รับแขก หรือลานโล่งหน้าบ้านเป็นส่วนใหญ่

³ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์. 2531.) หน้า

13) **พื้นที่โถง** เนื่องจากบ้านมีขนาดเล็ก พื้นที่โถงจึงเป็นเหมือนพื้นที่สัญจรเท่านั้น พบการเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดจากการเพิ่มพื้นที่โถงให้กว้างขวางขึ้น จากการต่อเติมพื้นที่โถงนี้เกิดขึ้นจาก 2 สาเหตุ คือ

1. มีสมาชิกจำนวนมากจำเป็นต้องขยายพื้นที่โถงให้กว้างขวางไม่รู้สึกรอแออัด
2. มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง ต้องการให้สมฐานะ

นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงชนิดพื้นที่ จากโถงโล่งกั้นเป็นห้องนอน และห้องน้ำ ภายหลังพื้นที่ทั้ง 2 ชนิดถูกทุบทิ้ง ให้เป็นโถงโล่งตามเดิม ภายหลังหมดความจำเป็นแล้ว

14) **พื้นที่จอดรถ** พบรูปแบบการเปลี่ยนแปลง 3 ลักษณะ คือ การเพิ่มจำนวนพื้นที่ การลดจำนวนพื้นที่ และการเปลี่ยนชนิดการใช้งานพื้นที่ โดยส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มจำนวนพื้นที่สาเหตุของการเพิ่มจำนวนพื้นที่จอดรถเนื่องจากความต้องการใช้งาน และสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงซึ่งจะพบในระยะ แรกจนถึง 25 ปี ของการอยู่อาศัย และกลับมาเพิ่มพื้นที่อีกครั้งในระยะ 36-40 ปีของการอยู่อาศัย สำหรับการลดจำนวนพื้นที่นั้น มีสาเหตุมาจากความจำกัดของพื้นที่ดินซึ่งเมื่อจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการต่อเติมบ้านหรือพื้นที่ทำกิจกรรมอื่นที่สำคัญมากกว่าจึงจำเป็นต้องลดจำนวนพื้นที่จอดรถลง ส่วนการเปลี่ยนแปลงชนิดการใช้งานพื้นที่จอดรถเกิดขึ้นเมื่อพื้นที่นั้นไม่ได้ถูกใช้งาน

6.2 ข้อค้นพบจากการศึกษา

6.2.1 ข้อค้นพบจากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

สามารถสรุปประเด็นข้อค้นพบเบื้องต้นได้ดังนี้

ด้านรูปแบบครอบครัวพบว่า

1. ครอบครัวเดียวมีจำนวนมากที่สุด	จำนวน 47 ครอบครัว 74.5%
2. ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบปิตาโลหิต	จำนวน 10 ครอบครัว 16 %
3. ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลหิต	จำนวน 5 ครอบครัว 8 %
4. ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่	จำนวน 1 ครอบครัว 1.5%

สรุปได้ว่า ปัจจุบันครอบครัวในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว

ด้านรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยพบว่า

1. มีการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและชั้นล่างมากที่สุด	จำนวน 46 ครอบครัว 73 %
2. มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะชั้นล่าง	จำนวน 10 ครอบครัว 16 %
3. มีการขยายบ้านไปยังพื้นที่ข้างเคียง	จำนวน 5 ครอบครัว 8 %
4. มีการสร้างบ้านเพิ่มอีกหลังในที่ดินเดียวกัน	จำนวน 2 ครอบครัว 3 %
5. ไม่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานพื้นที่	จำนวน 0 ครอบครัว 0 %

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งชั้นบนและ ชั้นล่าง และพบว่าตลอดการอยู่อาศัย 40 ปี บ้านทุกหลังที่ยังเป็นบ้านเดิมหรือคงส่วนของบ้านเดิม มีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ทั้งสิ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพจาก ตารางที่ 3.1 การเลือกกรณีศึกษา หมายถึง ช่องดำตัวอักษรขาว แสดงบ้านที่ถูกเลือกเป็นกรณีศึกษา

รูปแบบครอบครัว (บ้านเลขที่สมมติ)		1						2					3				4		
		ครอบครัวเดี่ยว						ครอบครัวขยายระบบญาติ สายเดี่ยวแบบปิตาโลहित					ครอบครัวขยายระบบญาติ สายเดี่ยวแบบมกตุโลहित				ครอบครัวขยาย ระบบญาติสายคู่		
	ไม่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ A 0 ครอบครัว																		
	เปลี่ยนแปลงพื้นที่ เฉพาะชั้นล่าง B 10 ครอบครัว	1	2	3	4	5	6	7	8	9									
	เปลี่ยนแปลงพื้นที่ทั้งชั้นบนและชั้นล่าง C 46 ครอบครัว	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21			22	23	24	25
		26	27	28	29	30	31	32											
		33	34	35	36	37	38	39											
		40	41	42	43	44	45	46											
		47	48	49	50	51	52	53											
		54	55	56															
	สร้างบ้านอีกหลัง ในพื้นที่เดียวกัน D 2 ครอบครัว	57	58																
 	ขยายน้บ้านไปยังที่ดินข้างเคียง E 5 ครอบครัว	59/60						61/62		63/64		65/66		67/68					
		ไม่ให้ความร่วมมือ																	
รวม		47 ครอบครัว						10 ครอบครัว					5 ครอบครัว				1 ครอบครัว		

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบครอบครัวและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย

1. ครอบครัวเดียวมีการเปลี่ยนแปลงบ้าน ทั้งชั้นบนและชั้นล่างมากที่สุด จำนวน 37 ครอบครัว เท่ากับ 59 %

2. ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบปีตาโลหิต และแบบมาตุโลหิต มีจำนวนรูปแบบการขยายบ้านไปยังที่ดินข้างเคียงเคียงจำนวนเท่ากันคือแบบละ 2 ครอบครัว

สรุปได้ว่า ไม่ว่าจะครอบครัวแบบปีตาโลหิต หรือแบบมาตุโลหิต (ทั้งครอบครัวขยายทางพ่อและครอบครัวขยายทางแม่) จะมีการแต่งงานเข้าทางฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงข้างใดข้างหนึ่ง จึงมีความต้องการความเป็นส่วนตัวของคู่แต่งงานเช่นกัน

3. ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ ซึ่งมีเพียง 1 ครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงบ้านทั้งชั้นบนและชั้นล่าง

สรุปได้ว่า มีความต้องการพื้นที่มาก เนื่องจากสมาชิกจะแต่งงานเข้ามาหมด ทั้งลูกสาวและลูกชาย ดังนั้นจึงต้องการพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอย

6.2.2 ข้อค้นพบว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่กับรูปแบบครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวระบบญาติสายเดี่ยวแบบปีตาโลหิต ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลหิต และครอบครัวระบบญาติสายคู่

1) ครอบครัวเดี่ยว

มีแนวโน้มชัดเจนของการรวมห้องนอนบางส่วนเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะห้องนอนของลูกภายหลังจากลูกๆ แยกย้ายออกไปตั้งครอบครัวใหม่ โดยรวมห้องนอนลูกเข้ากับห้องนอนของพ่อและแม่เพื่อความสะดวกสบาย และไม่เป็นการปล่อยให้ไว้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามยังคงเหลือห้องนอนว่างเปล่าไว้จำนวนหนึ่ง ภายหลังจากครอบครัวขยายโตขึ้นอย่างเต็มที่และลูกๆ เติบโตแยกย้ายไปมีครอบครัว

2) ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยว

ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยว ทั้งแบบปีตาโลหิตและแบบมาตุโลหิต มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงบ้านคล้ายกันคือ มีการถ่ายโอนพื้นที่ให้กับสมาชิกครอบครัวฝ่ายที่แต่งงานเข้าสู่ครอบครัว โดยรวบรวมห้องนอนว่างของคู่ที่แต่งงานออกให้กับบุตรที่ยังอาศัยอยู่ ส่งผลให้ห้องนอนมีจำนวนลดลง แต่พื้นที่ห้องนอนกลับมีขนาดเพิ่มมากขึ้น และเห็นเด่นชัดขึ้นเมื่อห้องว่างถูกรวบรวมให้กับสมาชิกที่แต่งงานเข้า นอกจากนี้ยังพบว่า มีการแบ่งความเป็นพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละคู่แต่งงานออกจากส่วนใช้สอยร่วมอื่น โดยแบ่งได้ 3 ลักษณะ

1. การแยกบ้าน (โดยซื้อที่ดินข้างเคียง) 2. การแยกบริเวณ (ชั้นบนและชั้นล่าง) 3. การแยกห้อง

โดยการศึกษาคั้งนี้พบว่า ครอบครัวขยายระบบญาติสายเดี่ยวแบบปีตาโลหิต จะมีการแยกบริเวณให้คู่แต่งงานลูกชายอาศัยอยู่ชั้นล่าง ส่วนครอบครัวระบบญาติสายเดี่ยวแบบมาตุโลหิตจะแยกเพียงห้องนอนและห้องน้ำซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวให้คู่แต่งงานซึ่งเป็นลูกสาว และยังคงให้ใกล้ชิดกับห้องของพ่อและแม่

3) ครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่

มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ โดยแยกห้องนอนออกจากกันอย่างสิ้นเชิงในคู่แต่งงาน เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกซึ่งแต่งงานเข้าสู่ครอบครัว ถึงแม้ว่าความสะดวกสบายจะลดน้อยลง หรืออาจต้องแยกออกไปตั้งครอบครัวใหม่เนื่องจากมีพื้นที่ไม่เพียงพอพื้นที่ใช้สอยถูกขยายออกเต็มพื้นที่ พื้นที่เก็บของมีความสำคัญและจำเป็นก่อนเวลาที่มักพบ

6.2.3 ข้อค้นพบว่าด้วยความสัมพันธ์ของรูปแบบครอบครัวกับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางกายภาพของที่อยู่อาศัย

จากการเลือกกรณีศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งรูปแบบครอบครัวและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของบ้านเพื่อทำการศึกษาคั้งนี้ มีข้อนำสังเกตว่า พบการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในรูป การซื้อที่ดินแปลงข้างเคียงรวมเป็นที่ดินแปลงเดียวกัน ซึ่งมีทั้งหมด 4 หลัง (ครอบครัว) ทุกหลังมีรูปแบบครอบครัวระบบญาติสายเดี่ยว ทั้งแบบปีตาโลหิตและมาตุโลหิตจำนวนเท่ากัน เมื่อเลือกทำการศึกษารูปแบบละหนึ่งครอบครัว พบว่าทั้งสองครอบครัวที่ทำการศึกษาคั้งนี้เป็นครอบครัวขยายในแนวตั้ง และบ้านทั้งสองหลังมีการต่อเติมเชื่อมบ้านให้กลายเป็นบ้านหลังเดียวกันตลอดในชั้นล่าง ส่วนชั้นบนของตัวบ้านยังสามารถสังเกตเห็นว่าเดิมเป็นบ้านสองหลังแยกกัน

เมื่อนำกรณีศึกษาที่มีรูปแบบทางกายภาพคล้ายกัน คือบ้านที่มีการปลูกสร้างบ้านอีกหลังใน พื้นที่แปลงเดียวกัน มาร่วมพิจารณา พบความแตกต่าง กล่าวคือ บ้านที่ปลูกสร้างแยกจากกันในพื้นที่เดียวกันนั้นเคยเป็นครอบครัวขยายเช่นกัน แต่เป็นครอบครัวขยายในแนวนอน คือ มีความเกี่ยวข้องเป็นญาติกันแบบพี่น้องของสองคู่แต่งงาน จึงแยกบ้านกันอย่างสิ้นเชิง บ้านทั้งสองจะติดต่อกันได้ จำเป็นต้องออกนอกบ้านของตนจึงจะติดต่อกันบ้านอีกหลังได้

สรุปได้ว่าครอบครัวขยายในแนวตั้งแม้ว่ามีขนาดที่ดินและจำนวนบ้านเพิ่มขึ้น แต่บ้านยังคงรวมอยู่ด้วยกันเป็นศูนย์กลางเดียวกัน ซึ่งตรงข้ามกับครอบครัวขยายในแนวนอน แม้ที่ดินจะมีจำนวนและขนาดที่จำกัด แต่บ้านถูกแยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิง สามารถอธิบายได้ว่าครอบครัวขยายในแนวตั้งมีความสนิทสนมที่เหนียวแน่น ประกอบกับความสัมพันธ์ทางสายโลหิตที่ใกล้ชิดทำให้มีความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกันมากกว่าครอบครัวขยายในแนวนอน ส่งผลถึงรูปแบบที่อยู่อาศัยที่เกิดขึ้นตามมา และรูปแบบการต่อเติมที่อยู่อาศัยนี้จะบอกถึงรูปแบบและความสัมพันธ์ทางเครือญาติในครอบครัวนั้นเช่นกัน

6.2.4 ข้อค้นพบว่าด้วยความสัมพันธ์ของตำแหน่งห้องนอนกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

พบว่าตำแหน่งของห้องนอนบ่งบอกถึงความสัมพันธ์กับหัวหน้าครอบครัว กล่าวคือ ผู้ที่ไม่ใช่ญาติใกล้ชิดหรือเป็นญาติในแนวนอน จะมีความสนิทสนม ผูกพัน และสำคัญน้อยกว่าการเป็นญาติในแนวตั้ง ซึ่งจะมีตำแหน่งห้องนอนที่ชั้นล่างของบ้าน นอกเหนือจากการศึกษาของ วรชาติ แก้วคำฟู ที่เคยศึกษาพบว่า ลูกชายจะมีตำแหน่งห้องนอนเมื่อมีการต่อเติมที่ชั้นล่างของบ้าน⁴ ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ก็พบเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นยังพบแนวโน้มการเพิ่มห้องนอนที่ชั้นล่างและมีการเปลี่ยนแปลงห้องน้ำ เมื่อมีสมาชิกที่ชราภาพไม่สามารถเคลื่อนไหวได้สะดวกเหมือนปกติ อาจเป็นอันตรายเมื่อต้องขึ้นและลงบันไดบ่อยครั้ง อีกทั้งคนชราจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ช่วยในการเคลื่อนไหว เช่น ไม้เท้า หรือรถเข็น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงห้องน้ำให้มีขนาดและลักษณะที่เหมาะสมกับการใช้งาน ซึ่งจะอยู่ชั้นล่างเช่นเดียวกัน

6.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ของที่อยู่อาศัยตามมา และบ่อยครั้งมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับจำนวน เพศ วัย และความสัมพันธ์ทางเครือญาติของสมาชิกผู้อยู่อาศัย การทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สามารถนำไปวางแผนในการเปลี่ยนแปลง หรือต่อเติมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับการใช้งานพื้นที่ สามารถนำไปวางแผนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการอยู่อาศัย รวมถึงกระบวนการออกแบบ ที่อยู่อาศัยซึ่งสามารถแจกแจงได้ดังนี้

การกำหนดขนาดแปลงที่ดิน และการกำหนดตำแหน่งบ้านในแปลงที่ดิน

สำหรับผู้ที่กำลังเตรียมตัวสร้างครอบครัวใหม่ หรือโยกย้ายครอบครัวยังพื้นที่ใหม่ จำเป็นต้องมองหาขนาดพื้นที่ดินเพื่อสร้างบ้านอย่างเหมาะสม การกำหนดขนาดแปลงที่ดิน จำเป็นต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตให้เหมาะสมกับลักษณะครอบครัว เช่น การเตรียมพื้นที่ดินเผื่อการต่อเติมในอนาคต การซื้อที่ดินแปลงใหญ่สำหรับสร้างบ้านเพิ่มอีกหลังในครอบครัวที่มีโครงสร้างลักษณะครอบครัวขยาย โดยเฉพาะครอบครัวขยายแนวนอน หรือครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่

⁴ วรชาติ แก้วคำฟู. พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเคหการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.)

ส่วนการกำหนดตำแหน่งการวางตัวบ้านลงบนแปลงที่ดินนั้น ต้องคำนึงถึงการเหลือพื้นที่เพื่อต่อเติมในอนาคต

การออกแบบบ้านสำหรับครอบครัวคนไทย

1. ต้องคำนึงถึงการต่อเติมให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต

สำหรับครอบครัวที่กำลังจะสร้างบ้านใหม่ จำเป็นต้องวางแผนเพื่อต่อเติม เปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยเฉพาะห้องนอน จำเป็นต้องง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ ง่ายต่อการแยกห้องเพิ่มจำนวน ลดขนาด เปลี่ยนแปลงการใช้งานเป็นการใช้งานชนิดอื่นอย่างคล่องตัว

นอกจากห้องนอนยังมีส่วนใช้สอยที่สำคัญจำเป็นต้องต่อเติมดังนี้ 1. ครุฑ 2. ส่วนบูชาพระ 3. ส่วนเก็บของ ควรจัดให้มีพื้นที่ หรือจัดเตรียมพื้นที่ดังกล่าวสำหรับต่อเติมในอนาคต สำหรับส่วนบูชาพระ ควรให้มีอยู่ในขอบเขตการออกแบบบ้านสำหรับครอบครัวคนไทย รวมถึงการเพิ่มศักยภาพในการใช้งานที่หลากหลาย ปรับเปลี่ยนได้ง่าย ซึ่งจะนำไปสู่การลดจำนวนครั้งในการต่อเติม ส่งผลถึงการลดค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยต่อไป

2. ลักษณะครอบครัวขยาย

ครอบครัวขยายมีความต้องการพื้นที่ในการใช้สอยในอนาคต โดยเฉพาะครอบครัวขยายระบบญาติสายคู่ จำเป็นต้องเตรียมพื้นที่รองรับในอนาคตจำนวนมาก

6.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารุ่นต่อไป

ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวคนไทยมีการอยู่อาศัยแบบยึดติดผูกพันกับที่อยู่อาศัย ไม่นิยมการย้ายบ้าน แต่มีการปรับปรุงต่อเติมบ้านให้เหมาะสมกับ วิถีชีวิตและวงจรชีวิต ครอบครัวตลอดระยะเวลาการอยู่อาศัย แตกต่างจากชาวตะวันตกที่นิยมย้ายที่อยู่อาศัยไปตามที่ทำงาน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้

1. มีการทำการศึกษาเพิ่มเติม ในชุมชนลักษณะต่างๆ ที่อายุการอยู่อาศัยยาวนาน เพื่อยืนยันผลที่ได้จากการศึกษานี้ อีกหลายๆชุมชน เพื่อนำไปสู่การสรุปเป็น แนวคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างวงจรชีวิตครอบครัวคนไทย กับการเติบโตของที่อยู่อาศัยได้ต่อไป

2. วิธีการศึกษาที่ประกอบด้วยการศึกษาภาพรวมแบบสัมภาษณ์ แล้วจึงจะคัดเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะลึก ที่การวิจัยนี้ใช้ ทำให้สามารถศึกษาวงจรชีวิตครอบครัวและการเปลี่ยนแปลงตัวบ้านได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้เป็นวิธีที่ต้องใช้เวลา และความพยายามอย่างมาก แต่เป็นวิธีการที่เหมาะสมในการได้มาซึ่งข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยในเรื่องนี้ต่อไปควรศึกษาพิจารณาวิธีการศึกษาที่จะใช้ให้ละเอียด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา. **บทความทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. **ครอบครัว**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2537.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช. **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2516.
- งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2538.
- ชยันต์ วรรณะภุติ. **คู่มืองานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, 2544
- ทวีรัสมิ์ ธนาคม. **สถาบันครอบครัวในบทบาทภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย**. รายงานการวิจัย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- บุญลือ วันทายนต์. **ครอบครัวและวงศ์วาน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- ประสิทธิ์ สวาสดีญาติ. **ระบบเครือญาติและการจัดระเบียบสังคม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. **ประชากรศาสตร์ : สารัตถศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2543.
- ปราโมทย์ เพชรศิริ. **การศึกษาความต้องการและความสัมพันธ์ระหว่างที่อยู่อาศัยและที่ทำงานของผู้ที่ทำงานในย่านสีลม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาเคหการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. **“ครอบครัวสลาย: ปัจจัยภายนอกและภายใน”** อ้างอิงในวารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : (มปท.), 2525.
- ผุสดี ทิพทัส และมานพ พงศทัต. **บ้านในกรุงเทพฯ : รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325-2525)**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- พริ้ม มั่นกลาง. **อาคารสงเคราะห์เช่าซื้อ 413 หลัง ตำบลทุ่งมหาเมฆ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2507.
- มานพ พงศทัต. **แนวนโยบายที่อยู่อาศัยแห่งชาติ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2531.

- สมชัย เจริญเกียรติ. **ผลกระทบจากการต่อเติม และเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของบ้าน
จัดสรร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาเคหกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2537.
- สนิท สมัครการ. **มีเงินก็นับว่านอ้ง มีทองก็นับว่าพี : ระบบครอบครัวและเครือญาติของไทย.**
กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์และสตีวดีโอ, 2539.
- สายฝน น้อยหืด. **ครัวเรือนไทย:แบบแผนความสัมพันธ์เชิงบทบาทของสมาชิกในครัวเรือน.**
วิทยานิพนธ์สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัย
มหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- สุภางค์ จันทวานิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2543.
- สุวิทย์ อาชวุฒิกุลวงศ์. **การศึกษาความต้องการบ้านหลังที่สองในเมืองของผู้ที่ทำงานในย่าน
ศูนย์กลางธุรกิจบริเวณสีลม สุรวงศ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาเคหกรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- วรชาติ แก้วคำฟู. **พัฒนาการของการต่อเติมที่อยู่อาศัยแบบสร้างบางส่วน : กรณีศึกษาที่อยู่
อาศัยแบบ A ในโครงการเมืองใหม่บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.** วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาเคหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. **สภาพทางพฤติกรรมในการใช้สอยภายในแฟลตเคหะสงเคราะห์
โครงการเคหะสงเคราะห์ดินแดง ห้วยขวาง ประชาานิเวศน์ บ่อนไก่.** รายงานวิจัย
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- อดิน รัชพัฒน์ และคณะ, **งานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา.** ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา,
2544.

ภาษาอังกฤษ

De Chiara, Joseph and Koppelman Lee. Urbanning and Design Criteria. USA. ,1975.

Franklin D.Berker and other, User Participation and Environment Meaning : Three field Studies. New York : Cornell University, 1972.

Macrai,John and Others. Housing USA : John Wiley & Sone, 1976.

Wakely,Patrick I,and Others. Urban Housing Strategies. Pitman. (n.p.) : Publishing., 1976

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เพื่อเป็นการเสริมความเข้าใจของผู้อ่าน ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงได้จัดทำเนื้อหาเพิ่มเติมใน ส่วนของภาคผนวกขึ้น โดยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. วิธีการอยู่อาศัยของคนไทย

เป็นการเพิ่มความเข้าใจพื้นฐานความเป็นอยู่อีกทั้งแนวคิดและวัฒนธรรมของคนไทยในอดีตที่อาจส่งผลถึงวิธีการอยู่อาศัยในปัจจุบัน

โดย คีฤทธิ ปรามาช กล่าวไว้ว่า การดำเนินชีวิตตามแบบวัฒนธรรมของไทยในอดีต เนื่องจากการประกอบอาชีพของคนไทยส่วนมากจะเป็นอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้น สภาพการ ดำเนินชีวิตจึงเป็นไปในแบบที่เรียบง่ายไม่มีความสลับซับซ้อน การคมนาคมมีทั้งทางบกและทาง น้ำ ยานพาหนะจึงได้แก่ เรือ เกวียน ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น การนั่งทำงานมักนั่งทำที่พื้น เป็นหลัก ไม่ว่าจะนั่งเล่น นั่งรับแขก หรือนั่งพักผ่อน การหุงหาอาหารก็จะมีเรือนครัวแยกต่างหาก โดยใช้พื้นและถ่านเป็นเชื้อเพลิง การรับแขกใช้เรือนรับรองหรือชานเป็นที่รับรอง ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน ส่วนการใช้ห้องน้ำยังไม่มี ใช้ลงอาบในแม่น้ำ ลำคลอง หรือสระที่ขุดไว้เป็นที่อาบหรืออ่างที่อาบบนกระเบื้อง โดยตักน้ำมาใส่โองเอาไว้ ห้องส้วม มักจะแยกห่างออกไปจากตัวบ้าน มีลักษณะเป็นหลุม ห้องนอนมักจะเป็นห้องใหญ่นอนเรียง รวมกันระหว่าง พ่อ แม่ ลูก บางครั้งอาจมีม่านกันแบ่งเป็นสัดส่วนบ้าง ต่อเมื่อลูกแต่งงานจึงแยกไป สร้างเรือนนอนต่างหาก โดยมีชานเรือนเป็นส่วนเชื่อมต่อเดินไปมาหากันได้โดยสะดวก

สำหรับการดำเนินชีวิตแบบไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมาก มียานพาหนะแตกต่างไป กว่าแต่ก่อน เพราะเมืองใหญ่โตจึงใช้รถเป็นส่วนใหญ่ นิยมการนั่งเก้าอี้แทนการนั่งพื้น หุงหา อาหารด้วยแก๊สและไฟฟ้า ซึ่งเป็นของที่ผลิตได้ในบ้านของเราเอง มีห้องน้ำห้องส้วมเฉพาะในตัว บ้าน เพื่ออำนวยความสะดวก การรับแขกหรือเพื่อผู้มาเยี่ยมก็ใช้ห้องรับแขก หรือมีศาลารับแขก เป็นสัดส่วน พ่อ แม่ ลูก มีห้องนอนเป็นของตัวเอง ไม่นอนรวมกัน เพราะฉะนั้นลักษณะบ้านจึงเป็น บ้านครอบครัวเดี่ยว เนื่องจากเมื่อลูกๆแต่งงานมีครอบครัวไปแล้วก็แยกตัวออกไปสร้างบ้านใหม่ ต่างจาก พ่อ แม่¹

กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา ได้กล่าวเสริมเกี่ยวกับวิธีการอยู่อาศัยไว้ใน บทความทาง วัฒนธรรม ว่า สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการปลูกบ้านสร้างเรือนของคนไทยอีกอย่างหนึ่งคือ การขยายบ้านเมื่อมีสมาชิกบุตรหลานเพิ่มขึ้นโดยการปลูกบ้านเรือนเพิ่มขึ้นใหม่ เช่น ลูกสาว

¹ คีฤทธิ ปรามาช. วัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์. 2516) หน้า 108.

แต่งงานก็ปลูกเรือนให้ใหม่ในที่ใกล้ๆ กับเรือนพ่อแม่ แล้วต่อนอกชานเชื่อมถึงกัน แม่ลูกชายแต่งงานก็เหมือนกัน วิธีนี้จึงเรียกว่า “เรือนหมู่” บางแห่งประกอบด้วยตัวเรือน 5-6 หลังก็มีนอกชานที่เชื่อมกว้างขวางนั้นจะเป็นที่วิ่งเล่นของเด็กๆ ลูกหลานซึ่งไม่ไกลตาคนเฒ่าคนแก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งอยู่ด้วยกัน แสดงว่าคนไทยเรามีความสัมพันธ์กลมเกลียวในครอบครัวกันเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นยังมีผู้กล่าวถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงวิถีการอยู่อาศัยในปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไว้ว่า ในอดีตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมเป็นไปในลักษณะรูปแบบของโครงสร้างครอบครัวใหญ่ซึ่งประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และลูกหลาน อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชนเกี่ยวข้องและเกี่ยวดองกันหรืออาจกล่าวได้ว่า ทั้งชุมชนและหมู่บ้านนั้นจะมีความสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายแบบทั้งสิ้น ความเป็นอยู่และการปกครองเป็นไปแบบ “สังคมร่วม” มีการใช้พื้นที่และปัจจัยที่มีหลักประกัน และได้รับความอบอุ่นอันเป็นที่ฉันท์น้อง ขณะที่ในปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ทำให้วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของเดิมมีรูปแบบของความเป็นเอกเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากการใช้ที่ดิน และปัญหาความหนาแน่นของประชากร โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของชุมชนอย่างกระชั้นชิด ได้แก่ บริเวณถนนสาทร สีลม รัชดาภิเษก เป็นต้น ซึ่งแต่เดิมเป็นชุมชนของผู้มีฐานะและรายได้สูงอันได้แก่ พวกพ่อค้าในอดีต

นอกจากนั้นยังกล่าวเพิ่มเติมถึงพฤติกรรมและการเป็นอยู่ในลักษณะการอยู่รวมของครอบครัวและการขยายครอบครัวของคนกรุงเทพฯ

โดยทั่วไปผู้อาศัยในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ทำงานในด้านธุรกิจ จะมีแบบแผนการดำเนินชีวิตไปตามแบบอารยธรรมตะวันตก ซึ่งจะแตกต่างจากความเป็นอยู่เดิมของคนไทยในอดีตบ้าง โดยที่หัวหน้าครอบครัวและภรรยาต่างมีภาระหน้าที่การทำงานและการรับผิดชอบต่อครอบครัวร่วมกัน ทำให้มีการพบปะพูดคุยระหว่างสมาชิกในครอบครัวน้อยลง สืบเนื่องมาจากการดำรงชีพในภาวะที่มีค่าครองชีพสูง สภาพเศรษฐกิจมีการแข่งขันกันจากเหตุผลดังกล่าว การย้ายเข้ามาอยู่ในใจเมืองจึงช่วยลดเวลาในการเดินทาง ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีเวลาสันทนาการมากขึ้น

สำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนนั้นผู้ศึกษาว่า เป็นการเลือกที่อยู่อาศัยหลังการสมรสของคู่บ่าวสาว และมีความอ่อนไหวต่อสภาพเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละสังคมและเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปกฎการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนก็มักจะสะท้อนออกมาให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วยเช่นกัน ประกอบกับบทความเกี่ยวกับที่จะปลูกสร้างเรือนของคนไทยเรา ก่อนกรณีที่จะมีบ้านเรือนอยู่ใหม่นั้น เกิดขึ้นได้ 2 กรณีด้วยกัน คือ

1. เพื่อแต่งงานจึงเรียกว่า “เรือนหอ”
2. เพื่อเปลี่ยนจากบ้านเดิมที่เก่าแก่ทรุดโทรม

ทั้ง 2 กรณีเป็นแบบฉบับของชาวไทยมาตั้งแต่โบราณ เพราะไม่ว่าชายหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะไม่ปลูกบ้านอยู่เองโดยลำพัง ชายโสดก็จะอยู่กับบิดามารดาตลอดไป หญิงโสดก็เช่นกัน จะไม่แยกบ้านเพื่อปลูกเรือนอยู่ใหม่เป็นอันขาด แม้จะมีฐานะรวยขนาดไหนก็ตาม

2. ความเป็นมาของการจัดสร้างโครงการอาคารสงเคราะห์

จากการศึกษาความเป็นมาของการจัดสร้างโครงการอาคารสงเคราะห์ พอจะสรุปได้ถึงสาเหตุที่จัดให้มีโครงการอาคารสงเคราะห์ได้ 5 ประเด็น คือ

1. ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อาคารบ้านเรือนถูกทำลายลง และการสร้างอาคารอยู่อาศัยต้องหยุดชะงักลง
2. หลังสงคราม ประเทศเร่งฟื้นฟูทางด้านต่างๆ หลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม จึงทำให้การฟื้นฟูแก้ไขเรื่องของอาคารอยู่อาศัยไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่
3. การเพิ่มขึ้นของพลเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ปี 2490 เป็นต้นมา ประชากรในประเทศไทยมักนิยมเข้ามารวมตัวกันอย่างหนาแน่นในพระนคร-ธนบุรี จากสถิติทะเบียนราษฎรในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯและธนบุรี ได้เพิ่มขึ้นจาก 963,626 คน ในปี พ.ศ. 2493 เป็น 1,800,678 คน ในปี พ.ศ.2503 ซึ่งอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเทศบาลทั้งสองแห่งในระยะสิบปีนี้นับได้ว่ามีอัตราเพิ่มสูงอย่างผิดปกติ คือมีอัตราเพิ่มสูงถึง 6.8% ต่อปี เฉพาะในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ มีเพิ่มอย่างผิดปกติ คือ 7.1% ต่อปี เขตเทศบาลธนบุรีมีอัตราเพิ่ม 6.2% ต่อปี ทำให้เกิดการขาดแคลนที่อยู่อาศัย
4. การอพยพของประชาชนจากชนบทสู่นครหลวงและเมืองใหญ่ๆเพราะผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การศึกษา และอาชีพ ส่งผลให้ประชาชนภายในเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดชุมชนแออัด และจากการขยายตัวของเมือง ทำให้รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการด้านสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ได้ทันตามความต้องการของประชาชน มีการปลูกสร้างอาคารอย่างไม่เป็นระเบียบ เกิดเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา
5. ราคาที่ดินรวมทั้งวัสดุก่อสร้างมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนที่มีรายได้น้อยและรายได้ระดับปานกลาง ไม่สามารถจัดสร้างที่อยู่อาศัยอันเหมาะสมเป็นของตนเองได้

จากสาเหตุต่างๆข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐบาลต้องเข้ามามีบทบาทในการจัดสร้างอาคารสงเคราะห์ สืบเนื่องมาจากความจำเป็นทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลเล็งเห็นถึงปัญหาเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย รัฐบาลจึงได้ดำเนินการวางแผนเพื่อแก้ไขปรับปรุง

โดยการวางโครงการเกี่ยวกับการอาคารสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือประชาชนเรื่องที่อยู่อาศัย ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลอยู่หลายองค์กรด้วยกัน คือ

1. กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พุทธศักราช 2482 โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานด้านอาคารสงเคราะห์ตามนโยบายรัฐบาลโดยตรง โดยมุ่งสร้างความผาสุกให้แก่ราษฎร ให้ราษฎรมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

2. สำนักงานอาคารสงเคราะห์ มีฐานะเป็นนิติบุคคลในรูปรัฐวิสาหกิจ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติจัดตั้งสำนักงานอาคารสงเคราะห์ พุทธศักราช 2495 มีวัตถุประสงค์ที่จะขยายงานในด้านอาคารสงเคราะห์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มีหลักการดำเนินงานสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ด้วยวิธีการให้กู้ยืมเงินเพื่อปลูกสร้างอาคาร และปลูกสร้างอาคารเพื่อให้ประชาชนได้เช่าหรือเช่าซื้อ

3. ธนาคารอาคารสงเคราะห์ มีฐานะเป็นนิติบุคคล สังกัดกระทรวงการคลัง จัดตั้งขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติธนาคารอาคารสงเคราะห์ พุทธศักราช 2496 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการอาคารสงเคราะห์ ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนให้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ตามสมควรแก่สภาพ มีหลักการดำเนินงานปลูกสร้างอาคารสงเคราะห์ให้ประชาชนเช่าซื้อ ให้ประชาชนกู้ยืมเงินเพื่อซื้อที่ดิน ปลูกสร้าง ซ่อมแซมอาคาร หรือไถ่ถอนจำนองหรือขายฝาก

ทั้ง 3 หน่วยงาน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านอาคารสงเคราะห์คล้ายๆกัน ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ภายหลังได้มีการจัดการเคหะแห่งชาติขึ้นในปี พ.ศ.2516 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนในการจัดสร้างที่อยู่อาศัย โดยทั้ง 3 หน่วยงาน โอนงานที่เกี่ยวข้องกับการอาคารสงเคราะห์ทั้งหมดให้การเคหะแห่งชาติเป็นผู้รับผิดชอบดูแล

3. ประวัติหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

ในบริเวณตำบลทุ่งมหาเมฆ มีโครงการที่อยู่เกิดขึ้น 3 โครงการ ได้แก่
โครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินงานโดยกรมประชาสงเคราะห์)
โครงการอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินงานโดยธนาคารอาคารสงเคราะห์)
โครงการเคหะชุมชนทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินงานโดยการเคหะแห่งชาติ)

3.1 โครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินงานโดยกรมประชาสงเคราะห์)

1. การริเริ่มโครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ ทุ่งมหาเมฆ

กระทรวงมหาดไทยกำหนดแผนงานสร้างอาคารสงเคราะห์ขึ้นโดยใช้ที่ดินราชพัสดุ กระทรวงการคลัง ที่ตำบลทุ่งมหาเมฆ จังหวัดพระนคร ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ซื้อที่ดินจาก

กรมธนารักษ์เมื่อ พ.ศ. 2495 โดยมอบให้สำนักงานอาคารสงเคราะห์ซึ่งเป็นหน่วยงานหน่วยหนึ่งของกระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดสร้างอาคารสงเคราะห์ให้ข้าราชการสำหรับเช่าซื้อเพียง 56 หลัง ใช้เนื้อที่ประมาณ 25 ไร่ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2498 งานก็หยุดชะงักลงเพราะขาดเงินทุน ต่อมาเมื่อต้นปี พ.ศ. 2502 ได้มีการดำเนินการสร้างอาคารบนที่ดินที่เหลืออยู่อีก 100 ไร่เศษ จึงได้จัดทำโครงการสร้างอาคารสงเคราะห์เช่าซื้อขึ้น โดยกำหนดจะสร้างอาคารสงเคราะห์ 413 หลัง ให้มีลักษณะรูปร่างเช่นเดียวกัน 56 หลังแรก แต่ให้เพิ่มแบบอาคารเป็น 4 แบบ

2. วัตถุประสงค์ในการจัดสร้างโครงการสร้างหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์

เพื่อให้ประชาชนและข้าราชการผู้มีรายได้ระดับปานกลาง ซึ่งมีความเดือดร้อนทางด้านที่อยู่อาศัย กล่าวคือ เป็นโครงการมุ่งที่จะช่วยเหลือประชาชนที่ประสบกับความเดือดร้อนในการจัดหาที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองได้ แต่มีความสามารถที่จะผ่อนชำระค่าเช่าซื้อได้

3. การแบ่งระยะโครงการ

โครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ มีการแบ่งระยะการพัฒนาโครงการออกเป็น ระยะ คือ

ระยะที่ 1 พ.ศ. 2498 บ้านเดี่ยวจำนวน 56 หน่วย

ระยะที่ 2 พ.ศ. 2505 บ้านเดี่ยวจำนวน 413 หน่วย

ระยะที่ 3 พ.ศ. 2505 บ้านเดี่ยวจำนวน 21 หน่วย

4. ลักษณะที่อยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

ลักษณะที่อยู่อาศัยในโครงการหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆนี้ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

- บ้านแบบชั้นครึ่ง 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ (ขนาดที่ดินตั้งแต่ 100 ตารางวา ขึ้นไป)
- บ้านแบบตึก 2 ชั้น 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ (ขนาดที่ดินตั้งแต่ 60 ตารางวา ขึ้นไป)

ในการพัฒนาโครงการฯ ระยะที่ 1 เป็นการก่อสร้างบ้านแบบชั้นครึ่ง 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ และในการพัฒนาโครงการฯ ระยะที่ 2 และ 3 เป็นการก่อสร้างบ้าน 2 ชั้น 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำซึ่งระยะดังกล่าวนี้มีการสร้างบ้านทั้งหมด 4 แบบ แบบบ้านทั้ง 4 แบบที่สร้างตามโครงการนี้ ถ้ามองลักษณะภายนอกจะเห็นว่ารูปแบบแตกต่างกัน (ตามภาพประกอบหน้าถัดไป) แต่ลักษณะการจัดห้องและส่วนต่างๆ ภายในบ้านมีลักษณะและมีส่วนประกอบที่จำเป็นคล้ายกันทั้ง 4 แบบ คือ

- ชั้นล่าง มีห้องรับแขก หรือ ห้องนั่งเล่น หนึ่งห้อง ห้องครัว ห้องรับประทานอาหาร ห้องน้ำอย่างละ 1 ห้อง กับระเบียง และที่จอดรถยนต์
- ชั้นบน มีห้องนอน 2 ห้อง ห้องน้ำ 1 ห้อง ห้องโถง 1 ห้อง

ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะการจัดห้องและส่วนต่างๆ ภายในบ้านเหมือนกันทุกแบบ ผิดกันที่ขนาดและการวางแบบห้อง ซึ่งจากลักษณะการออกแบบบ้านแต่ละแบบ ทำให้บ้านแต่ละแบบ มีเนื้อที่ต่างกัน ดังนี้

บ้านแบบที่	ชั้นเดียว (ตารางเมตร)	ชานมีหลังคา (ตารางเมตร)	สองชั้น (ตารางเมตร)
1	20.00	5.25	32.50
2	12.00	19.00	30.00
3	12.50	15.00	34.00
4	14.75	16.00	30.00

ตารางแสดงจำนวนเนื้อที่บ้านแต่ละแบบ

ที่มา สำนักงานอาคารสงเคราะห์,บันทึกประกอบแบบอาคารสงเคราะห์ 4 แบบ

5. การวางผังบริเวณหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์

การวางผังบริเวณในหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ คำนึงถึงความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัย โดยพิจารณาถึงความหนาแน่นระหว่างผู้อาศัยต่อเนื้อที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เพื่อควบคุมถึงความเป็นอยู่ของสังคม ในด้านการกินอยู่อาศัยให้ถูกสุขลักษณะ ไม่ให้อยู่กันอย่างหนาแน่น ยัดเยียดเกินไปและการจัดวางแบบอาคารแต่ละแบบสลับกัน เพื่อไม่ให้เกิดความจำเจซ้ำซากและให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย น่าอยู่อาศัย และได้รับความสะดวกสบายในบริการทุกด้าน สมควรแก่อัธยาศัยของผู้ที่จะมาเช่าซื้อ

การวางแผนผังบริเวณโครงการหมู่บ้านจัดสรรสำหรับสร้างอาคาร ถนนและทางเท้าเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จัดสรรที่ดินเพื่อสร้างถนน ได้กำหนดที่ดินสำหรับสร้างถนน โดยถือหลักการใช้เนื้อที่น้อยที่สุด แต่สร้างประโยชน์มากที่สุด สำหรับถนนในบริเวณอาคารซึ่งเชื่อมต่อเชื่อมต่อกันใหญ่ทั้งด้านถนนเซนหลุย ซอย 3 และด้านวิทยาลัยเทคนิค กับถนนที่เป็นสายหลักกำหนดให้ผิวจราจรกว้าง 6 เมตร ส่วนถนนซอยซึ่งตัดผ่านเนื้อที่จัดสรรทุกแปลง ให้ผิวจราจรกว้างตามความจำเป็นและพอเหมาะสม คือ 4.50 เมตร และลาดยางแอสฟัลท์ทุกสาย

2. จัดสรรเนื้อที่เพื่อสร้างทางเท้าที่ขอบถนนทั้งสองข้าง ให้มีความกว้าง แคบตามผิวจราจรถนนกว้าง 6 เมตร กำหนดให้ทางเท้ากว้างข้างละ 3 เมตร ถ้าถนนกว้าง 4.5 เมตร ก็กำหนดให้ทางเท้ากว้างข้างละ 3 เมตร

3. จัดสรรพื้นที่เพื่อปลูกสร้างอาคารสงเคราะห์ เนื้อที่ที่เหลือจากสร้างถนนและทางเท้าได้วางผังจัดสรรสำหรับสร้างร้านค้า 1 แห่ง สร้างสนามเด็กเล่นและที่พักผ่อน 1 แห่ง และสร้างที่ทำการของสำนักงานอาคารสงเคราะห์อีก 1 แห่ง จัดสรรออกเป็นแปลงๆตามความเหมาะสมของรูปที่ดินแต่ละแปลงให้มีขนาดไม่ต่ำกว่าแปลงละ 60 ตารางวา และทุกแปลงถือขนาด 60 ตารางวา

เป็นหลักเว้นแต่พื้นที่ใดมีความจำเป็นต้องให้มากกว่า 60 ตารางวา รวมทั้งสิ้นจัดสรรได้ 413 แปลง

ภาพ การวางผังบริเวณหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์

6. การประมูลและประกวดราคาก่อสร้าง

คณะกรรมการสำนักงานอาคารสงเคราะห์ ได้จัดให้มีการประกวดราคาก่อสร้างอาคาร 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2503 โดยกำหนดระยะเวลายื่นซองตั้งแต่วันที่ 7-30 พฤศจิกายน 2503 และได้เปิดซองประกวดราคาตั้งแต่แรก เมื่อ 26 ธันวาคม 2503 ปรากฏว่าราคาอาคารไม้ตามแบบแปลนของสำนักงานของสำนักงานอาคารสงเคราะห์ ที่เสนอต่ำสุดยังสูงกว่าประมาณการที่กรมประชาสงเคราะห์คำนวณไว้

จึงทำให้ไม่สามารถตกลงราคากันได้ และจากการประกวดราคาในครั้งแรก มีบริษัทเสนอขอสร้างอาคารเช่าซื้อตามโครงการนี้เป็นบ้านตึก ซึ่งคณะกรรมการได้พิจารณาแล้วมีความเห็นที่น่าสนใจ เพราะอาคารที่สร้างเป็นตึกย่อมแข็งแรงถาวรและมีความปลอดภัยมากกว่าอาคารที่สร้างด้วยไม้จึงจัดให้มีการยื่นซองประกวดราคาใหม่เป็น 2 แบบ คือ

- แบบที่ 1 แบบอาคารไม้ ตามแบบแปลนและรายการต่างๆ ที่ได้ออกแบบไว้

- แบบที่ 2 แบบอาคารตึกที่ต้องการรักษาทรุดทรวง การจัดห้องตลอดจนขนาดของอาคาร แขนงผังของตัวอาคารและฐานราก พร้อมทั้งรายการคำนวณความมั่นคงแข็งแรงและรายการที่สร้าง

จึงเกิดการยื่นซองประกวดราคาครั้งที่ 2 โดยมีการประกวดราคาก่อสร้างอาคารครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2503 ปรากฏ บริษัทพิศณุการสร้าง จำกัด ได้รับการพิจารณาให้เป็นกลุ่มผู้ก่อสร้างแบบตึกโครงการนี้ โดยได้ลงนามในสัญญาจ้างเหมา เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2504 โดยกำหนดให้ดำเนินการก่อสร้างเป็นเวลา 540 วัน ครบกำหนดวันที่ 7 สิงหาคม 2505

7. ระยะเวลาการปลูกสร้างอาคาร

การปลูกสร้างอาคารได้แบ่งระยะเวลาการปลูกสร้างอาคารออกเป็น 8 งวด ดังนี้

งวดที่ 1 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 63 หลัง แล้วเสร็จ 27 กรกฎาคม 2505

- งวดที่ 2 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 6 กันยายน 2505
 งวดที่ 3 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 27 กันยายน 2505
 งวดที่ 4 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 30 ตุลาคม 2505
 งวดที่ 5 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 22 พฤศจิกายน 2505
 งวดที่ 6 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 13 ธันวาคม 2505
 งวดที่ 7 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 14 มกราคม 2506
 งวดที่ 8 ทำการก่อสร้างอาคารสงเคราะห์ จำนวน 50 หลัง แล้วเสร็จ 19 กุมภาพันธ์ 2506

8. การต่อเติมอาคาร

แต่เนื่องจากแบบอาคารไม่เป็นไปตามความต้องการของผู้เช่าซื้อ จึงทำให้มีการต่อเติมอาคารกันมาก ทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบ ดังนั้นสำนักงานอาคารสงเคราะห์จึงกำหนดหลักเกณฑ์ การต่อเติมอาคารต้องขออนุญาตต่อสำนักงานอาคารสงเคราะห์ก่อนนั้น ดังนั้นจึงทำให้รูปแบบอาคารใน โครงการหมู่บ้านฯ ผิดไปจากรูปแปลนเดิม

9. หลักเกณฑ์ในการแบ่งโควต้าและการคัดเลือกผู้เช่าซื้อ

สำนักงานอาคารสงเคราะห์มีการแบ่งโควต้าอาคารเช่าซื้อ 413 หลัง ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. สำนักงานกลางแห่งปรับปรุงชุมชน กระทรวงมหาดไทย จำนวน 80 หลัง
2. กรมตำรวจ จำนวน 1 หลัง
3. ประชาชนทั่วไป จำนวน 332 หลัง สำหรับผู้ยื่นคำร้องที่ควรได้รับสิทธิเช่าซื้อ ซึ่งกำหนดวันจับสลากคัดเลือกผู้เช่าซื้อ ในวันที่ 30 กันยายน 2504 และเมื่อได้ดำเนินการจับสลากครั้งแรกเสร็จแล้ว ก่อนทำสัญญาเช่าซื้อ ปรากฏว่ามีบ้านว่าง เนื่องจากผู้จับสลากได้บ้าน 1 รายได้ถึงแก่กรรมก่อนวันทำการจับสลากประมาณ 7 วัน และตัดสิทธิ์ผู้มีบ้านเป็นกรรมสิทธิ์อยู่แล้ว 2 ราย ขอสงวนสิทธิ์ 1 ราย และได้รับคืนจากสำนักงานกลางแห่งปรับปรุงชุมชน 21 หลัง จึงมีการจับสลากซ่อม แต่ไม่ได้ระบุวันเวลา

ตามนโยบายของการจัดโครงการนี้ มุ่งถึงผู้มีรายได้ระดับปานกลาง และคำนึงถึงความสามารถในการผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเป็นสำคัญ ซึ่งผู้ที่ต้องการที่อยู่อาศัยในโครงการนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในวัย 26-40 ปี เพราะเป็นวัยที่มีความจำเป็นต้องแยกตัวออกจากครอบครัวเดิม ผู้ที่มีอายุน้อยส่วนใหญ่จะเป็นนายแพทย์ สันนิษฐานว่าเป็นผู้ที่มีรายได้สูงกว่าอาชีพอื่น

ผู้เช่าซื้อเป็นทั้งข้าราชการและประชาชน แต่ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พนักงานเทศบาล และพนักงานองค์กรของรัฐบาล ประมาณ 74.7% ที่เหลือ 25.3% เป็นประชาชน (ซึ่งพิจารณาจากลักษณะอาชีพ 3.4% เป็นผู้มีอาชีพอิสระ ทำการค้า ส่วนอีก 96.6% เป็นข้าราชการซึ่งมีรายได้จากเงินเดือนหรือค่าจ้าง)

สำนักงานอาคารสงเคราะห์ได้แบ่งผู้เช่าซื้อออกเป็น 8 รุ่น ตามงวดที่จัดสลากเช่าซื้ออาคารสงเคราะห์ได้คือ รุ่นที่ 1 ผู้ที่จับสลากเช่าซื้ออาคารสงเคราะห์งวดที่ 1 (บ้านแปลงที่ 1 ถึง 63) ต้องมาทำสัญญาระหว่างวันที่ 1 ถึง 11 พฤศจิกายน 2504 หรือก่อนนั้น และรุ่นต่อไป อาคารเลขถัดไปรุ่นละ 50 แปลง ให้ไปทำสัญญาซื้อในระหว่างต้นเดือนของทุกเดือนที่ถัดไปตามลำดับ

10. การผ่อนชำระค่าเช่าซื้อ

การผ่อนชำระค่าเช่าซื้อเหมือนกัน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ผ่อน 600 บาท/เดือน ระยะเวลา 15 ปี สำหรับการเช่าซื้อโครงการในระยะที่ 1
2. ผ่อน 860-1,100 บาท/เดือน ระยะเวลา 15 ปี สำหรับการเช่าซื้อโครงการในระยะที่ 2,3 อาคารสงเคราะห์ที่มีเนื้อที่ 60 ตารางวา ต้องผ่อนค่าเช่าซื้อเป็นเงิน 860 บาท ต่อเดือน ถ้าแปลงใดมีเนื้อที่ดินมากกว่า 60 ตารางวา ต้องชำระเพิ่มอีกตารางวาละ 5 บาท ต่อเดือน เป็นระยะเวลา 15 ปี

3.2 โครงการอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินการโดยธนาคารสงเคราะห์)

1 ความเป็นมาของโครงการอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

แต่เดิมธนาคารสงเคราะห์กำหนดจะได้รับที่ดินจากกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลังไม่น้อยกว่า 300 ไร่ แต่ต่อมาภายหลังอาคารหลังทางราชการ กระทรวงกลาโหมต้องใช้ที่ดินในสวนทหารต้องสงวนไว้คงแบ่งให้ธนาคารฯ เพียง 76 ไร่ และต่อมากกระทรวงคมนาคมได้ขยายกิจการทางการบิน ต้องสงวนที่ไว้ใช้เพื่อประโยชน์และความปลอดภัยทางอากาศ สำหรับนักวิชาการบินพลเรือน คงเหลือที่ธนาคารฯ ได้ซื้ออยู่ในเวลาประมาณ 20 ไร่เศษ ซึ่งประมาณจะปลูกอาคารขนาดเล็กได้ 80 หลัง แต่ขัดด้วยผู้อาศัยอยู่เดิมเป็นชาวจีน ยังไม่ยอมขนย้ายออกจากที่ดินบางส่วน จึงคงปลูกสร้างได้สำเร็จไปเพียง 50 หลังเท่านั้น

2. วัตถุประสงค์ของการจัดสร้างโครงการอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

เป็นโครงการที่อยู่อาศัยที่จัดให้กับบุคคลทั่วไปในลักษณะการเช่าซื้อ ซึ่งเป้าหมายเน้นผู้มีรายได้ปานกลาง ตั้งแต่ 2,000 ขึ้นไป ต่อเดือน

3. รูปแบบการจัดสรร

มีลักษณะการจัดสรร 3 รูปแบบ คือ ที่ดินเช่าซื้อ 24 แปลง เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น จำนวน 33 หลัง อาคารพาณิชย์ 7 หน่วย

4. การผ่อนชำระค่าเช่าซื้อ

ประมาณเดือนละ 600-700 บาท/เดือน ระยะเวลา 15 ปี

3.3 โครงการเคหะชุมชนทุ่งมหาเมฆ (ดำเนินการโดยการเคหะแห่งชาติ)

แปลงที่ดินที่ใช้จะดำเนินการตามโครงการนี้ตั้งอยู่ในบริเวณอาคารสงเคราะห์ ตำบลทุ่งมหาเมฆ อำเภอยานนาวา กรุงเทพมหานคร ตรงกันข้ามกับสำนักงานดูแลเคหะชุมชนทุ่งมหาเมฆ

- ทิศตะวันออกจรดอาคารสงเคราะห์ เลขที่ 94 และ 95
- ทิศตะวันตกจรดอาคารสงเคราะห์ เลขที่ 94
- ทิศเหนือจรดถนนอาคารสงเคราะห์ สายที่ 4
- ทิศใต้จรดถนนอาคารสงเคราะห์ สายที่ 3

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. สภาพในปัจจุบันโดยรอบหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

ภาพที่ตั้งหมู่บ้านฯ ด้านซ้ายเป็นทางเข้าหมู่บ้านฯฝั่งชอยสวนพลู ทางขวาเป็นทางเข้าหมู่บ้านฯฝั่งชอยเซนต์หลุยส์

ภาพด้านขวาคือทางเข้าหมู่บ้านฝั่งชอยเซนต์หลุยส์ อาคารกลางภาพเป็นอาคารในพื้นที่หมู่บ้าน ด้านข้างอาคารดังกล่าวเป็นทางเข้าหมู่บ้าน

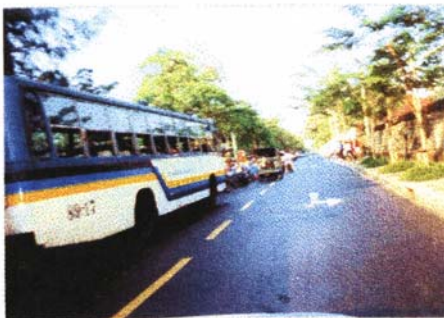

ภาพทางเข้าหมู่บ้านฯฝั่งชอยสวนพลู จากถนนนราธิวาสราชนครินทร์

ภาพเส้นทางเข้าสู่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ จากถนนนราธิวาสราชนครินทร์

ถนนที่ใช้สัญจรเข้า ออก และสภาพภายนอกหมู่บ้านอาคารสงเคราะห์ทุ่งมหาเมฆ

ภาพถนนอาคารสงเคราะห์ เมื่อเข้าจากถนนราธิวาสราชนครินทร์ เพื่อออกสู่ถนนชอยสวนพลู ด้านซ้ายเป็นโรงเรียนสตรีศึกษาทุ่งมหาเมฆ

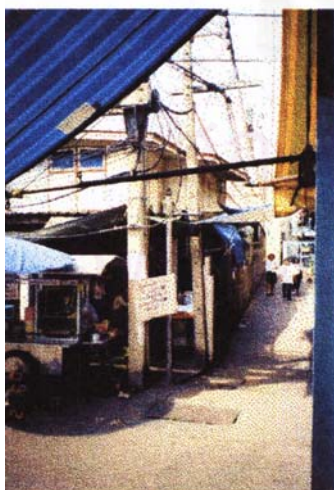
ภาพถนนอาคารสงเคราะห์ เลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนชอยสวนพลู หรือเรียกชอยสาทร 3

ภาพถนนชอยสวนพลู หรือชอยสาทร 3 ซึ่งใช้สัญจร เข้า-ออกหมู่บ้าน

ภาพเส้นทางชอยเสนต์หลุยส์สำหรับสัญจร เข้า-ออกหมู่บ้านทางทิศตะวันตก

ภาพทางใช้เดินเข้า-ออกระหว่างถนนอาคารสงเคราะห์ 5 หรือชอยนราธิวาสราชนครินทร์ 15 และตลาดสวนพลู

ภาพถนนอาคารสงเคราะห์ 20 ออกสู่ถนนชอยเสนต์หลุย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพัทยา ตั้งไตรวัฒน์ เกิดเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2517 ภูมิลำเนาเดิม 1135/11 ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 40000 (044) 256806, (01) 9236140 สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรม สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา ปีการศึกษา 2541 เข้าศึกษาต่อระดับมหาบัณฑิตศึกษาที่ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2543

ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการพื้นที่ (Area Manager) บริษัท พลัส พร็อพเพอร์ตี้ พาร์ทเนอร์ จำกัด และสถาปนิกอิสระ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย